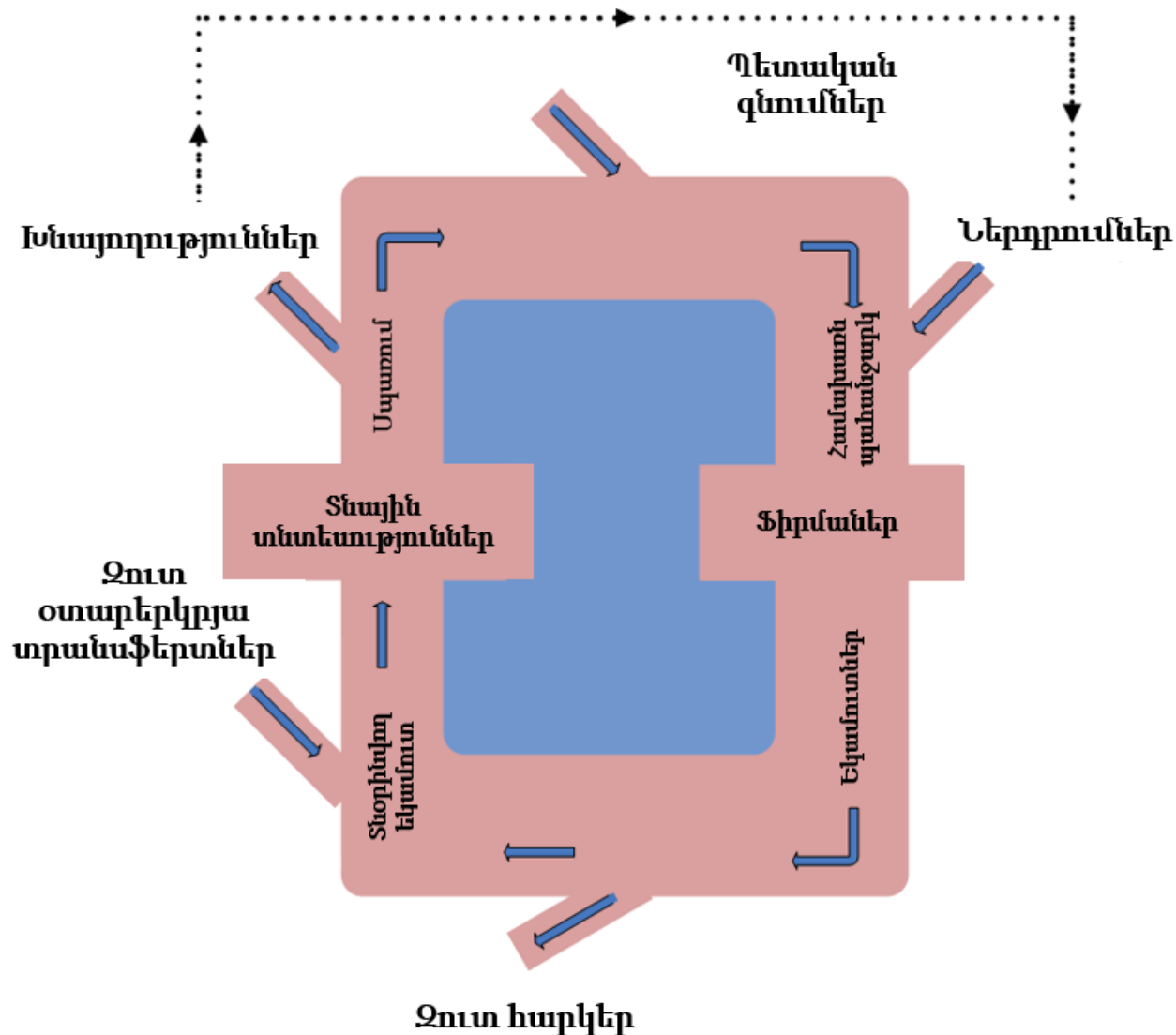
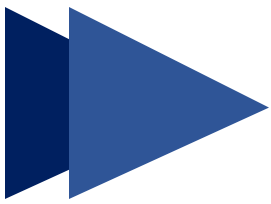

Է.Մ. Սանդույան
ՀՀ և ՌԴ տ.գ.դ., պրոֆեսոր

«Տնտեսական քաղաքականություն»

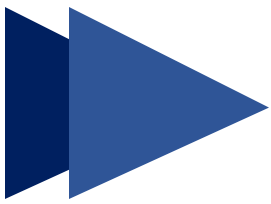

Ինստիտուտներ

Գոյատևում
(կայունություն)/Էքստրակտիվ
ինստիտուտներ

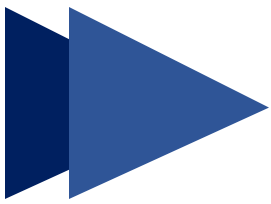
VS

զարգացում/ինքլյուզիվ (ներառական)
ինստիտուտներ

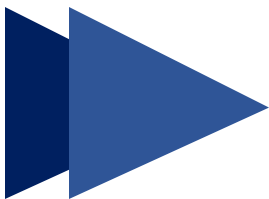
Ցավոտ կետեր

- Բնակչության աղքատության զգալի խորություն:
- Բնակչության զբաղվածության խնդիր:
- Արտագաղթ, ժողովրդագրություն:
- Գրեթե բոլոր ապրանքային շուկաներում չափազանց բարձր կենտրոնացում և օլիգոպոլացում, տնտեսական մրցակցության պաշտպանության և ՓՄՁ-ների համար մասշտաբի էֆեկտի հարթեցման թույլ համակարգ, պայմանագրային հարկադրման թույլ ինստիտուտներ:
- Թույլ դատաիրավական համակարգ:
- Չզալի ստվերային շրջանառության առկայություն:

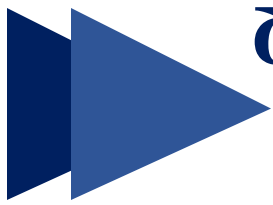
Ցավոտ կետեր

- ՕՈԲՆ-ների և օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների կրճատում (2009թ.-ից առ այսօր, հատկապես 2018-2020 թթ.):
- Կապիտալի կայուն արտահոսք (փախուստ):
- Հարկային կարգավորման հնացած համակարգ:
- Տնտեսության ուժեղ կախվածությունն ՌԴ-ից (արտարժույթի ներհոսքի հիմնական ուղիներ) և մետաղների արտահանումից (պղինձ, մոլիբդեն, ոսկի և այլն):

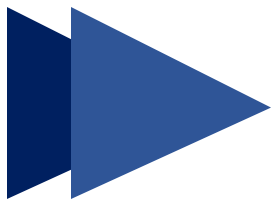
Ցավոտ կետեր

- Գլոբալ ֆինանսական աշխարհը և հայկական ֆինանսական հատվածը «ճամփեզրին»:
- Ոչ բանկային ֆինանսական ինստիտուտների չզարգացվածություն, կուտակային կենսաթոշակային ապահովագրության անարդյունավետ ինստիտուտ, բանկային կարգավորման և վերահսկողության հնացած համակարգ:
- Արժութային փոխարժեքի կարգավորման քաղաքականության ոչ շուկայականությունը (դե ֆակտո արժութային փոխարժեքի նպատակադրում), բարձր տոկոսադրույքներ, երկարաժամկետ ֆինանսական ռեսուրսների ոչ բավարար ծավալ: ԴՎԶ-ում գնաճի թիրախի իջեցված մակարդակ:
- Արտաքին պետական պարտքի սահմանային մակարդակ:

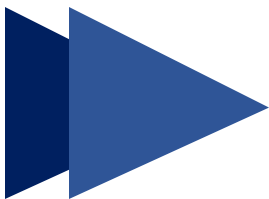
Շուկայական տնտեսության բազային ինքլյուզիվ ինստիտուտներ

- Սեփականության պաշտպանություն +/-
- Մրցակցության պաշտպանություն **-/-**
- Պայմանագրային հարկադրանք **-/-**
- Վարձու աշխատողների իրավունքների
պաշտպանություն **-/-**
- Քաղաքացիական իրավունքների և
ազատությունների պաշտպանություն +/-

Կախարդական քառանկյուն

- համընդհանուր զբաղվածություն
- մատչելի գներ
- տնտեսական աճ
- վճարային հաշվեկշիռ

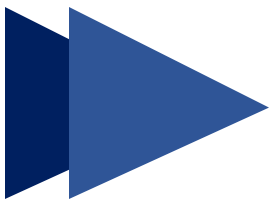

Ինստիտուտներ

Ինստիտուտները՝ խաղի կանոններ են
հասարակության մեջ, որոնք զինված են դրանք
հետևելու հարկադրման մեխանիզմներով:

Ինստիտուտներ՝ խաղի կանոններ
Վազմակերպություններ (մարդիկ)՝ խաղացողներ

- **Վարդապետ:** А.А.Аузан. Экономика всего. Как институты определяют нашу жизнь. М.: 2014 и др.;
- Дуглас Норт; Дарон Аджемоглу. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты;
- Эрик Райнерт. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными

Ինստիտուտներ

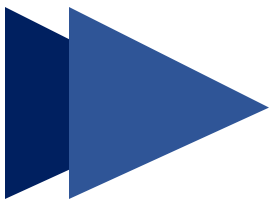
Ֆորմալ ինստիտուտներ

- Կանոնները օրինակարգված են (կոդիֆիկացված են)
- Պատժամիջոցները կրում են համակարգված բնույթ (երաշխավորը սովորաբար պետությունն է)

Ոչ ֆորմալ ինստիտուտներ

(ավանդույթներ, սովորույթներ, գործարար էթիկա, կրոնական համոզմունքներ...)

- Կանոնները օրինակարգված չեն (հիմնականում չի էլ կարող օրինակարգվել)
- Պատժամիջոցները կրում են ոչ համակարգված բնույթ (երաշխավոր կարող է հանդես գալ հասարակության ցանկալի անդամը)

Ինստիտուտներ

Հարկադրանքի ծախսերը

- Ֆորմալ ինստիտուտների պահպանումը դրա երաշխավորին ֆինանսավորելու և նրա խթանների կարգավորման համար ծախսեր է պահանջում: Ոչ ֆորմալ ինստիտուտների պահպանման համար հասարակությունը ռեսուրսներ է ծախսում հանրայնացման տարբեր համակարգերի վրա:

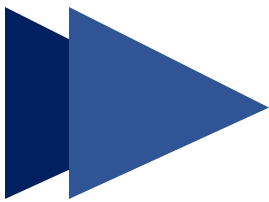
Փոփոխությունների մեխանիզմը

- Ֆորմալ ինստիտուտները փոխվում են արագ, դիսկրետ: Ոչ ֆորմալ ինստիտուտները, որպես կանոն, առավել իներտ են, այդ պատճառով փոխվում են ինկրեմենտ, աստիճանաբար:

Համեմատական առավելություններ

- Ոչ ֆորմալ ինստիտուտներն արդյունավետ են փոքր հասարակություններում՝ հիմնված անձնականացված կապերի վրա: Մեծ հասարակությունների համակարգման համար անհրաժեշտ են ֆորմալ ինստիտուտներ:

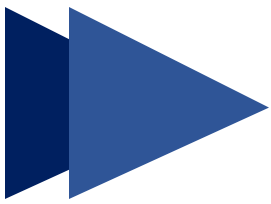
Ա.Ա.ԱՌԻՉԱՆ

Ինստիտուտներ

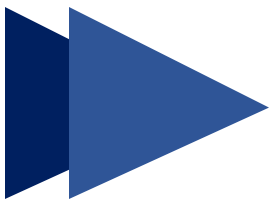
Ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կանոնների
հարաբերակցությունը

- Ոչ ֆորմալ կանոնները կարող են լրացնել ֆորմալ կանոնները
- Ոչ ֆորմալ կանոնները կարող են աջակցել գոյություն ունեցող ֆորմալ կանոններին
- Ոչ ֆորմալ կանոնները կարող են հակասել ֆորմալ կանոններին

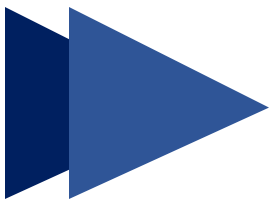
Ինստիտուտներ

«Ինստիտուտների գլխավոր
հասարակական դերը
անորոշության կրճատումն է՝
մարդկանց միջև
փոխհարաբերությունների կայուն
(թեկուզև ոչ միշտ արդյունավետ)
համակարգի հաստատման
միջոցով»։ Դուգլաս Նորթ

Ինստիտուտներ

Հիմնական գործառույթ՝ գործարքների
իրականացման ծախսերի
(գործառնական (տրանսակցիոն)
ծախքերի) մինիմալացում
վարքագծային շրջանակների
ստեղծման միջոցով, որոնք
ընդունվում են մեծամասնության
կողմից:

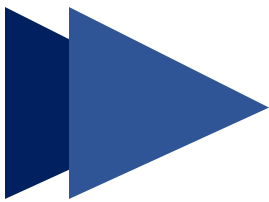
Ինստիտուտներ

Ի՞նչն է ավելի կարևոր

Միջնադարյան
հասարակություն

Ժամանակակից
հասարակություն

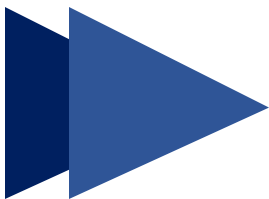
Ավանդույթներ	Օրենքներ
Բիրտ ուժ	Գաղափարներ
Փող	Ինտելեկտ
Ուղղահայաց կապեր	Հորիզոնական ներթվորքինգ
Ապատեղեկատվություն	Տեղեկատվություն
Իշխանություն	Մարդու իրավունքներ
Անձնիշխանություն (ավտորիտաիզմ)	Ժողովրդավարություն

Ինստիտուտներ

Օրինակներ:

1. **ֆորմ.**- ճանապարհային երթևեկության և պատժամիջոցների ինստիտուտ
2. **ոչ ֆորմ.** - մանկապարտեզ ուշացող ծնողներ (անհարմար է մանկապարտեզի աշխատողների առաջ) **և ֆորմ.** – տուգանային պատժամիջոցներ (տուգանքի ներմուծումից հետո ուշացողները շատացան),
3. **ոչ ֆորմ.** – վիրաբույժ և դատավոր
4. **ոչ ֆորմ.** – իրանցի աղջիկները Հայաստանում
5. **ոչ ֆորմ.** – պատրոն-հաճախորդ, բլաթ ...
6. **ոչ ֆորմ.** – կրոնական, մշակութային, ռասայական և այլ հանդուրժողականություն, հյուրընկալություն ... / զբոսաշրջություն
7. ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ – ՀԱՅԻ ԱՆԱՌԻԿ ԱՄՐՈՑ

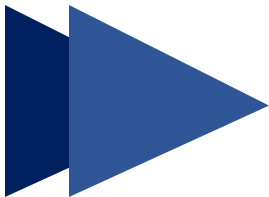
Ինստիտուտներ

Ընտանիքի ինստիտուտը հայ հասարակությունում

Աստված չի կարող միաժամանակ լինել ամենուր՝ դրա համար նա ստեղծել է
մայրերին (եբրայական ասացվածք)

Վարձու աշխատանքի իրավունքների թույլ
պաշտպանության պայմաններում՝
երեսպաշտ, իրավագուրկ ծառայամիտների
հասարակության ձևավորում («ամենինչ
հանուն ընտանիքի և երեխաների»)!!!

Արտագաղթ, զրկանքներ... հանուն
երեխաների և ընտանիքի:

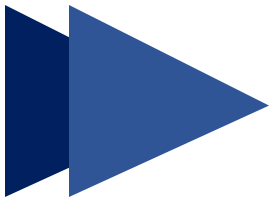
Ինստիտուտներ

Հասարակությունը սկսեց զանգվածային դեգրադացվել՝ ոչ միայն հանդուրժում էր, այլև սկսում էր հիանալ «մեծապատիվ մուրացկաններով» («ստոկհոլմի համախտանիշ»՝ (սինդրոմ) երբ ժամանակի ընթացքում զոհը սկսում է համակրանք տաձել իր դահիճի նկատմամբ):

Սկզբունք. «դու ղեկավարն ես՝ ես հիմարը, ես ղեկավարն եմ՝ դու հիմարը»:

Որքան շատ ես գողացել, այնքան շքեղ է քո տունը, թանկարժեք է քո մեքենան, որքան դու ավելի քրեական ես որպես կերպար, այնքան դու ուժեղ ես, այնքան բարձր է քո սոցիալական կարգավիճակը հասարակության մեջ!

Երեք տասնամյակների ընթացքում հասարակությունը սկսեց փոխել կողմնորոշիչները և շատերն ուզում էին նմանվել այդ մուտանտներին կամ, գոնե այդ մուտանտների թիկնապահներին:

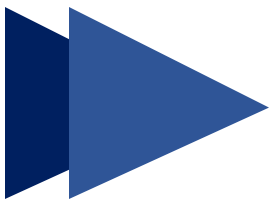

Ինստիտուտներ

Հասարակության ինստիտուցիոնալ
չկարգավորվածությունը, երբ ֆորմալ ինստիտուտները
թույլ կամ նմանակվող են, ֆորմալ ինստիտուտների՝ ոչ
ֆորմալներով փոխարինման հիմնական պատճառն է:

Եվ ընդհակառակը, արդյունավետ ֆորմալ
ինստիտուտները, ամրապնդված պայմանագրային
հարկադրման համապատասխան համակարգով,
լրացվում են ոչ ֆորմալներով, որոնք էլ ավելի են
ուժեղացնում ֆորմալների գործողությունը!!!

(Հյուսիսային Կորեա vs Հարավային Կորեա – ազգային
առանձնահատկություններ, ոչ ֆորմալ
հարաբերություններ առաջին դեպքում և երկրորդ):

Economic Freedom of the World, 2025 (The Fraser Institute)

Աղբյուր: <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/dataset?geozone=world&fbclid=IwAR3zxELQzY6Y0jK--FZ2xzQY4Fu06NhLZISGe9uToCgozSIOu5FPclBOeog&min-year=2&max-year=0&page=dataset&filter=0&sort-field=year&sort-reversed=0>

Տնտեսական ազատության կոմպոզիտային ինդեքս, 2022

Տեղ 165 երկրներ (Չինաստան – 104)

Երկիրը	Տեղը	Երկիրը	Տեղը
Հոնկոնգ	1	Վրաստան	21
Սինգապուր	2	Հայաստան	36
Շվեյցարիա	3	Ղազախստան	68
Նոր Զելանդիա	4	Ղրղզստան	88
ԱՄՆ	5	Մոլդովա	89
Դանիա	6	Տաջիկստան	90
Իռլանդիա	7	Բելառուս	112
Կանադա	8	ՌԴ	119
Ավստրալիա	9	Ադրբեջան	128
Լյուքսեմբուրգ	10	Ուկրաինա	150

Չափանիշներ

- Size of government
- Legal systems & property rights
- Sound money
- Freedom to trade internationally
- Regulation

Index of Economic Freedom, 2025

Աղբյուր. The Heritage Foundation https://www.heritage.org/index/pdf/2022/book/2022_IndexofEconomicFreedom_Highlights.pdf.

<https://www.heritage.org/index/ranking>

Տնտեսական ազատության ինդեքս, 2025

Տեղ184 երկրներ

Տեղը	Երկիրը		Տեղը	Երկիրը	
1	Singapore	84.1	34	Georgia	69.0
2	Switzerland	83.7	57	Armenia	65.4
3	Ireland	83.1	67	Kazakhstan	63.8
4	Taiwan	79.7	74	Azerbaijan	62.5
5	Luxembourg	79.5	96	Moldova	58.3
6	Australia	79.3	110	Turkey	56.1
7	Denmark	79.1	114	Kyrgyz Republic	55.6
8	Estonia	78.9	134	Russia	51.6
9	Norway	78.3	150	China	49.0
10	Netherlands	78.2	151	Belarus	48.9

Զափանիշներ

- Property Rights
- Judicial Effectiveness
- Government Integrity
- Tax Burden
- Government Spending
- Fiscal Health
- Business Freedom
- Labor Freedom
- Monetary Freedom
- Trade Freedom
- Investment Freedom
- Financial Freedom

Երկրների ինքնուզիվ զարգացման ինդեքս, 2018

Աղբյուր. The Heritage Foundation https://www.heritage.org/index/pdf/2022/book/2022_IndexofEconomicFreedom_Highlights.pdf.
<https://www.heritage.org/index/ranking>

Տեղը	ADVANCED ECONOMIES	Տեղը	EMERGING ECONOMIES	Տեղը	EMERGING ECONOMIES
1	Norway	1	Lithuania	19	Russia
2	Iceland	2	Hungary	26	China
3	Luxembourg	3	Azerbaijan	31	Moldova
4	Switzerland	4	Latvia	32	Georgia
5	Denmark	5	Poland	45	Armenia
6	Sweden	6	Panama	46	Honduras
7	Netherlands	7	Croatia	49	Ukraine
8	Ireland	8	Uruguay	51	Kyrgyzstan
9	Australia	9	Chile	54	Tajikistan
10	Austria	15	Kazakhstan	74	Mozambique

Մերումդների շարունակականություն և զարգացման կայունություն

- ճշգրտված գույտ խնայողություններ
- ՀՆԱ ջերմոցային ինտենսիվությունը (CO₂-ի արտանետման կիլոգրամները դոլարի նկատմամբ)
- պետական պարտք
- ժողովրդագրական բեռի գործակիցը

Աճ և զարգացում

- մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ
- աշխատանքի արտադրողականություն — մեկ աշխատողի հաշվով ՀՆԱ
- առողջ կյանքի սպասվող տևողություն
- բնակչության զբաղվածություն

Ինքնուզիվություն

- բնակչության շերտավորման գործակից ըստ եկամուտների
- աղքատության մակարդակ
- բնակչության շերտավորման գործակից ըստ հարստության բաշխման
- մեդիանային եկամուտ

Travel & Tourism Development Index 2024

119 երկրներ

Աղբյուր. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf

Ճամփորդության և զբոսաշրջության զարգացման ինդեքս, 2024

Տեղը	Երկիրը	1-7	Տեղը	Երկիրը	1-7
1	United States	5.2	13	Singapore	4.8
2	Spain	5.2	29	Turkey	4.4
3	Japan	5.1	39	India	4.3
4	France	5.1	45	Georgia	4.1
5	Australia	5.0	52	Kazakhstan	4.1
6	Germany	5.0	56	Azerbaijan	4.0
7	United Kingdom	5.0	72	Armenia	3.7
8	China	4.9	88	Moldova	3.5
9	Italy	4.9	99	Tajikistan	3.4
10	Switzerland	4.8	102	Kyrgyz Republic	3.4

Политика в области пут. и тур. и благоприятные условия

- Приоритет пут. и тур.
- Международная открытость
- Ценовая конкурентоспособность
- Экологическая устойчивость

Драйверы спроса на пут. и тур.

- Природные ресурсы
- Культурные ресурсы
- Недосуговые ресурсы

Устойчивое развитие пут. и тур.

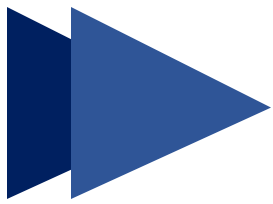
- Экологическая устойчивость
- Социально-экономическая устойчивость и условия
- Давление и влияние спроса на пут. и тур.

Создание благоприятных условий

- Бизнес среда
- Безопасность и охрана
- Здоровье и гигиена
- Человеческие ресурсы и рынок труда
- Готовность к ИКТ

Инфраструктура

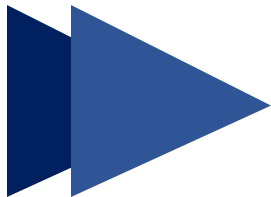
- Инфр. воздушного транспорта
- Наземная и портовая инфр.
- Инфр. туристического обслуживания

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ.

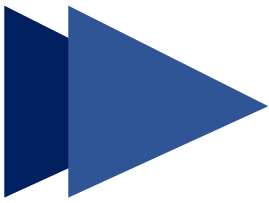
Արդի իրավիճակը,
Հիմնախնդիրներն ու
միտումները,
Արդիականացման ուղիները

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԴԻՆԱՄԻԿԱՆ. 2004-2024 թթ.

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ, www.armstat.am

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԴԻՆԱՄԻԿԱՆ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ՀՆԱ, շուկայական գներով, մլրդ AMD	1908	2243	2656	3149	3568	3142	3460	3778	4266	4556	4829	5043	5067	5564	6017	6543	6 182	6 983	8 501	9 493	10 193
Միջին տարեկան փոխարժեք AMD / USD	533.5	457.7	416	342.1	306	363.3	373.7	372.5	401.8	409.6	415.9	477.9	480.5	482.7	483.0	480.4	489	503.8	435.7	392.5	392.7
ՀՆԱ, շուկայական գներով, մլն USD	3 577	4 900	6 387	9 206	11 662	8 648	9 260	10 138	10 619	11 121	11 610	10 529	10 546	11 527	12 457	13 619	12 642	13 879	19 514	24 086	25 787
ՀՆԱ-ի աճը՝ հաշվի առնելով դեֆլ․ ինդ․-ն, %	10.5	13.9	13.3	13.7	6.9	-14.1	2.2	6.1	7.2	3.5	4.1	3.0	0.7	7.7	5.6	7.8	-7.5	5.8	12.6	8.3	5.9
Անվանական ՀՆԱ՝ բնակ․ մեկ շնչի հաշվով, USD	1 113	1 523	1 983	2 853	3 606	2 666	2 844	3 102	3 512	3 680	3 852	3 512	3 524	3 869	4 196	4 597	4 269	4 685	6 661	8 125	8 501
Աճը %-ներով (անվ. ՀՆԱ մեկ շնչի հաշվով)	27.3	36.8	30.2	43.9	26.4	-26.1	6.7	9.1	7.3	3.4	3.9	3.5	0.6	8	5.6	7.8	-7.2	5.8	12.3	8.5	3.5
Աճը 2004թ․ համեմատ	1	1.4	1.8	2.6	3.3	2.4	2.6	2.8	3.0	3.1	3.2	2.9	2.9	3.2	3.5	3.8	3.5	3.7	4.5	5.0	5.3
ՀԱԱ-ն բնակ․ մեկ շնչի հաշվով՝ հաշվի առնելով ԳՀ-ն, USD	4 560	5 390	6 360	7 520	8 290	7 090	7 450	7 890	9 300	10 040	10 170	10 150	10 820	12 490	13 080	15 180	14 470	15 460	18 650	20 950	21 990
Շինարարություն, աճը %-ներով	14.7	41.1	38.4	19.7	3.1	-37.4	-2.5	-8.9	-2.6	-7.7	0.2	-1.2	-12.5	2.4	4.4	5.1	-8.8	7.4	12.5	14.8	14.5
Արտահանում, աճը %- ներով	5.4	34.7	1.1	17	-8.3	-32.8	46.6	28.2	3.4	7.1	4.6	- 4	20.6	24.9	7.8	9.7	-4.2	18.9	79.7	57.8	53.6
Ներմուծում, աճը %- ներով	5.6	33.4	21.6	49.1	35.4	-25	12.9	10.6	2.8	2.9	0.9	-26.8	1.1	25.2	21.4	11.1	-17.4	17.5	63.7	45.4	33.7
ՍԳԻ (հաշվետու ամիսը նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ)	2	-0.2	5.2	6.6	5.2	6.5	9.4	4.7	3.2	5.6	4.6	-0.1	-1.1	2.6	1.8	0.7	3.7	7.7	8.3	-0.6	1.5
ՍԳԻ (նախորդ տարվա նկատմամբ)	7	0.6	2.9	4.4	9	3.4	8.2	7.7	2.6	5.8	3.0	3.7	-1.4	1.0	2.5	1.4	1.2	7.2	8.6	2	0.3

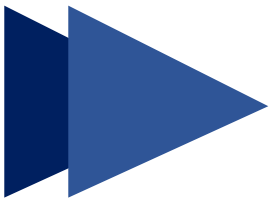

THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT 2019-2020 թթ.

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019–2020

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՐՑՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԶԱՓԱՆԻՇՆԵՐԸ

1. Ինստիտուտներ (Institutions)
2. Ենթակառուցվածք (Infrastructure)
3. Տեղեկատվական-հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ներդրումներ (ՏՀՏ) (ICT adoption)
4. Մակրոտնտեսական կայունություն (Macroeconomic stability)
5. Առողջություն (Health)
6. Հմտություններ (Skills)
7. Ապրանքային շուկա (Product market)
8. Աշխատանքի շուկա (Labour market)
9. Ֆինանսական համակարգ (Financial system)
10. Ծուկայի չափը (Market size)
11. Բիզնեսի դինամիզմը (Business dynamism)
12. Նորարարական ներուժ (Innovation capability)

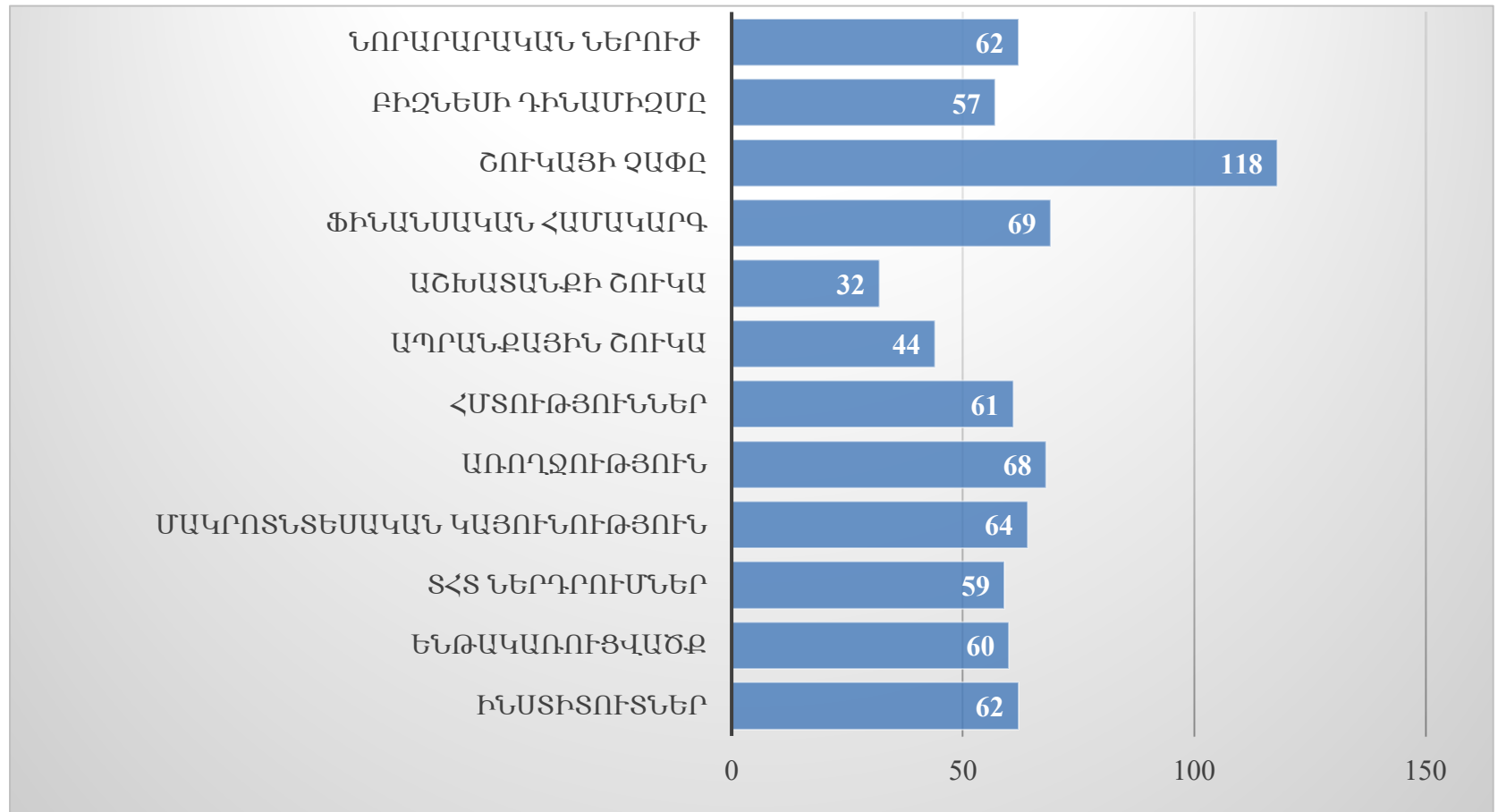

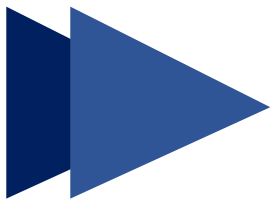
THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT

2019-2020 թթ.

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019–2020

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՐՑՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴԵՔՍ

THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT

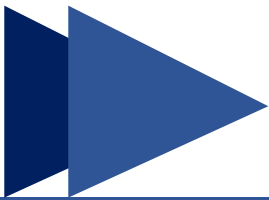
2019-2020 թթ.

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019–2020

ԵԱՏՄ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄՐՑՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴԵՔՍ

	Ինստիտուտներ	Ենթակառուցվածք	ՏՀՏ ներդրումներ	Մակրոտնտ. կայունություն	Առողջույթ յուն	Հմտություններ
Ռուսաստան	74	50	22	43	97	54
Ղազախստան	64	67	44	60	95	57
Հայաստան	62	60	59	64	68	61
Դրոգստան	93	103	65	74	90	87

	Ապրանքային շուկա	Աշխատանքի շուկա	Ֆինանսական համակարգ	Ծուկային չափը	Բիզնեսի դինամիզմը	Նորարարական ներուժ
Ռուսաստան	87	62	95	6	53	32
Ղազախստան	62	25	104	45	35	95
Հայաստան	44	32	69	118	57	62
Դրոգստան	115	81	112	125	78	129

THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT, 2019-2020 թթ. (տեղը 141 երկրների շարքում)

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019–2020

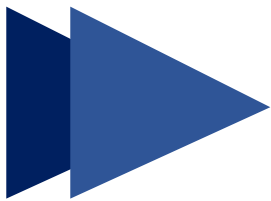
Ցուցանիշը	Երկիրը/ 1 տեղը	Հարևան երկրներ	2019	2017/ 2018
1. ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ				
Ռատարանի անկախությունը Judicial independence	Finland	Cape Verde Sri Lanka	67	96/85
Կոռուպցիայի մասշտաբները Incidence of corruption	Denmark	Philippines Ethiopia	91	-/91
Էլեկտրոնային Մասնակցության ինդեքսը E-Participation Index	Finland +2	Ethiopia Honduras	98	-/97
Մուդիտի եւ աշխատանքային ապահովման նորմերի ուժը Strength of auditing and reporting standards	Finland	Bolivia Indonesia	73	-/87
2. ԵՆԹԱԿԱՆՈՒՑՎԱԾՔ				
Ճանապարհների որակը Quality of roads	Singapore	Uganda Argentina	91	85/85
Նավահանգստի անթափանցիկության որակը Efficiency of seaport services	Singapore	Congo North Macedonia	124	125/119

Ցուցանիշը	Երկիրը/ 1 տեղը	Հարևան երկրներ	2019	2017/ 2018
2ԵՆԹԱԿԱՆՈՒՑՎԱԾՔ				
Ավտոմոբիլային ճանապարհների ինդեքս Road connectivity index	United States+2	Guinea Malta	114	-/112
Կապ օդանավակայան ի հետ Airport connectivity	United States+7	Estonia Ghana	93	-/93
4. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐ ԵՎ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ				
ՍՊԻ փոփոխություն, Inflation annual % change	Albania+87	Estonia Denmark	1	92/94
Պետական պարտքի դինամիկան Debt dynamics	Austria+33	Italy Serbia	64	72/101
Առողջ կյանքի տևողությունը Healthy life expectancy	Singapore+3	Cape Verde Oman	67	68/60

THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT, 2019-2020 թթ. (տեղը 141 երկրների շարքում)

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019–2020

Ցուցանիշը	Երկիրը/ 1 տեղը	Հարևան երկրներ	2019	2017/ 2018	Ցուցանիշը	Страна/ 1 место	Соседние страны	2019	2017/ 2018
6. ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ					9. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ				
Շրջանավարտների հմտությունները Skillset of graduates	Switzerland	Algeria Poland	100	-/89	Շուկայական կապիտալիզացիա, ՀՆԱ-ի % Market capitalization % GDP	Hong Kong+14	Venezuela Cambodia	116	-/110
Անձնակազմի պատրաստման աստիճանը Extent of staff training	Switzerland	Tunisia Romania	97	-/97	10. ՇՈՒԿԱՅԻ ՃԱՓԸ				
Մասնագիտական ուսուցման որակը Quality of vocational training	Switzerland	Pakistan Dominican Republic	86	-/85	Համախառն ներքին արդյունք ըստ ԳՀ-ի, մլրդ դոլար Gross domestic product PPP, \$ billions	China	Guinea Chad	120	-/118
Որակյալ աշխատակիցների որոնման հեշտությունը Ease of finding skilled employees	United States	Honduras Thailand	85	-/90	11. ԲԻԶՆԵՍԻ ԴԻՆԱՄԻԶՄԸ				
7. ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ					Կարգավորող բազան անվճարունակության Insolvency regulatory framework	Bosnia and Herzegovina +5	Lithuania Viet Nam	98	-/93
Սակագների բարդությունը Complexity of tariffs	Hong Kong	Kazakhstan Thailand	105	-/106	Լիազորություններ պատվիրելու պատրաստակամություն Willingness to delegate authority	Denmark	Egypt Morocco	89	-/86
8. ԱՇԽԱՏԱԾՈՒԿԱ					12. ՆՈՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺ				
Ներքին աշխատուժի շարժունակությունը Internal Labour mobility	United States	Greece Chile	114	-/110	Բազմազանությունը աշխատուժի Diversity of workforce	Singapore	Burundi Bangladesh	94	-/96
Ակտիվ քաղաքականություն աշխատանքի նյութում Active Labour policies	Switzerland	Barbados Lao PDR	76	-/70	Հետազոտությունների և գարգացման ծախսերը, ՀՆԱ-ի % R&D expenditures % GDP	Israel+6	Colombia Oman	89	-/86

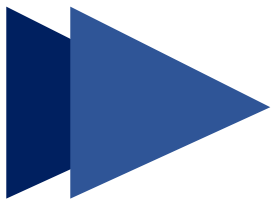

THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT 2019-2020թթ.

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019–2020

Բիզնեսի վարմանը խոչընդոտող առավել խնդրահարույց գործոնները

	Տեղը վարկանիշում
Սոցիալական կապիտալ	129
Նավահանգստի ենթակառուցվածքի որակը	124
Համախառն ներքին արդյունք ըստ ԳՀ-ի	120
Շուկայական կապիտալիզացիա, % ՀՆԱ-ից	116
Ներքին աշխատանքային շարժունություն	114
Ավտոմոբիլային ճանապարհների ինդեքս	112
Սակագների բարդությունը	105
Շրջանավարտների հմտությունները	100

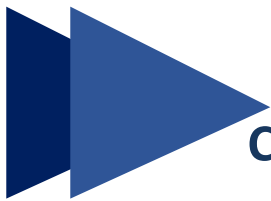
THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT, 2019

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

The Global Competitiveness Index 2019

141 երկրների շարքում տեղն ըստ մրցունակության գլոբալ ինդեքսի

ԵՐԿԻՐ	ՏԵՂ	ԵՐԿԻՐ	ՏԵՂ
Սինգապուր	1	Չինաստան	28
ԱՄՆ	2	ՌԴ	43
Հոնկոնգ	3	Ղազախստան	55
Նիդերլանդներ	4	Ադրբեջան	58
Շվեցարիա	5	Հայաստան	69
Ճապոնիա	6	Վրաստան	74
Գերմանիա	7	Ուկրաինա	85
Շվեդիա	8	Ղրղզստան	96
Մեծ Բրիտանիա	9	Տաջիկստան	104

WB_Doing Business_2020

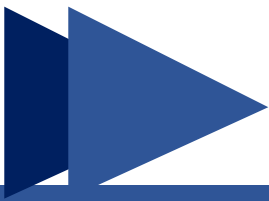
Comparing Business Regulation for Domestic Firms in 190 Economies

Աղբյուր : <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>

Doing Business_2020

Տեղը 190 երկրների շարքում

ԵՐԿԻՐ	ՏԵՂ	ԵՐԿԻՐ	ՏԵՂ
Նոր Զելանդիա	1	Ղազախստան	25
Սինգապուր	2	ՌԴ	28
Հոնկոնգ	3	Թուրքիա	33
Դանիա	4	Ադրբեջան	34
Կորեա	5	Հայաստան	47
ԱՄՆ	6	Բելառուս	49
Վրաստան	7	Ուկրաինա	64
Մեծ բրիտանիա	8	Դրոգատան	80
Նորվեգիա	9	Տաջիկստան	106

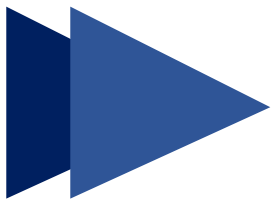
Bloom Consulting Country Brand Ranking 2024-2025

Աղբյուր : World Economic Forum [https://www.bloom-](https://www.bloom-consulting.com/en/pdf/rankings/Bloom_Consulting_Country_Brand_Ranking_Trade.pdf?fbclid=IwAR26YePIqUMnZFfnQCjM6eCoHTqpGE1MMJz4lj4qAd4dnCzzQhnT-oyFYuQ)

[consulting.com/en/pdf/rankings/Bloom_Consulting_Country_Brand_Ranking_Trade.pdf?fbclid=IwAR26YePIqUMnZFfnQCjM6eCoHTqpGE1MMJz4lj4qAd4dnCzzQhnT-oyFYuQ](https://www.bloom-consulting.com/en/pdf/rankings/Bloom_Consulting_Country_Brand_Ranking_Trade.pdf?fbclid=IwAR26YePIqUMnZFfnQCjM6eCoHTqpGE1MMJz4lj4qAd4dnCzzQhnT-oyFYuQ)

Տեղը 206 երկրների շարքում

ԵՐԿԻՐ	ՏԵՂ	ԵՐԿԻՐ	ՏԵՂ
United Kingdom	1	Turkey	16
Germany	2	Ukraine	29
USA	3	Kazakhstan	54
Brazil	4	Georgia	67
China	5	Belarus	72
Australia	6	Moldova	115
Singapore	7	Azerbaijan	120
India	8	Armenia	140
Russian Federation	9	Kyrgyzstan	162

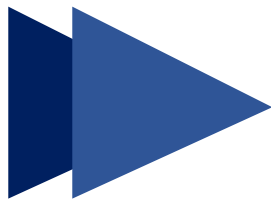

THE GLOBAL COMPETITIVENESS REPORT, 2019-2020 թթ.

Աղբյուր : The Global Competitiveness Report 2019, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

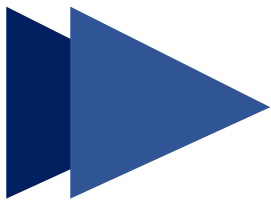
Բիզնեսի վարմանը խոչընդոտող առավել խնդրահարույց գործոններն ըստ երկրների

	Երկիր	Սոց. կապիտալ	Նավահանգս տի ենթակառուցվ ածքի որակը	ՀՆԱ-ն ըստ ԳՀ-ի,	Պետակա ն պարտքի դինամիկ ան	Ներ. աշխատան քային շարժունու թյուն	Ծուկ. կապիտալ իզացիա, % ՀՆԱ-ի	Ավտոմոբիլ ային ճանապարհ ների Ինդեքս	Սակագնե րի բարդությ ունը
1	ՌԴ	113	47	6	43	103	51	41	109
2	Ղազախստան	92	99	41	43	61	68	56	104
3	Ուկրաինա	118	78	48	114	81	112	59	66
4	Ղրղզստան	63	138	128	84	65	114	110	111
5	Վրաստան	122	85	107	92	123	119	65	102
6	Հայաստան	120	124	120	64	114	116	114	105
7	Տաջիկստան	73	139	118	99	47	125	137	55
8	Ադրբեջան	133	25	69	64	58	110	88	61

Ճգնաժամերը Հայաստանում

- 1988 թ. երկրաշարժը:
- Ղարաբաղյան շարժում, Սումգայիթ, Կիրովաբադ, Բաքու, զինված բախումներ, պատերազմ:
- ԽՍՀՄ (ճգնաժամը, փլուզումը, փլուզումը Հայաստանում)
- 1991-1994 թթ.
- 1998-1999 թթ. (դեֆոլտ ՌԴ-ում, հոկտեմբերի 27)
- 2008-2009 թթ. (Համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը)
- 2014-2015 թթ. (Տարածաշրջանային ճգնաժամ՝ նավթ, ռուբլի, էմբարգո, Ղրիմ, Դոնբաս)
- 2019-2021 թթ. (Covid-19)

Ճգնաժամի խորությունը ԽՍՀՄ փլուզումից հետո

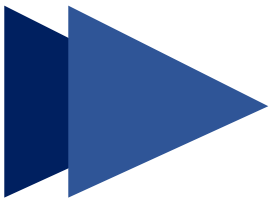
Աղբյուր : ՀՀ ԱՎԾ-Հայաստանի Վիճակագրական Տարեգիրք:

Գնաճային, վճարային և համակարգային ճգնաժամերի խորության լուսաբանումը հետսովետական Հայաստանում.

- Հայաստանի ազգային արժույթ Դրամը շրջանառության մեջ դրվեց 1993թ.-ի նոյեմբերի 22-ին:
- ՀՀ բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում բանկային համակարգի, ակտիվների և պասիվների վերահաշվարկ կատարվեց 1:200 (200 սովետական ռուբլի = 1 AMD)
հարաբերակցությամբ:
- Մինչև ժամանակ դրամը սկսեց արագ տեմպերով արժեզրկվել և արդեն 1994թ.-ի վերջին փոխարժեքը գերազանցեց 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց 400 AMD կետը:
- Սովետական ռուբլու փոխարժեքը մինչև 1992թ.-ը ներառյալ՝ 0,56 ռուբ. = 1 USD
- Առևտրային բանկերի կանոնադրական կապիտալի նվազագույն մեծության նորմատիվային մակարդակը = 5 մլն ռուբ. $\approx$ 9 մլն USD:

AMD-ին անցումից հետո 5 մլն սովետական ռուբլին վերածվեց 25 000 AMD-ի (5000000/200=25000) = 62,5 USD:

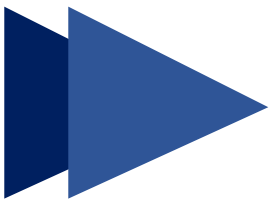
- Ակտիվների անվանական արժեզրկում $\approx$ 140 000 անգամ:
- Համախառն բանկային կապիտալը ՀՀ-ում 1994թ.-ի հունվարին $\approx$ 9 մլն USD:
- ՀՀ բանկային համակարգի համախառն ակտիվները $\approx$ 70 մլն ԱՄՆ դոլար:

2008-2009 թթ. ԳԼՈՒԲԱԼ ՖԻՆԱՆՍԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կառավարության սխալները՝ հակաճգնաժամային քաղաքականություն իրականացնելիս:

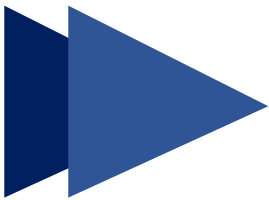
- ✓ Կառավարությունը չափազանց ուշ «նկատեց» ճգնաժամը՝ բաց թողնելով ժամանակը,
- ✓ բազմաթիվ միջոցառումներ ուղղված էին առաջարկի խթանմանը (օրինակ, անավարտ շինարարության ֆինանսավորումը), ոչ թե պահանջարկի,
- ✓ ՀՀ Կառավարությունը և ԿԲ-ն երկար ժամանակ իրականացնում էին կոշտ դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականություն, պայքարում էին գնաճի դեմ՝ հակառակը, դրամական ագրեգատների ընդլայնման միջոցով համախառն գնողունակ պահանջարկի ընդլայնման քաղաքականությանն անցման փոխարեն, ՀՀ ԿԲ-ն շարունակում է կորցնել ոսկեարժույթային պաշարներ՝ դրամի փոխարժեքի պահելու կասկածելի քաղաքականության իրականացման նպատակով,
- ✓ կոշտ հարկային վարչարարություն, որը զգալիորեն վատթարացրել է գործարար միջավայրը ՓՄՁ-ների համար, սակայն անհրաժեշտ էր, ընդհակառակը, մեղմացնել հարկաբյուջետային պայմանները,
- ✓ պետության կողմից ներգրավված արտաքին փոխառությունների օգտագործման կասկածելի ուղղություններ և մեթոդներ,
- ✓ արմատական ինստիտուցիոնալ և կառուցվածքային բարեփոխումների հարկադրման հնարավորությունների բացթողում:

2008-2009 թթ. ԳԼՈՒԲԱԼ ՖԻՆԱՆՍԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կառավարության հակաճգնաժամային ծրագիրը.

- ապահովել մակրոտնտեսական և ֆինանսական կայունություն;
- ապահովել աշխատատեղերը խոշոր գործատուներին ֆինանսավորման միջոցով;
- վերջապես անցնել լողացող արժույթային փոխարժեքի ռեժիմի;
- պետական ծախսերի ընդլայնման համար ներգրավել արտաքին ֆինանսավորում՝ տնտեսական աճի խթանման նպատակով ;
- զարգացնել ենթակառուցվածքը.
- նոր ԱԷԿ-ի կառուցման ծրագիրը,
- Ճանապարհաշինությունը (1000կմ), ներառյալ Հյուսիս-Հարավը՝ Վրաստանի հետ սահմանից մինչև Իրանի հետ սահմանը,
- գյուղական ճանապարհների վերականգնման ծրագիրը,
- Իրան-Հայաստան ե/ու,
- Հայաստանի ոռոգման համակարգի վերականգնման ծրագիրը,
- երկրաշարժի գոտու վերականգնողական աշխատանքների շարունակում,
- Գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավում (հարկային և մաքսային գործընթացների պարզեցում, Չվարթնոց և ք. Գյումրու օդանավակայաններում ազատ ձեռնարկատիրական գոտիների ստեղծումը, ՓՁ-ների համար վարկային ռեսուրսների հասանելիության ապահովում):

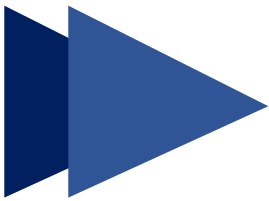
2008-2009 թթ. ԳԼՈՒԲԱԼ ՖԻՆԱՆՍԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կառավարության հակաճգնաժամային այլ միջոցառումները.

- վարկային երաշխիքների և սուբսիդիաների տրամադրում, առաջին հերթին ՓՄՁ-ներին;
- պետության մասնակցությունը ձեռնարկությունների կապիտալում;
- ուղղակի վարկավորում պետական ռեսուրսների հաշվին;
- անբարեխիղճ տնտեսական մրցակցության դեմ պայքարի ուժգնացում;
- ՓՄՁ-ների նկատմամբ հարկային վարչարարության պարզեցում և հեշտացում;
- բնակարանաշինության ոլորտի խթանում, շինարարությունն ավարտելու համար վարկային երաշխիքների տրամադրում;
- ընդերքային ռեսուրսների զարգացման մեջ ներգրավված ձեռնարկությունների կարճաժամկետ վարկավորում շրջանառու միջոցների համալրման համար;
- հիփոթեքային մարմնի գործունեության ակտիվացում;
- համահայկական Բանկի ստեղծում;
- հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների ներդրում և վերահսկողություն (վիճակախաղ և այլն);
- խոշոր կազմակերպություններում հարկային ծառայության ներկայացուցչի ինստիտուտի ներդրում;
- անցում միասնական սոցիալական հարկի համակարգին և այլն:

Նախատեսված նպատակներից ոչ մեկը չի լուծվել:

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ: ԿՈՍՄԵՏԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿԱՐՈՂ ԼՈՒԾԵԼ ՄԵՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ:

2015-2016 թթ. ՏԱՐԱԾԱՇՐՉԱՆԱՅԻՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

2008-2009թթ. գլոբալ ֆինանսական ճգնաժամի և 2014-2015թթ. տարածաշրջանային ճգնաժամի միջև Հայաստանի համար ընդհանուր գիծ է այն, որ ինչպես նախորդ ճգնաժամը, այնպես էլ ընթացիկը ցնցումային ազդեցություն ունեցան մեր տնտեսության վրա Ռուսաստանի միջոցով: Այսպիսով, Ռուսաստանը հանդիսանում է դեպի Հայաստան ճգնաժամի հիմնական մատակարարը:

Ընթացիկ ճգնաժամի «Էպիկենտրոնը» Ռուսաստանն է, իսկ սկզբնաղբյուրներն են.

Առաջին գործոն – կապիտալի կուտակման անբավարար մակարդակ: (Ա.Գ. Ադանբեկյանի հետազոտությունների համաձայն զարգացած երկրներում հիմնական կապիտալում ներդրումները կազմում են ՀՆԱ-ի մոտ 20%-ը, ինչն իրենց համար ապահովում է համեմատաբար հավասարակշիռ տնտեսական աճ տարեկան 2%-ի չափով, իսկ զարգացող երկրներին անհրաժեշտ է ունենալ ներդրումների նորմ՝ 30-35%, ինչը կապահովի միջին տարեկան տնտեսական աճ 5-6%-ի չափով:)

Երկրորդ գործոն – նավթի համաշխարհային գներ:

Երրորդ գործոն – աշխարհաքաղաքական:

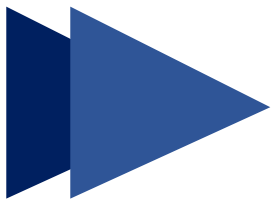
Հայաստանի տնտեսության վրա ռուսական ճգնաժամի ազդեցության հիմնական ուղիները:

Առաջին ուղի – օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտներ:

Երկրորդ ուղի – դեպի Ռուսաստան արտահանման կրճատում:

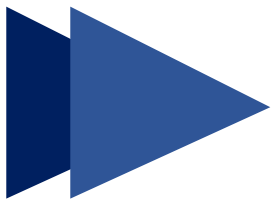
Երրորդ ուղի – ՕՈՒՆ-ների զգալի կրճատում:

Չորրորդ ուղի – զբոսաշրջության կրճատում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՃԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 2014-2015 թթ.

- Ներկայումս Հայաստանի տնտեսությունում ձևավորված իրավիճակը ենթադրում է ֆինանսական միջնորդության կարգավորման համակարգի նոր, ավելի արդյունավետ մեխանիզմների կիրառում՝ ուղղված ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարձրացմանը:
- Անհրաժեշտ է վերանայել իրականացվող դրամավարկային քաղաքականությունը, պահպանել երկրում իրական գնաճին համապատասխան թիրախ՝ տնտեսական աճի խթանման նպատակով: Ընդ որում անհրաժեշտ է նպատակադրել դրամի արժեզրկումից գնաճի զգալիորեն հետ մնալը, ինչը կապահովի արտահանման խթանում, ինչպես նաև տրանսֆերտներից կախում ունեցող մարդկանց իրական եկամուտների աճ:
- ՀՀ Կառավարությունը ԿԲ-ի հետ միասին պետք է իրականացնի ՓՄՁ-ներին, հատկապես ստարթափներին, ֆինանսական ռեսուրսների թույլ հասանելիության հիմնական պատճառների բացահայտմանն ուղղված քաղաքականություն: Անհրաժեշտ է մշակել ֆինանսական միջնորդության ոչ բանկային ինստիտուտների հաշվին կապիտալի շուկայում երկարաժամկետ և միջնաժամկետ ֆինանսական պրոդուկտների պահանջարկ և դրանց տարբերակված առաջարկ ձևավորել թույլ տվող մեխանիզմներ: Անհրաժեշտ է նաև խստացնել ֆինանսական հաշվետվողականության նկատմամբ պահանջները տնտեսության իրական հատվածում, ապահովել բիզնես-սուբյեկտների գործունեության թափանցիկություն, զարգացնել կորպորատիվ կառավարման սկզբունքներ և համակարգեր, ինչը զգալիորեն կկրճատի ռիսկը վարկային շուկայում:

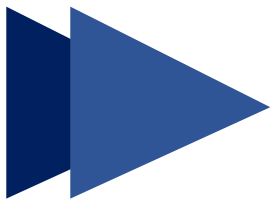

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՃԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 2014-2015 թթ.

➤ ԵԱՏՄ երկրների միջև փոխադարձ առևտրի դինամիկայի վերլուծությունը, ինչպես նաև ՌԴ արժույթային շուկայում ձևավորվող իրավիճակը թույլ են տալիս եզրակացություն անել ազատ լողացող արժույթային փոխարժեքի և չմիջամտելու քաղաքականությանն անհապաղ անցում կատարելու անհրաժեշտության մասին, ինչը թույլ կտա կարճաժամկետում ապահովել Հայաստանի ֆինանսական շուկայի պաշտպանությունն արտաժին ցնցումներից և արտաքին շուկաներում, առաջին հերթին Ռուսաստանում, հայկական ապրանքների մրցունակության վերականգնում:

➤ Զարգացած ֆինանսական համակարգերի համեմատ Հայաստանում տոկոսադրույքները և ՍՓԲԵԴԸ շարունակում են մնալ բարձր, հատկապես ազգային արժույթով, հետևաբար ներկայումս բանկային հատվածն ունակ չէ ապահովել երկարաժամկետ և միջնաժամկետ վարկային նախագծերի արդյունավետ ֆինանսավորում: Անհրաժեշտ է համապատասխան մեխանիզմներ մշակել դեպի Հայաստանի տնտեսություն որակյալ, երկարաժամկետ ներդրումների ներգրավման համար: Անհրաժեշտ է նաև շարունակել երկրի բնակչության ֆինանսական գրագիտության բարձրացմանն ուղղված քաղաքականությունը:

➤ Անհրաժեշտ է իրականացնել կարգավորիչ և տեխնոլոգիական լուծումներ՝ ուղղված Հայաստանի ֆոնդային հարթակի ինտեգրմանը ԵԱՏՄ երկրների կապիտալի շուկաների հետ (ավանդային գործառնությունների և ցուցակման փոխճանաչում, բորսայական առցանց առևտրի տեխնոլոգիաների ներդրում և այլն), ինչը կծառայի որպես զարգացման զգալի խթան:

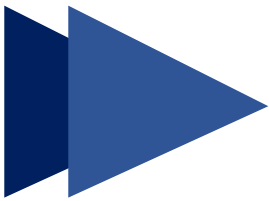

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՃԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 2014-2015 թթ.

➤ Կենսաթոշակային բարեփոխումներն անհրաժեշտ է ճանաչել չկայացած և հարկավոր է վերանայել ողջ մեխանիզմը, այդ թվում նպատակ ունենալով կորպորատիվ կենսաթոշակային ֆոնդերի ստեղծումը՝ ունակ իրականացնել կենսաթոշակային ռեսուրսների կառավարման ոլորտում ինքնակարգավորման սկզբունքը, և այս ֆոնդերի գործունեության նկատմամբ անմիջական վերահսկողություն՝ չբացառելով նաև կառավարող ընկերությունների առկայությունը, սակայն պահպանելով ՀՀ ֆոնդային շուկայում կուտակային ռեսուրսների բաշխման սկզբունքը:

➤ Հիմնվելով բազելյան առաջարկությունների վրա՝ անհրաժեշտ է արդիականացնել բանկային կարգավորման և վերահսկողության համակարգը կապիտալի համարժեքության, ակտիվների որակի և իրացվելիության ամրապնդման նպատակով, ներառյալ՝ խստացնել վարկերի դասակարգման չափանիշները և բարձրացնել հնարավոր կորուստների պահուստներին հատկացումների նորմը դասակարգված ակտիվների համար, մշակել բանկերի իրացվելիության նորմավորման ժամանակակից մեխանիզմներ, խստացնել ռեգուլյատիվ կապիտալի նկատմամբ պահանջները բանկային կապիտալի համարժեքության նորմավորման դեպքում և այլն:

➤ Անհրաժեշտ է հրաժարվել իրականացվող դրամավարկային քաղաքականությունից: Դրա համար անհրաժեշտ է իրականացնել համապատասխան հաշվարկներ «հարցի գնի» բացահայտման նպատակով, այսինքն գնաճի աճից հնարավոր կորուստների փոխհատուցմանն ուղղված ռեսուրսների ծավալների որոշման համար: Երկարաժամկետ և միջնաժամկետ հատվածների համար անհրաժեշտ են ավելի խորը ինստիտուցիոնալ վերափոխումներ՝ ուղղված տնտեսության ապամենաշնորհացմանը, ներդրումային միջավայրի բարելավմանը, ներտնտեսական մրցակցության ամրապնդմանը և այլն:

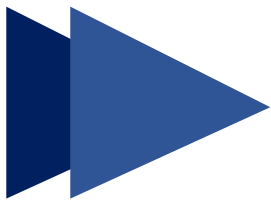

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՃԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 2015-2016 թթ.

➤ Հաշվի առնելով արժույթային և ֆոնդային շուկաներում բարձր տատանողականությունը, հատկապես գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո, անհրաժեշտ է օրենսդրորեն արգելել բանկերի մասնակցությունը բաց շուկայական գործառնություններին (սպեկուլյատիվ արժույթային գործառնություններ և արժեթղթերի առքուվաճառք), եթե խոսքը չի գնում պետական արժեթղթերի մասին, բացառությամբ բրոկերային ծառայությունների տրամադրումը՝ հաճախորդի հանձնարարությամբ և միջոցներով: Սպեկուլյատիվ արժույթային գործառնություններին բանկերի մասնակցությունը թույլ չտալու, ինչպես նաև ստոխաստիկ արժույթային ռիսկերից բանկային համակարգը պաշտպանելու նպատակով ԿԲ-ը պետք է վերանայի արժույթային դիրքի հնացած նորմատիվը, ինչպես նաև հրաժարվի դոլարիզացիայի դեմ պայքարի արհեստական մեթոդներից, քանի որ դրանք չեն ապահովում համապատասխան արդյունքներ:

➤ ՀՀ կառավարությունը պետք է հարկային մեխանիզմներով խթանի կամավոր կենսաթոշակային ապահովագրությունը, և կապիտալի շուկայի մինչև 15-20 տարի ժամկետով միջնաժամկետ ու երկարաժամկետ գործիքների համապատասխան առաջարկի աճը: Բացի այդ, պետության համաֆինանսավորումը կամ համամասնակցությունը կուտակային կենսաթոշակային համակարգում անհրաժեշտ է համատեղել գործատուների պարտադիր համամասնակցության հետ՝ միաժամանակ ֆիզիկական անձանց հարկային դրույքաչափերի զգալի կրճատմամբ: Այսինքն անհրաժեշտ է վերականգնել կենսաթոշակային ապահովագրությունում ֆիզիկական անձանց հետ միասին գործատուների պարտադիր մասնակցության ինստիտուտը:

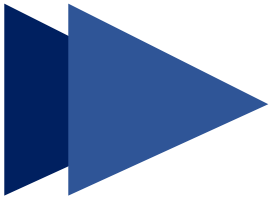
➤ Անհրաժեշտ է հաջորդ տարվանից հրաժարվել շահութահարկի գծով արտոնությունից և հարկման ենթակա շահույթը հաշվարկելիս ակտիվների գծով հնարավոր կորուստների պաշարները չդասել համախառն եկամտից նվազեցվող ծախսային հոդվածներին, այլ պաշարներին հատկացումներն իրականացնել բանկի զուտ շահույթի հաշվին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՃԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 2014-2015 թթ.

Խնդիրը կարելի է լուծել կարգավորման հետևյալ մեխանիզմների շնորհիվ.

- ✓ արժութային դիրքի այժմ գործող նորմատիվի փոխարեն ներմուծել արժութային պարիտետի նորմատիվը, որը բանկերին կաշառպանի բարձր արժութային ռիսկերից, ինչպես նաև թույլ կտա բանկային համակարգն ամբողջովին հանել սպեկուլյատիվ արժութային շուկայից և ուժգնացնել բանկերի հակումը վարկավորել տնտեսությունը,
- ✓ Բանկային պարտավորությունների պարտադիր պահուստավորման՝ ավանդների արժույթից կախված գործող տարբերակված մոտեցման փոխարեն ներմուծել պարտավորության արժույթով պահուստավորման պահանջ՝ կախված ժամկետից, օրինակ՝ երկարաժամկետ պարտավորությունների նկատմամբ կիրառել պահուստավորման գրոյական դրույք, իսկ ցպահանջ հաշիվների նկատմամբ՝ 100% համապատասխան արժույթով: Այդպիսով կբացառվեն ազգային արժույթի նկատմամբ արհեստական պահանջարկը, զգալի արժութային և տոկոսային ռիսկերը՝ կապված այժմ գործող պահուստավորման համակարգի հետ: Առաջարկվող մոտեցումն ունակ է նաև ամբողջովին ապահովել բանկերի ընթացիկ իրացվելիությունը,
- ✓ անհրաժեշտ է նաև ուժգնացնել շուկայի մասնակիցների համար տեղեկատվության ազդանշանները՝ բանկերի համար օրենսդրորեն ամրագրելով ֆինանսական վիճակի, ակտիվների կառուցվածքի և բանկերի պարտավորությունների մասին ավելի մանրամասն տեղեկատվության պարտադիր հրապարակում:
- Արտաքին պարտքը ապագայում նույնպես ստիպված կլինենք մեծացնել, սակայն հարկավոր է այդ միջոցներն ուղղել ոչ թե ԿԲ-ի ոսկեարժութային պաշարների համալրմանը՝ դրամի փոխարժեքի պահելու սխալ քաղաքականության իրականացման նպատակով, այլ, օրինակ՝ կենսաթոշակների, ընտանեկան նպաստների ինդեքսավորմանը և այլ սոցիալական ծրագրերի իրականացմանը՝ զուգահեռաբար ազգային արժույթի փոխարժեքի բաց թողնմամբ ազատ լողալու:

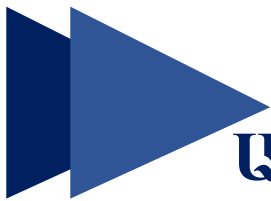

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

ԻՆՉՈՒՐ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԸ ՉԻ ԲԵՐՈՒՄ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱԳ ԶԳԱԼԻ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ:

ՀԱՐՑԵՐԸ.

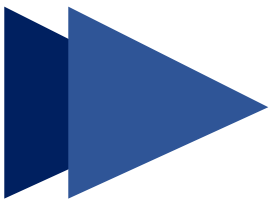
- Որո՞նք են տնտեսական աճի հիմնական աղբյուրները:
- Արդյոք կայու՞ն է տնտեսական աճը:
- Որո՞նք են հիմնական «նեղ հատվածները» և ռիսկերը:
- Ինչպե՞ս կարելի է խթանել աճը:
- Արդյո՞ք անհրաժեշտություն կա փոխել տնտեսական աճի հայեցակարգը:

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋՆԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

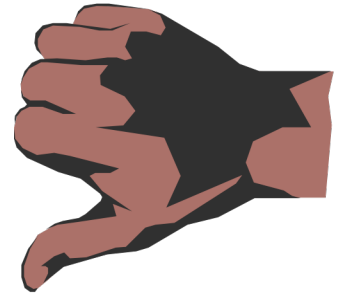
Հնարավորինս կարճ ժամանակում (մեկ սերնդի կյանքի
ընթացքում) հասնել զարգացած երկրների մակարդակին

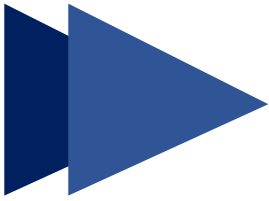
- ապահովել տնտեսական աճի կայուն տեմպեր, տնտեսության կողմնորոշում դեպի արտահանում և նորարարություն
- տնտեսության սոցիալական կողմնորոշում
- աղքատության զգալի կրճատում
- բնակչության բարեկեցության մակարդակի բարձրացում մինչև եվրոպական ստանդարտները

ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ☞ Ինստիտուցիոնալ չկայացվածություն
- ☞ Կոռուպցիա (Հյուսիսային Կորեա vs Հարավային Կորեա)
- ☞ Բնակչության եկամուտների բևեռացման բարձր մակարդակ
- ☞ Աղքատություն
- ☞ Տնտեսության մենաշնորհացման ծայրահեղ բարձր աստիճան

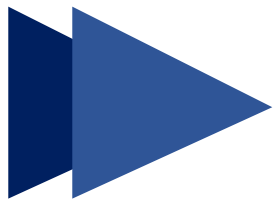

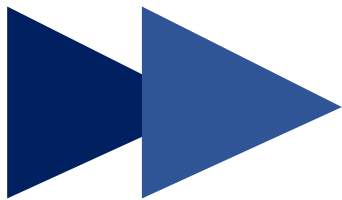
ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Մփյուռք (որպես ներդրումների, տեխնոլոգիաների ներմուծման, կորպորատիվ մշակույթի և մենեջմենթի, հայկական ապրանքների և ծառայությունների արտահանման պրովայդեր);
- Մասնակցություն ինտեգրացիոն միավորումներում (ԵԱՏՄ)

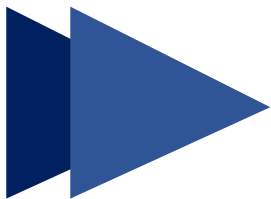

ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

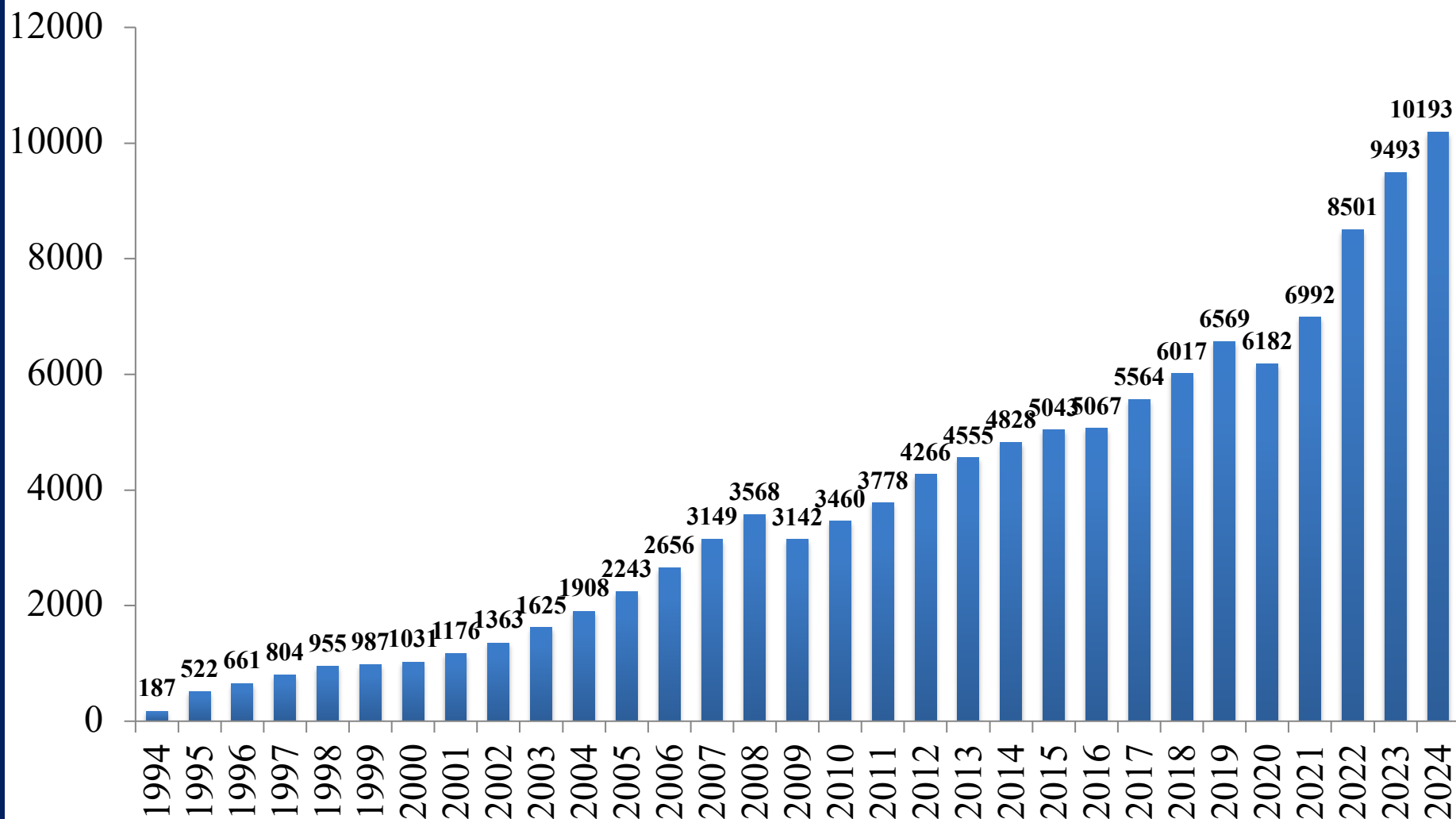

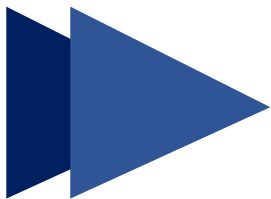
ՀՆԱ

Անվանական ՀՆԱ (մլրդ դրամ)

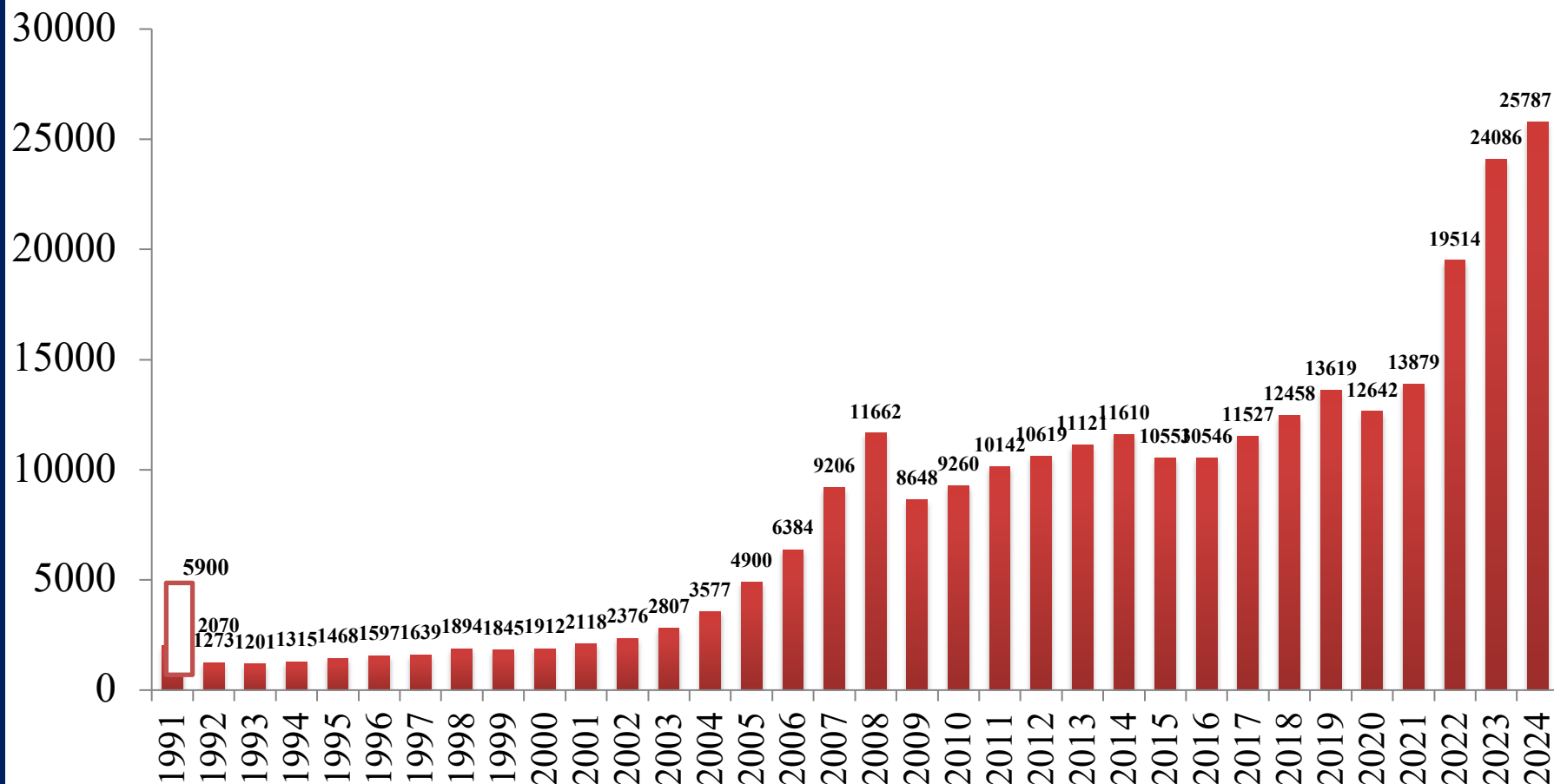
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ – Հայաստանի Վիճակագրական Տարեգիրք:

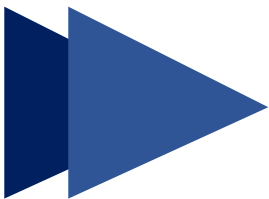

Անվանական ՀՆԱ (մլն ԱՄՆ դոլար)

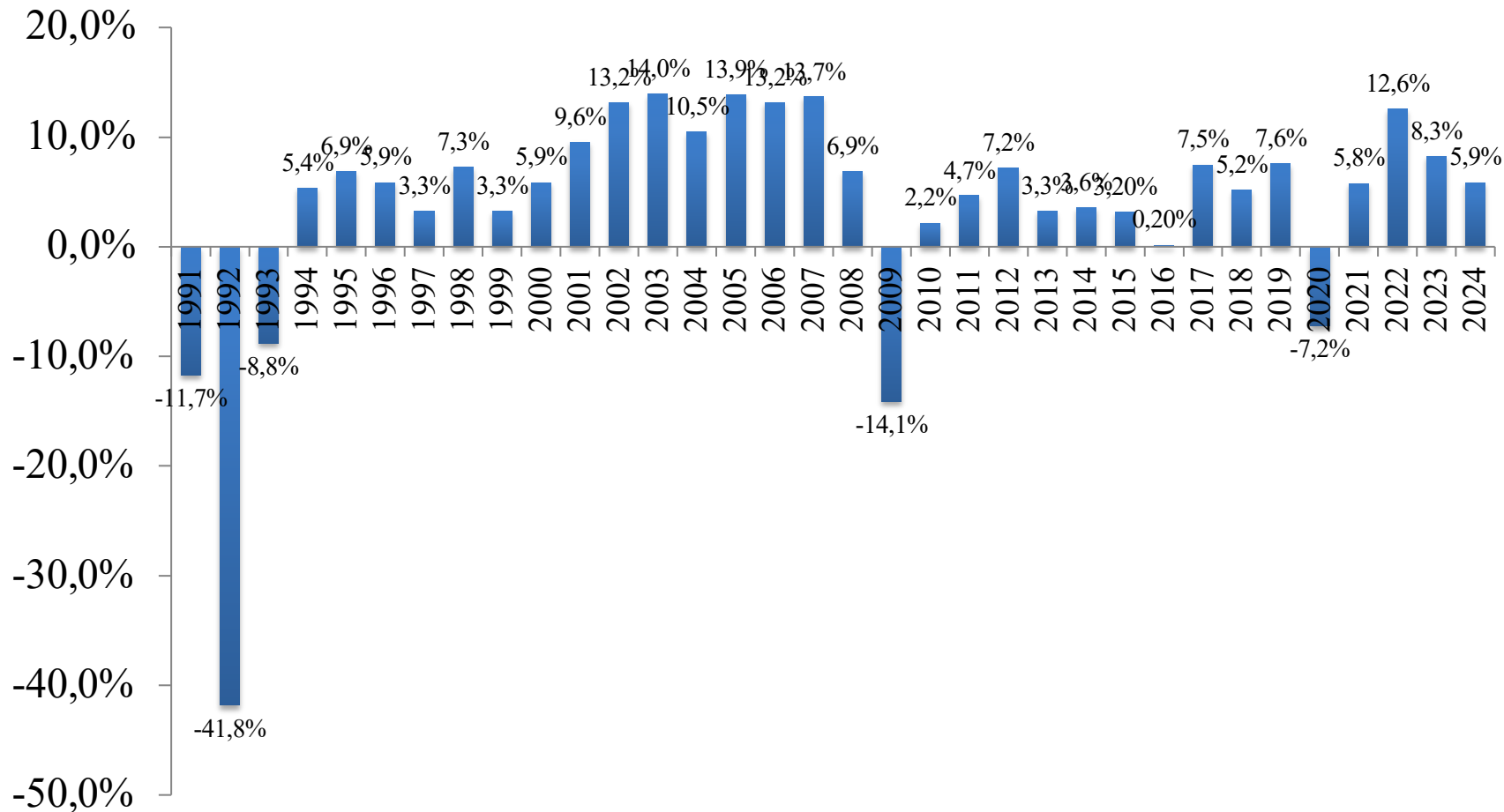
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ – Հայաստանի Վիճակագրական Տարեգիրք:

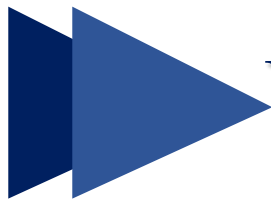

Իրական ՀՆԱ(%)

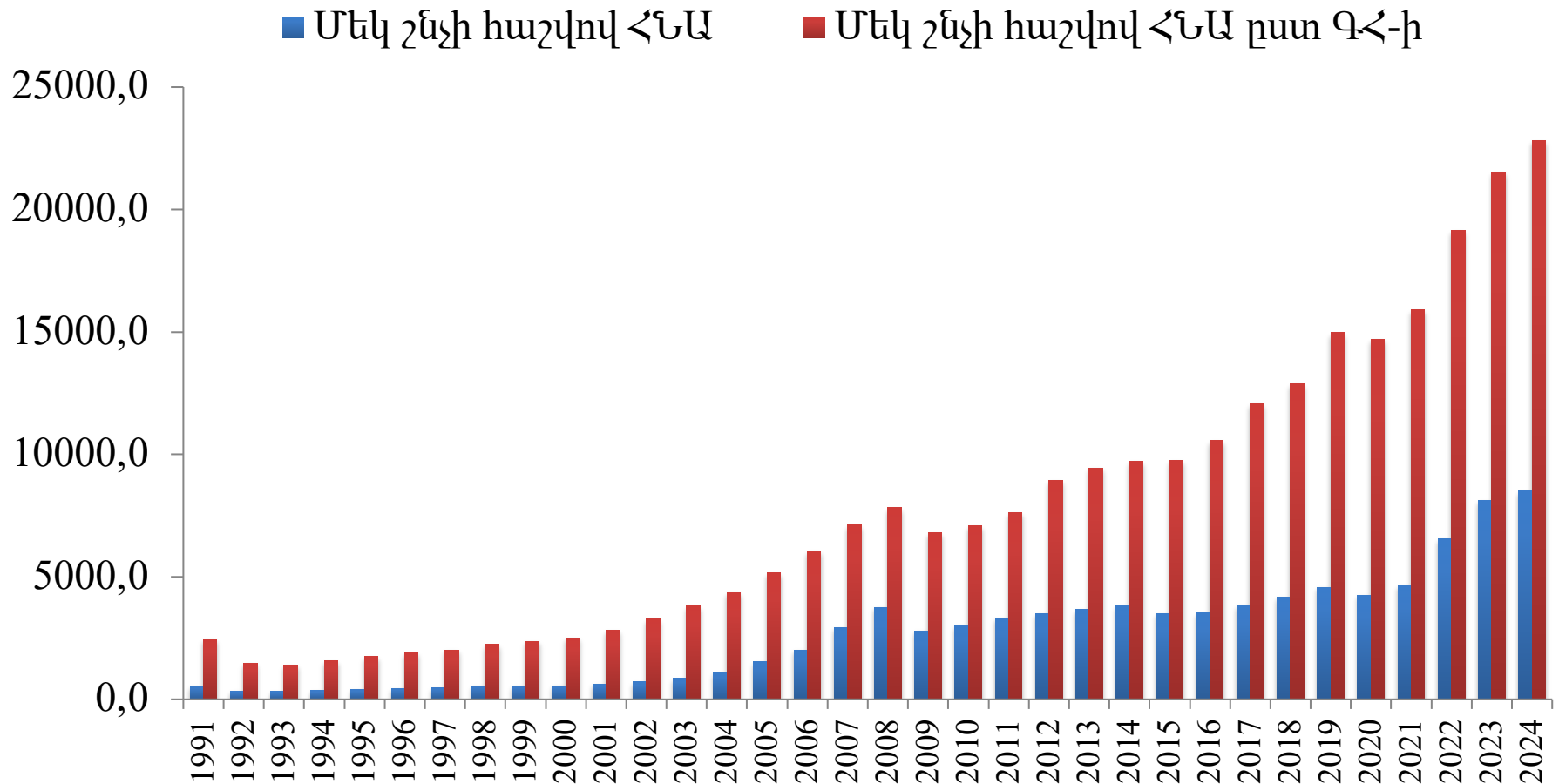
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Հայաստանի Վիճակագրական Տարեգիրք:

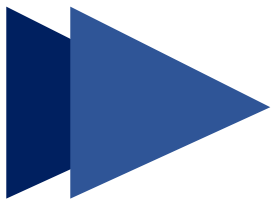

Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ (ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. The World Bank Data

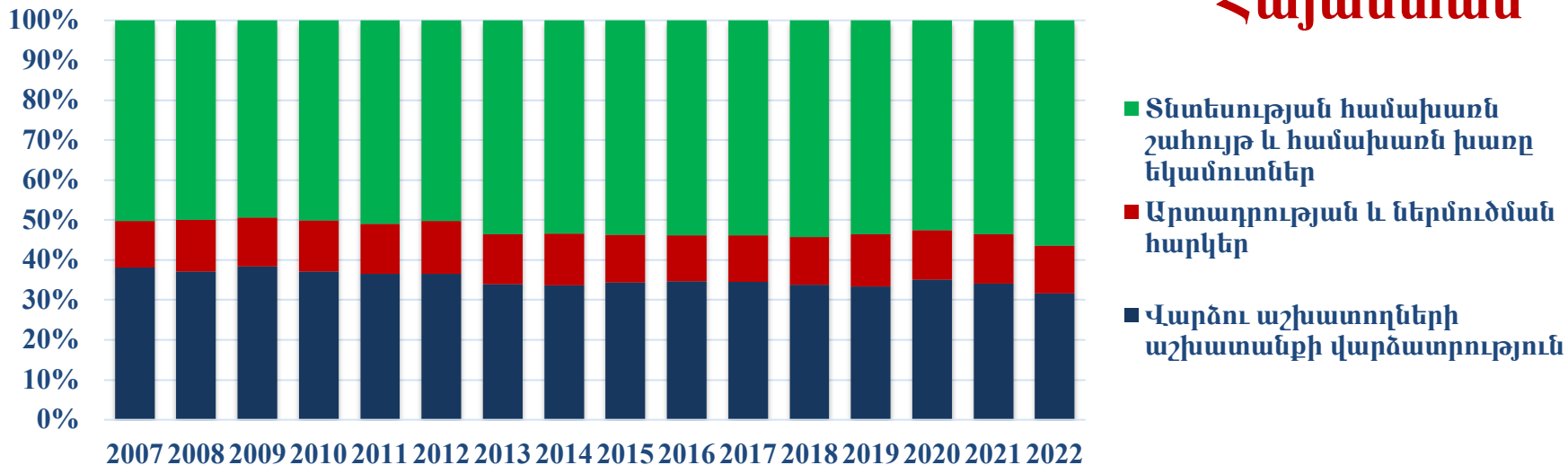

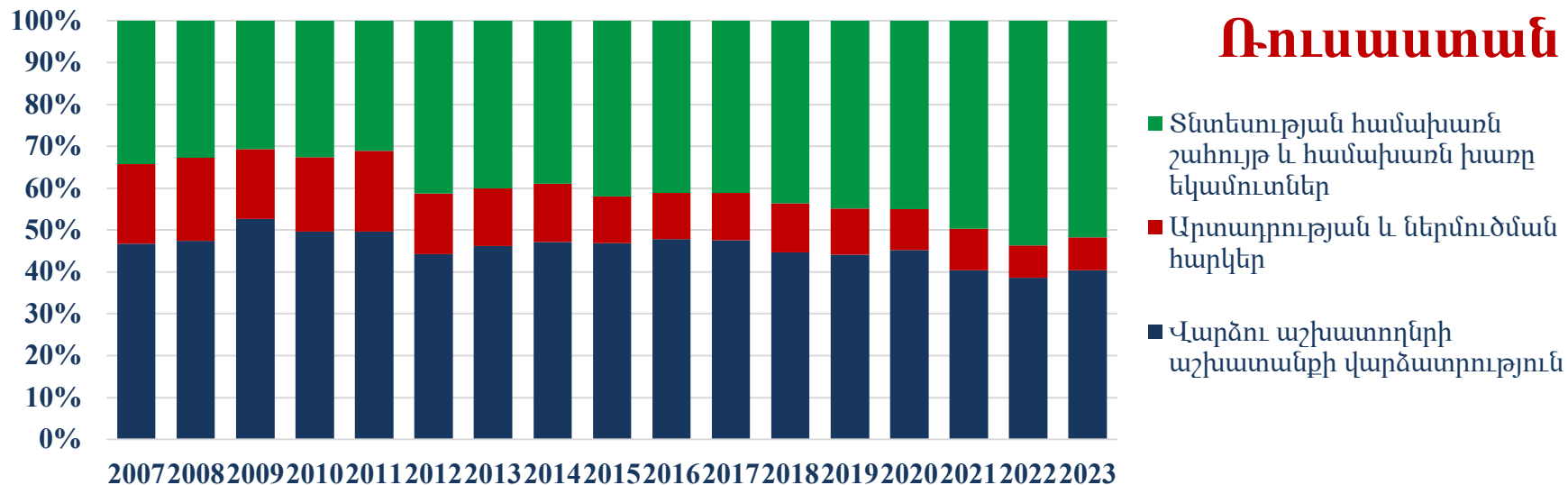
ՀՆԱ-ի բաշխումը (Եկամուտների ձևավորման հաշիվ)

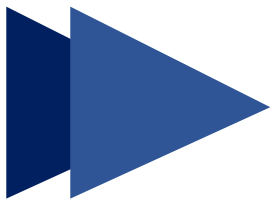
Աղբյուր. Կազմված է հեղինակի կողմից՝ <http://armstat.am>-ի տվյալներով <https://armstat.am/file/doc/99520928.pdf>

Հայաստան

Ռուսաստան

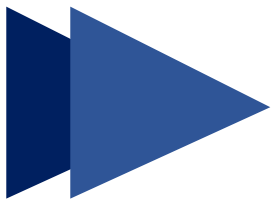

Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ (ԱՄՆ դոլար), 2024

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?most_recent_value_desc=false

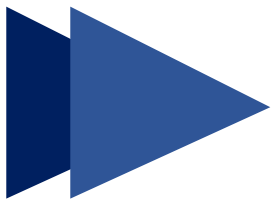
Երկիր	Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ	Երկիր	Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ
1. Լյուքսեմբուրգ	137 517	Ռուսաստան	14 889
2. Իռլանդիա	107 316	Ղազախստան	14 005
3. Շվեդարիա	103 670	Չինաստան	13 303
4. Սինգապուր	90 674	Վրաստան	9 194
5. Նորվեգիա	86 810	Հայաստան	8 501
6. ԱՄՆ	85 810	Բելառուս	8 317
7. Իսլանդիա	82 704	Ադրբեջան	7 284
Աշխարհ	13 673	Ուկրաինա	5 390

Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ ըստ ԳՀ-ի (ԱՄՆ դոլար), 2024

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

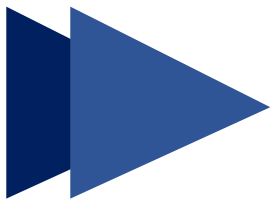
Երկիր	Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ	Երկիր	Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ
1. Լյուքսեմբուրգ	150 772	Ռուսաստան	47 405
2. Սինգապուր	150 689	Ղազախստան	40 813
3. Իռլանդիա	131 175	Բելառուս	33 006
4. Բաթար	126 110	Վրաստան	28 418
5. Նորվեգիա	101 032	Չինաստան	27 105
6. Շվեդարիա	93 819	Ադրբեջան	25 089
7. ԱՄՆ	85 810	Հայաստան	22 823
Աշխարհ	24 248	Ուկրաինա	18 551

ԳՀ (ըստ բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի)

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/databytopic/databytopic.html>

Տարիներ Երկիր	2003	2008	2013	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Հայաստան	4.34	2.06	2.56	2.98	3.07	3.08	3.08	3.13	3.15	2.70	2.65	2.68
Ադրբեջան	5.34	2.37	2.18	3.70	3.41	3.07	3.14	3.43	2.95	2.30	3.31	3.44
Վրաստան	4.12	2.15	2.30	3.17	3.12	3.09	3.33	3.47	3.40	3.03	3.04	3.09
Բելառուս	4.05	2.18	2.37	3.53	3.17	3.05	3.00	3.11	2.93	2.86	3.93	3.97
Ղազախստան	5.38	2.12	1.76	3.09	2.69	2.66	2.80	2.94	2.78	2.74	2.99	2.91
ՌԴ	3.11	1.73	1.63	2.77	2.43	2.53	2.52	2.94	2.70	2.38	3.19	3.18
Ուկրաինա	5.37	2.33	2.65	5.09	4.49	4.07	3.65	3.49	2.96	2.79	3.48	3.44
Կիրգիզստան	5.67	3.13	3.15	4.18	4.06	4.02	4.19	4.22	4.17	3.82	3.61	3.31
Տաջիկստան	5.97	3.01	2.88	3.86	3.83	4.01	4.05	4.52	4.71	4.63	4.27	4.03
Ուզբեկստան	7.73	4.47	2.60	2.51	3.57	4.54	4.29	4.45	4.32	4.23	3.90	3.76

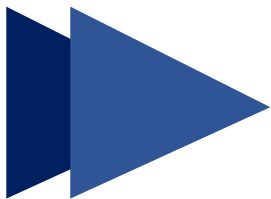

ՀՆԱ (մլրդ ԱՄՆ դոլար), 2024/1991 թթ.

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, Официальный сайт Всемирного Банка: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?name_desc=false

Երկիր	1991	2024	2024/1991, անգամ
Հայաստան	2,1	25,8	12,3
Ադրբեջան	8,8	74,3	8,4
Վրաստան	6,4	33,8	5,3
Ղազախստան	24,9	288,4	11,6
Ռուսաստան	518,0	2174,8	4,2
Ուկրաինա	77,5	190,7	2,5
Տաջիկստան	2,5	14,2	5,7
Բելառուս	18,0	76,0	4,2

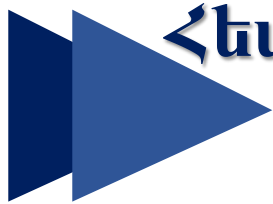
(1991թ.-ին Հայաստանի ՀՆԱ-ին իրականում կազմում էր 5,9, այլ ոչ թե 2,1. Աճ՝ 3,3 անգամ, 9,3-ի փոխարեն)

ՀՆԱ-ի գումարային անը (պարադոքս!)

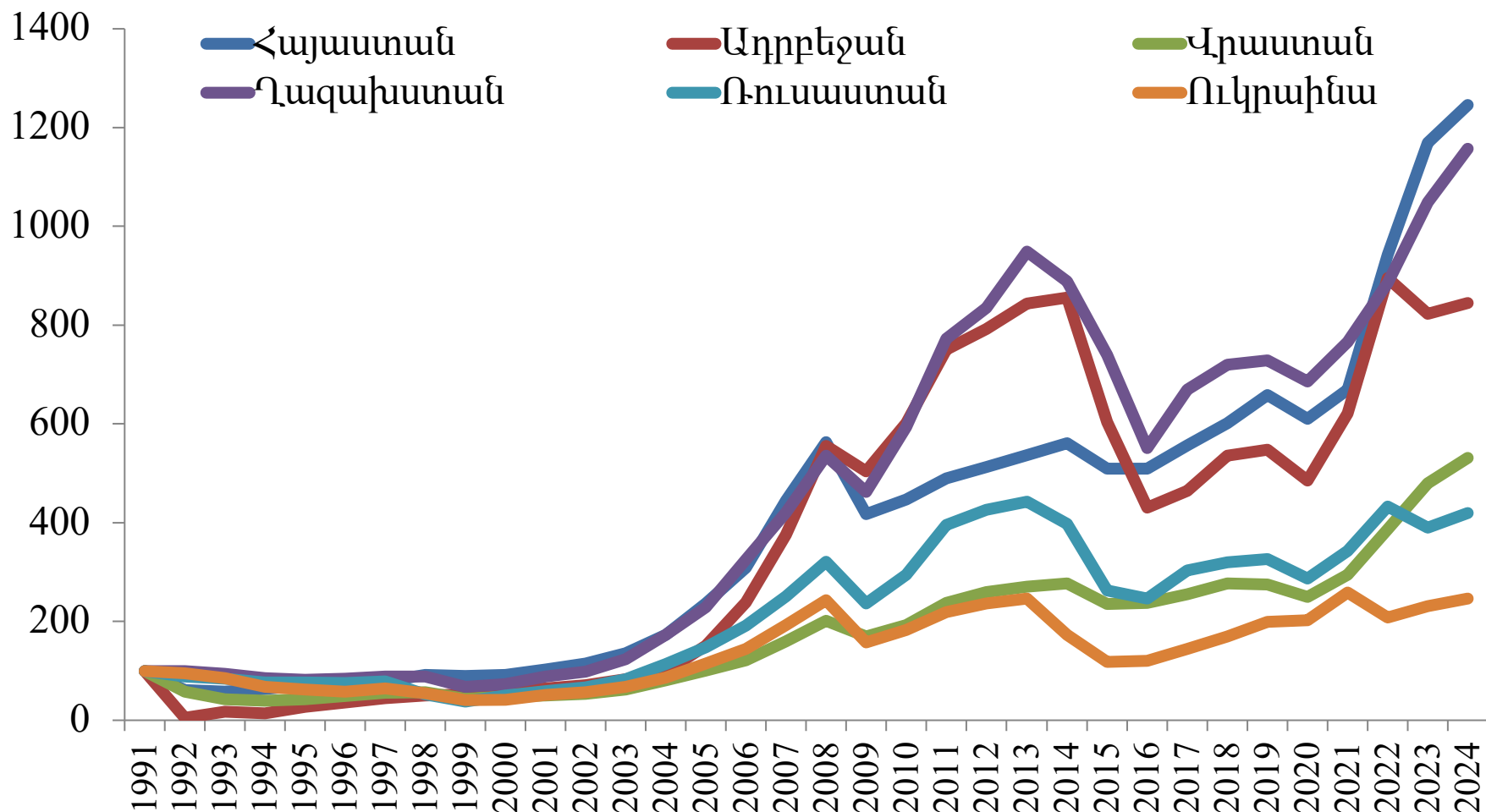
Աղբյուր. ԽՍՀՄ Պետկոմիտե, WB

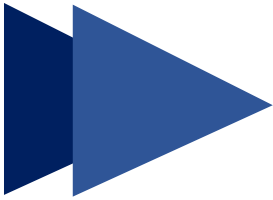
Երկիր	ՀՆԱ USD-ով, 2024/1991	ՀՆԱ 2024	Համախառն ազգային եկամուտ (ՀԱԵ) 1991	1991	2024
		(մլն դոլար)	(մլրդ ռուբլի)	Երկրի «ՀԱԵ»-ն ՌԴ «ՀԱԵ»-ի նկատմամբ (%)	Երկրի ՀՆԱ-ն ՌԴ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)
Armenia	12,3	25 787	16	1,14	1,19
Azerbaijan	8,4	74 316	26,7	1,91	3,42
Belarus	4,2	75 962	87,1	6,22	3,49
Georgia	5,3	33 776	19,1	1,36	1,55
Kazakhstan	11,6	288 406	85,9	6,14	13,27
Russian Federation	4,2	2 173 836	1 400,0	100	100
Tajikistan	5,7	14 205	13,4	0,96	0,65
Ukraine	2,5	190 741	299,5	21,4	8,77

Հետսովետական երկրների ՀՆԱ-ի դինամիկան ըստ WB-ի տվյալների, 1991=100

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2013, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/datatopic/datatopic.html>

ՀՆԱ գումարային անը, Բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

Երկիր	ՀՆԱ USD-ով, 2024/1991	ՀՆԱ 2024 (մլն դոլար)	Համախառն ազգային եկամուտ (ՀԱԵ) 1991 (մլրդ ռուբլի)	1991	2024
				Երկրի «ՀԱԵ»- ն ՌԴ «ՀԱԵ»-ի նկատմամբ (%)	Երկրի ՀՆԱ-ն ՌԴ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)
Armenia	12,3	25 787	16	1,14	1,19
Azerbaijan	8,4	74 316	26,7	1,91	3,42
Belarus	4,2	75 962	87,1	6,22	3,49
Georgia	5,3	33 776	19,1	1,36	1,55
Kazakhstan	11,6	288 406	85,9	6,14	13,27
Russian Federation	4,2	2 173 836	1 400,0	100	100
Tajikistan	5,7	14 205	13,4	0,96	0,65
Ukraine	2,5	190 741	299,5	21,4	8,77

•ՀՆԱ-ն (Ազգային եկամուտ) մեկ շնչի հաշվով.

Մեկ շնչի հաշվով, USD

	Աղբյուր		Վրաստան		Ռուսաստան		Ղազախստան	
	1991	2024	1991	2024	1991	2024	1991	2024
	1,21	1,17	1,27	0,92	0,5	0,57	0,85	0,61

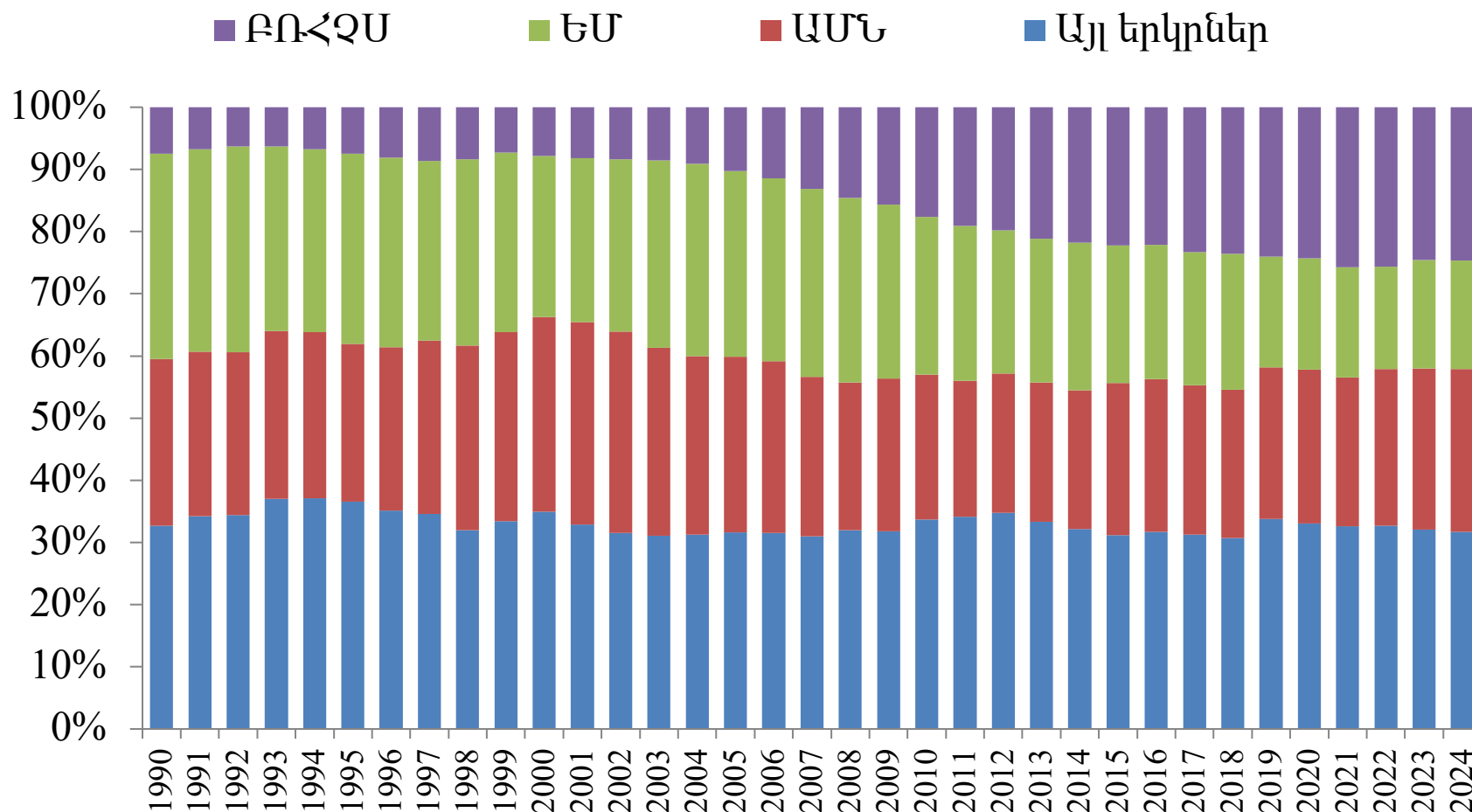
	Ուկրաինա		Տաջիկստան		Ուզբեկստան		Բելառուս	
	1991	2024	1991	2024	1991	2024	1991	2024
	0,8	1,58	1,7	6,3	1,5	2,69	0,5	1.02

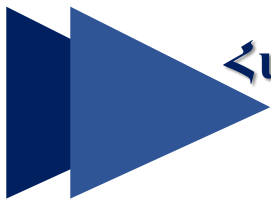
	1990	2000	2010	2020	2024
Armenia	635	621	3124	4269	8501
Azerbaijan	1238	655	5842	4230	7284
Georgia	1611	692	2964	4301	9134
Russian Federation	3494	3485	10675	10108	14889
Estonia	3127	4070	14641	23934	31170
Latvia	3550	3351	11319	17564	23368
Lithuania	2839	3297	11988	20429	29386

Համաշխարհային ՀՆԱ-ի կառուցվածքը ըստ երկրների և տարածաշրջանների (%)

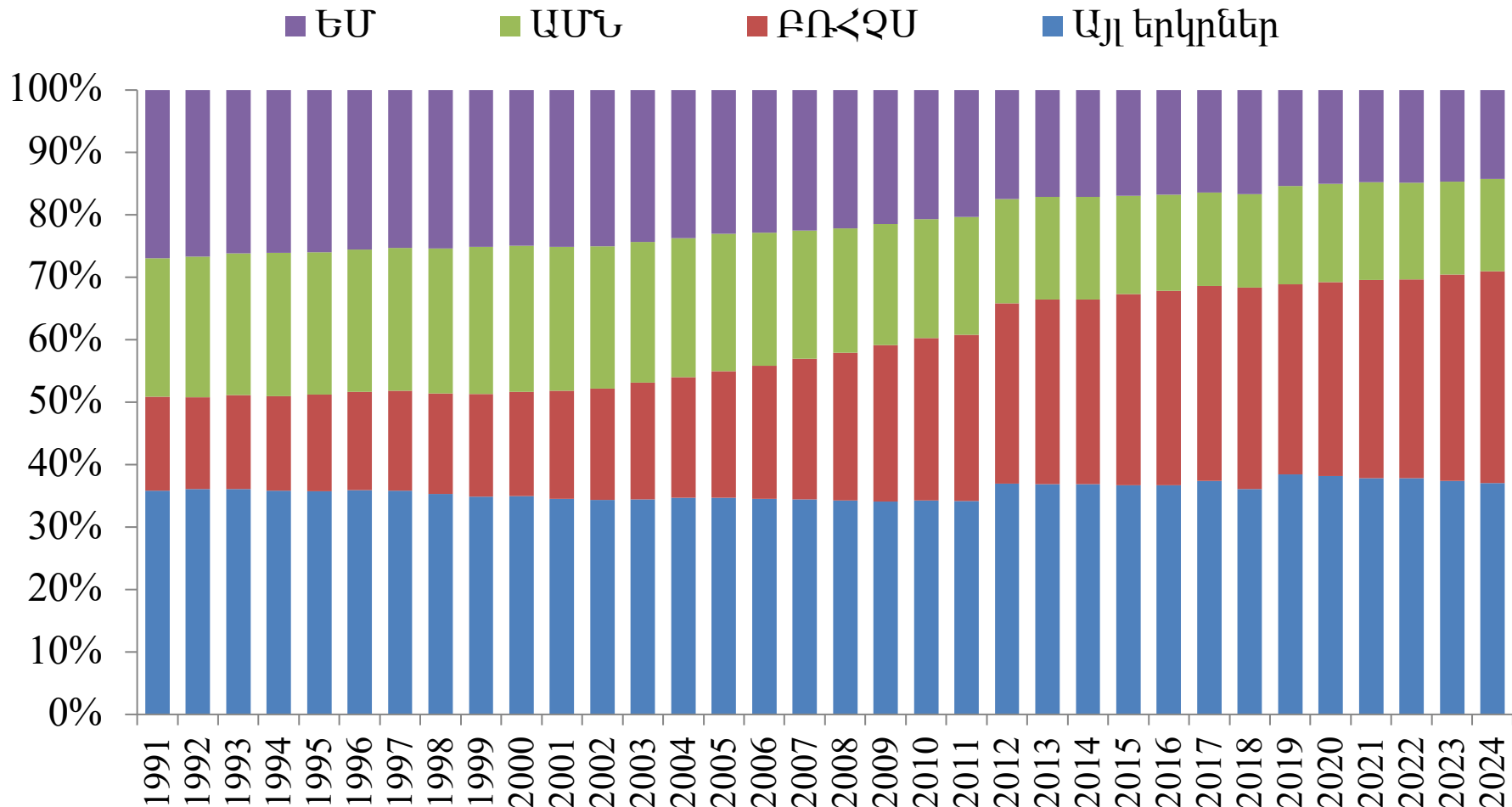
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/databytopic/databytopic.html>

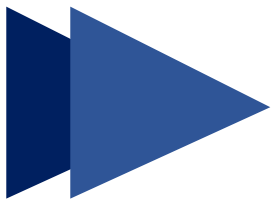

Համաշխարհային ՀՆԱ-ի կառուցվածքը, հաշվի առնելով ԳՀ-ն, ըստ երկրների և տարածաշրջանների (%)

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/datatopic/datatopic.html>

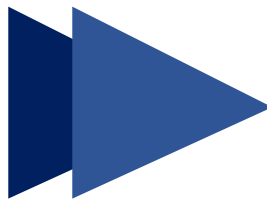

Աշխարհի առաջատար երկրների վարկանշավորումն ըստ ՀՆԱ-ի ծավալի (World – 111 326 mlrd USD)

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?name_desc=false

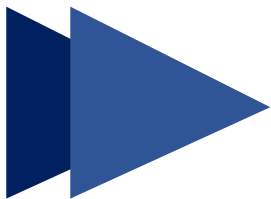
1990				2008				2024			
1	USA	5 979 589	1	USA	14,718,582	1	USA	29,184,890			
2	Japan	3,103,698	2	Japan	4,849,184	2	China	18,743,803			
3	Germany	1,764,967	3	China	4,558,431	3	Germany	4,659,929			
4	France	1,275,300	4	Germany	3,752,365	4	Japan	4,026,211			
5	Italy	1,177,326	5	France	2,923,465	5	India	3,912,686			
6	UK	1,093,169	6	UK	2,793,376	6	UK	3,643,834			
7	Canada	593,929	7	Italy	2,390,729	7	France	3,162,079			
8	Spain	535,101	8	Brazil	1,695,824	8	Italy	2,372,775			
9	Russia	516,814	9	Russia	1,660,846	9	Canada	2,241,253			
10	Brazil	461,951	10	Spain	1,634,989	10	Brazil	2,179,412			
11	China	358,973	11	Canada	1,549,131	11	Russia	2,173,836			
12	India	326,608	12	India	1,224,097	12	Mexico	1,852,723			
13	Netherlands	314,267	13	Mexico	1,101,275	13	Australia	1,752,193			
14	Australia	310,954	14	Australia	1,054,557	14	Spain	1,722,746			
15	Korea, R.	284,757	15	Korea, R.	1,002,219	15	Korea, R.	1,712,793			
142	Armenia	2,256	122	Armenia	11,662	115	Armenia	25,787			

Աշխարհի առաջատար երկրների վարկանշավորումն ըստ ՀՆԱ-ի ծավալի ըստ ԳՀ-ի, մլն USD (World – 197 428 mlrd USD)

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Համաշխարհային բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/databytopic/databytopic.html>

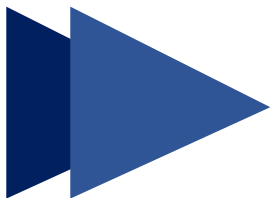
1990			2008			2024		
1	USA	5 979 589	1	USA	14 718 582	1	China	38,190,085
2	Japan	2 401 129	2	China	10 113 837	2	USA	29,184,890
3	Germany	1 543 634	3	Japan	4 456 434	3	India	16,190,820
4	Russia	1 188 234	4	India	4 354 793	4	Russia	6,921,249
5	China	1 119 937	5	Germany	3 122 546	5	Japan	6,407,672
6	Italy	1 052 545	6	Russia	2 878 198	6	Germany	6,037,852
7	France	1 027 853	7	Brazil	2 558 850	7	Brazil	4,734,651
8	Brazil	998 602	8	France	2 259 257	8	Indonesia	4,662,888
9	India	986 924	9	UK	2 240 968	9	France	4,201,560
10	UK	969 455	10	Italy	2 082 638	10	UK	4,196,507
11	Canada	558 816	11	Indonesia	1 767 893	11	Turkey	3,757,013
12	Spain	529 934	12	Mexico	1 653 898	12	Italy	3,589,122
13	Indonesia	542 411	13	Spain	1 537 792	13	Mexico	3,361,570
14	Mexico	515 305	14	Korea, R	1 405 711	14	Spain	2,778,407
15	Saudi Arabia	448 031	15	Canada	1 339 061	15	Canada	2,702,880
130	Armenia	8 558	122	Armenia	21 116	114	Armenia	69 234

Total GDP average Growth by Countries 2000-2024

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Официальный сайт Всемирного Банка: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

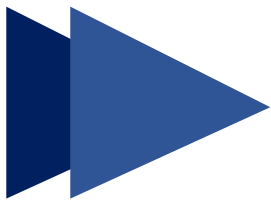
	Country	%		Country	%
1	Guyana	10,4	50	Kyrgyz Republic	4,6
2	Ethiopia	8,4	66	UAE Lithuania	3,9
3	China	8,4	69	UAE	3,9
4	Tajikistan	7,7	73	Belarus	3,8
5	Turkmenistan	7,5	82	Moldova	3,7
7	Qatar	7,5	95	Latvia	3,4
8	Azerbaijan	7,4	97	Russian Federation	3,4
12	Uzbekistan	6,4	145	United States	2,2
15	Armenia	6,3	159	Switzerland	1,9
16	India	6,3		European Union	1,5
24	Kazakhstan	5,8	182	Ukraine	1,1
25	Georgia	5,8	183	Germany	1,1
38	Turkiye	5,0	195	Japan	0,7
45	Singapore	4,8	199	Italy	0,6

Total GDP Growth by Countries 2000/2024

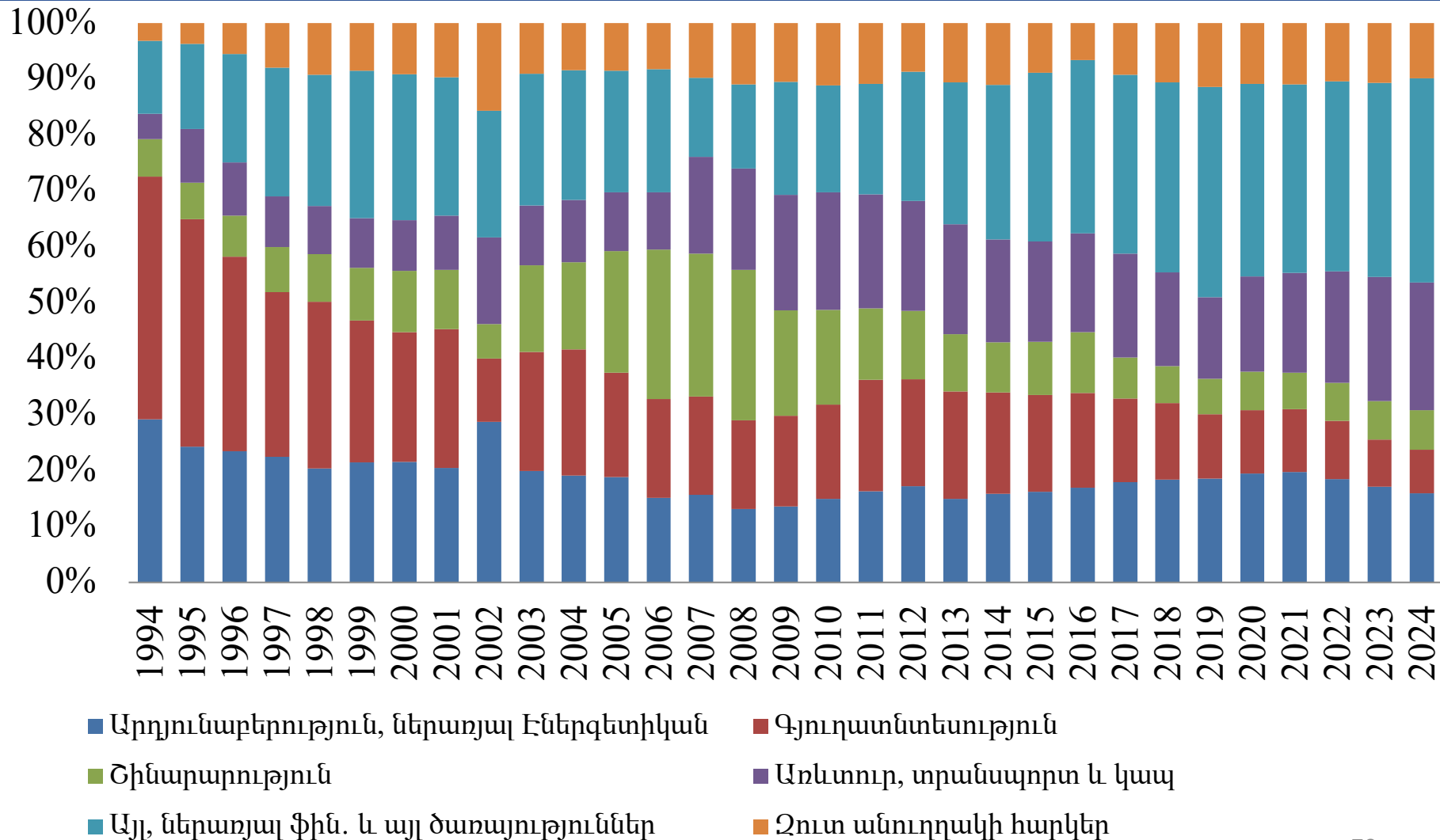
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Официальный сайт Всемирного Банка: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

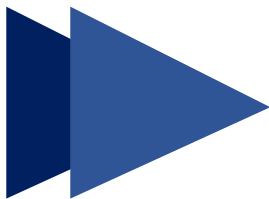
	Country	↑ many times		Country	↑ many times
1	Guyana	34,8	35	Uzbekistan	8,4
2	Turkmenistan	22,1	36	India	8,4
3	Ethiopia	19,9 (2023)	46	Lithuania	7,3
4	Mongolia	20,7	59	Belarus	6,0
5	Ghana	16,6	62	Ukraine	5,9
6	Tajikistan	16,5	68	Singapore	5,7
7	Kazakhstan	15,8	69	Latvia	5,6
8	China	15,3	80	UAE	5,1
11	Moldova	14,1	90	Turkiye	4,8
12	Azerbaijan	14,1	129	Switzerland	3,4
13	Armenia	13,5	143	United States	2,8
14	Kyrgyz Republic	12,8		European Union	2,7
21	Georgia	11,1	164	Germany	2,4
34	Russian Federation	8,4	179	Japan	0,8

ՀՆԱ-ի ճյուղային կառուցվածքը

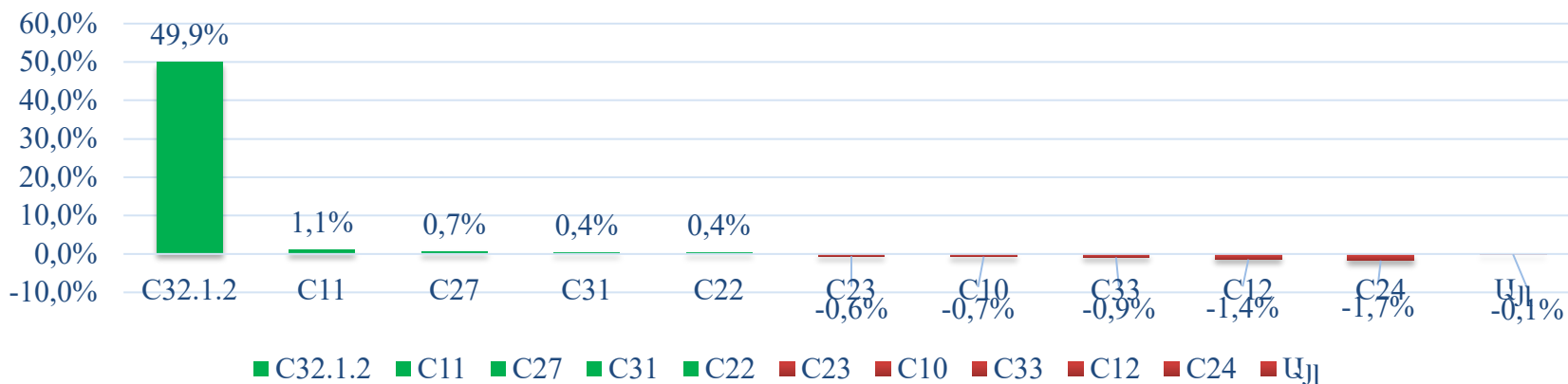
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

ՀՀ մշակող արդյունաբերության աճի պատրանքը | 2024 հունվար-փետրվար

Աղբյուր: https://www.acses.am/%d5%b0%d5%b0-%d5%b4%d5%b7%d5%a1%d5%af%d5%b8%d5%b2-%d5%a1%d6%80%d5%a4%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6%d5%a1%d5%a2%d5%a5%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%a1%d5%b6-%d5%a1%d5%b3%d5%ab-%d5%ba%d5%a1%d5%bf%d6%80/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_source_platform=mailpoet&utm_campaign=ACSES_newsletter

(C32.1.2) Ոսկերչական արտադրատեսակների արտադրություն

(C11) Խմիչքի արտադրություն

(C27) Էլեկտրական սարքավորանքի արտադրություն

(C31) Կահույքի արտադրություն

(C22) Ռետինե և պլաստմասե արտադրատեսակների արտադրություն

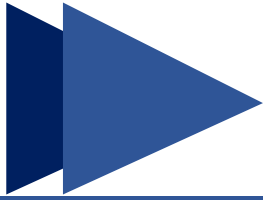
(C23) Այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրություն

(C10) Սննդամթերքի արտադրություն

(C33) Մեքենաների և սարքավորանքի նորոգում և տեղադրում

(C12) Ծխախոտային արտադրատեսակների արտադրություն

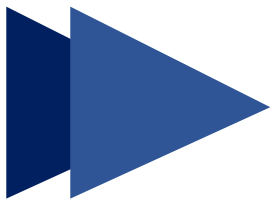
(C24) Հիմնային մետաղների արտադրություն

ՀՆԱ-Ի ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ (տարեկան)

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք <https://armstat.am/ru/?nid=202>

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ներքին արդյունք (համախառն, շուկայական գներով)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Վերջնական սպառման ծախսեր	93.5	92.6	86.0	82.4	81.8	81.8	93.7	95.0	96.6	98.1	99.0	97.6	91.2	89.8	92.4	91.3	96	90.3	84.9	81,0	79,5	77,3
Տնային տնտեսությունների	83.1	82.3	75.4	72.2	71.5	71.4	80.2	81.8	83.2	86.7	86.7	85.1	77.7	75.8	79.4	79.2	82.8	74.8	70.7	67,9	64,9	66,1
Տնային տնտեսությունները սպասարկող ոչ առևտրային կազմակերպությունների	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5	0.7	0.6	0.7	0.6	0.5	0,4	0,5	0,5
Պետական հիմնարկների, որոնք բավարարում են	10.2	10.2	10.6	10.1	10.2	10.2	13.3	13.0	13.0	11.0	11.9	12.1	13.1	13.5	12.3	11.5	12.6	15.0	13.6	12,7	14,1	10,7
բնակչության անհատական պահանջմունքները	3.9	3.9	4.1	3.8	4.3	3.9	5.3	5.2	5.2	4.7	4.8	4.7	5.0	4.9	4.6	4.3	4.8	6.2	5.8	4,9	5,1	4,0
կոլեկտիվ պահանջմունքները	6.3	6.2	6.4	6.3	5.9	6.4	8.0	7.8	7.8	6.3	7.1	7.4	8.1	8.6	7.7	7.2	7.7	8.8	7.9	7,9	9,0	6,8
Համախառն կուտակում	24.3	24.9	30.5	35.9	37.8	40.9	34.7	32.8	27.3	25.3	22.3	20.9	20.8	18.0	18.4	22.4	17.4	19.7	23.0	21,7	21,3	22,2
Հիմնական միջոցների համախառն կուտակում	23.0	23.9	29.8	35.5	36.9	39.8	36.4	33.4	26.1	23.6	21.2	20.0	20.8	17.3	17.6	16.7	15.8	17.8	21.2	20,3	20,9	21,7
Նյութական շրջանառու միջոցների պաշարների փոփոխություն	1.3	1.0	0.7	0.4	0.8	1.1	-1.7	-0.6	1.2	1.7	1.1	0.9	0.0	0.7	0.8	5.7	1.6	1.9	2.4	1,4	0,4	0,5
Ապրանքների և ծառայությունների գուտ արտահանում	-17.9	-15.6	-14.4	-15.9	-20.0	-25.6	-27.5	-24.5	-23.6	-20,8	-19.8	-18.5	-12.2	-8.6	-10.8	-13.7	-13.4	-10.0	-7.9	-2,7	-0,8	0,6
Արտահանում	32.2	29.7	28.8	23.4	19.2	15.0	15.5	20.8	23.8	27.6	28.4	28.6	29.8	33.7	38.2	39.4	41.4	29.8	35.9	48,3	59,5	76,3
Ներմուծում	50.0	45.3	43.2	39.3	39.2	40.7	43.0	45.3	47.4	48.4	48.2	47.0	42.0	42.3	49.0	53.1	54.8	39.7	43.8	51,1	60,3	75,8
Վիճակագրական շեղում	0.1	-2.0	-2.1	-2.4	0.4	2.9	-0.9	-3.3	-0.3	-2.6	-1.5	0.0	0.2	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-

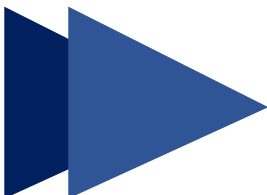
Տնտեսական զարգացման մակարդակը ԵՄ-ի երկրներում, Ռուսաստանում և Հայաստանում ըստ երկարաժամկետ կանխատեսման (մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ, հազ. ԱՄՆ դոլար)

Երկրներ	Մկգրնական մակարդակ 2044-2174 թթ.				
	2024	20 տարի հետո	50 տարի հետո	100 տարի հետո	150 տարի հետո
ԵՄ	43.1	52,6	70,1	116,6	191,7
Ռուսաստան	14.9	18,2	24,5	40,3	66,3
Հայաստան	8.5	17,2	49,8	292	1711,5
Որպես մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի միջին տարեկան հավելանքի ցուցանիշ ընդունված է՝ ԵՄ -1 %, ՌԴ – 1 %, Հայաստան – 3,6 %:					
Հայաստանը կհասնի ՌԴ-ի այսօրվա կենսամակարդակին 16 տարուց, ԵՄ-ի՝ 46 տարուց: ՌԴ-ին կհասնի 22 տարուց, ԵՄ-ին՝ 64 տարուց:					

Global Happiness Levels, 2024

Աղբյուր. <https://www.visualcapitalist.com/mapped-global-happiness-levels-in-2021/?fbclid=IwAR2PHXTHqyX9WZxE6LNv20-hgVcXpxlJZJB1dI-gmSNvHOLsQoLuJxC9B1s>

Դժբախտ երկրներ (min.2)			Երջանիկ երկրներ (max.8)		
1	Աֆղանստան	1.7	1	Ֆինլանդիա	7.7
2	Լիբանան	2.7	2	Դանիա	7.6
3	Լեսոտո (Հարավային Աֆրիկա)	3.2	3	Իսլանդիա	7.5
4	Սիերա Լեոնե	3.2	4	Շվեդիա	7.3
5	(Արևմտյան Աֆրիկա)	3.3	5	Իսրայել	7.3
6	Կոնգո (Աֆրիկա)	3.3	6	Նիդեռլանդներ	7.3
7	Չիմբաբվե (Աֆրիկա)	3.4	7	Նորվեգիա	7.1
8	Բոտսվանա (Աֆրիկա)	3.4	8	Լյուքսեմբուրգ	7.1
9	Մալավի (Արևելյան Աֆրիկա)	3.5	9	Շվեյցարիա	7.1
10	Էսվատինի (Հարավային Աֆրիկա)	3.5	10	Ավստրալիա	7.0
11	Չամբիա (Աֆրիկա)	3.6	11	Նոր Զելանդիա	7.0
12	Եմեն	3.6	12	Կոստա Ռիկա	7.0
13	Կոմորներ	4.1	13	Քուվեյթ	6.9
14	Տանզանիա (Արևելյան Աֆրիկա)	4.1	14	Ավստրիա	6.9
15	Եթովպիա (Արևելյան Աֆրիկա)	4.1	15	Կանադա	6.9
16	Բանգլադեշ	4.2	16	Բելգիա	6.9

Gallup Global Emotions report 2024, %

Uppmup. <https://news.gallup.com/poll/249098/americans-stress-worry-anger-intensified-2018.aspx> https://www.statista.com/chart/17842/share-of-the-population-that-experienced-a-lot-of-anger-yesterday/?fbclid=IwAR2YtAOmJLRzr_z6RjO4PIglnBJOCNXn_Hf6Xon5b-rEPpGKN_veT9Hssc <https://www.gallup.com/analytics/349280/gallup-global-emotions-report.aspx?thank-you-report-form=1>

Experienced Anger

Top 5

1 Northern
Cyprus

2 Iraq

3 Armenia

4 Jordan

5 Congo

Bottom 5

1 Vietnam

2 Finland

3 Estonia

4 Portugal

5 Mexico

Most Angry Populations 2018

1 Lebanon

2 Turkey

3 Armenia

4 Iraq

5 Afghanistan

Experienced Worry

Top 5

1 Afghanistan

2 Israel

3 Guinea

4 Malta

5 Congo

Bottom 5

1 Kazakhstan

2 Taiwan

3 Vietnam

4 Uzbekistan

5 Malaysia

Experienced Stress

Top 5

1 Northern
Cyprus

2 Israel

3 Nigeria

4 Egypt

5 Greece

Bottom 5

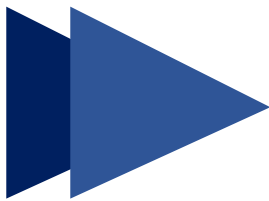
1 Kyrgyzstan

2 Uzbekistan

3 Vietnam

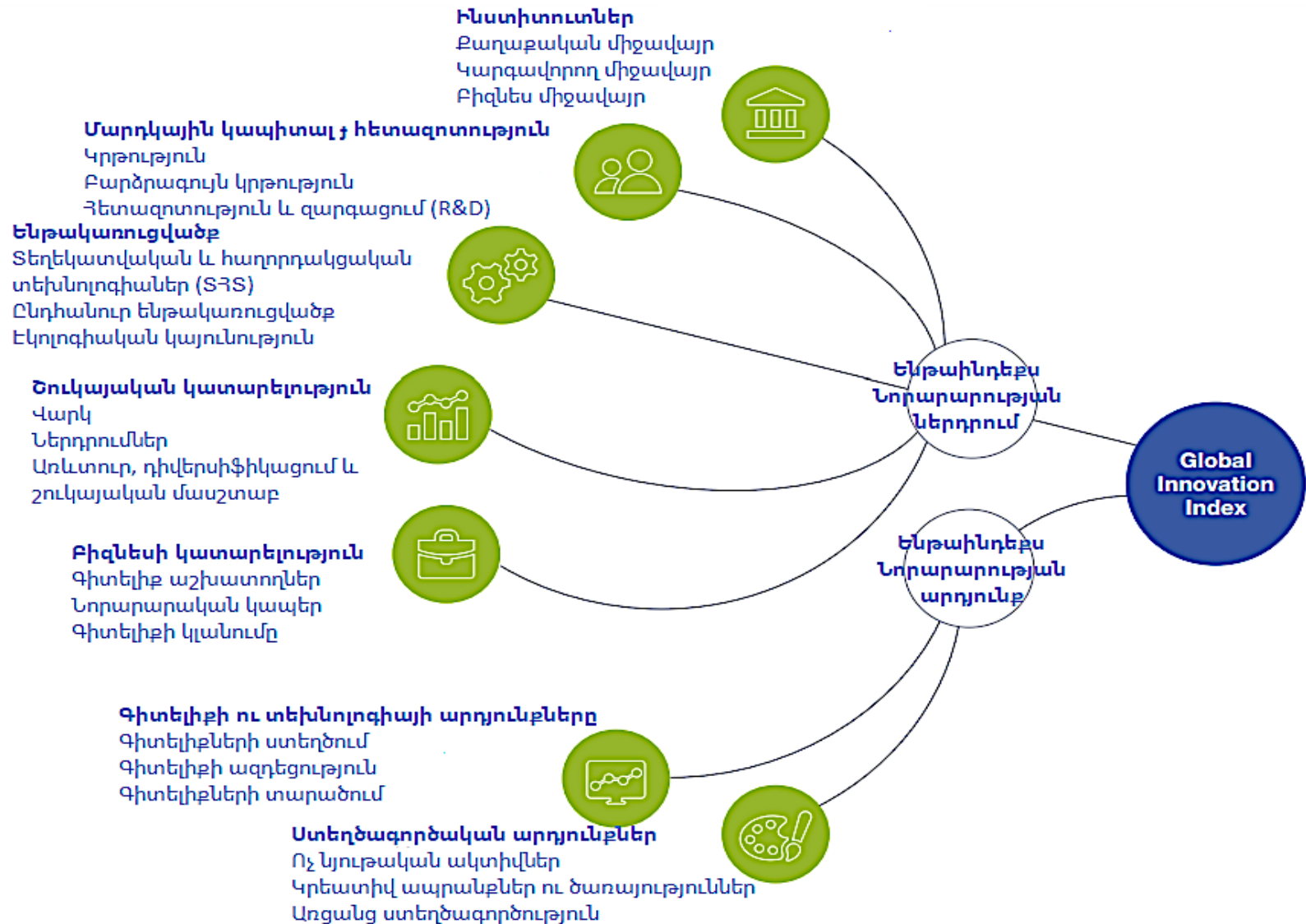
4 Somalia

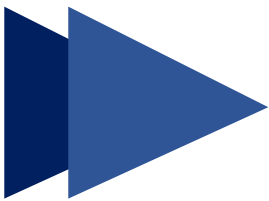
5 Mongolia

Global Innovation Index 2024

Աղբյուր. https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf

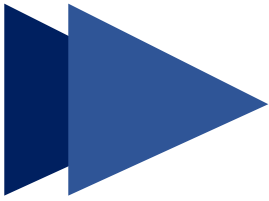

Global Innovation Index 2024

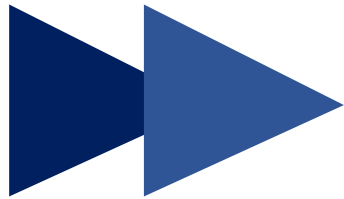
Աղբյուր. https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf

ՏԵՂ	ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԵՐԿՐՆԵՐ	ՏԵՂ	ՀԵՏԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԿՐՆԵՐ
1	Շվեյցարիա	16	Էստոնիա
2	Շվեդիա	35	Լիտվա
3	ԱՄՆ	42	Լատվիա
4	Սինգապուր	57	Վրաստան
5	Մեծ Բրիտանիա	59	Ռուսաստան
6	Կորեա	60	Ուկրաինա
7	Ֆինլանդիա	63	Հայաստան
8	Հոլանդիա	68	Մոլդովա
9	Գերմանիա	78	Ղազախստան
10	Դանիա	83	Ուզբեկստան
11	Չինաստան	85	Բելառուս
12	Ֆրանսիա	95	Ադրբեջան
13	Ճապոնիա	99	Ղրղզստան
14	Կանադա	107	Տաջիկստան

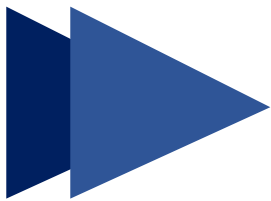

ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

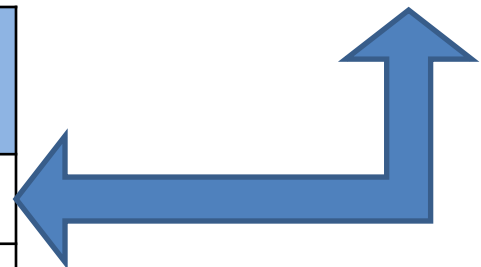

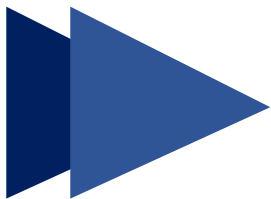
2025Թ.-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՄԱՍԻՆ ՕՐԵՆՔԸ (ՄԼՐԴ ԴՐԱՄ)

Աղբյուր. ՀՀ Կառավարություն, <http://gov.am>

	Համախմբված բյուջե		Պետական բյուջե	
	2025	2024	2025	2024
Եկամուտներ (մլրդ դրամ)	2 972.4	2 815.1	2 837.6	2 723.6
Ծախսեր (մլրդ դրամ)	3 576.4	3 298.0	3 441.6	3 206.5
Դեֆիցիտ (մլրդ դրամ)	-604.0	-482.9	-604.0	-482.9

Ֆինանսավորման աղբյուրներ	
Ներքին	351.1
Արտաքին	131.8

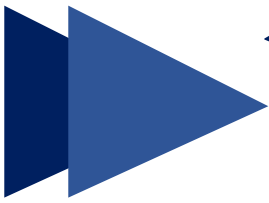
ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերն ըստ հիմնական խմբերի, նախագիծ 2024թ. (մլրդ դրամ)

Աղբյուր. Ֆինանսների նախարարություն

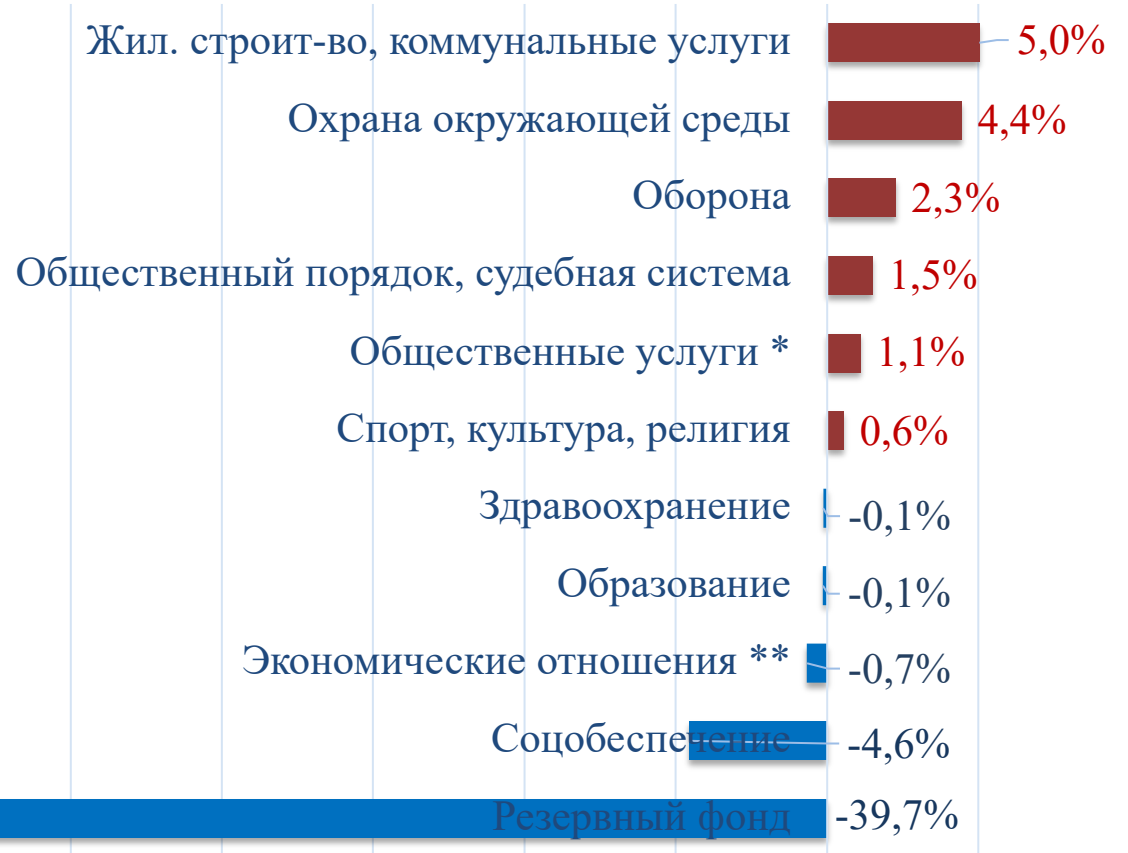
*работа госсектора, научные разработки

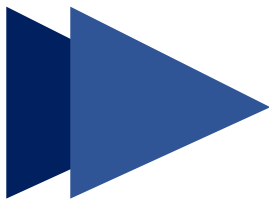
**поддержка бизнеса, сель. хоз-во, энергетика, инфраструктуры

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերն ըստ հիմնական խմբերի, 2024/2023(մլրդ դրամ)

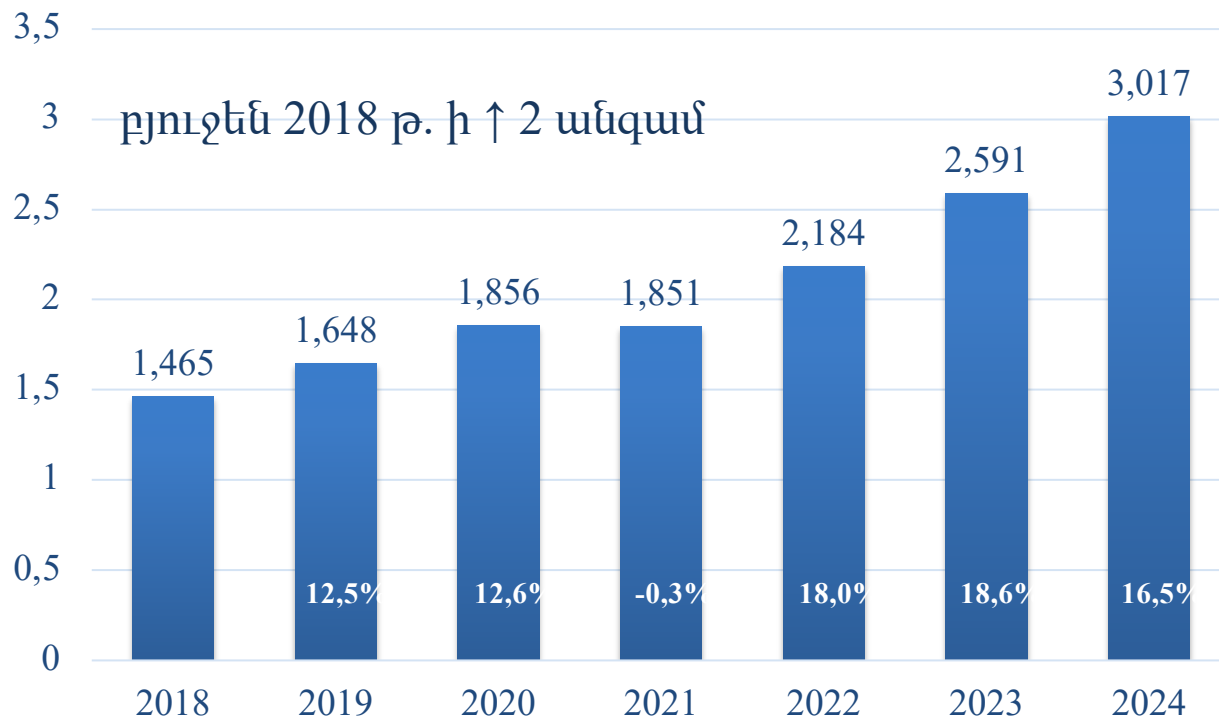
Աղբյուր. Ֆինանսների նախարարություն

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերն, 2018-2024 թթ. (մլրդ դրամ)

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2023_11_06

ՀՀ 2024 թ. պետական բյուջեի դեֆիցիտը կկազմի **340 մլրդ դրամ** կամ ՀՆԱ-ի **3.2 %**, որի հետևանքով պարտք / ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2024 թ. տարեվերջին կարող է կազմել **48.4 %**:

2018 թ. կտրվածքով դեպի Ռ-Դ արտահանումը կազմել էր **667 մլն դոլար** և ֆիզիկական անձանց կողմից կատարված բանկային փոխանցումները կազմել էին **1,049 մլն դոլար**:

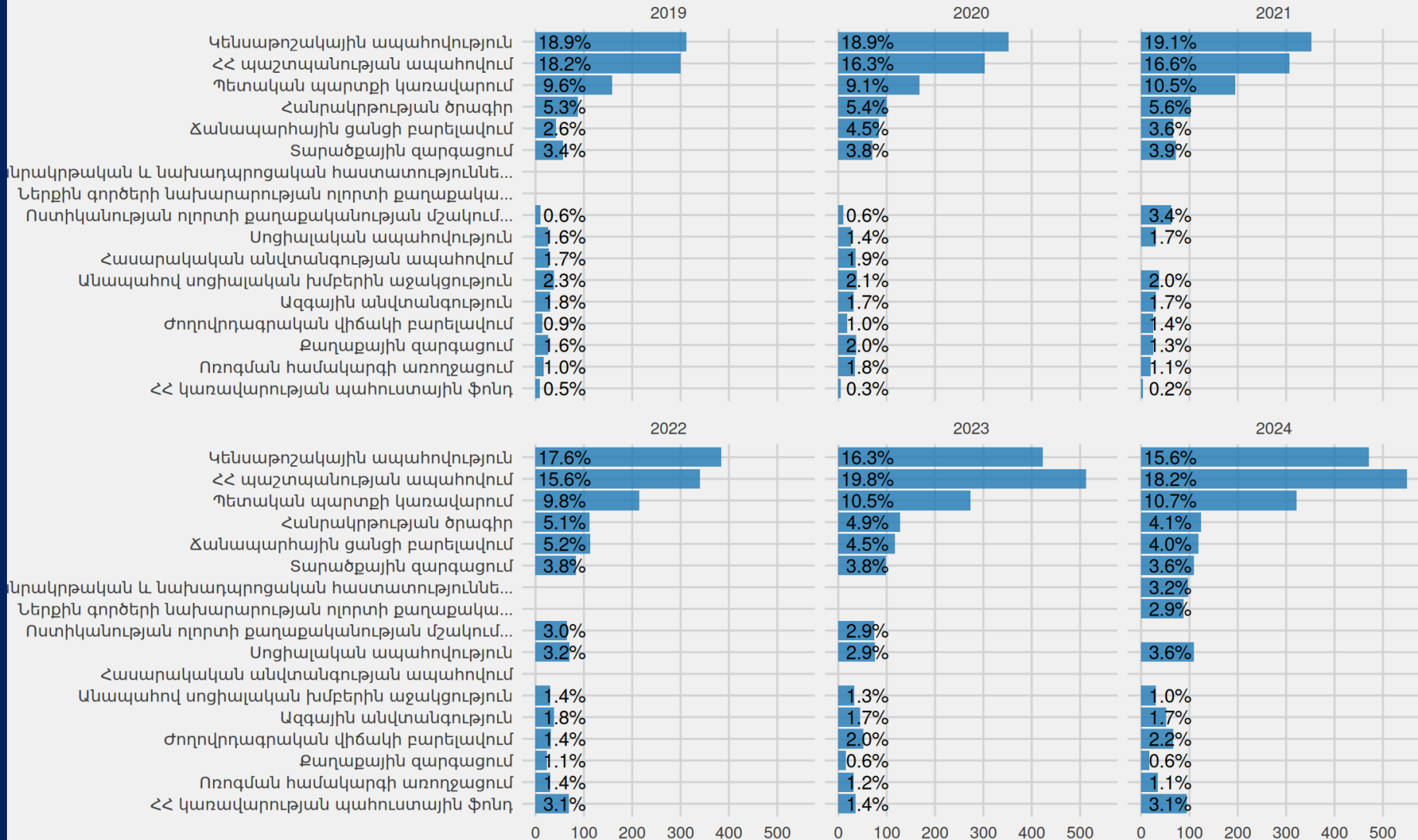
Համեմատած 2023 թ. սեպտեմբերին 12 ամսվա կտրվածքով դեպի Ռ-Դ արտահանումը կազմել է **2,965 մլն դոլար**, իսկ բանկային փոխանցումները **4,282 մլն դոլար**:

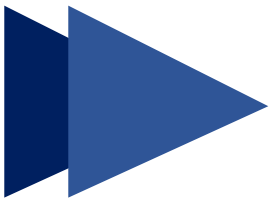
6 տարիների ընթացքում
բյուջետային ծախսերը աճել են **2 անգամ**,
դեպի Ռուսաստան արտահանումը աճել է **4.4 անգամ**
ֆիզիկական անձանց կողմից բանկային փոխանցումները **4 անգամ**

Ամենախոշոր բյուջետային ծախսերի փոփոխությունը, 2019-2024 թթ.

2019-2024 պետական բյուջեի ամենախոշոր ծախսերը

Մլրդ դրամ, կշիռ

Ամենախոշոր բյուջետային ծախսերի փոփոխությունը, 2019-2024 թթ.

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2023_11_06

1. Կենսաթոշակային ապահովություն և ազգային անվտանգություն:

Աղյուսակից երևում է, որ

2019 թ. բյուջեի ամենախոշոր հոդվածը կենսաթոշակային ապահովությունն էր՝ բյուջեի 18.9%-ով (312 մլրդ դրամ) և երկրորդը՝ ազգային անվտանգությունը՝ բյուջեի 18.2%-ով (301 մլրդ դրամ):

Իսկ **2024 թ.** առաջին տեղում ազգային անվտանգությունն է՝ ընդհանուր բյուջեի 18.2%-ով (550 մլրդ դրամ), երկրորդ տեղում՝ կենսաթոշակային ապահովությունը՝ 15.6%-ով (471 մլրդ դրամ):

Ընդհանուր առմամբ **Ազգային անվտանգության** ծախսերը այս 6 տարիների ընթացքում նույնպես աճել են **2 անգամ**:

2. Նոր առաջացած բյուջետային գերակայությունները 2024 թ.:

Առաջացել են **2 նոր հոդված**, որոնք գերակշիռ մասն են կազմում **2024 թ.** բյուջեի պլանի մեջ:

Նախ, «**Ներքին գործերի նախարարության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարության, կենտրոնացված միջոցառումներ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն**» հոդվածը կազմել է բյուջեի **2.9%**:

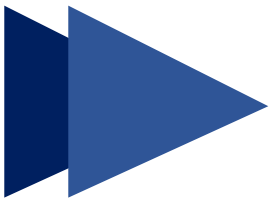
Ինչպես նաև առաջացել է «**Հանրակրթական և նախադպրոցական հաստատությունների հիմնում, կառուցում, բարելավում**» հոդվածը, որը կազմել է բյուջեի **3.2%-ը**:

Ընդհանուր առմամբ այս 2 հոդվածները ուղղված են ներքին տնտեսական զարգացման և քաղաքականության մշակման վրա:

«**Արտաքին գործերի ոլորտում Կառավարության քաղաքականության մշակում և իրականացում**» հոդվածը այս տարի աճել է **22.7 %** և կազմում է ընդհանուր բյուջեի նախագծի **0.1 %**:

Այս պահին ավելի արդիական է զարգացնել Հայաստանի արտաքին տնտեսական և քաղաքական շահերը, քան ներքին գործերի նախարարության ոլորտի քաղաքականություն մշակել և դրա վրա տրամադրել ընդհանուր բյուջեի **2.9 %**:

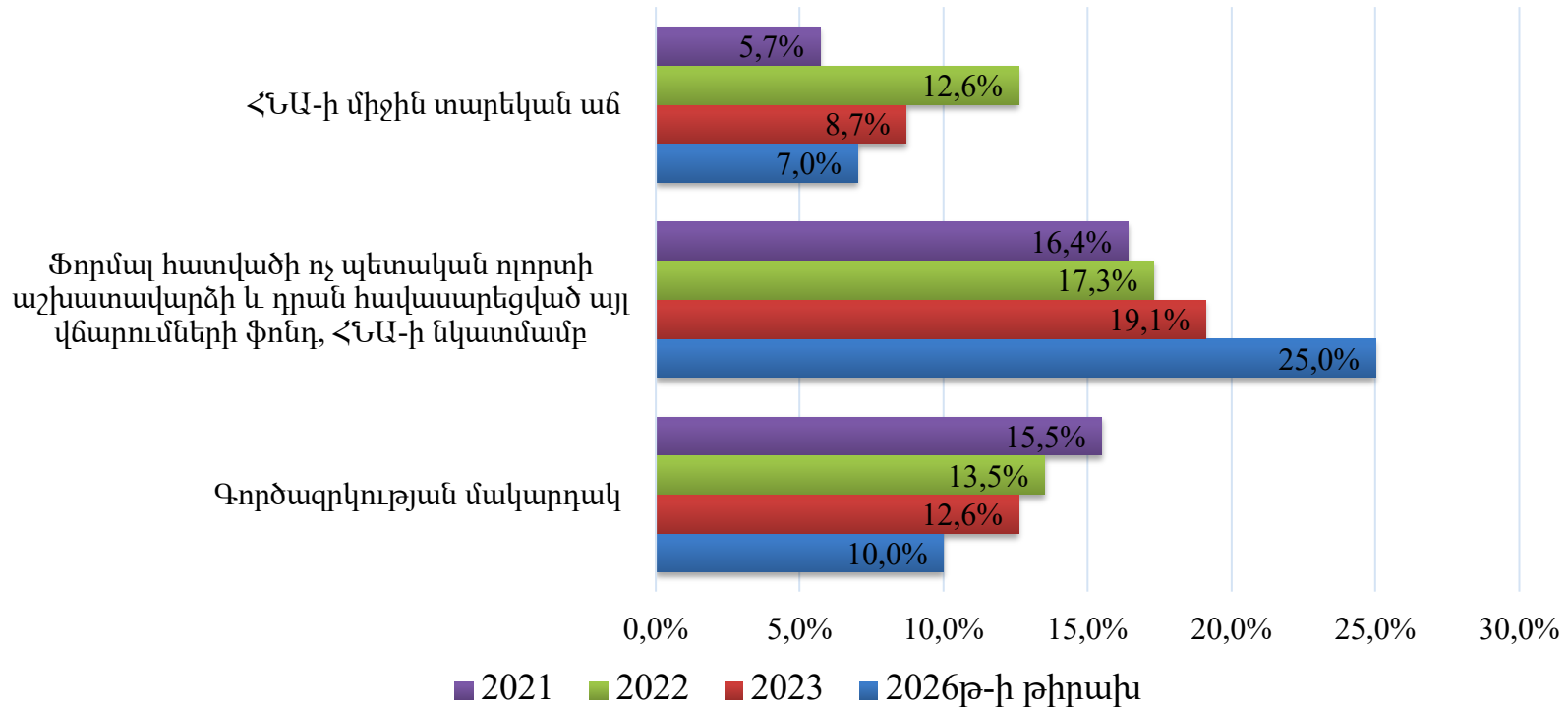
Ծրագրի անվանումը 2024	Մլրդ դրամ	Աճը	Կշիռը
Սոցիալական ապահովություն	108.6	42.3%	3.6%
ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդ	94.0	2.6 p.	3.1%
Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում	66.3	29.2%	2.2%
Ոչ վարակիչ հիվանդությունների բժշկական օգնության ապահովում	39.7	97.6%	1.3%
Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր	25.4	2.1 p.	0.8%
Գիտելիքահենք, նորարարական տնտեսությանը և փոքր ու միջին ձեռնարկատիրությանը աջակցություն	20.4	2.1 p.	0.7%
ՀՀ քննչական ծառայություններ	17.5	34.5%	0.6%
Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր	13.2	75.7%	0.4%
Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ	12.2	22.7%	0.4%
Կրթության որակի ապահովում	12.0	39.1%	0.4%
Դատավարական ղեկավարում և դատախազական հսկողություն	9.2	33.4%	0.3%
Ներդրումների և արտահանման խթանման ծրագիր	8.7	48.6%	0.3%
Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ	7.9	88.6%	0.3%
Պետական պահպանության ապահովում	6.0	34.0%	0.2%
Ռազմարդյունաբերության համալիրի զարգացում	5.8	41.0 p.	0.2%
Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում և կանոնակարգում	5.1	2.2 p.	0.2%
Մշակութային ժառանգության ծրագիր	5.1	24.6%	0.2%
Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում	4.3	96.7%	0.1%
Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ շահերի ներկայացում և պաշտպանություն , դրանց կողմից ընդունված վճիռների և որոշումների կատարման ապահովում	3.9	2.1 p.	0.1%
Պետական հատվածի արդիականացման ծրագիր	3.7	5.0 p.	0.1%

Կառավարության տնտեսական թիրախների կատարողականը 2023

Աղբյուր. https://www.acses.am/%d5%af%d5%a1%d5%bc%d5%a1%d5%be%d5%a1%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%a1%d5%b6-%d5%bf%d5%b6%d5%bf%d5%a5%d5%bd%d5%a1%d5%af%d5%a1%d5%b6-%d5%a9%d5%ab%d6%80%d5%a1%d5%ad%d5%b6%d5%a5%d6%80%d5%ab-%d5%af/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_source_platform=mailpoet&utm_campaign=ACSES_newsletter

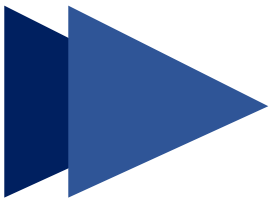
ՀՀ կառավարության 2021-2026 թթ. ծրագրի տնտեսական թիրախները և 2023 կատարողականը

ՀՆԱ-ի միջին տարեկան աճը 2021-2023թթ համար կազմել է 9%, ինչը համահունչ է կառավարության ծրագրում նախանշված լավատեսական սցենարին,

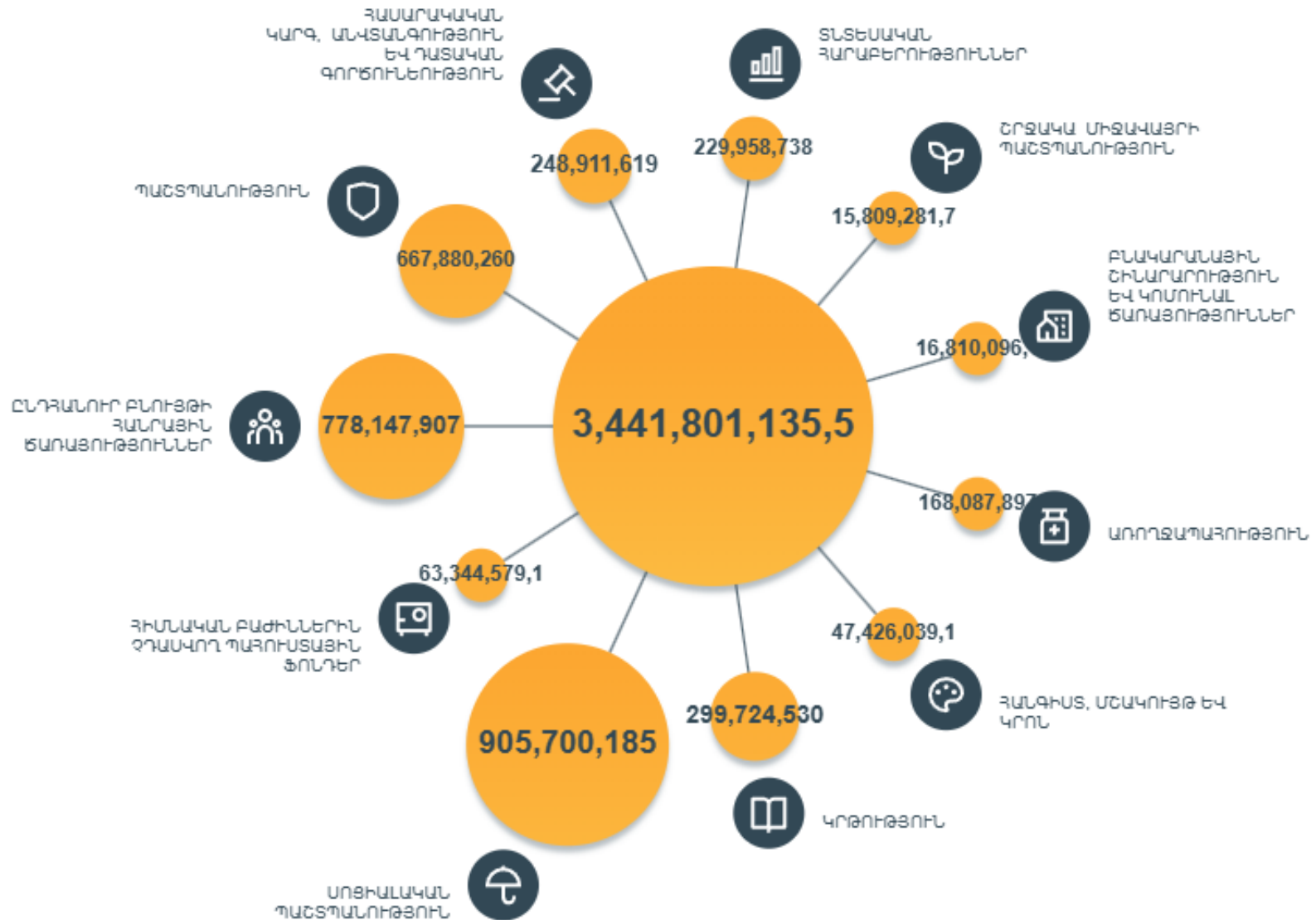
2023-ի կատարողականով նկատելի դրական տեղաշարժը ոչ պետական ոլորտի վարձատրության ֆոնդի ավելացումն է, ինչը հիմնականում պայմանավորված էր SS համայնքում ռուսաստանցի մասնագետների ներհոսքով,

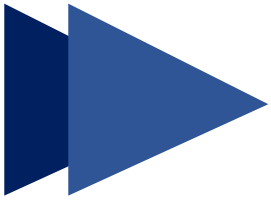
Թեպետ 2023-ին գործադրկության մակարդակի նվազումը դանդաղել է, սակայն այն կայուն տեմպով մոտենում է թիրախային 10% ցուցանիշին:

ՀՀ պետական բյուջե 2024թ.

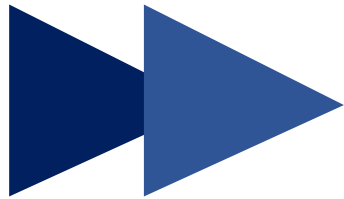
Աղբյուր. <https://minfin.am/ru/>

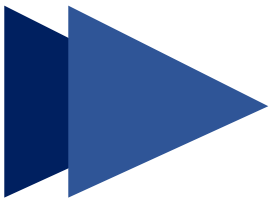

ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

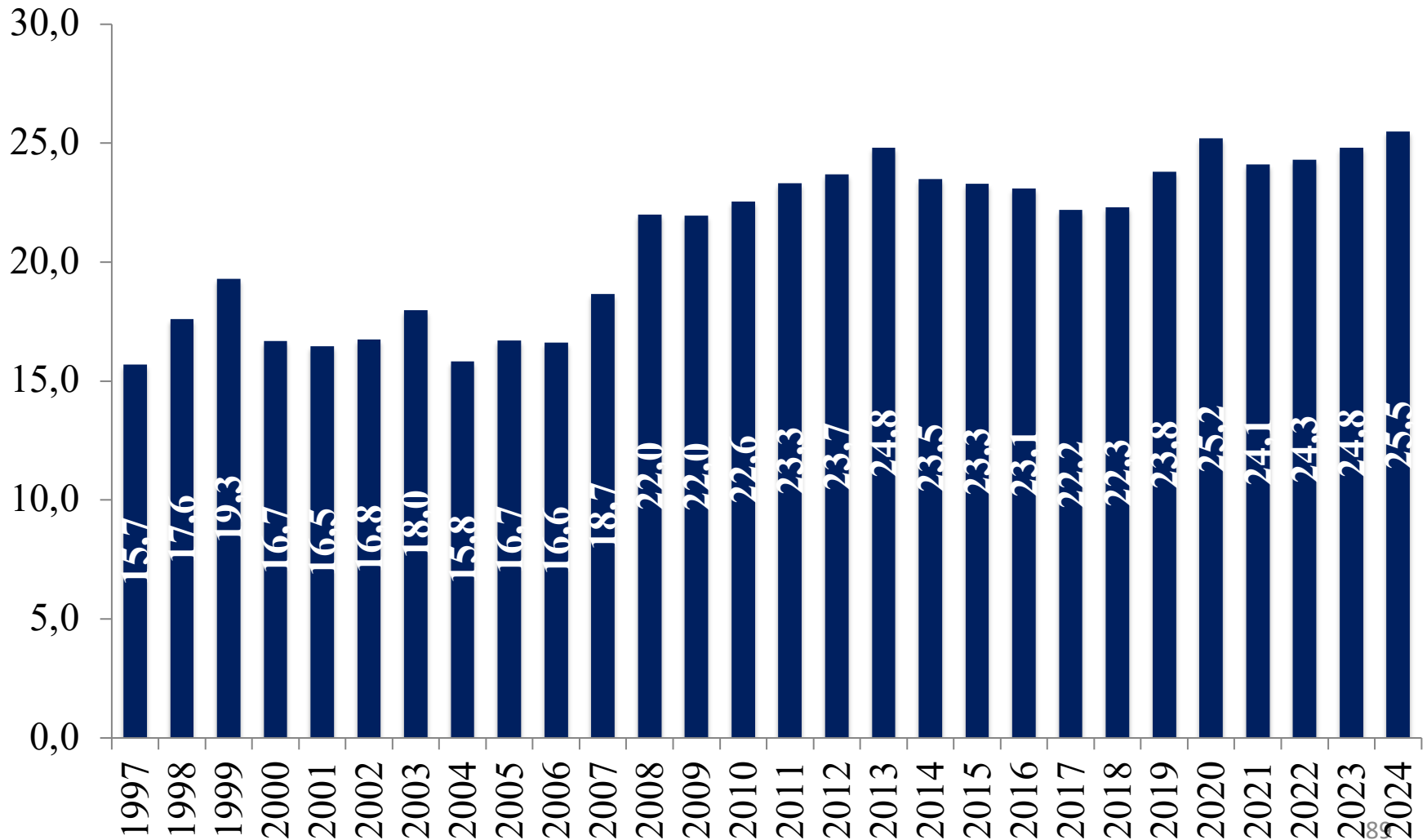

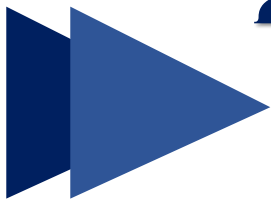
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Պետբյուջեի եկամուտներ/ՀՆԱ, %

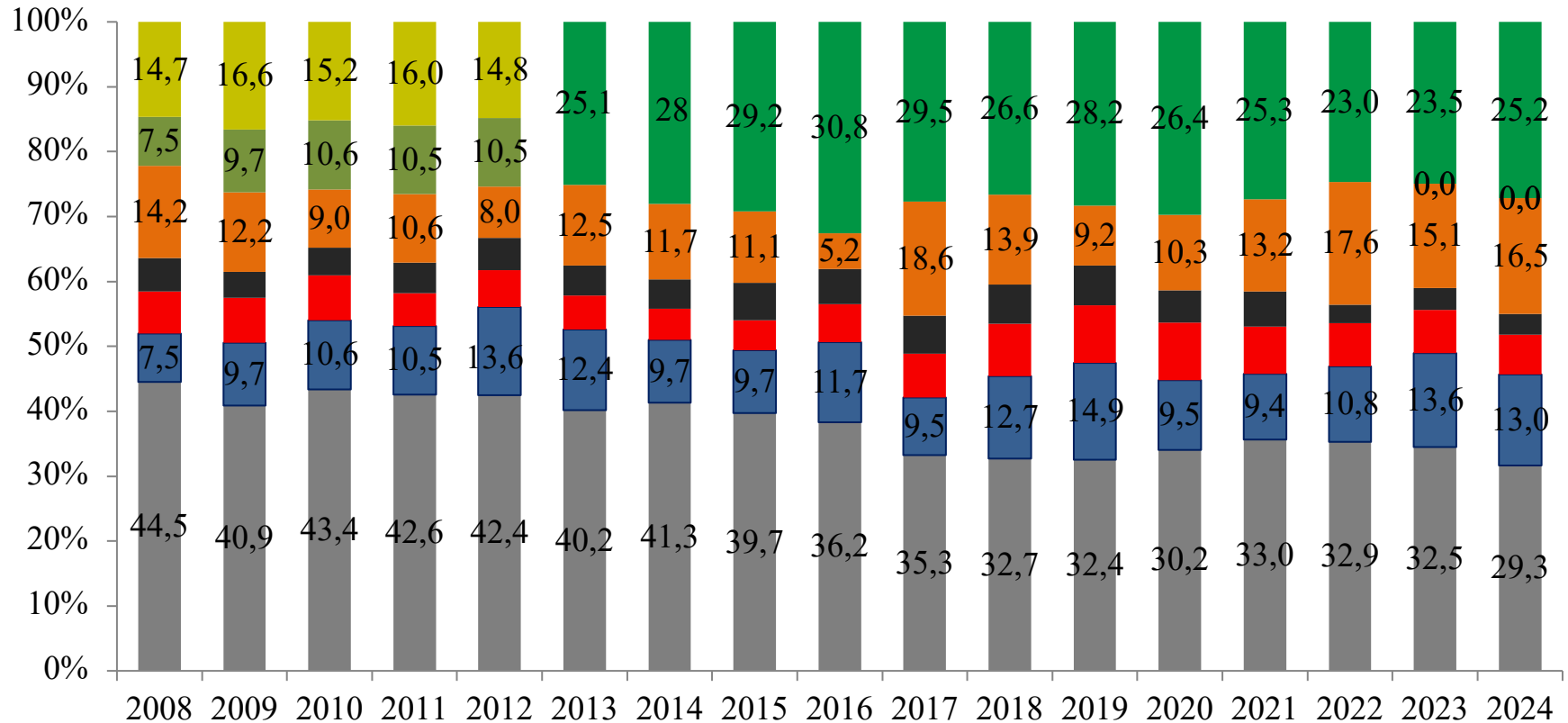
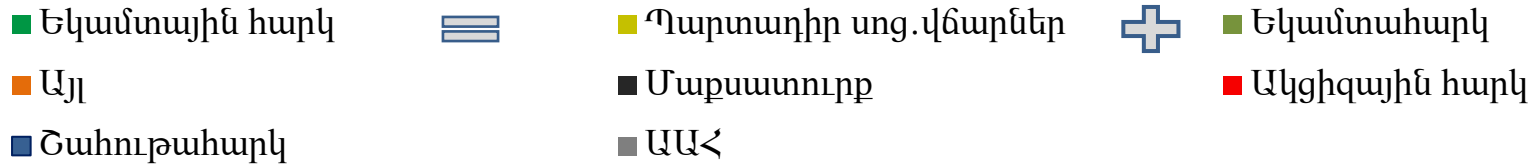
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

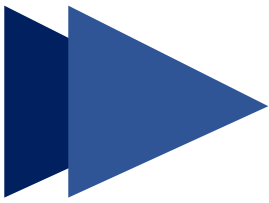

Պետրյուզեի հարկային եկամուտների կառուցվածքը (ընդհանուրի %)

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

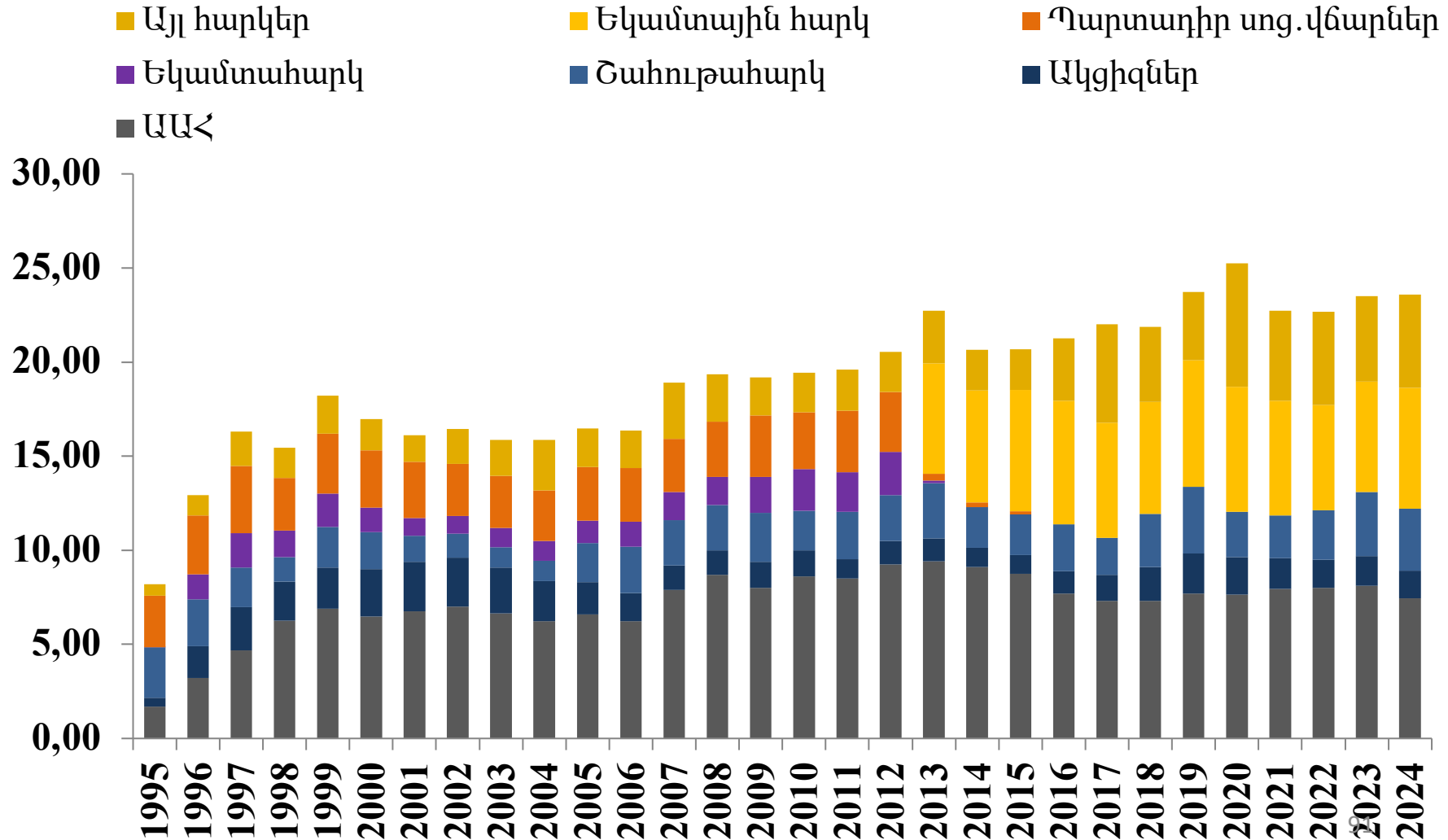

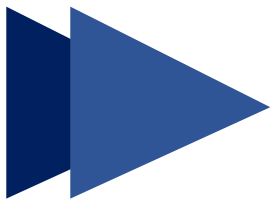
*Եկամտահարկ – 2013թ.-ից եկամտային հարկ

Հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ, %

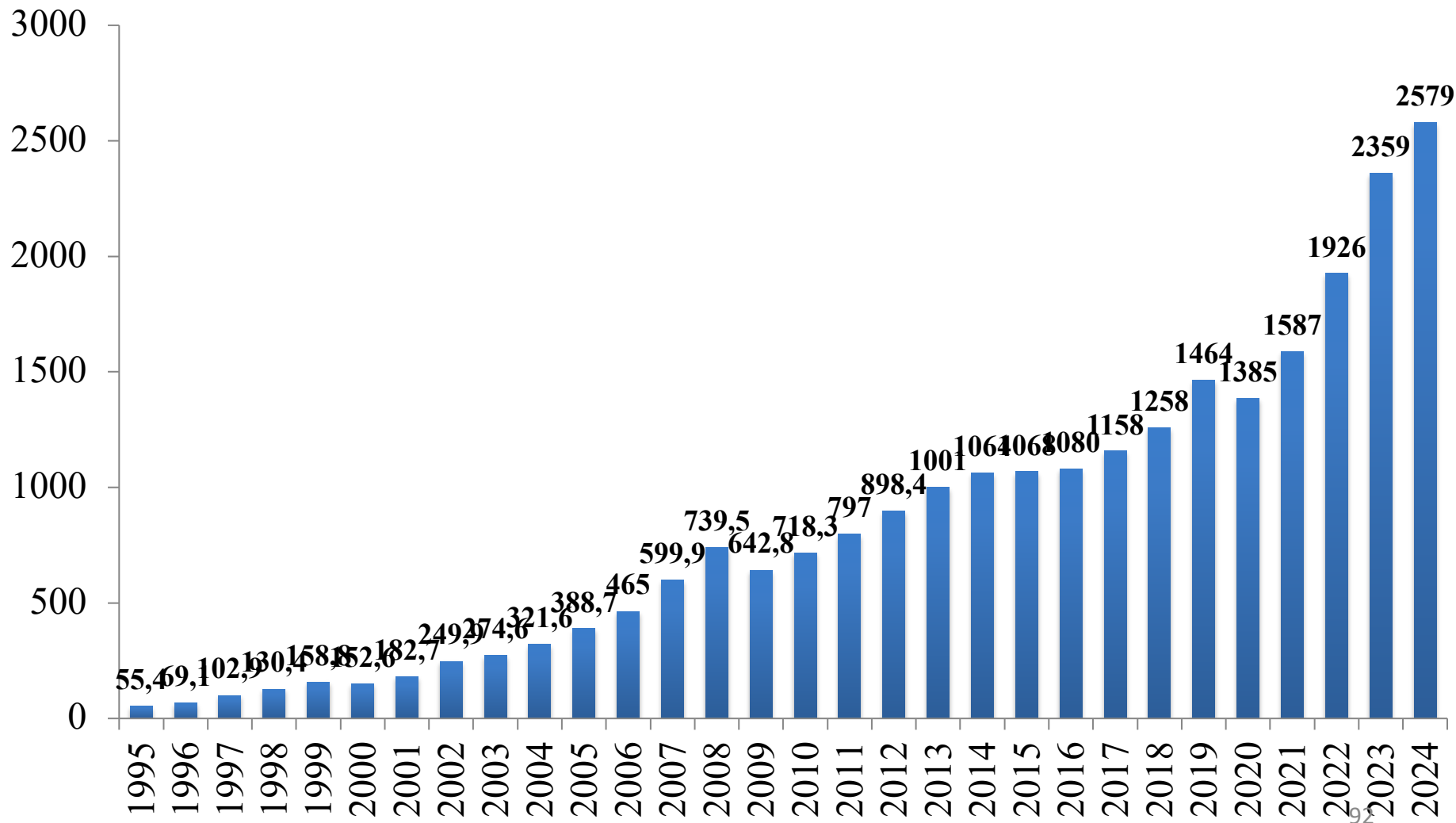
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

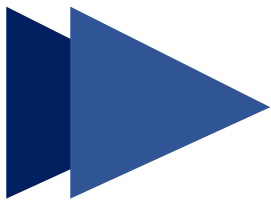

Հարկային եկամուտներ (մլրդ դրամ)

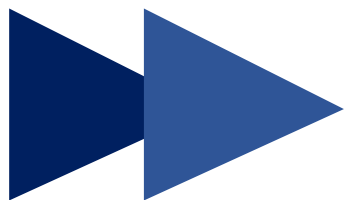
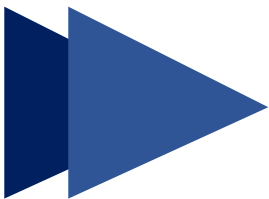
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական ծախսեր:

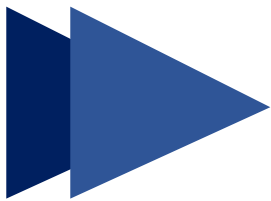

Ռեսուրսների օգտագործման վճար

1. Բնական ռեսուրսներ (հանրային ռենտա՝ ռոյալթին / բնական ռեսուրսների օգտագործման վճարը սովորաբար կարգավորվում է ռեսուրսների համաշխարհային գներից): -
2. Մարդկային ռեսուրսներ («աշխատուժի վարձակալություն»)՝ սոցիալական / կենսաթոշակային վճարումներ գործատուից հասարակությանը + վարձու աշխատանքի վարձատրություն:
-/+min
3. Գույք (շարժական և անշարժ, այդ թվում՝ հող, շենքեր, շինություններ...)՝ գույքահարկ: - min

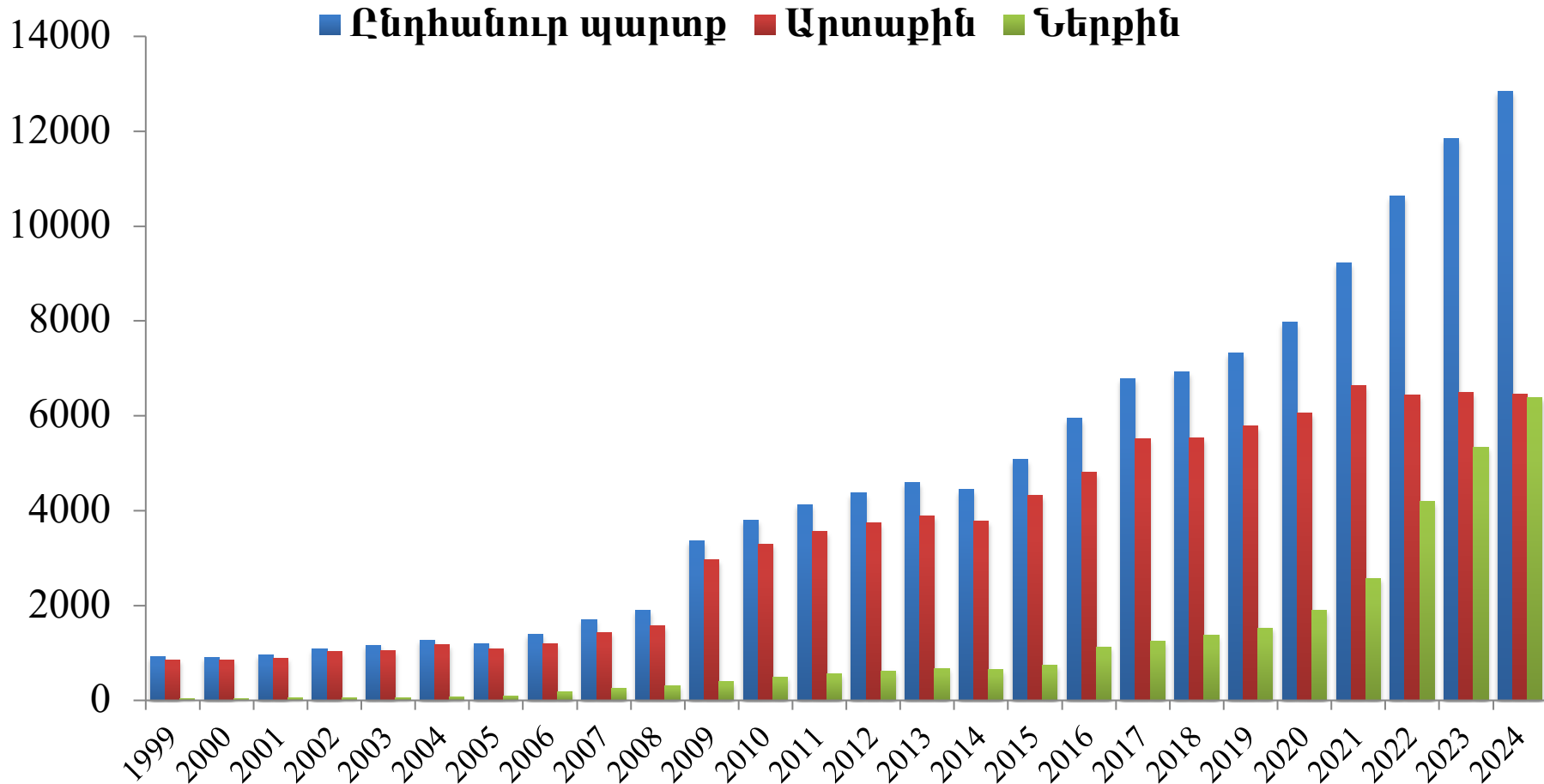

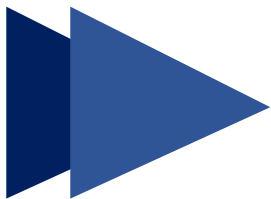
Պետական պարտք

Պետական պարտք (մլն ԱՄՆ դոլար)

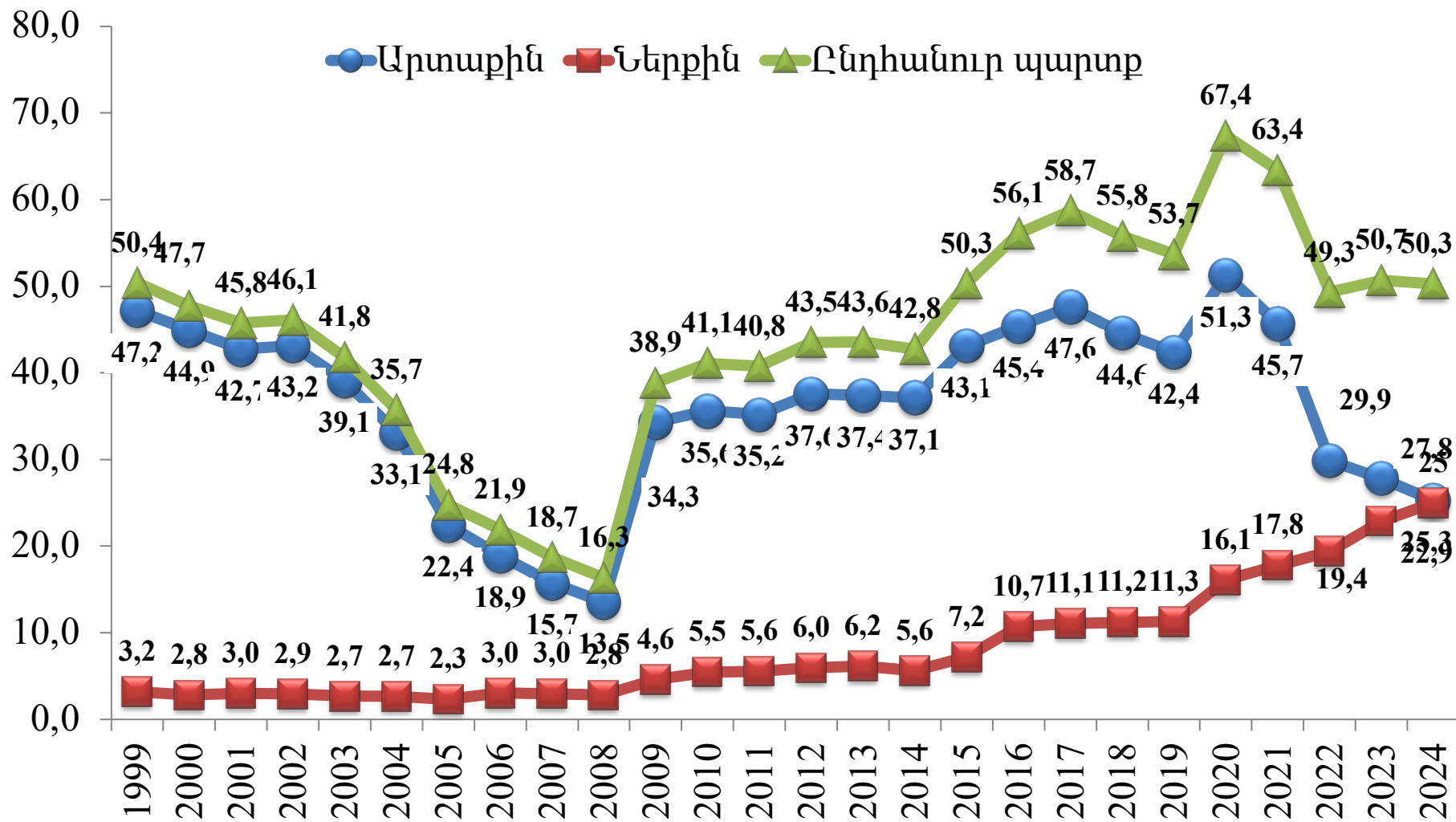
Աղբյուր. ՀՀ Ֆինանսների նախարարություն, պետական պարտքի մասին հաշվետվություն:

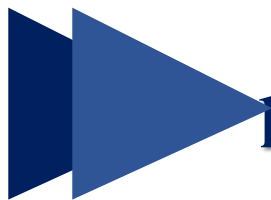

Պետական պարտք(ՀՆԱ-ի %)

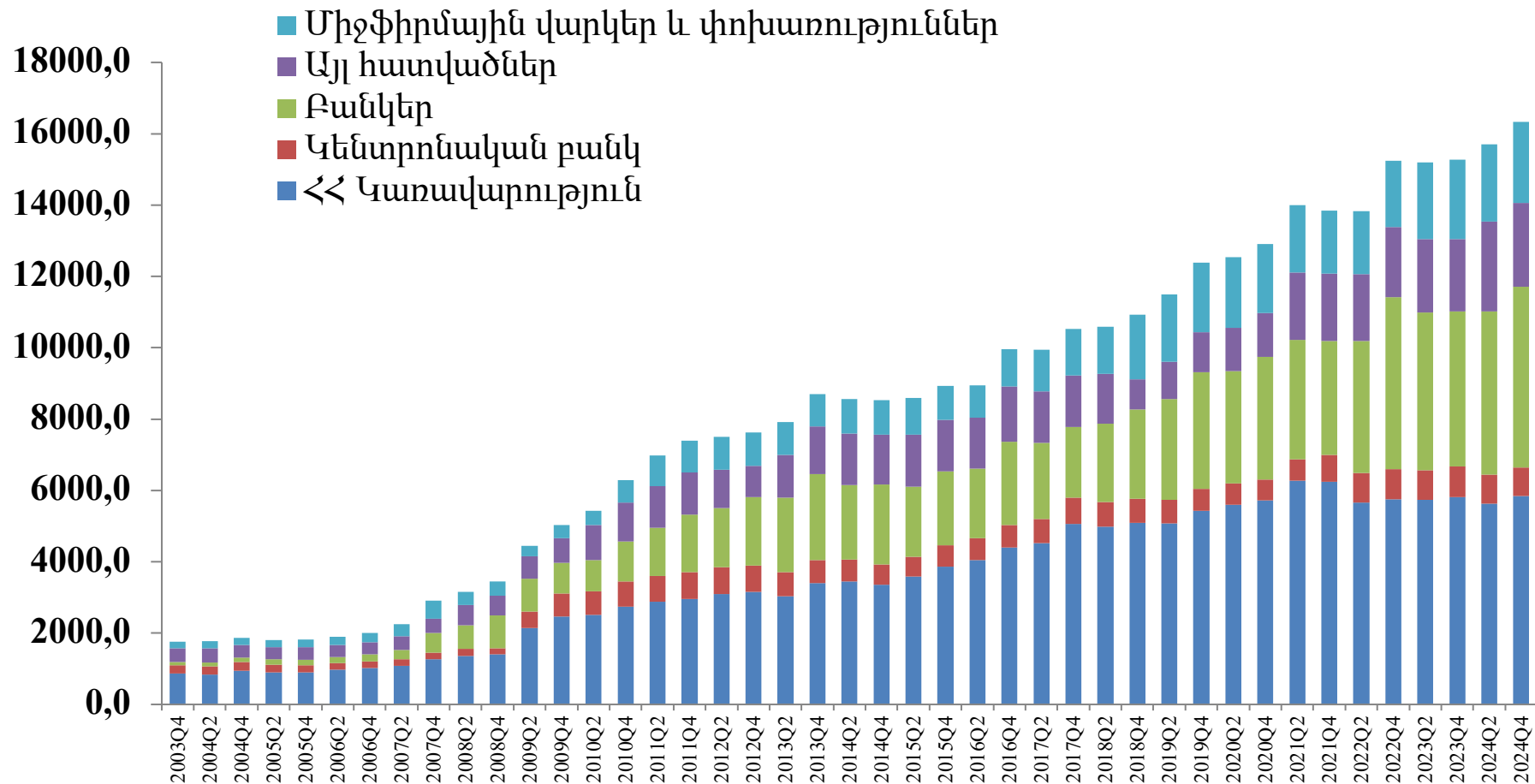
Աղբյուր. ՀՀ Ֆինանսների նախարարություն, պետական պարտքի մասին հաշվետվություն:

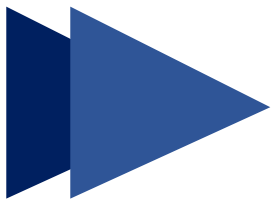

Միջազգային ներդրումային դիրքն ըստ ՀՀ համախառն արտաքին պարտքի (մլն դոլար)

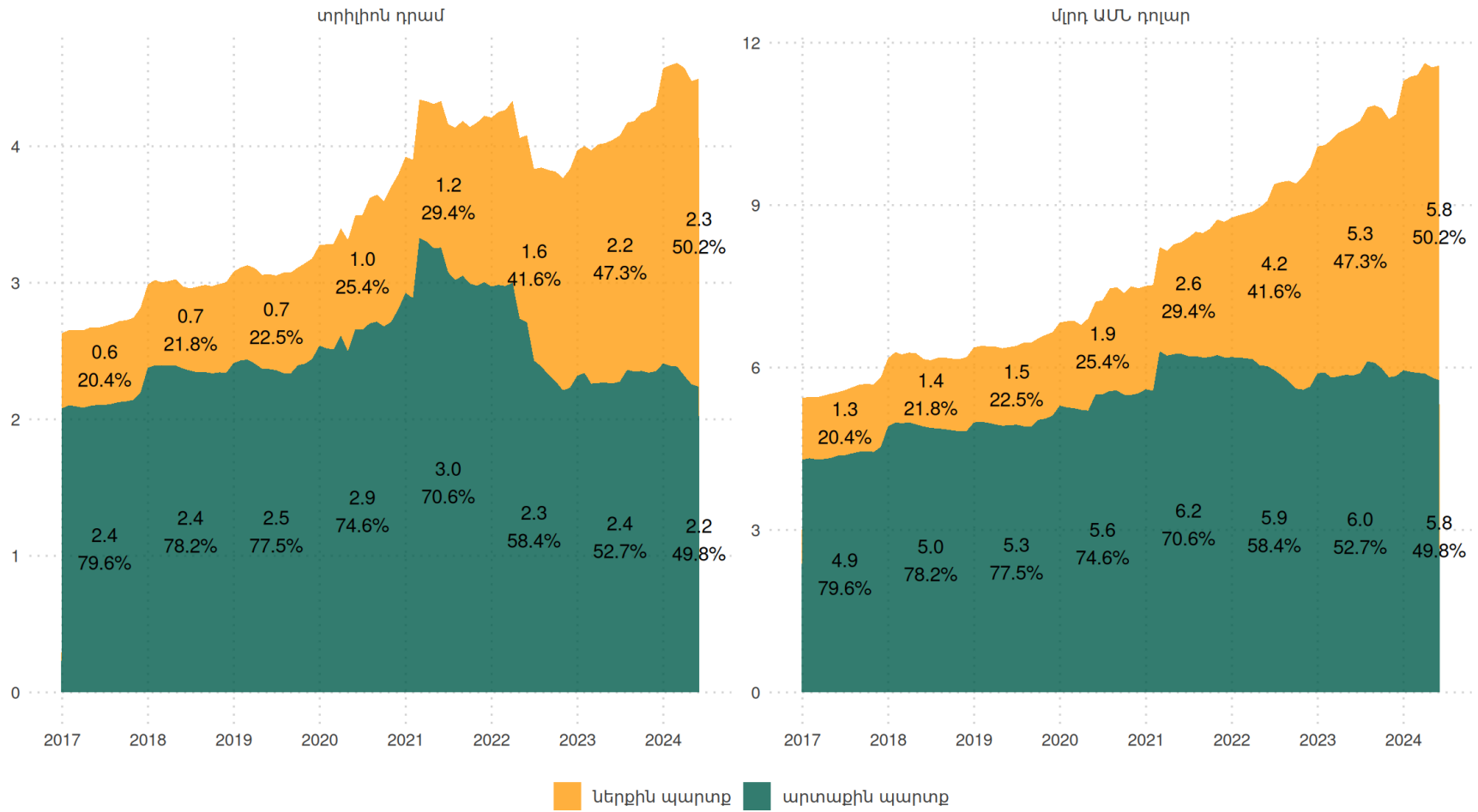
Աղբյուր. <https://www.cba.am/ru/SitePages/statexternalsector.aspx>

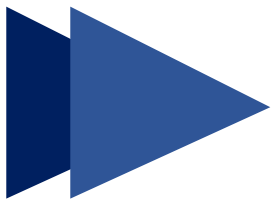
ՀՀ կառավարության պետական պարտքը Ներքին և արտաքին պարտքի հարաբերությունը ՀՀ դրամով և արտարժույթով

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_28

2024 թվականի տվյալները մայիս ամսվա կտրվածքով

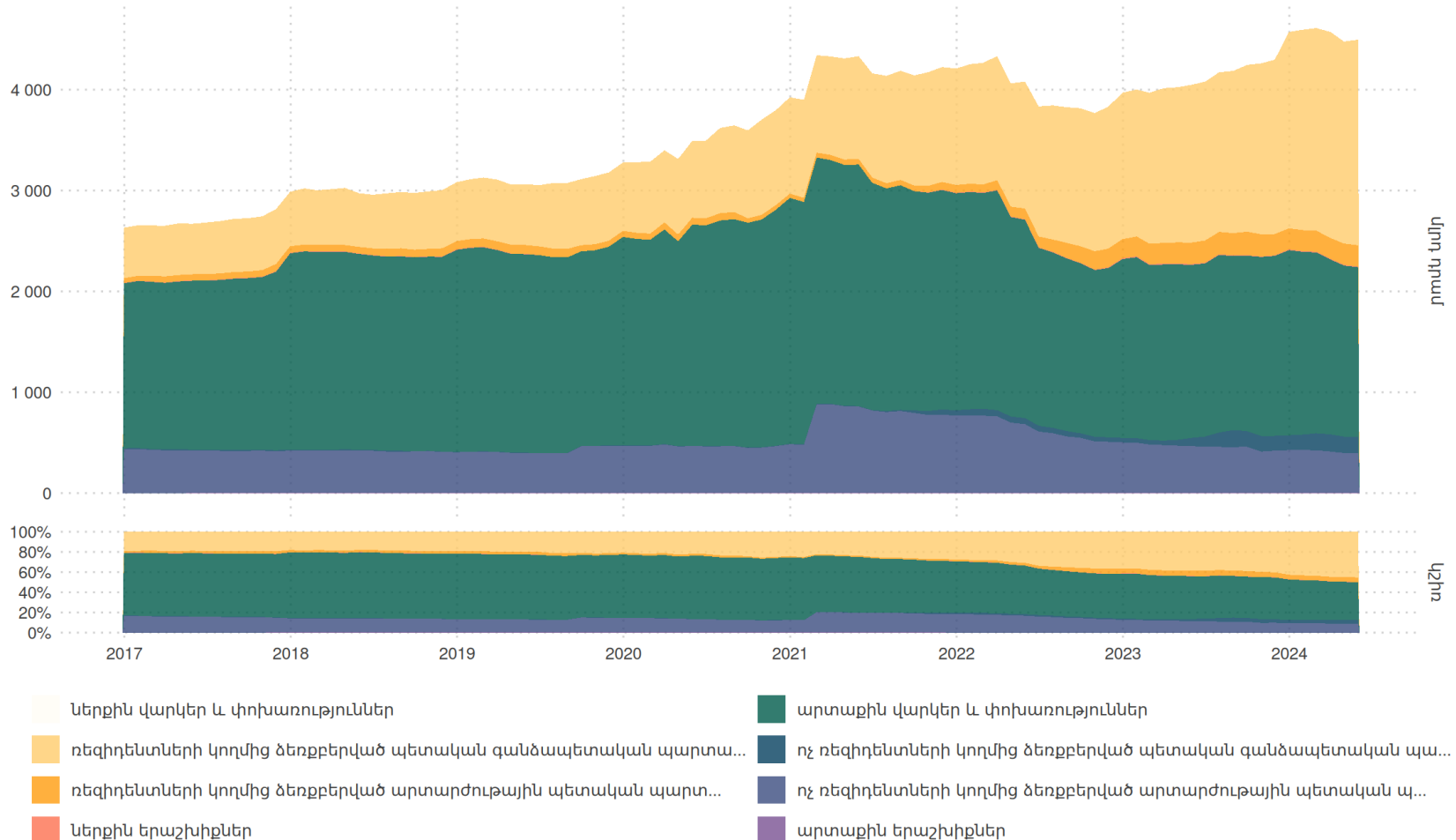
Հեղինակ՝ Աղասի Թավադյան | [tvyal.com](https://www.tvyal.com) | [tavadyan.com](https://www.tavadyan.com) | Տվյալների աղբյուր՝ minfin.am

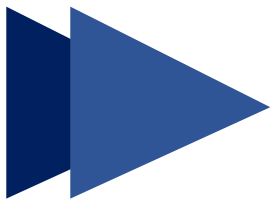

Պետական պարտքի կառուցվածքն ըստ ներքին և արտաքին պարտքի տեսակների

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_28

բայց երազներով պատկերված է ներքին պարտքը, մուգ երանգներով արտաքին

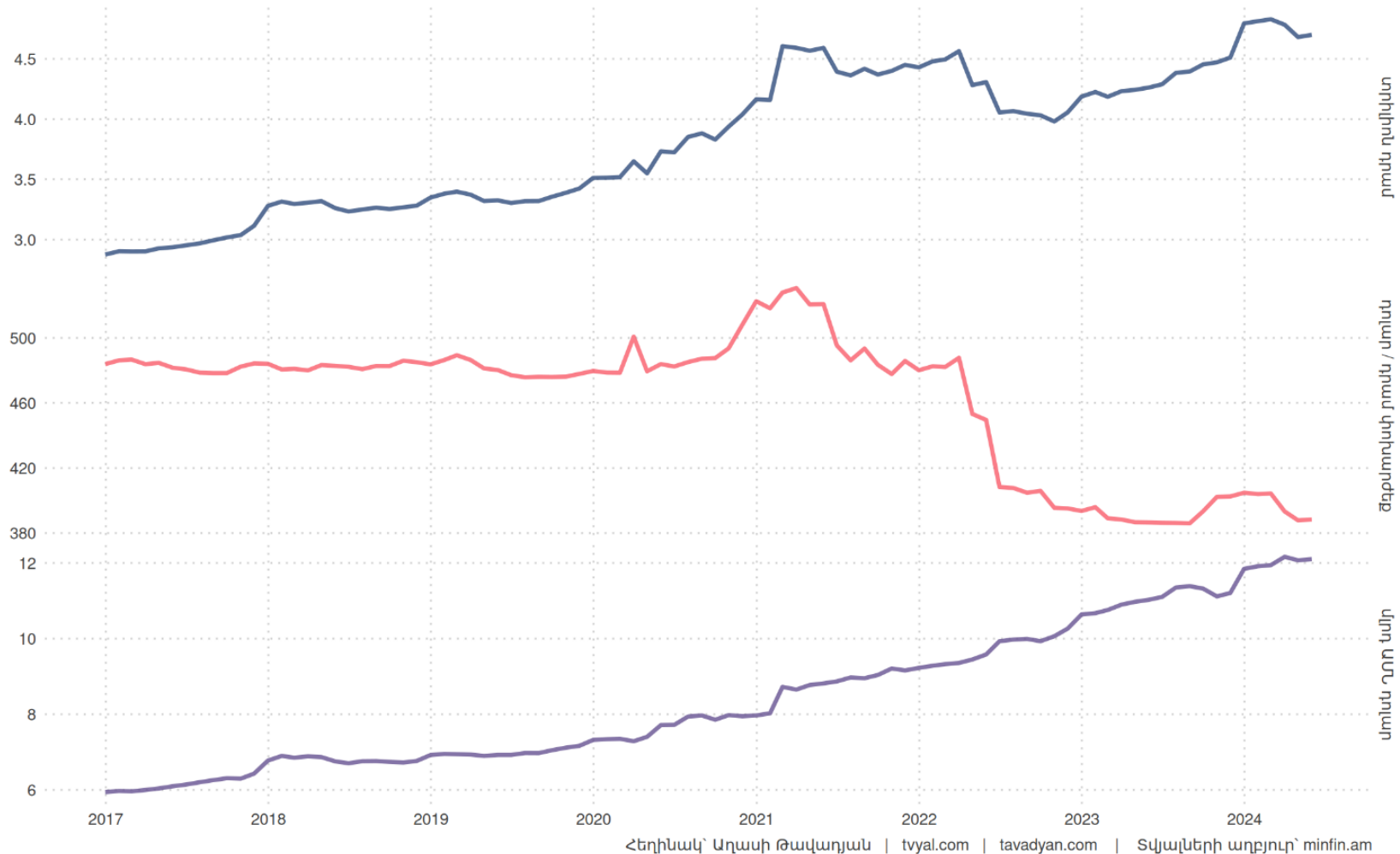

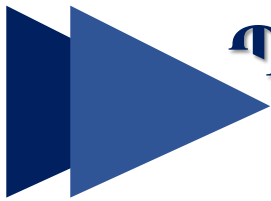

Պետական պարտքի սպասարկման և փոխարժեքի փոխկապվածությունը

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_28

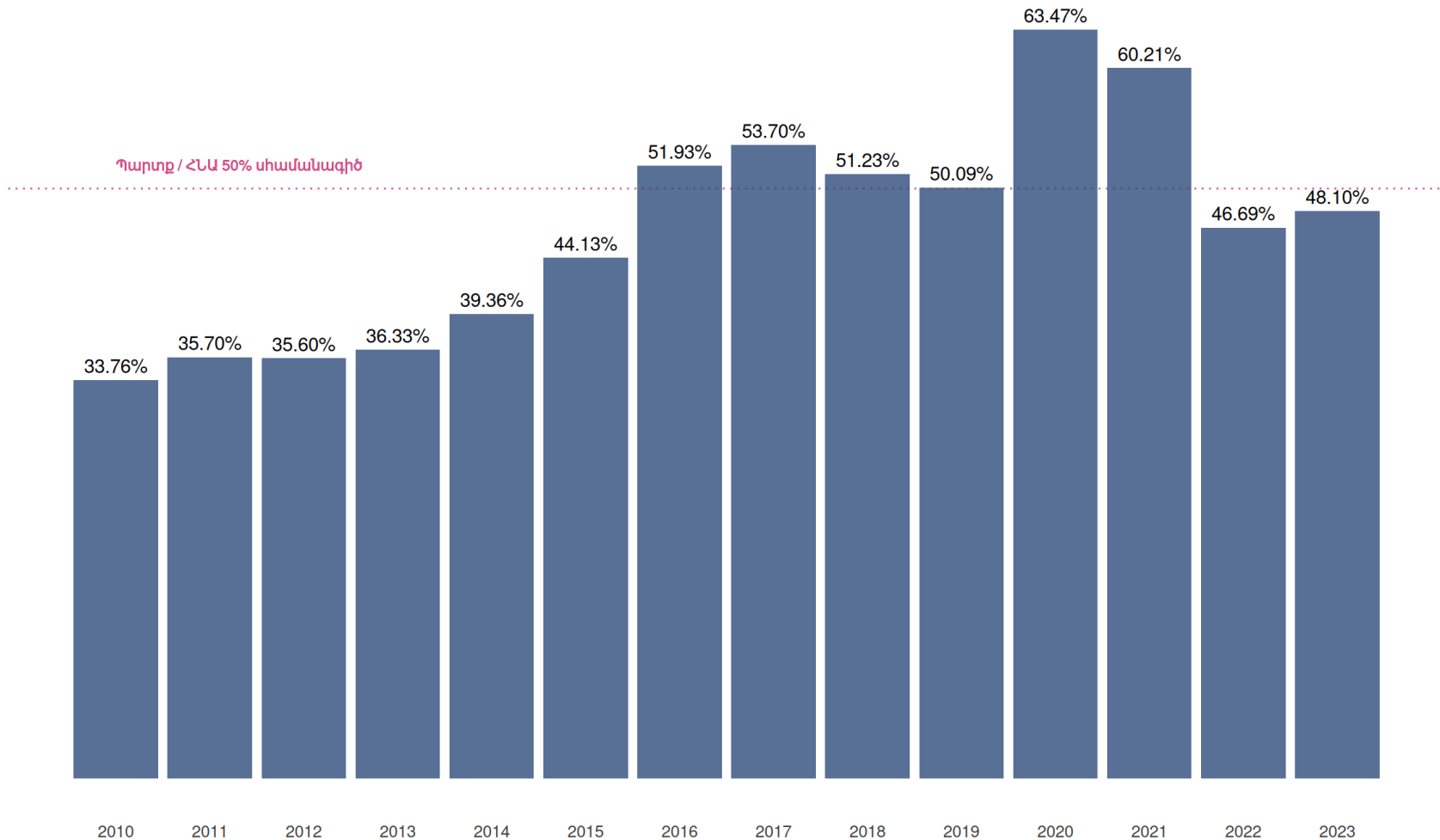
Դրանի արժեզրկման պարագայում դոլարային պետական պարտքը մեծանալու է

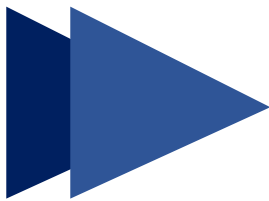

Պետական պարտք / ՀՆԱ հարաբերությունը Հայաստանում (%)

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_28

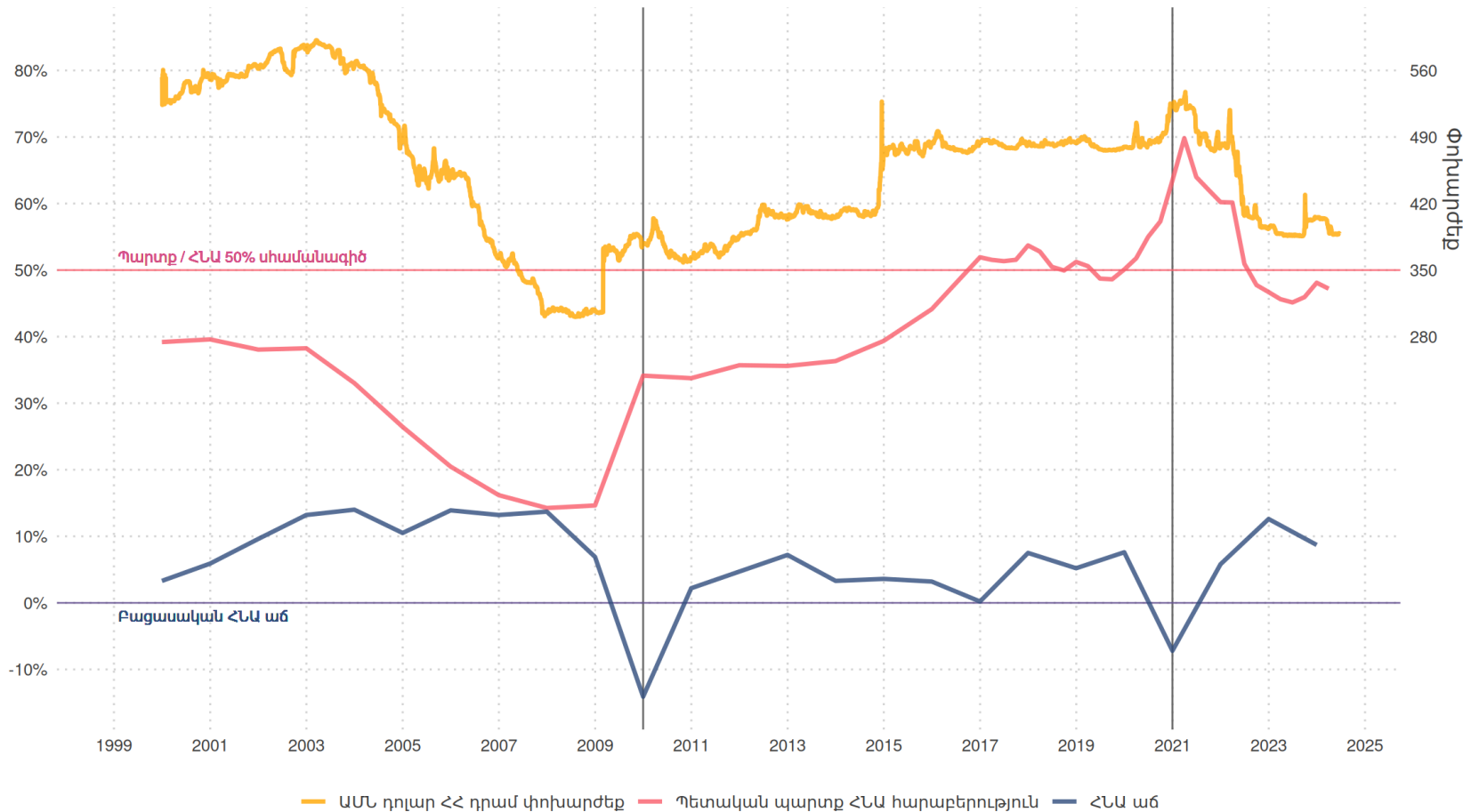
Հեղինակ՝ Աղասի Թավադյան | [tvyal.com](https://www.tvyal.com) | [tavadyan.com](https://www.tavadyan.com) | Տվյալների աղբյուր՝ minfin.am

Պետական պարտք, փոխարժեք և ՀՆԱ աճ

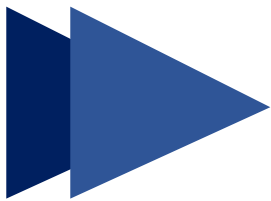
Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_28

փոխկապվածությունները՝

* 2017 թվականից պետական պարտք / ՀՆԱ հարաբերությունը ներկայացված է եռամսյակային կտրվածքով

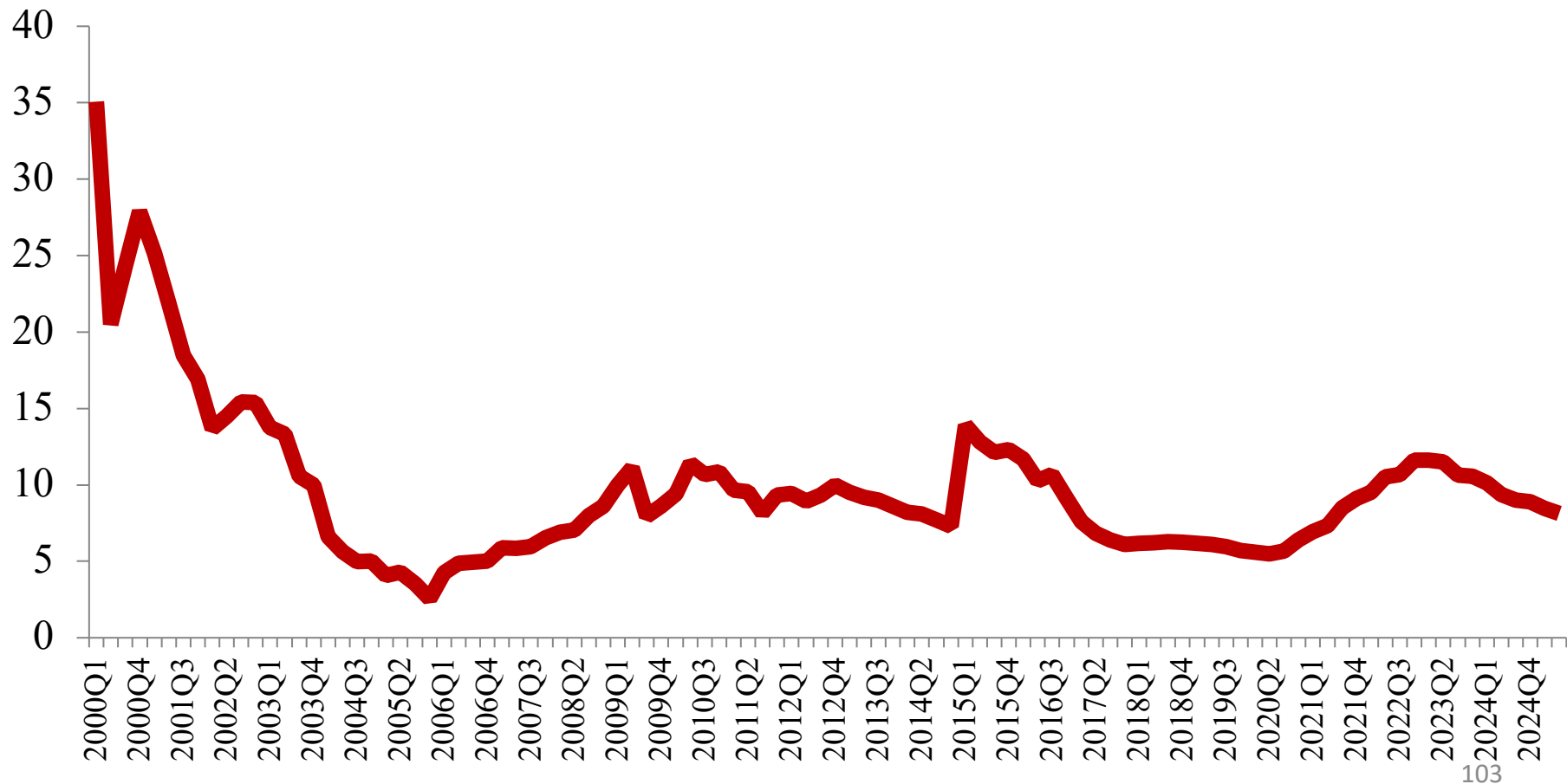
Հեղինակ՝ Ադասի Թավադյան | [tvyal.com](https://www.tvyal.com) | [tavadyan.com](https://www.tavadyan.com)

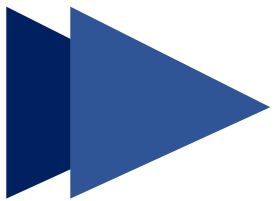

ՊԿՊ-ների եկամտաբերության դինամիկան (%), 2000-2025 թթ.

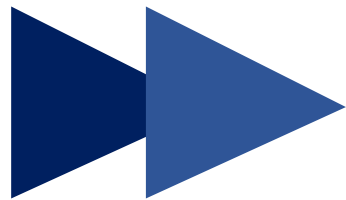
Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am

Կարճաժամկետ (365 օրանոց) պարտատոմսերի
եկամտաբերությունը

ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՏՎԱԾ

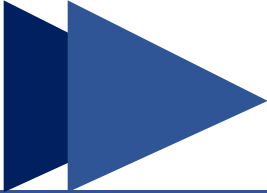

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՎՏՈՒՐ

Հայաստանի արտաքին առևտրի կառուցվածքը 2023-2024 թթ.

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ, [www.armstat.am](https://armstat.am) https://armstat.am/file/article/sv_12_20r_411.pdf

Հազ. ԱՄՆ դոլար	Արտահանում			Ներմուծում					
	2023	2024	Աճի տեմպ, %	Ըստ առևտրի անոդ երկրի			Ըստ ապրանքի ծագման երկրի		
				2023	2024	Աճի տեմպ, %	2023	2024	Աճի տեմպ, %
Ընդամենը	8 552 015	13 092 206	153.1	12 757 919	17 066 882	133.8	12 757 919	17 066 882	133.8
ներառյալ									
ԱՊՀ երկրներ	3 790 231	3 396 179	89.6	4 797 128	9 698 541	Ե 2 p	4 616 482	9 471 463	Ե 2.1 p
ներառյալ									
Ռուսաստան	3 540 192	3 161 992	89.3	4 543 353	9 434 107	Ե 2.1 p	4 383 754	9 239 649	Ե 2.1 p
Ուկրաինա	12 097	10 212	84.4	83 613	86 840	103.9	77 774	82 261	105.8
Ղազախստան	79 846	54 122	67.8	36 742	45 552	124	30 284	29 999	99.1
Բելառուս	97 289	115 029	118.2	98 268	99 900	101.7	91 172	90 570	99.3
ԵՄ երկրներ	709 515	611 572	86.2	2 249 016	2 038 575	90.6	1 936 014	1 723 746	89
ներառյալ									
Բելգիա	94 607	120 257	127.1	141 329	126 343	89.4	58 132	57 320	98.6
Բուլղարիա	97 414	79 661	81.8	38 834	49 730	128.1	42 462	42 893	101
Գերմանիա	87 558	63 632	72.7	563 623	463 063	82.2	549 930	422 519	76.8
Այլ երկրներ	4 052 269	9 084 455	Ե 2.2 p	5 711 776	5 329 767	93.3	6 205 424	5 871 673	94.6
ներառյալ									
ԱՄՆ	48 498	58 931	121.5	836 262	348 528	41.7	620 933	351 665	56.6
Իրան	94 550	108 257	114.5	612 072	639 747	104.5	597 947	629 154	105.2
Չինաստան	425 351	1 097 509	Ե 2.6 p	951 212	1 181 870	124.2	1 676 980	1 727 138	103
Վրաստան	139 703	171 212	122.6	943 854	785 673	83.2	122 665	162 356	132.4
ԱՄԷ	2 224 341	5 254 942	Ե 2.4 p	621 787	446 842	71.9	73 505	82 360	112

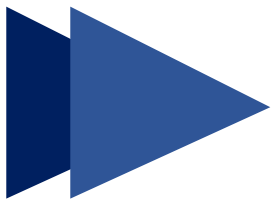

Հայաստանի արտաքին առևտրի կառուցվածքը 2023-2024 թթ.

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ, www.armstat.am https://www.armstat.am/file/article/sv_07_22a_411.pdf

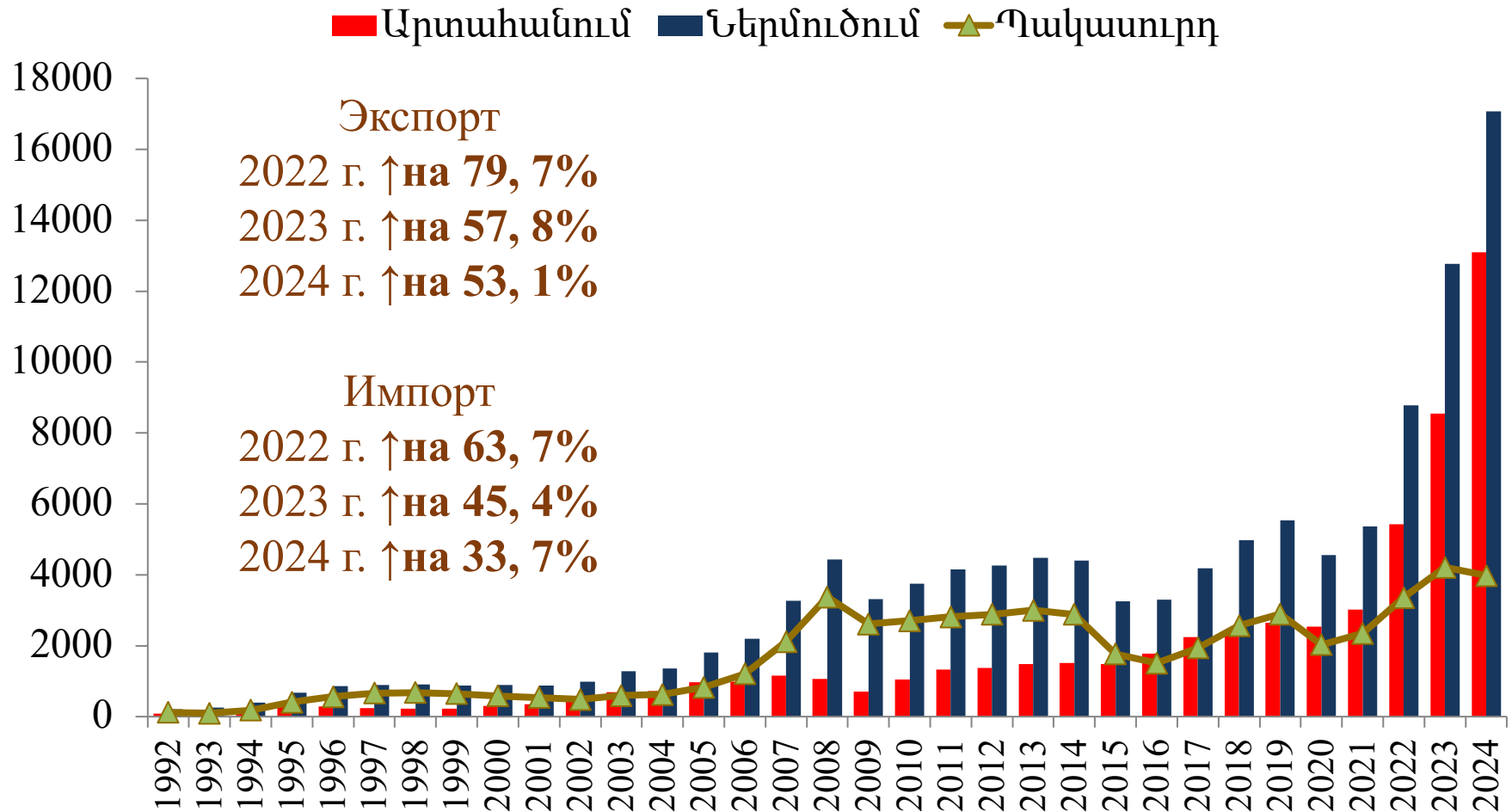
հազ. ԱՄՆ Դոլար	Արտաքին և փոխադարձ առևտրի առևտրաշրջանառություն		
	2023	2024	Աճի տեմպ, %
Ընդամենը <i>ներառյալ</i>	21 309 935	30 159 089	141.5
ԱՊՀ երկրներ <i>ներառյալ</i>	8 406 713	12 867 643	153.1
Ռուսաստան	7 923 947	12 401 640	156.5
Ուկրաինա	89 871	92 473	102.9
Բելառուս	188 461	205 599	109.1
ԵՄ ԵՐԿՐՆԵՐ <i>ներառյալ</i>	2 645 528	2 335 318	88.3
Գերմանիա	637 487	486 151	76.3
Բուլղարիա	139 875	122 554	87.6
Իտալիա	417 785	421 395	100.9
Նիդերլանդներ	294 837	203 486	69
Բելգիա	152 751	177 577	116.3
ԱՅԼ ԵՐԿՐՆԵՐ <i>ներառյալ</i>	10 257 693	14 956 129	145.8
Չինաստան	2 102 330	2 824 647	134.4
Իրան	692 497	737 411	106.5
ԱՄՆ	669 431	410 596	61.3
ՄԱԷ	2 297 846	5 337 301	в 2.3 р
Վրաստան	262 367	333 568	127.1
Շվեյցարիա	125 168	166 024	132.6
Իրաք	181 405	246 567	135.9
Ճապոնիա	348 117	133 734	38.4

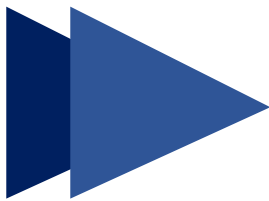
Экспорт 2024 г.
↑ на 53, 1%
Импорт 2024 г.
↑ на 33, 7%

Արտաքին առևտրի ծավալները (մլն ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

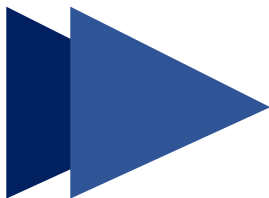

Ապրանքների արտահանումը (ըստ Վճարային հաշվեկշռի) բնակչության մեկ շնչի հաշվով 2022թ., ԱՄՆ դոլարներով

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Официальный сайт Всемирного Банка : <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT>

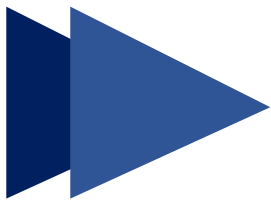
ՀԵՏԵՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԿՐՆԵՐ			ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԵՐԿՐՆԵՐ		
1	Էստոնիա	16 627	1	Սինգապուր	91 503
2	Լիտվա	16 357	2	Հոնկոնգ	83 027
3	Լատվիա	12 682	3	ՄԱԷ	63 394
4	Ղազախստան	4 315	4	Նիդերլանդներ	54 540
5	Ադրբեջան	4 108	5	Բելգիա	54 232
6	Ռուսաստան	3 705	6	Քարթար	48 165
7	Բելառուս	2 533	7	Շվեդարիա	45 809
8	Հայաստան	1 928	8	Նորվեգիա	45 776
9	Թուրքմենստան	1 820	9	Իռլանդիա	42 066
10	Մոլդովա	1 672	10	Սլովենիա	33 017
11	Վրաստան	1 507	11	Լյուքսեմբուրգ	26 768
12	Ուկրաինա	1 206	12	Ավստրիա	23 406
13	Ուգրեկստան	431	13	Չեխիա	22 917
14	Ղրղզստան	321	14	Դանիա	22 200
15	Տաջիկստան	215	15	Սլովակիա	19 890

Ապրանքների արտահանումը (Merchandise exports) 2024թ., մլրդ ԱՄՆ դոլարներով

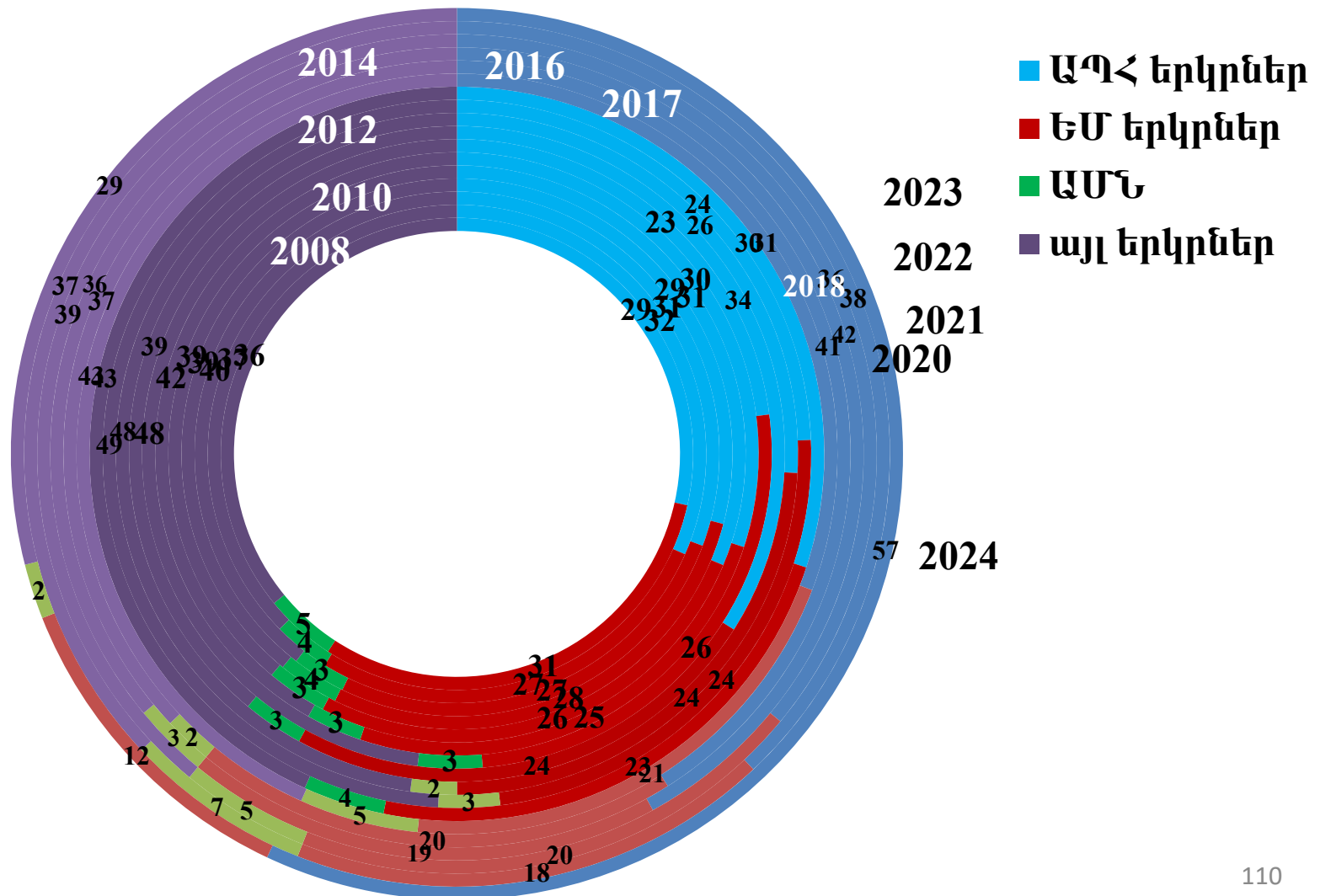
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT>

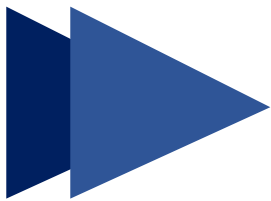
ՀԵՏԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԿՐՆԵՐ			ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԵՐԿՐՆԵՐ		
1	Ռուսաստան	417,2	1	Չինաստան	3 577
2	Ղազախստան	82,5	2	ԱՄՆ	2 065
3	Ուկրաինա	40,6	3	Գերմանիա	1 683
4	Բելառուս	40,3	4	Հոլանդիա	921
5	Լիտվա	39,7	5	Ճապոնիա	707
6	Ադրբեջան	26,6	6	Կորեա	684
7	Լատվիա	20,5	7	Իտալիա	674
8	Ուզբեկստան	19,7	8	Հոնկոնգ	646
9	Էստոնիա	18,8	9	Ֆրանսիա	640
10	Հայաստան	13,1	10	Մեքսիկա	617
11	Թուրքմենստան	12,6	11	ՄԱԷ	603
12	Վրաստան	6,6	12	Կանադա	568
13	Ղրղզստան	3,8	13	Բելգիա	536
14	Մոլդովա	3,6	14	Մեծ բրիտանիա	513
15	Տաջիկստան	2,0	15	Սինգապուր	506

Ներմուծման աշխարհագրական կառուցվածքը

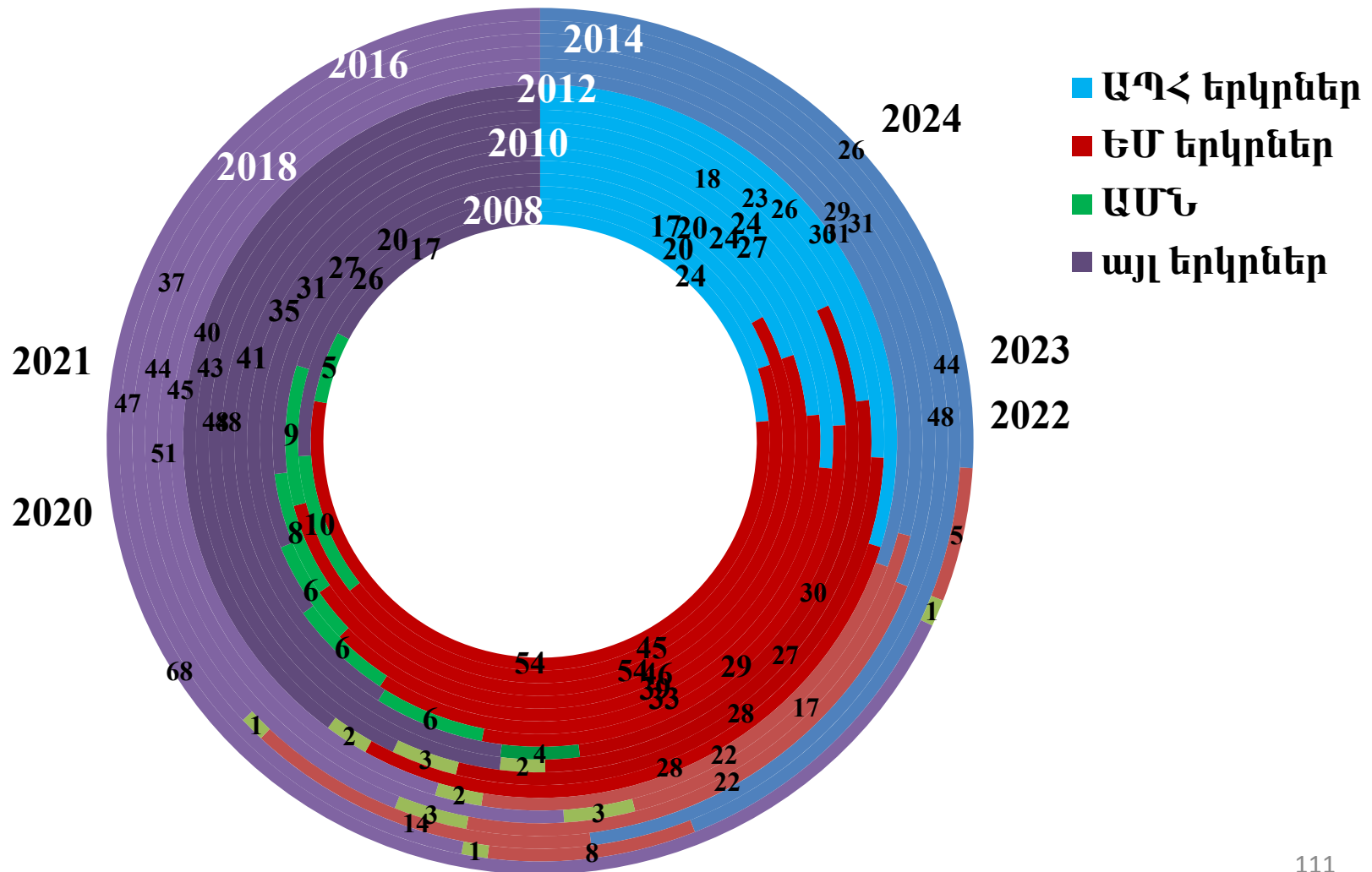
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

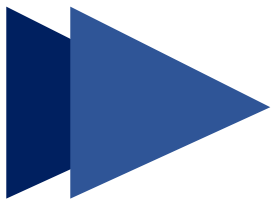

Արտահանման աշխարհագրական կառուցվածքը

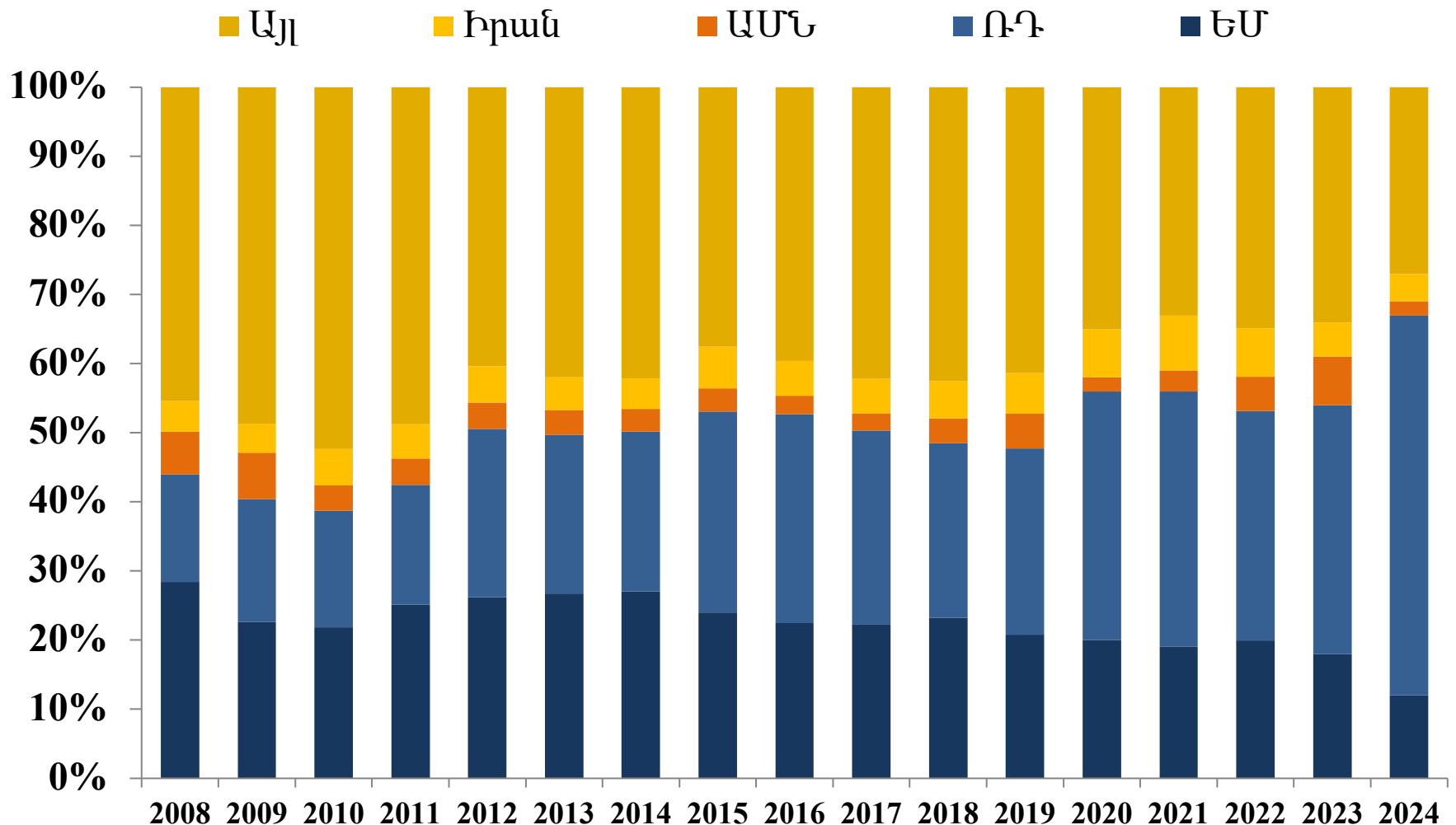
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

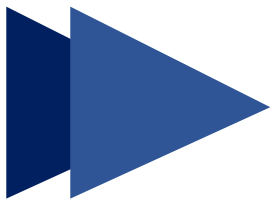

Ներմուծման աշխարհագրական կառուցվածքը

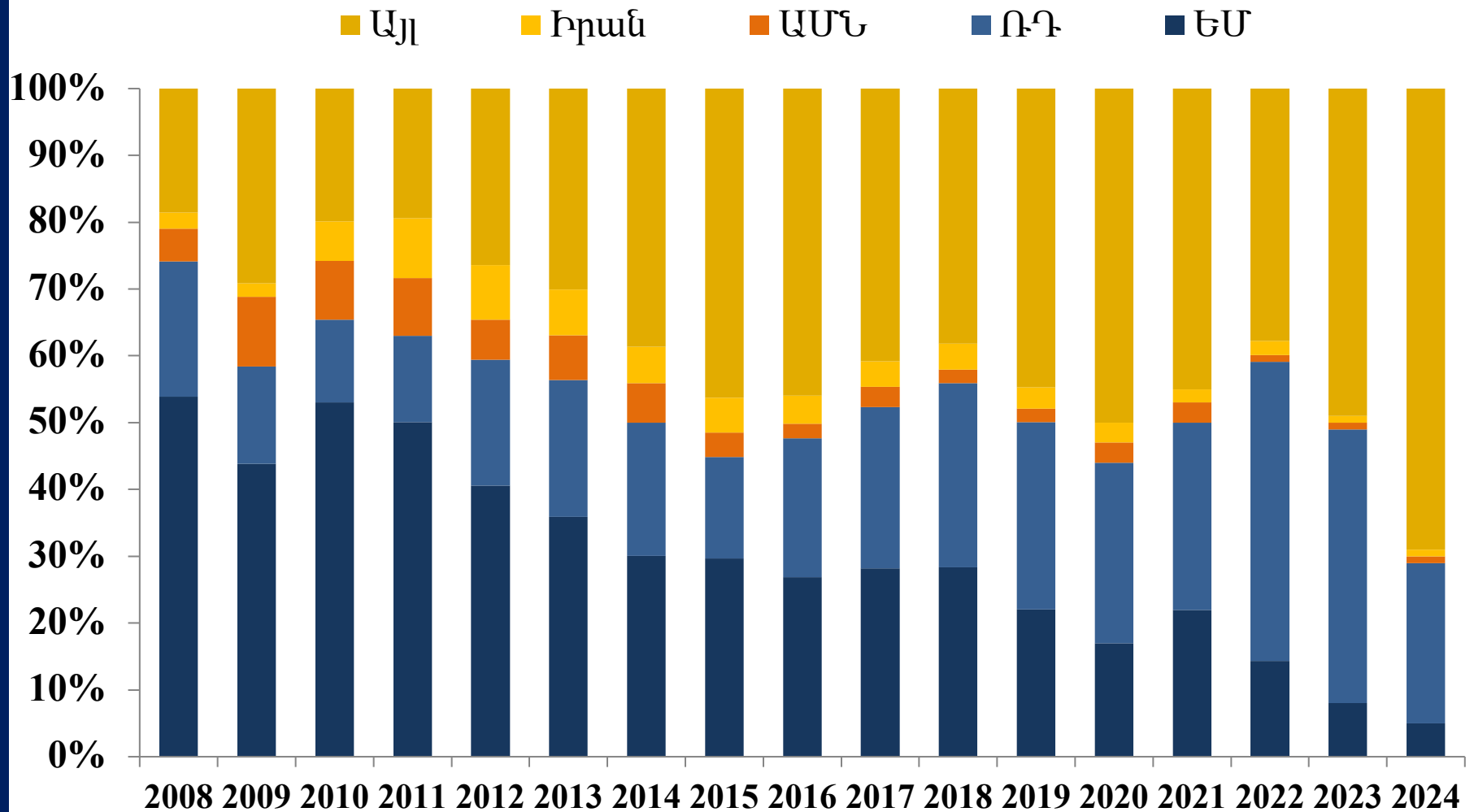
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

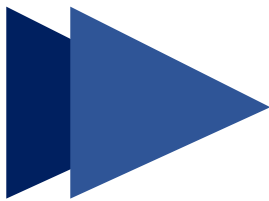

Արտահանման աշխարհագրական կառուցվածքը

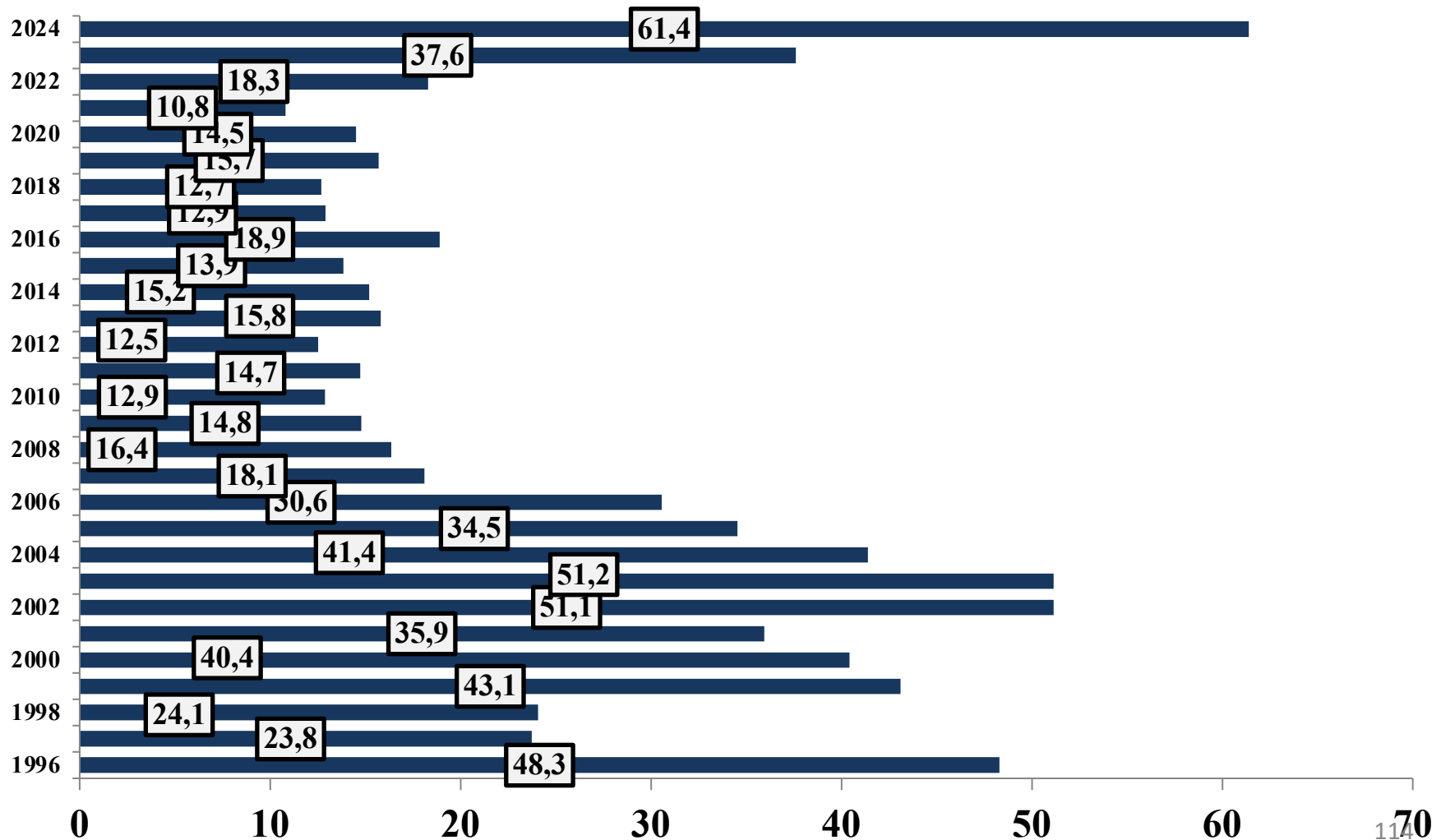
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

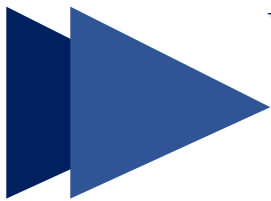

Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարերի և մետաղների արտահանման տեսակարար կշիռն ընդհանուր արտահանման մեջ, %

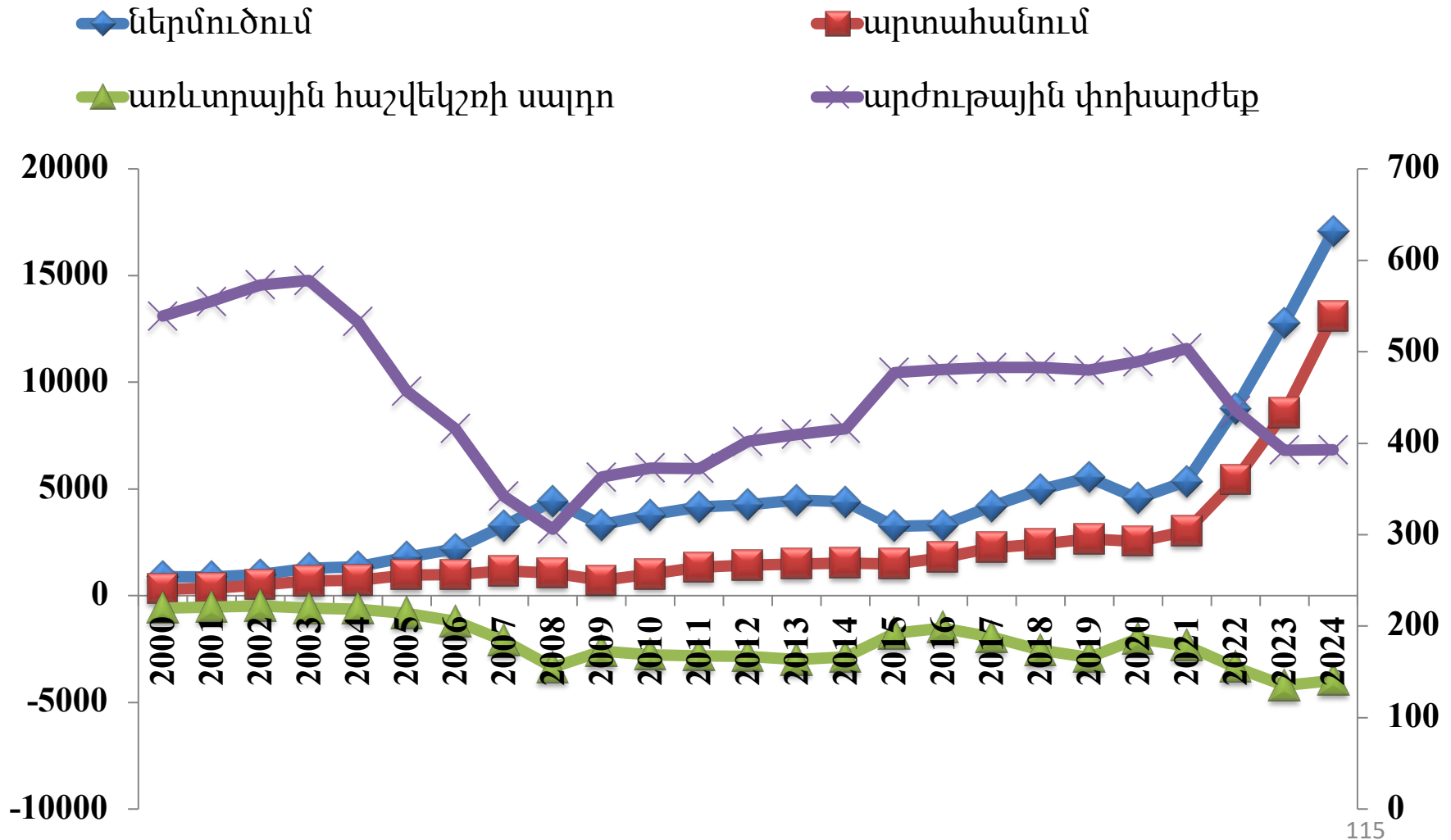
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

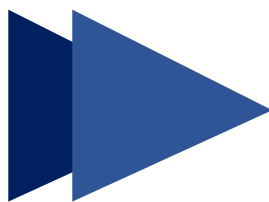

Արտաքին առևտրի ցուցանիշները (մլն ԱՄՆ դոլար), արժույթային փոխարժեքը ՀՀ-ում

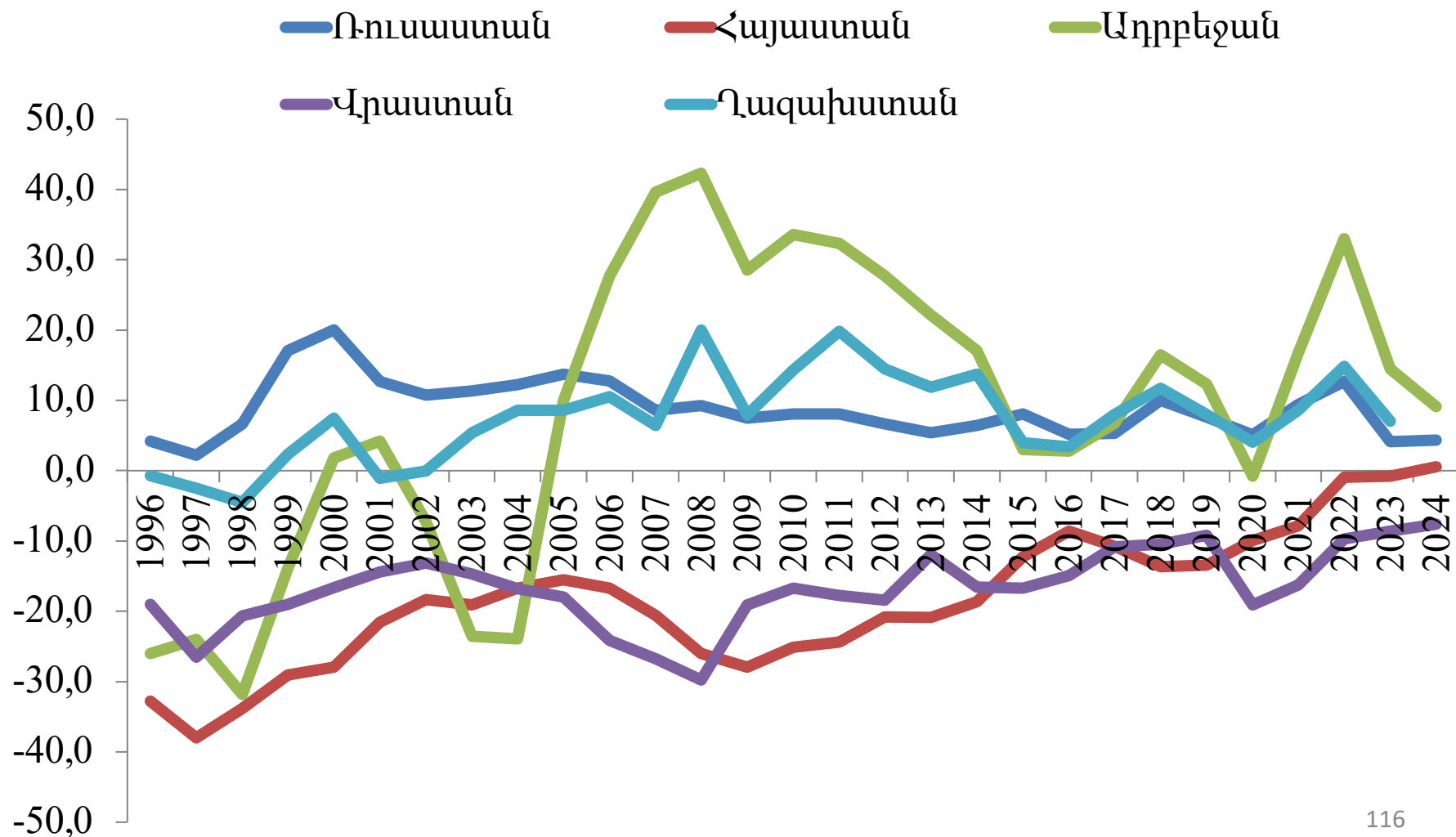
Աղբյուր. ՀՀ ԱՎԾ - Վիճակագրական Տարեգիրք

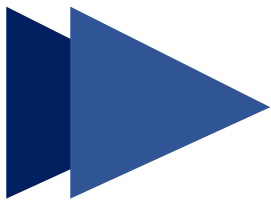

Առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդ/հավելուրդը ՀՆԱ-ի համեմատ

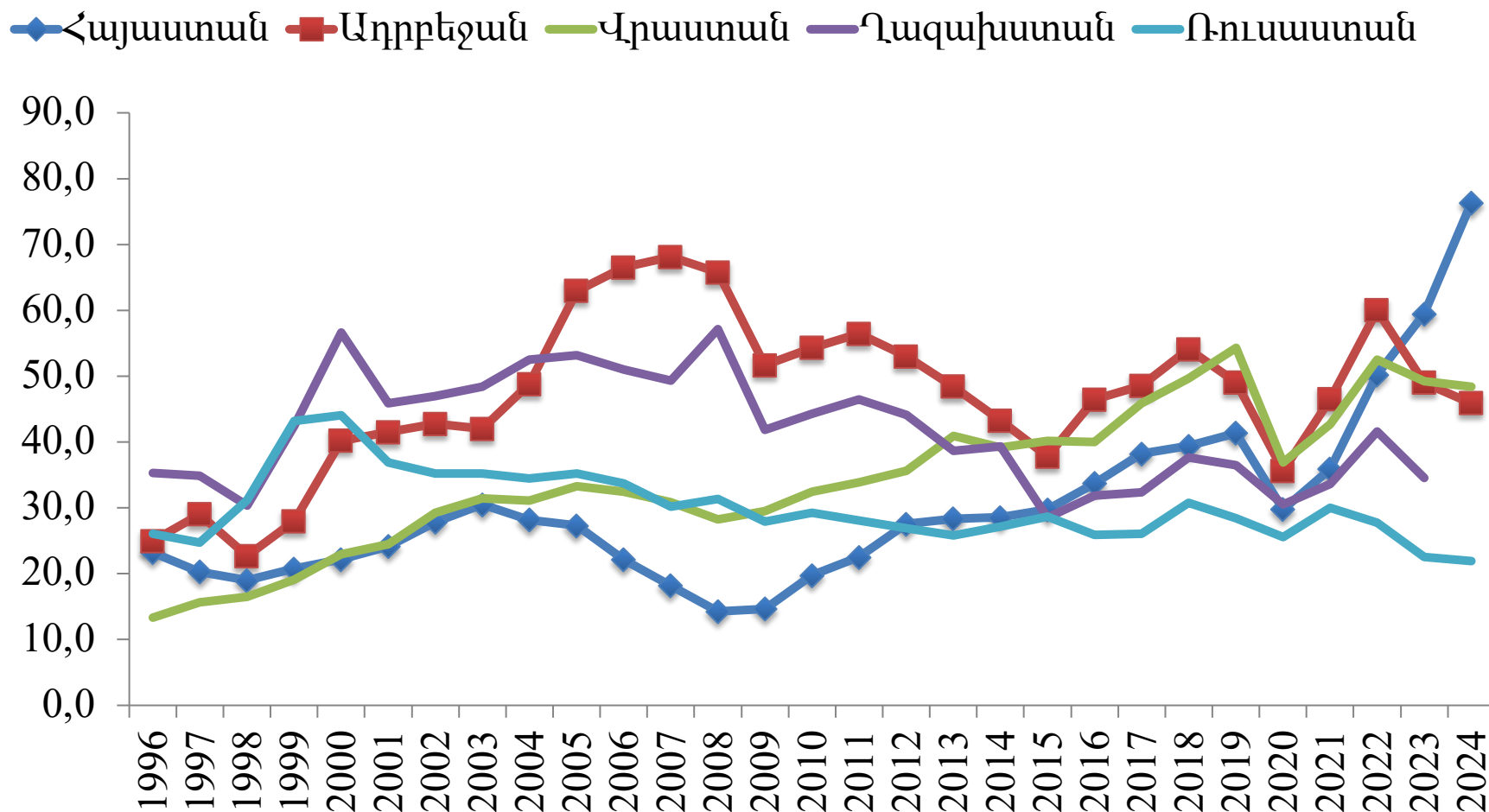
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/datatopic/datatopic.html>

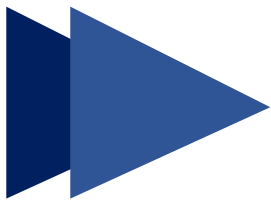

Արտահանման մասը ՀՆԱ-ում(%)

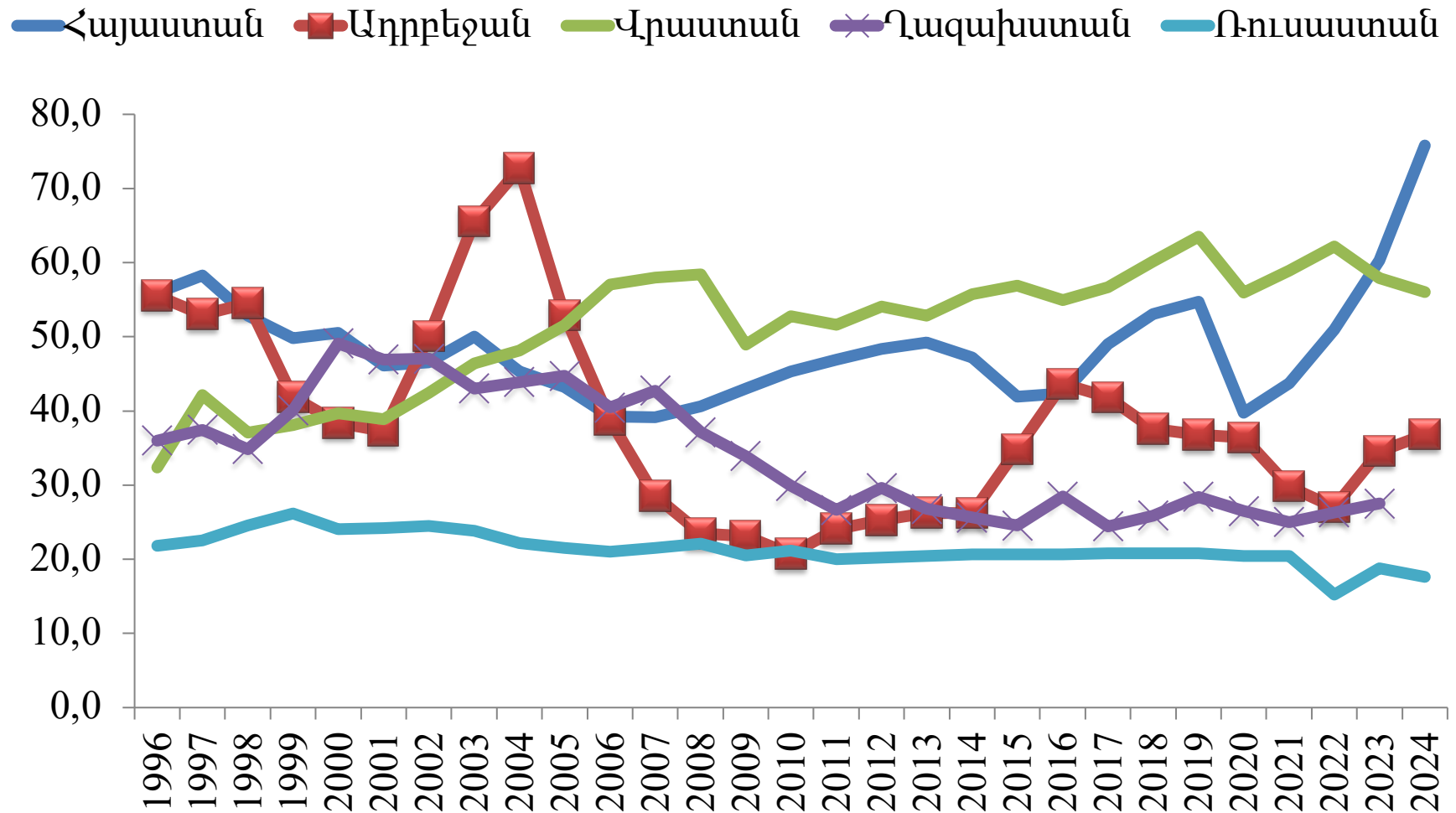
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/databytopic/databytopic.html>

Ներմուծման մասը ՀՆԱ-ում (B %)

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/databytopic/databytopic.html>

1300 руб.;
130 руб. – 100 мл

13000 руб.-0,7 ;
1850 руб. – 100 мл

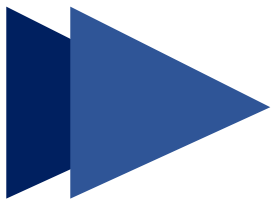

240 руб. – 100 мл

220 руб. – 100 мл

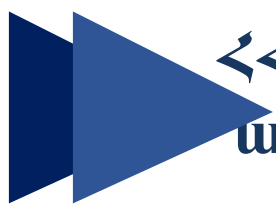

ՀՀ-ից ՌԴ ապրանքների արտահանումը, որոնց զծով զգալի աճ է գրանցվել 2017 -2024 թթ.

Աղբյուր. www.customs.ru

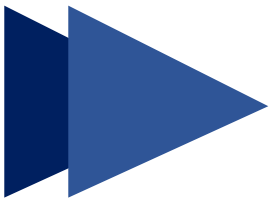
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Կոդ	Ապրանքի կրճատ անվանումը						TradeMa p	TradeMa p	TradeMa p
	Արտահանումը ԵԱՏՄ երկրներ, ընդամենը	570 999 404	688 831 102	767 810 318	709 895 397	882 633 406			
	այդ թվում Ռուսաստան	557 256 204	666 126 094	741 441 496	680 357 440	840 679 575	2 365 199	3 383 879	3 116 006
	դրանցից:						В ТЫС. ДОЛЛ.		
0809	Ծիրան, բալ, կեռաս, դեղձ, սալոր և փշատերև, թարմ	11 901 137	26 499 352	23 289 368	29 050 942	39 432 351	13 683	16 900	15 098
6202	Վերնահագուստ կանացի, տեքստիլային	9 778 002	20 625 171	22 548 262	9 742 301	11 045 271	11 239	20 827	14 603
0808	Խնձոր, տանձ և սերկլիլ, թարմ	2 482 450	6 187 964	5 701 817	4 416 083	6 938 900	3 172	3 527	3 911
6109	Մայկա, ֆուֆայկա՝ տրիկոտաժե	1 972 179	4 932 354	2 880 685	356 203	3 837 486	5 017	16 322	14 597
4203	Կաշվե հագուստի պարագաներ	1 937 487	4 843 718	3 364 657	2 099 649	1 856 033	3 528	4 418	5 449
6104	Կանանցի հագուստ, տրիկոտաժ	1 550 932	4 652 797	3 074 360	162 152	2 476 115	2 815	9 831	14 764
8471	Հաշվիչ մեքենաներ տեղեկատվության ավտոմատ մշակման համար	319 328	3 033 625	2 550 004	2 436 825	1 598	70 539	86 091	72 441
5509	Գործվածք սինթետիկ մանրաթել	184 091	1 677 736	256 452	1 121	12 315	6 969	10 423	15 110
1601	Երշիկ եւ նմանատիպ միսից արտադրան	45 645	425 069	807 379	706 342	986 222	1 382	1 152	1 181
1905	Հաց և խմորեղեն	65 923	344 176	338 623	313 159	266 402	1 282	583	369

ՀՀ-ից ՌԴ արտահանումը 2013, 2015 - 2024 թթ. ըստ առավել զգալի ապրանքային խմբերի, ԱՄՆ դոլար

Աղբյուր. ԵՏՀ կայք էջը: armstat.am http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/tables/intra/Pages/default.aspx

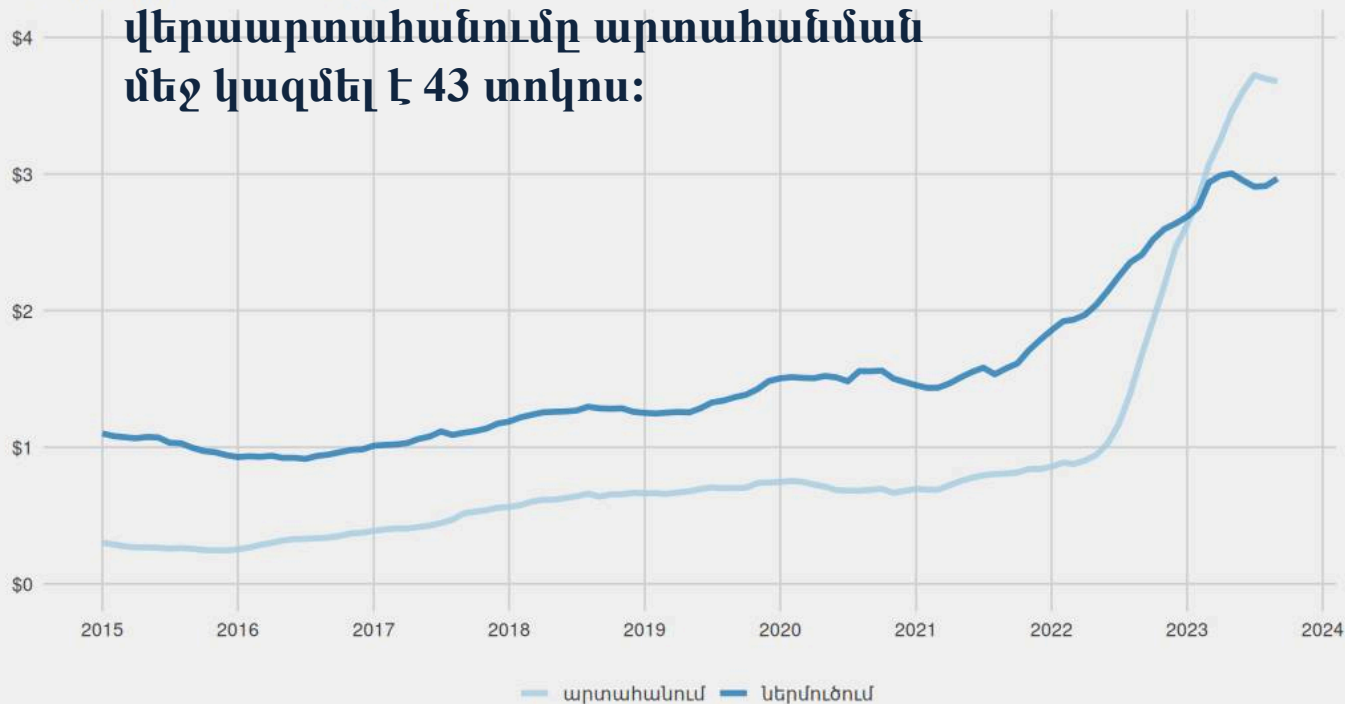
Կոդ	Ապրանքի կրճատ անվանումը	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 TradeMa p	2023 TradeMa p	2024 TradeMa p
	Արտահանումը ԵԱՏՄ երկրներ, ընդամենը	350 000 100	256 240 046	393 893 248	570 999 404	688 831 102	767 810 318	709 895 397	882 633 406			
	այդ թվում Ռուսաստան	334 100 000	244 892 851	374 470 679	557 256 204	666 126 094	741 441 496	680 357 440	840 679 575	2 365 199	3 383 879	3 116 006
	դրանցից:									В ТЫС. ДОЛЛ.		
0302	Ձուկ թարմ կամ պաղեցրած	5 760 223	9 917 450	8 409 066	16 788 917	16 788 917	25 013 931	46 179 867	55 630 328	76 228	30 917	43 469
0406	Պանիր և կաթնաշոռ	12 518 442	13 108 728	12 438 362	12 192 552	12 192 552	5 984 518	10 096 187	13 703 895	11 015	8 836	11 323
0702	Լոլիկ	16 751 916	1 519 673	22 835 314	13 440 961	13 572 925	22 216 252	30 386 114	43 807 767	47 052	25 927	32 979
0806	Խաղող թարմ կամ չորացած	16 556 804	1 577 924	16 976 538	2 676 016	4 952 567	6 650 916	13 749 437	10 542 545	9 277	6 676	5 917
2208	Թունդ ալկոհոլային խմիչքներ	151 735 470	79 914 683	124 749 139	177 117 891	183 528 308	219 950 105	157 674 159	180 128 202	235 742	252 774	263 172
2402	Ծխախոտային արտադրանք	6 748 914	4 406 504	9 182 233	4 113 670	5 142 770	5 642 183	11 601 280	13 843 354	9 966	25 419	40 452
6201	Վերնահագուստ տղամարդու, տեքստիլային	4 574 738	6 087 196	6 450 969	8 064 801	8 069 976	42 169	5 865 198	8 501 748	7 402	20 553	16 982
6203	Հագուստ տղամարդու, տեքստիլային	4 045 085	6 720 872	7 883 214	11 703 308	11 703 307	988 951	5 041 664	8 921 166	8 797	18 764	21 668
6802	Հուշարձանի և շինարարության համար մշակված քար և արտադրանք դրանից	5 639 181	3 725 237	6 599 225	5 427 107	5 427 107	4 099 537	4 109 434	3 382 766	9 212	6 125	7 067

Հայաստանի արտահանումը Ռուսաստան

Հայաստանից Ռուսաստան ներմուծումը և արտահանումը

Մլրդ դոլար, 12 ամսյա կտրվածքով

Հեղինակ՝ Ադասի Թավադյան | tyal.com | tavadyan.com | Աղբյուր: armstat.am

Այս պահին Հայաստանը **24 %** ավելի շատ ապրանք է արտահանում Ռուսաստան, քան ներմուծում է:

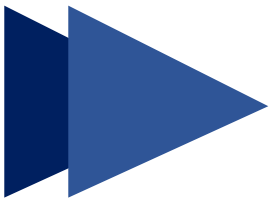
Ապրանքների ավելի քան **52 %** արտահանվում է Ռուսաստան և դա հիմնականում բարձր ավելացված արժեք ունեցող վերջնական արտադրանք է:

Այս պահին Ռուսաստանի տնտեսությունը Հայաստանից ավելի շատ է կախված:

2023 թ. սեպտեմբերին նախորդ 12 ամիսների կտրվածքով արտահանվել է **3.68 մլրդ դոլարի** ապրանք, իսկ ներմուծվել **2.97 մլրդ դոլարի** ապրանք:

Այն ինչ **2021 թ.** տարեկան արտահանումը կազմում էր **841 մլն դոլար**, իսկ ներմուծումը մոտ 2 անգամ ավել էր՝ **1,79 մլրդ դոլար**:

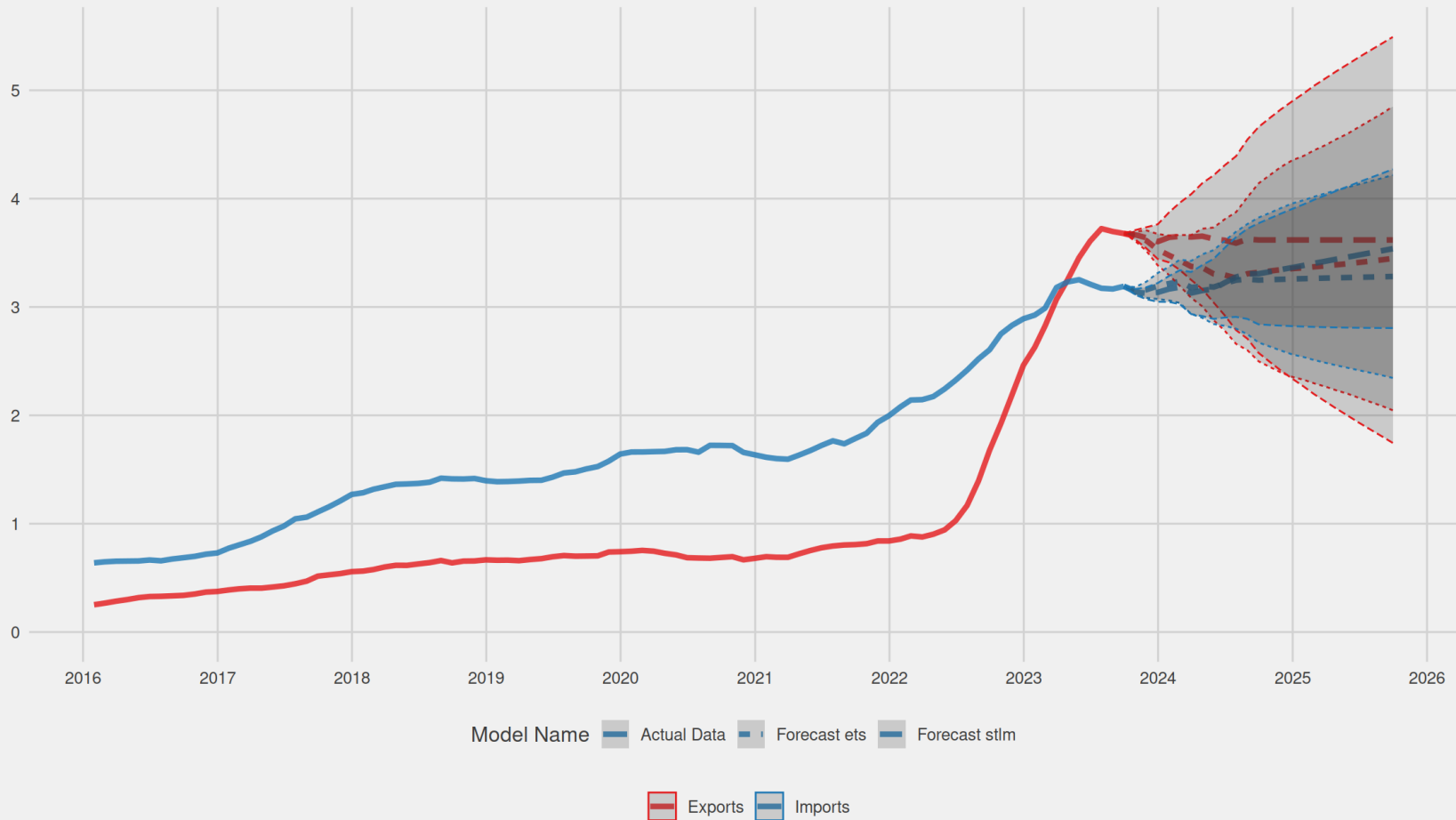
Այս 2 տարվա ընթացքում արտահանումը աճեց ավելի քան 4 անգամ:

Հայաստանի արևտրաշրջանառությունը Ռուսաստանի հետ և կանխատեսումը

Armenia's Exports and Imports to Russia

Million USD, Year over Year

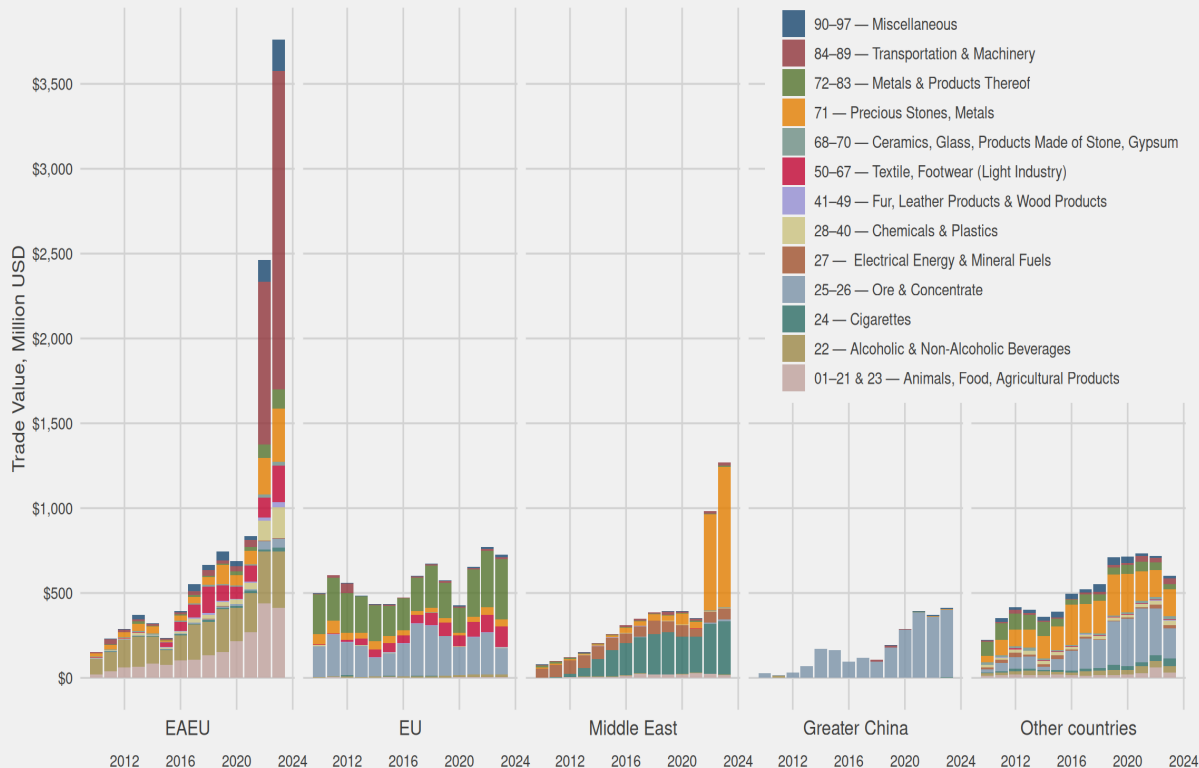
The projection is the 12 month cumsum forecast of monthly data with 0.5 interval

Author: Aghasi Tavadyan | tvyal.com | tavadyan.com | Data Source: Comtrade

Հայաստանի արտահանման կառուցվածքը ըստ գործընկեր տարածաշրջանների և ապրանքնատեսակների, 2010-2023 թթ.

Who are Armenia's Trade Partners?

Structure of Armenia's Exports by Trade Regions and Goods in 2010-2023*

* Data for 2023 is available till June and is the cumulative sum of the past 12 months

Author: Aghasi Tavadyan | tyval.com | tavadyan.com | Data Source: Comtrade

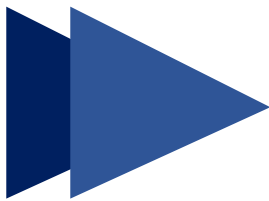
Գծապատկեր 2-ում ցույց տված ցուցանիշներ մեջ դեպի ԵԱՏՄ 84 արտաքին տնտեսական գործունեության հոդվածից վերև գրեթե բոլոր ապրանքները վերաարտահանում են, ինչպես նաև դեպի Միջին Արևելք 71-րդ հոդվածը (թանկարժեք քարեր և մետաղներ) նույնպես վերաարտահանում է:

Դեպի ԵԱՏՄ այս պահին գնում է ընդհանուր արտահանման 55.6 %, մոտ 3.8 մլրդ դոլար, դեպի Միջին արևելք արտահանման մոտ 18.8 %, 1.3 մլրդ դոլար: Այսինքն Դեպի ԵԱՏՄ արտահանվում է ապրանքի կեսից ավելին: Դեպի Չինաստան առյուծի բաժինը պղնձի հանքաքարն է (25-րդ հոդված), այս ուղղությունը կազմում է արտահանման 6.1 %:

Դեպի Եվրամիություն արտահանման հիմնականում հանքաքարն է և մետաղները (76 տոկոս), բացառություն է կազմում 2013-ից զարգացում ապրած թեթև արդյունաբերությունը, որը այս պահին դեպի ԵՄ արտահանման 18 % է: **ԵՄ-ն կազմում է ընդհանուր արտահանման 10.7 % 0.73 մլրդ դոլարով:**

Վերաարտահանման մեջ Հայաստանի տնտեսության համար կարևոր հոդված է մեքենաների արտահանումը, որը նույնպես որոշակի խթան հանդիսացավ տնտեսության զարգացման համար:

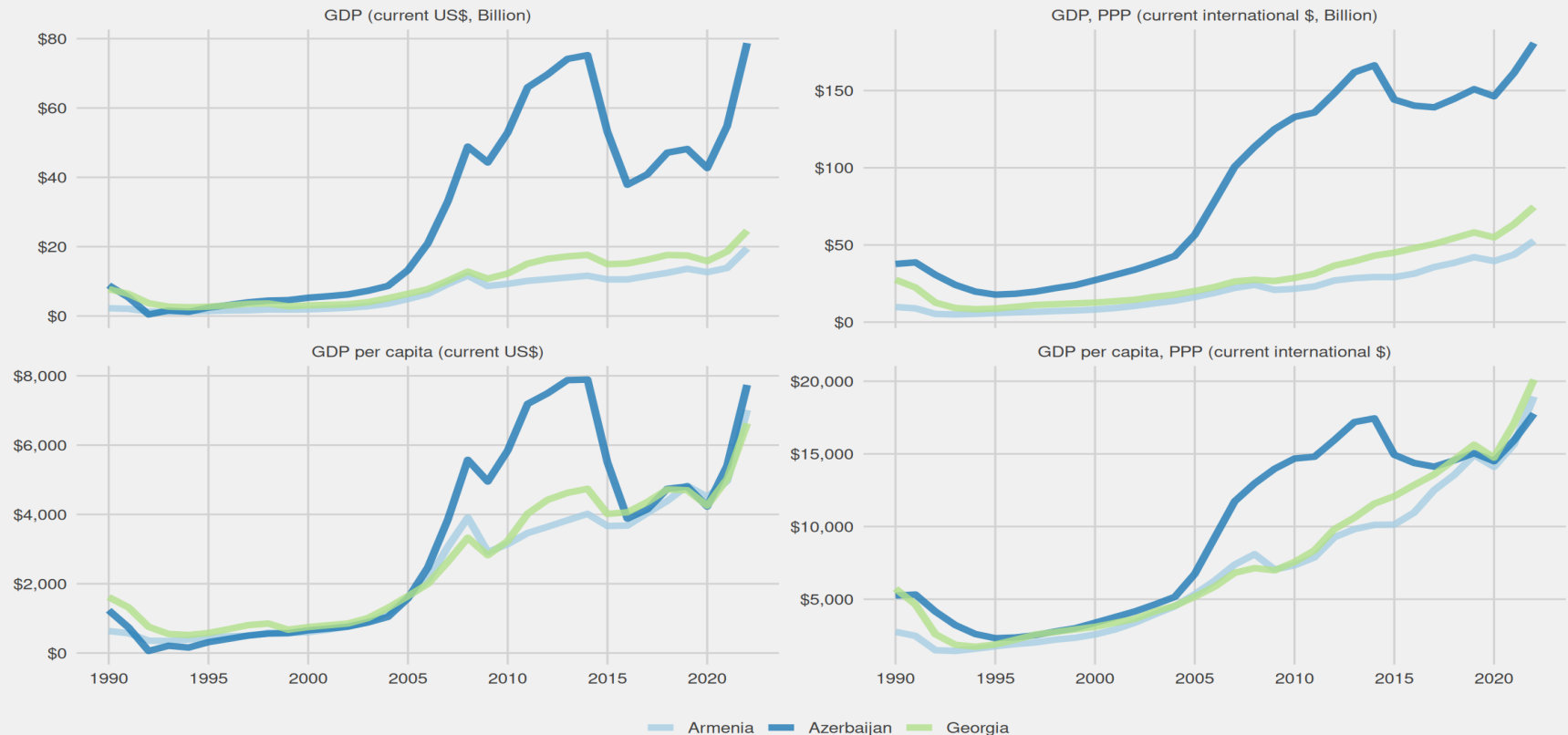
Գծապատկեր 2-ում ցույց տված ցուցանիշներ մեջ դեպի ԵԱՏՄ 84 արտաքին տնտեսական գործունեության հոդվածից վերև գրեթե բոլոր ապրանքները վերաարտահանում են, ինչպես նաև դեպի Միջին Արևելք 71-րդ հոդվածը (թանկարժեք քարեր և մետաղներ) նույնպես վերաարտահանում է:

ՀՆԱ-ի համեմատությունը Հարավային Կովկասի պետություններում

GDP Comparison in South Caucasus Countries

from 1990 to 2022

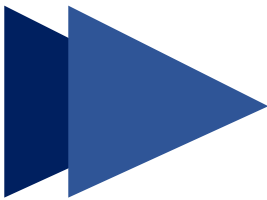

Author: Aghasi Tavadyan | tvyal.com | tavadyan.com | Data Source: World Bank

Ամենակարևոր ցուցանիշը գնողունակության համարժեքությամբ հաշվարկված ՀՆԱ-ն է (GDP PPP), որը ցույց է տալիս թե որքան համարժեք ապրանք (նաև զենք, զինամթերք) իր փողով կարող է պետությունը գնել:

2022 թ. GDP PPP Հայաստանի համար կազմել է 52.7, Վրաստանի՝ 74.7, իսկ Ադրբեջանի համար 180.8 մլրդ դոլար:

Մինչ 2004 թ. Հարավային Կովկասի պետությունների ՀՆԱ-ի ցուցանիշները համարժեք էին: Մեկ շնչի հաշվով Հարավային Կովկասի պետությունները համարժեք են:

Հայաստանի արտահանման կառուցվածքը ըստ գործընկեր տարածաշրջանների և ապրանքատեսակների

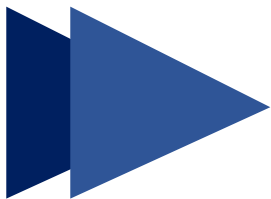
Գծապատկեր 2-ում ցույց տված ցուցանիշներ մեջ դեպի ԵԱՏՄ 84 արտաքին տնտեսական գործունեության հոդվածից վերև գրեթե բոլոր ապրանքները վերաարտահանում են, ինչպես նաև դեպի Միջին Արևելք 71-րդ հոդվածը (թանկարժեք քարեր և մետաղներ) նույնպես վերաարտահանում է:

Դեպի ԵԱՏՄ այս պահին գնում է ընդհանուր արտահանման 55.6 %, մոտ 3.8 մլրդ դոլար, դեպի Միջին արևելք արտահանման մոտ 18.8 %, 1.3 մլրդ դոլար: Այսինքն Դեպի ԵԱՏՄ արտահանվում է ապրանքի կեսից ավելին:

Դեպի Չինաստան առյուծի բաժինը պղնձի հանքաքարն է (25-րդ հոդված), այս ուղղությունը կազմում է արտահանման 6.1 %:

Դեպի Եվրամիություն արտահանման հիմնականում հանքաքարն է և մետաղները (76 տոկոս), բացառություն է կազմում 2013-ից զարգացում ապրած թեթև արդյունաբերությունը, որը այս պահին դեպի ԵՄ արտահանման 18 % է: **ԵՄ-ն կազմում է ընդհանուր արտահանման 10.7 % 0.73 մլրդ դոլարով:**

Վերաարտահանման մեջ Հայաստանի տնտեսության համար կարևոր հոդված է մեքենաների արտահանումը, որը նույնպես որոշակի խթան հանդիսացավ տնտեսության զարգացման համար:

ՀՀ արտաքին առևտուրը (մլն ԱՄՆ դոլար)

	ՀՀ-ից ՌԴ արտահանումը	ՀՀ արտահանումը (ԸՆԴԱՄԵՆԸ)
2013	334.1	1 478.7
2014	308.3	1 547.3
2015	244.9	1 485.3
2016	374.5	1 791.7
2017	557.2	2 237.7
2018	666.1	2 412.4
2019	741.4	2 648.6
2020	680.4	2 537.7
2021	882.6	3 022.4
2022 armstat	2 463	5 419
2023 armstat	3 540	8 552
2024 armstat	3 162	13 092

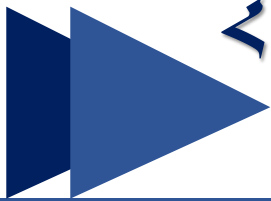
	ՀՀ-ից ՌԴ ներմուծումը	ՀՀ ներմուծումը (ԸՆԴԱՄԵՆԸ)
2013	1 025	4 385.9
2014	1 123	4 424.4
2015	960	3 239.2
2016	1 031	3 273.5
2017	1 270	4 097.1
2018	1 396	4 975.5
2019	1 643	5 537.6
2020	1 636	4 583.3
2021	1 998	5 356.8
2022 armstat	2 891	8 776
2023 armstat	4 543	12 758
2024 armstat	9 434	17 067

	List of importing markets for the product exported by Armenia		2024 (USD thousand)	List of supplying markets for the product imported by Armenia	
	Importers	Value exported	Exporters	Value imported	
1	World	13 028 124	World	16 807 771	
2	United Arab Emirates	5 254 746	Russian Federation	9 238 855	
3	Russian Federation	3 116 006	China	1 669 165	
4	Hong Kong, China	1 756 490	Viet Nam	881 065	
5	China	1 097 485	Iran, Islamic Republic of	628 514	
6	Iraq	246 143	Germany	373 843	
7	Georgia	155 369	Italy	349 728	
8	Netherlands	134 035	Türkiye	334 279	
9	Belgium	120 246	United States of America	273 167	
10	Belarus	114 857	Area Nes	239 156	
11	Switzerland	111 620	India	232 830	
12	Iran, Islamic Republic of	108 228	Egypt	183 758	
13	Thailand	82 232	Georgia	162 152	
14	Bulgaria	79 596	France	147 720	
15	Italy	67 089	Japan	108 422	
16	Germany	63 404	Korea, Republic of	97 505	
17	United States of America	58 291	Belarus	90 556	
18	Kazakhstan	54 069	Brazil	87 303	
19	Slovakia	50 804	United Kingdom	85 615	
20	India	36 371	Ukraine	82 207	
21	Area Nes	26 761	United Arab Emirates	82 016	
22	Lithuania	23 151	Spain	78 783	
23	Syrian Arab Republic	20 872	Europe Othr. Nes	73 445	
24	Turkmenistan	20 595	Poland	70 097	
25	Poland	18 935	Netherlands	68 826	
26	Japan	15 847	Thailand	65 601	
27	Serbia	14 365	Mexico	58 305	
28	Korea, Republic of	14 313	Belgium	56 999	
29	Kyrgyzstan	14 154	Indonesia	54 799	
30	Uzbekistan	12 443	Switzerland	54 183	
31	Malaysia	12 180	Greece	49 954	
32	Qatar	10 930	Austria	49 149	
33	Slovenia	10 545	Czech Republic	46 834	
34	Ukraine	10 202	Bulgaria	42 886	
35	Israel	9 297	Romania	35 374	
36	France	9 205	Bangladesh	34 708	
37	Latvia	7 546	Hungary	34 522	

Հայաստանի արտահանումը ԵԱՏՄ երկրներ 2021-2024 USD

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=5%7c051%7c%7c112%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

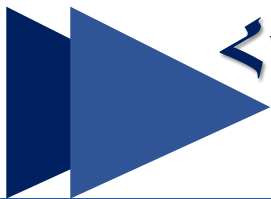
Արմենիա → Բելարւս	2021	2022	2023	2024
Рыба	20 т.	1 млн 177 т.	401 т.	237 т.
Фрукты и орехи	254 т.	5 млн 212 т.	240 т.	370 т.
Алкобольные напитки	17 млн 743 т.	12 млн 078 т.	14 млн 896 т.	18 млн 458 т.
Сыворотки и лекарства	95 т.	1 млн 384 т.	8 млн 533 т.	14 млн 712 т.
Изделия из пластмассы	303 т.	1 млн 140 т.	873 т.	926 т.
Электр. машины и оборудование, их части	265 т.	22 млн 200 т.	34 млн 790 т.	52 млн 800 т.
Бриллианты и другие драг-е камни	2 млн 110 т.	7 млн 340 т.	2 млн 519 т.	2 млн 181 т.
Ядерн. реакторы, котлы, машины и механические устройства; их части	427 т.	13 млн 151 т.	20 млн 126 т.	13 млн 134 т.
Արմենիա → Կաзахստան	2021	2022	2023	2024
Табак	216 т.	307 т.	526 т.	4 млн 145 т.
Лекарства	525 т.	783 т.	901 т.	335 т.
Краски, клей, замазки, герметики	0	689 т.	2 млн 575 т.	2 млн 287 т.
Дверные и оконные рамы из пластмассы	321 т.	528 т.	937 т.	1 млн 063 т.
Ювелирные изделия	2 млн 569 т.	2 млн 759 т.	2 млн 863 т.	4 млн 368 т.
Алкобольные напитки	4 млн 794 т.	4 млн 585 т.	5 млн 392 т.	6 млн 024 т.
Легковые автомобили	57 т.	4 млн 201 т.	45 млн 393 т.	22 млн 902 т.
Ядерн. реакторы, котлы, машины и механические устройства; их части	53 т.	1 млн 256 т.	4 млн 737 т.	4 млн 801 т.

Հայաստանի արտահանումը ԵԱՏՄ երկրներ 2021-2024 USD

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=5%7c051%7c%7c643%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

Արմենիա → Россия	2021	2022	2023	2024
Рыба (охлажденная, замороженная) (03)	63 млн 024 т.	117 млн 663 т.	53 млн 001 т.	58 млн 580 т.
Табак (24)	13 млн 900 т.	13 млн 485 т.	30 млн 215 т.	44 млн 219 т.
Кофе, чай (09)	5 млн 495 т.	22 млн 190 т.	20 млн 319 т.	13 млн 942 т.
Фрукт. и овощные консервы и соки (20)	30 млн 788 т.	42 млн 397 т.	41 млн 505 т.	43 млн 505 т.
Вино (в т.ч. фруктовое) (2204)	5 млн 434 т.	12 млн 848 т.	12 млн 843 т.	12 млн 087 т.
Алкобольные напитки (22)	180 млн 716 т.	288 млн 190 т.	303 млн 809 т.	314 млн 836 т.
Концентраты меди и молибдена (26)	917 т.	42 млн 359 т.	63 млн 252 т.	52 млн 311 т.
Парфюмерия и косметика (33)	2 млн 159 т.	10 млн 470 т.	12 млн 785 т.	18 млн 419 т.
Изделия из пластмассы, резины, (39,40)	9 млн 319 т.	46 млн 037 т.	48 млн 118 т.	41 млн 010 т.
Одежда и обувь (61-64)	93 млн 313 т.	100 млн 911 т.	231 млн 944 т.	257 млн 139 т.
Жемчуг, алмазы, другие драгоценные камни (71)	76 млн 721 т.	203 млн 961 т.	347 млн 757 т.	387 млн 829 т.
Ювелинные изделия (7113)	902 т.	15 млн 779 т.	49 млн 665 т.	49 млн 198 т.
Ферросплавы (в осн-м ферромolibден) (72)	10 млн 843 т.	52 млн 508 т.	73 млн 515 т.	73 млн 065 т.
Оборудование механическое, электронное, оптическое (84, 85 и 90 гр)	42 млн 418 т.	712 млн 588 т.	1 281 млн 775 т.	1 074 млн 519 т.
Легковые и грузовые машины (87)	9 млн 615 т.	290 млн 779 т.	431 млн 576 т.	55 млн 749 т.

Հայաստանի արտահանումը ԵԱՏՄ երկրներ 2021-2024 USD

В 2022 году экспорт из Армении в страны ЕАЭС вырос **в 3 р.**

Армения → Кыргызстан	2021	2022	2023	2024
Колбасы (16)	143 т.	191 т.	0	0
Лекарства (30)	303 т.	616 т.	564 т.	537 т.
Покрышки (40)	0	1 млн 076 т.	5 т.	0
Жемчуг, алмазы, другие драг. камни (71)	0	256 т.	205 т.	0
Оборудование механическое, электронное, оптическое (84, 85 и 90 гр)	6 т.	724 т.	3 млн 096 т.	3 млн 973 т.
Легковые автомобили (87)	0	0	17 млн 860 т.	5 млн 377 т.
Готовые корма для животных (23)	1 млн 938 т.	1 млн 675 т.	956 т.	0
Ядерн. реакторы, котлы, машины и механические устройства; их части (84)	0	654 т.	20млн 430 т.	3 млн 946 т.

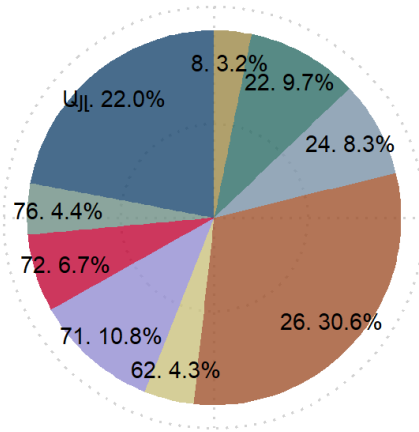
Հայաստանի արտահանման տեսակարար կշիռը ըստ ԱՏԳ ԱԱ երկնիշապրանքանիշերի

Միայն 2024 թ. I եռամսյակի կտրվածքով ՀՀ արտահանումը կազմել է 4.4 մլրդ դոլար, իսկ ներմուծումը 4.7 մլրդ դոլար:

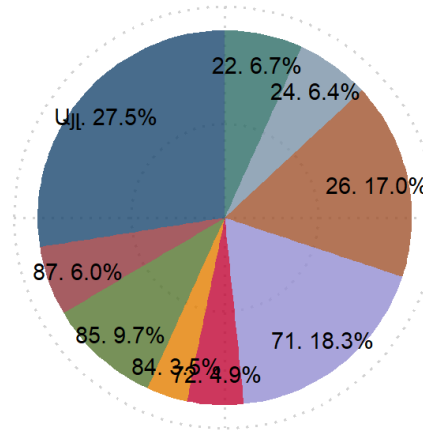
Համեմատության համար 2023 թ. I եռամսյակում արտահանումը կազմել էր 1.6 մլրդ դոլար (2.72 անգամ ան), իսկ ներմուծումը 2.7 մլրդ դոլար (1.76 անգամ ան):

- 8. Ուտելի պտուղներ (մրգեր) եւ ...
- 22. Ոգելից և ոչ ոգելից ըմպելիքներ...
- 24. Ծխախոտ և ծխախոտի արդյունաբե...
- 26. Հանքաքար, խարամ և մոխիր
- 62. Տեքստիլ հագուստ, կոշիկ և հա...
- 71. Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք ք...
- 72. Սև մետաղներ
- 76. Այլումին և իրեր դրանից
- 84. Սարքավորումներ և մեխանիկական...
- 85. Էլեկտրական մեքենաներ և սարք...
- 87. Վերգետնյա տրանսպորտի միջոցն...
- Այլ ապրանքային խմբեր

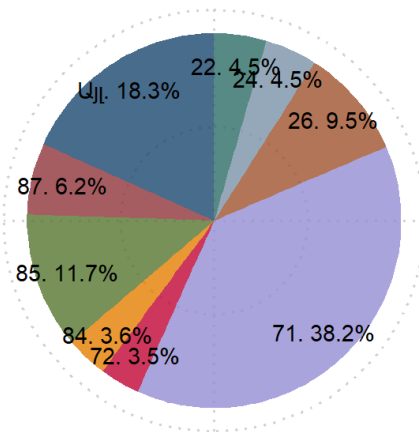
2021

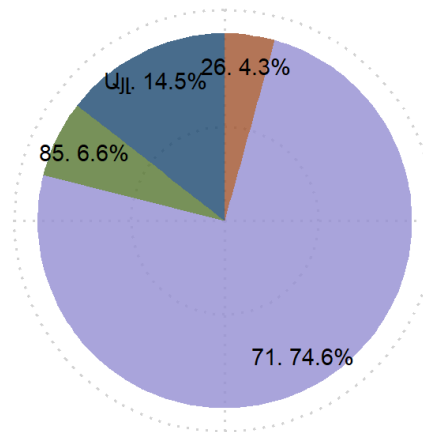
2022

2023

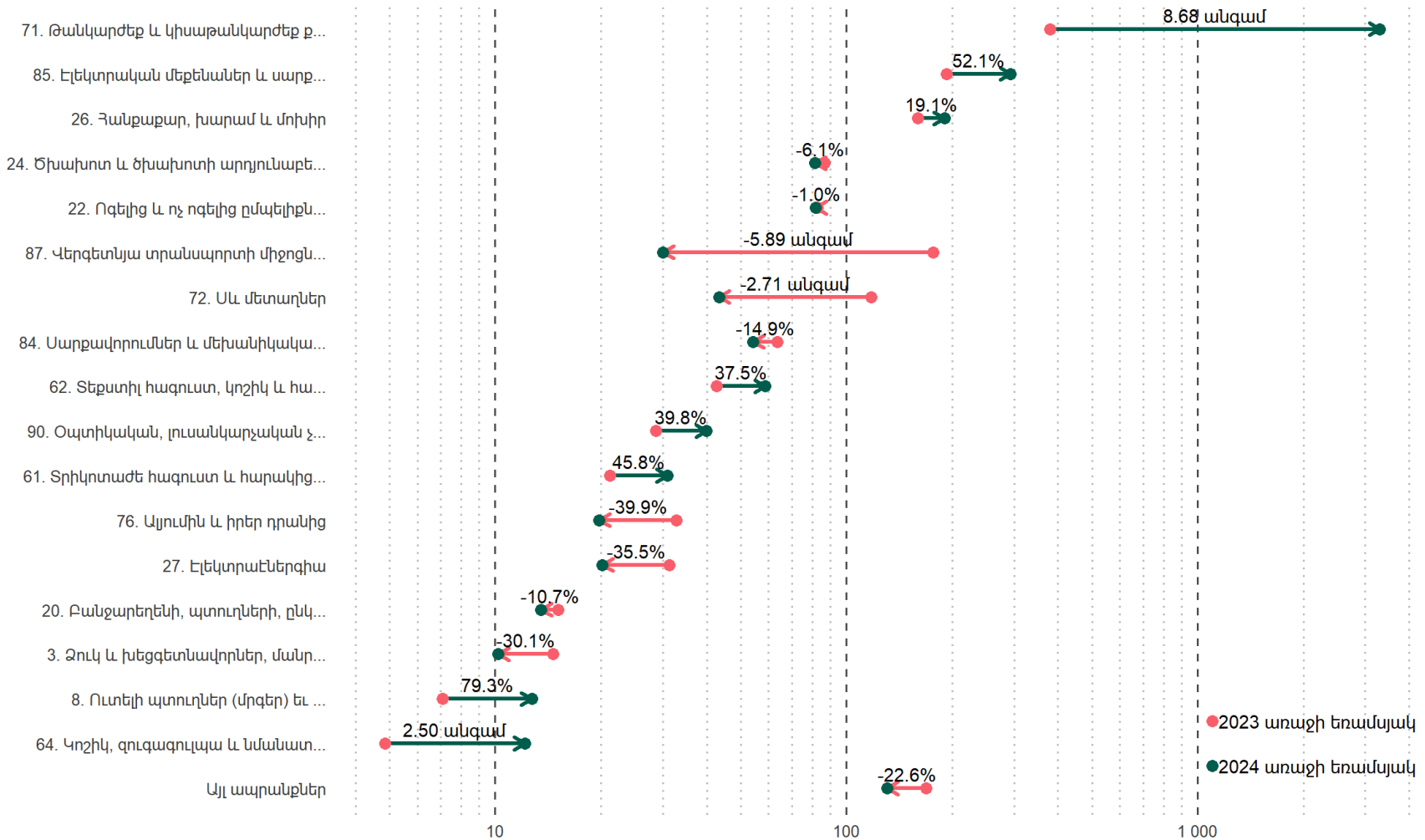

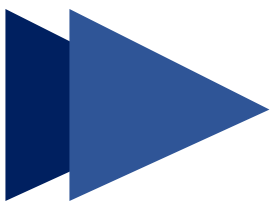
2024 առաջին 3 ամիսը

Հայաստանի արտահանումը ըստ ապրանքային խմբերի (մլն ԱՄՆ դոլար)

մլն դոլար, 2024 (կանաչ) և 2023 (կարմիր) առաջին եռամսյակ, լոգարիթմիկ առանց

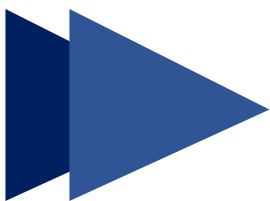

Հայաստանի արտահանումը ըստ խոշորացված ապրանքային խմբերի (մլն ԱՄՆ դոլար)

մլն դոլար, 2024 (կանաչ) և 2023 (կարմիր) առաջին եռամսյակ, լոգարիթմիկ առանց

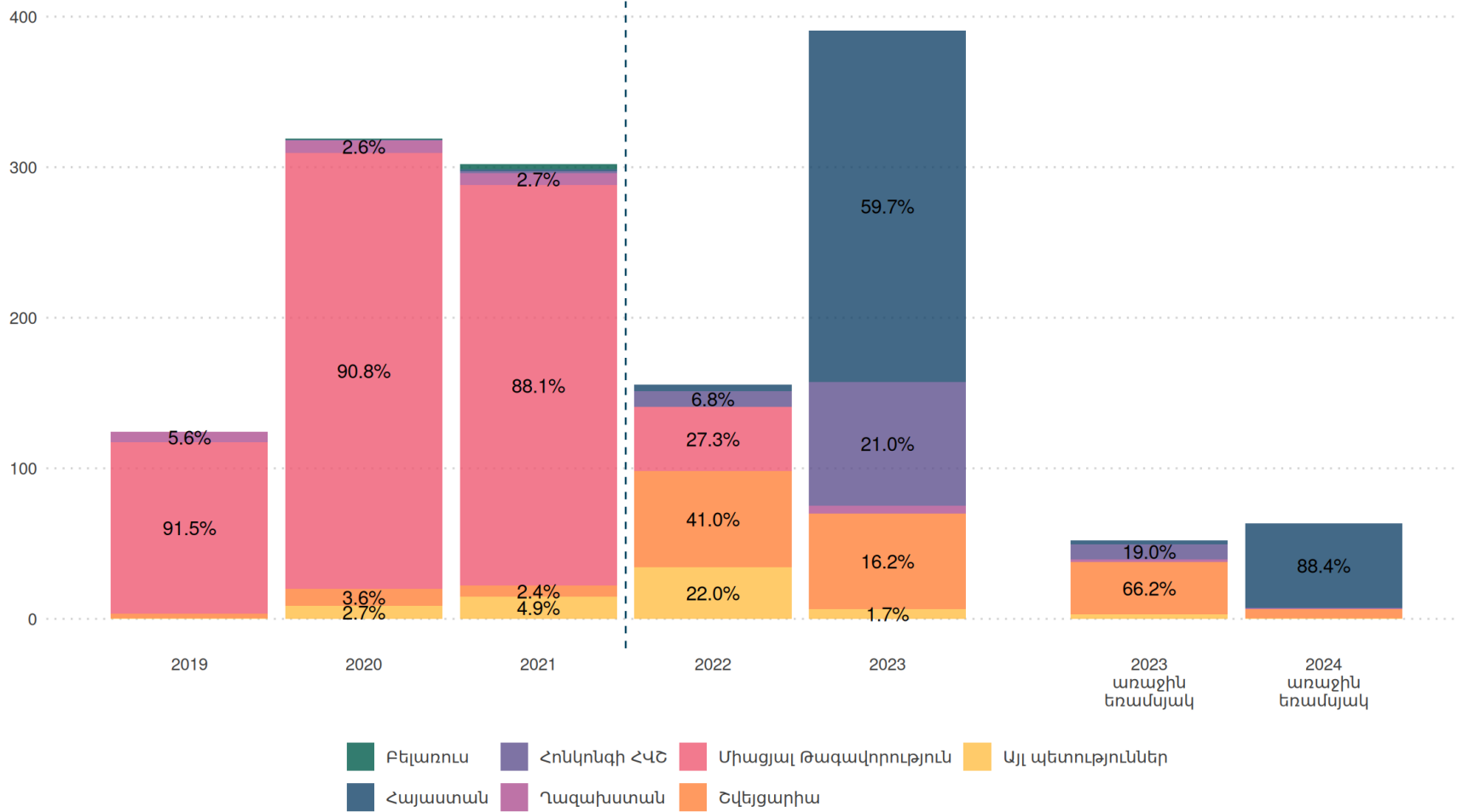

Չեղինակ՝ Աղափ Թավադյան | tvyal.com | tavadyan.com | տվյալների աղբյուր՝ armstat.am

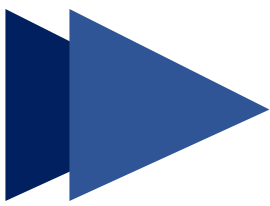
Ռուսաստանից ոսկու արտահանումը

Տոննա, տարեկան կտրվածքով, ԱՏԳ ԱՎ 7108. Ոսկի անմշակ կամ կիսամշակ, փոշի

* 2022 թվականից հետո նշված տվյալները գնահատված են

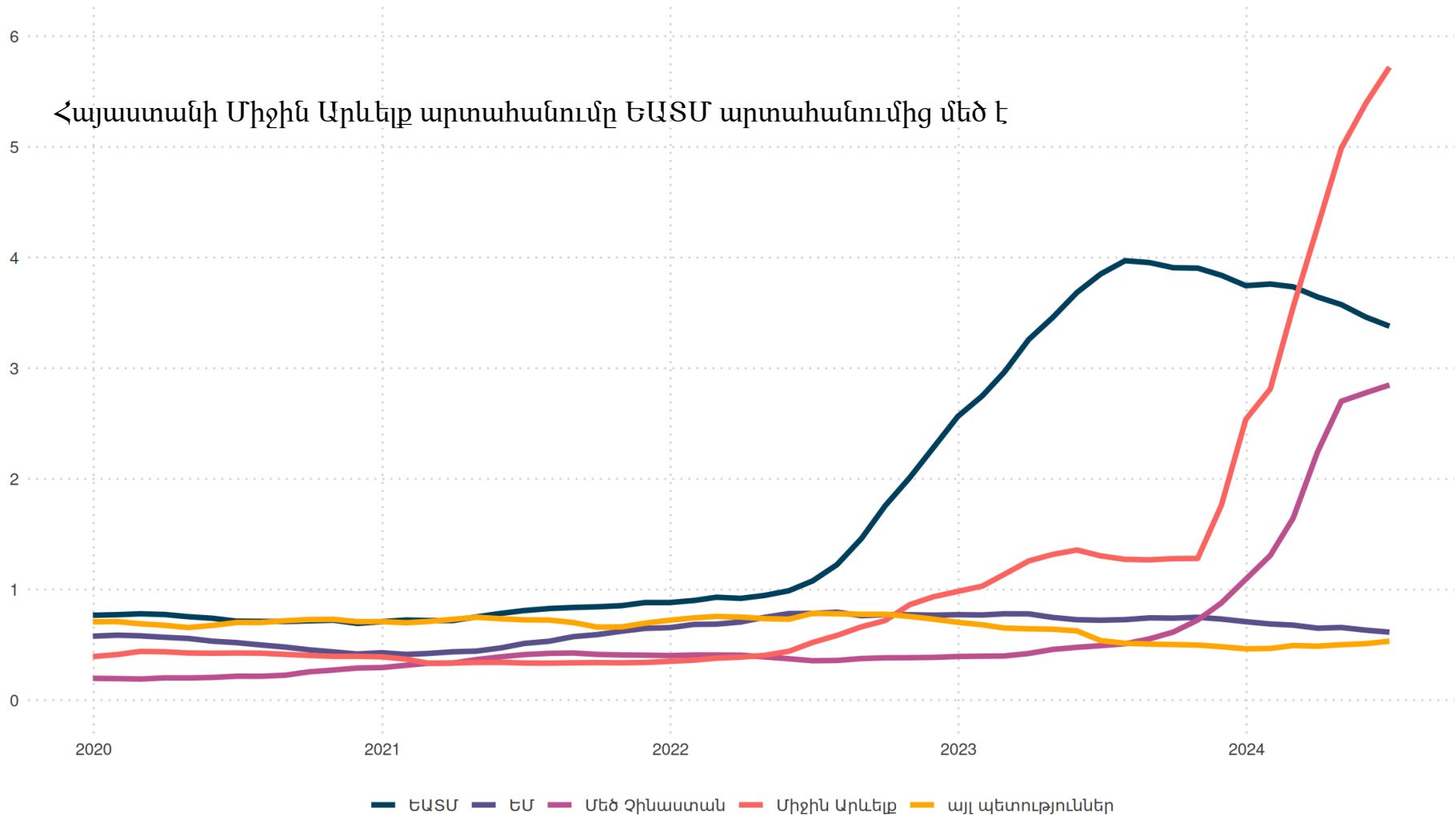
Հեղինակ՝ Աղասի Թավադյան | tvyal.com | tavadyan.com | Տվյալների աղբյուր՝ UN Comtrade, հեղինակի գնահատական

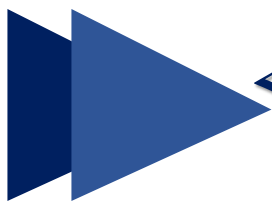

ՀՀ արտահանումը ըստ տարածաշրջանների (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

ՀՀ արտահանումը ըստ տարածաշրջանների
մլրդ ԱՄՆ դոլար, տարեկան (տվյալ ամիսը նախորդ տարվա նույն ամսվա համեմատ)

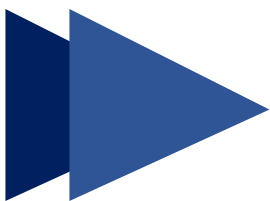
Հայաստանի Միջին Արևելք արտահանումը ԵԱՏՄ արտահանումից մեծ է

Հայաստանի արտահանումը ըստ տարածաշրջանների Տվյալները տրված են առաջին կիսամյակի կտրվածքով

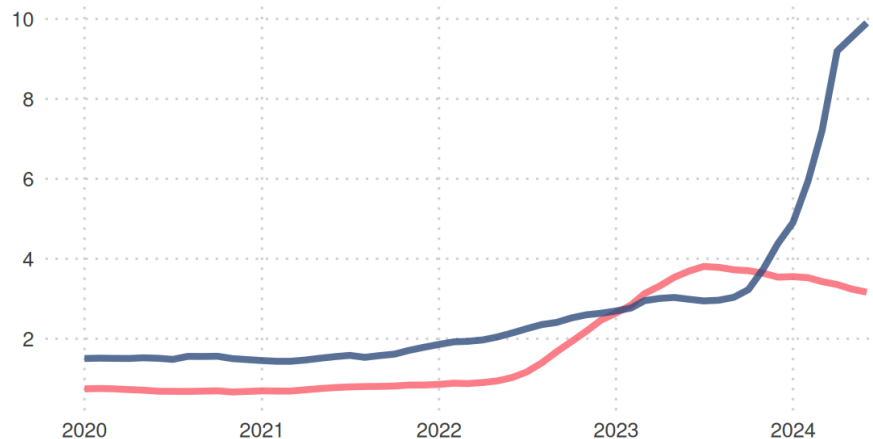
	2021	2022	2023			2024		
	մլն. \$	մլն. \$	մլն. \$	% աճ	% ընդ.	մլն. \$	% աճ	% ընդ.
ԵԱՏՄ	381.0	576.5	1,863.7	223.3%	55.1%	1,497.1	−19.7%	18.9%
ԵՄ	297.6	426.1	376.3	−11.7%	11.1%	281.8	−25.1%	3.6%
Մեծ Զինաստան	230.8	184.4	282.0	52.9%	8.3%	2,037.0	622.2%	25.7%
Միջին Արևելք	148.9	319.5	640.7	100.5%	18.9%	3,823.5	496.8%	48.2%
Այլ պետություններ	321.8	384.1	218.8	−43.0%	6.5%	288.2	31.7%	3.6%
Ընդամենը	1,380.1	1,890.6	3,381.5	78.9%	100.0%	7,927.6	134.4%	100.0%

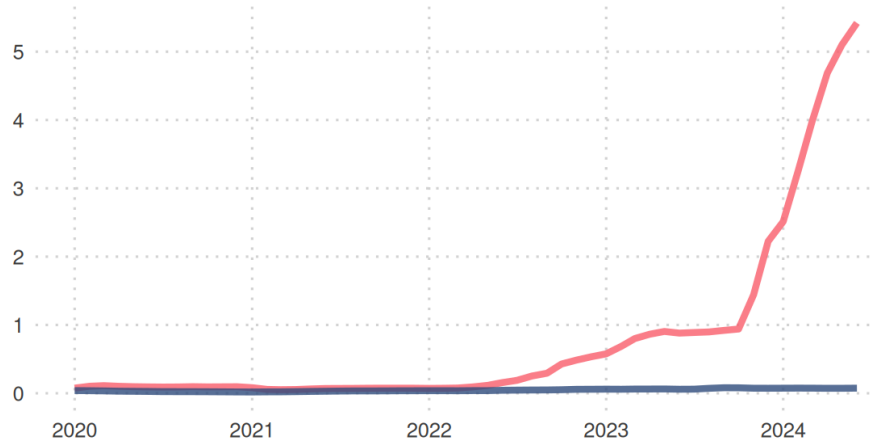
Հայաստանից ներմուծումը և արտահանումը (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

տարեկան (տվյալ ամիսը նախորդ տարվա նույն ամսվա համեմատ)

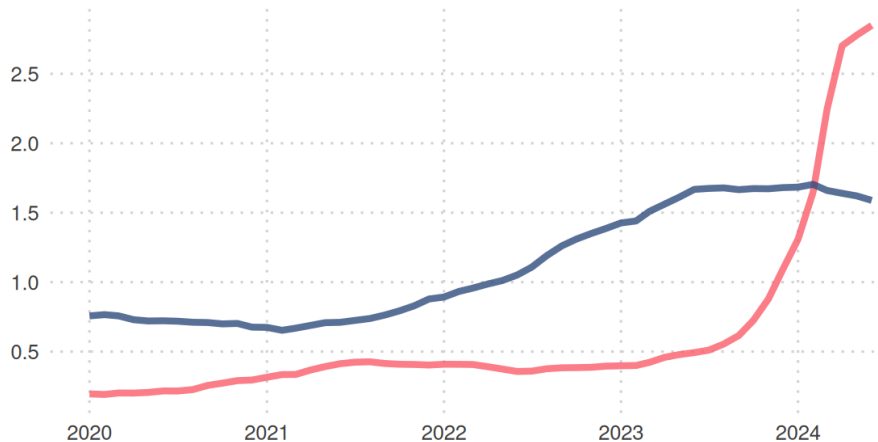
Ռուսաստանի Դաշնություն

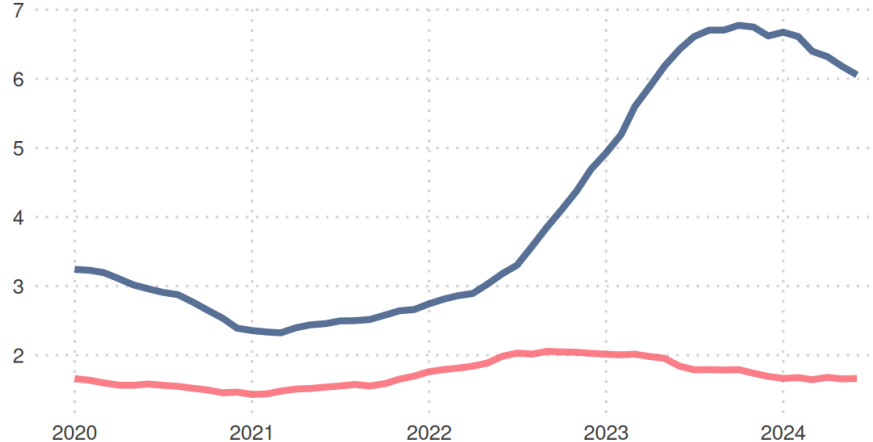
Արաբական Միացյալ Էմիրություններ

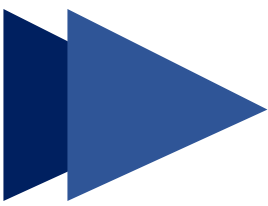
Հոնկոնգ և Չինաստան

Մնացածը (այլ պետություններ)

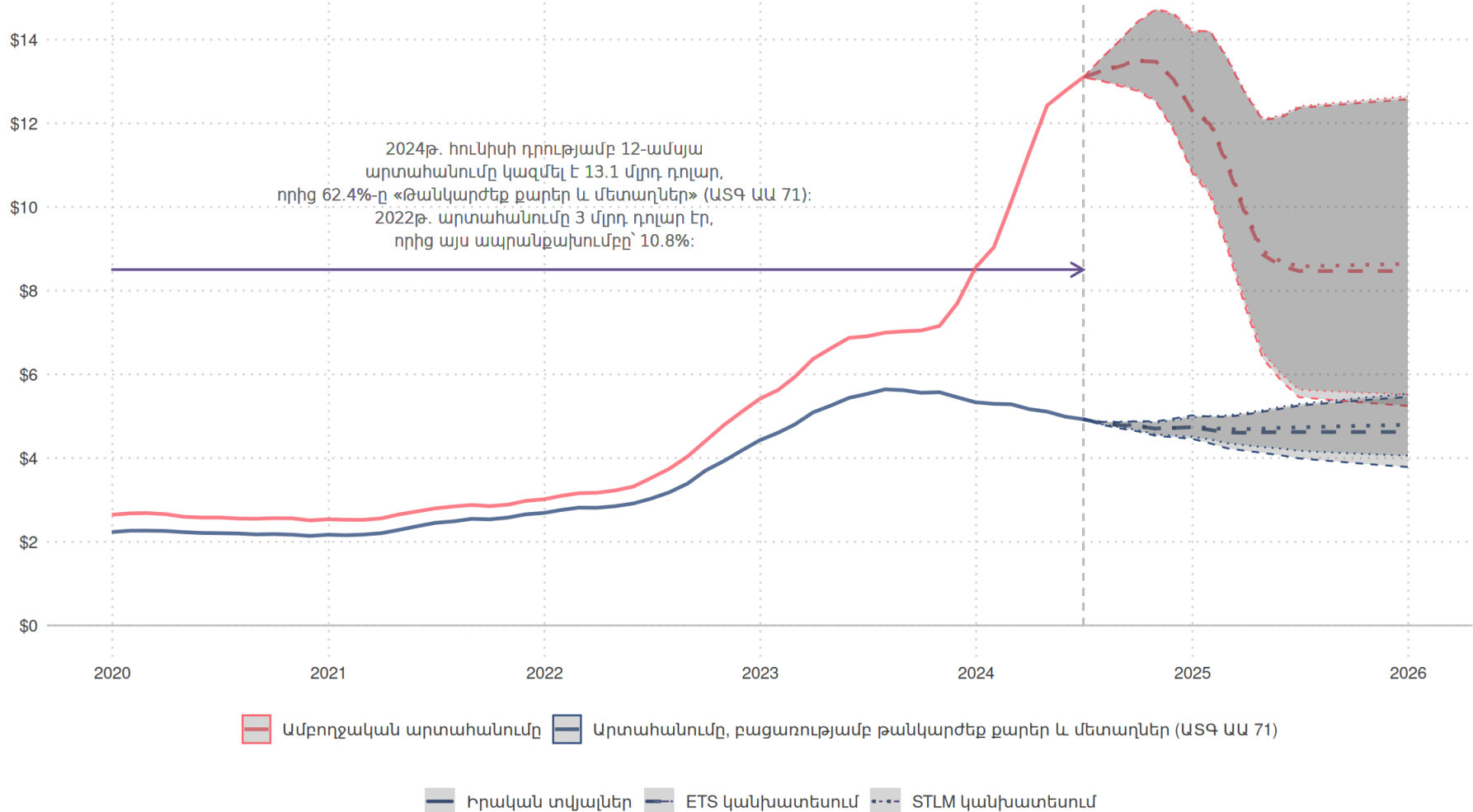

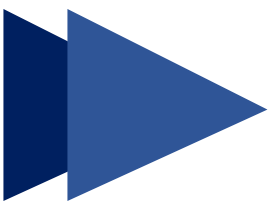
— Արտահանում — Ներմուծում

ՀՀ արտահանման կանխատեսում (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

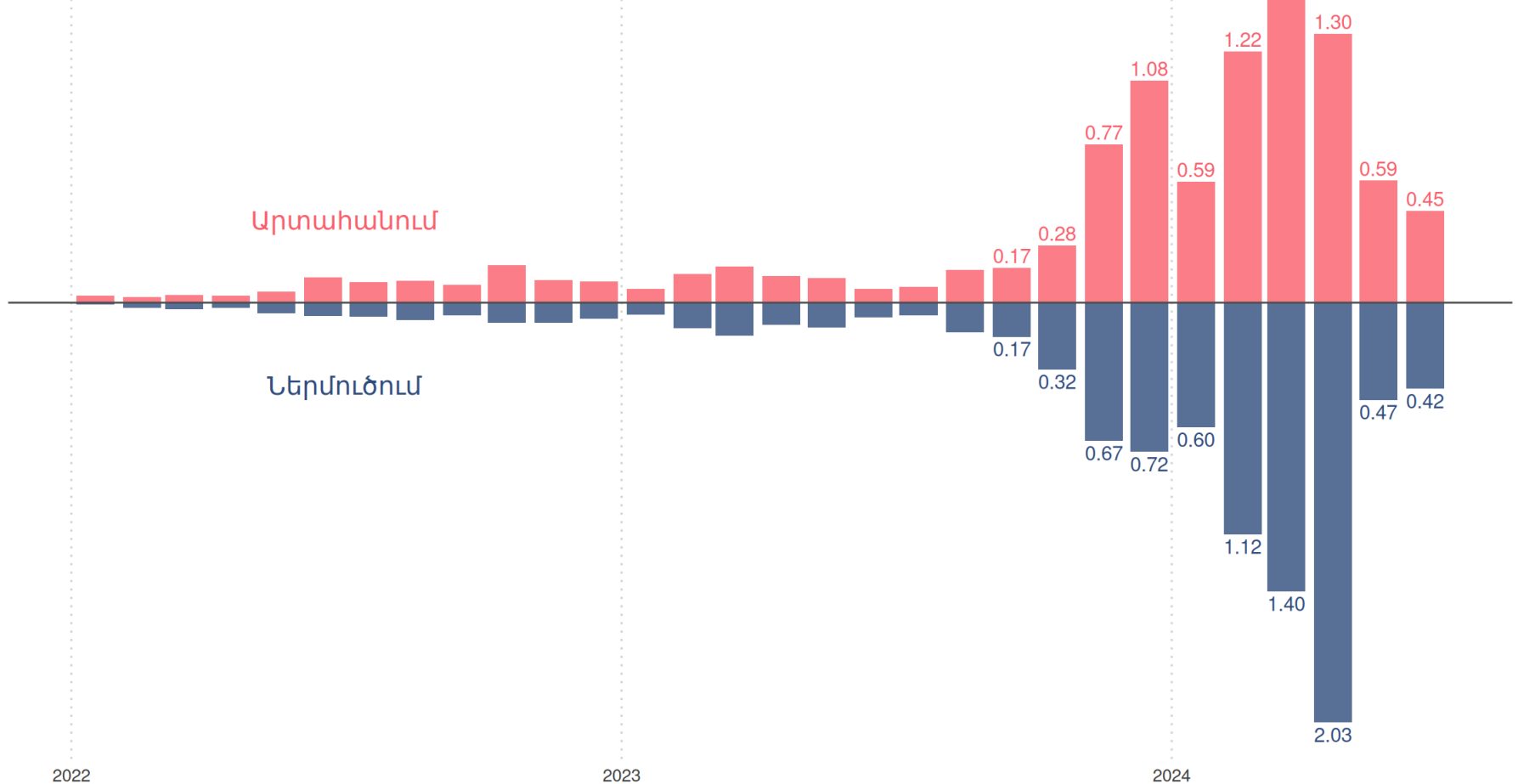
տարեկան (տվյալ ամիսը նախորդ տարվա նույն ամսվա համեմատ)

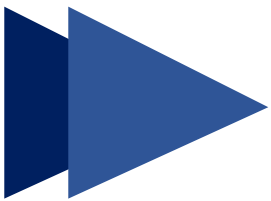

Հայաստանի արտահանման 71%-ը թանկարժեք քարեր և մետաղներն են (մլրդ ԱՄՆ դոլար) ամսական

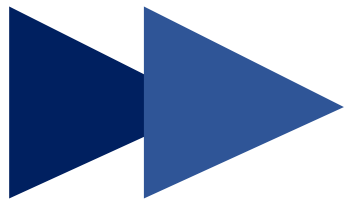
Թանկարժեք քարերի և մետաղների արտահանում և ներմուծում (ԱՏԳ ԱԱ 71)

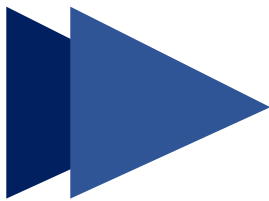
* 2024 թվականի առաջին կիսամյակի դրությամբ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՏՎԱԾ

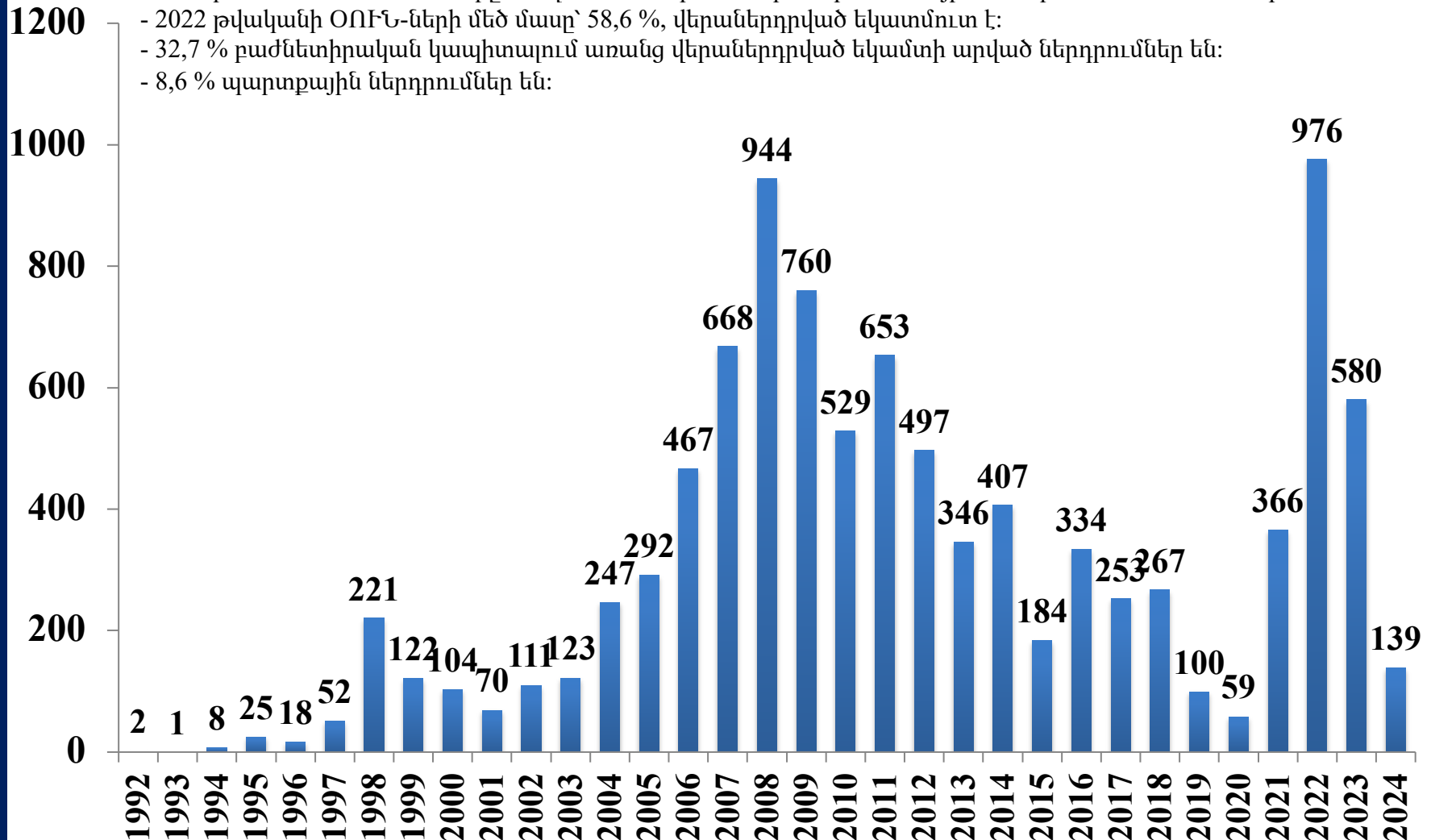
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ

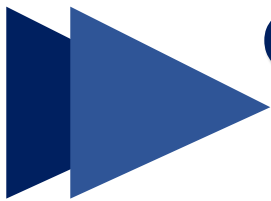

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ (մլն ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>

- 2021 թ. համեմատ՝ ՕՈԲՆ-ները աճել են 2.7 անգամ: Նախանգնաժամային 2019 թ. համեմատ՝ 10 անգամ:
- 2022 թվականի ՕՈԲՆ-ների մեծ մասը՝ 58,6 %, վերաներդրված եկատմուտ է:
- 32,7 % բաժնետիրական կապիտալում առանց վերաներդրված եկամտի արված ներդրումներ են:
- 8,6 % պարտքային ներդրումներ են:

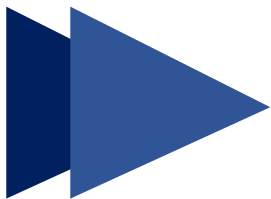

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ (մլն դրամ)

Աղբյուր. <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>

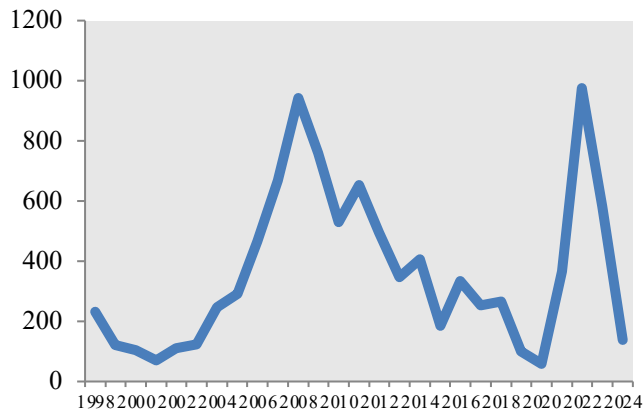
Երկիր	2022		2023		2024	
	ընդամենը	որից՝ ուղղակի	ընդամենը	որից՝ ուղղակի	ընդամենը	որից՝ ուղղակի
Ռուսաստան	158 581	108 983	-12 640	30 833	-63 203	-85 285
Կիպրոս	15 382	10 249	-32 536	-25 861	7 180	6 633
Իտալիա	8 010	6 675	-1 110	-1 747	-1 876	-993
Ֆրանսիա	5 385	5 006	10 521	9 478	11 307	7 334
Վրաստան	5 271	1 332	3 357	3 336	- 052	-1 130
Միացյալ Թագավորություն	4 575	-1 063	-20 235	-3 123	-7 453	954
Լյուքսեմբուրգ	3 974	3 918	40 176	40 197	1 230	-192
Իրան	2 746	12	-525	-2	-1 701	16
ԱՄԷ	2 131	1 485	104 273	100 766	-283	-9 270
Գերմանիա	1 180	354	-9 353	-9 293	-6 253	-4 668
Շվեյցարիա	1 049	1 100	4 552	5 234	11 381	11 052
Կանադա	1 042	8 052	25 977	25 977	17 892	17 895

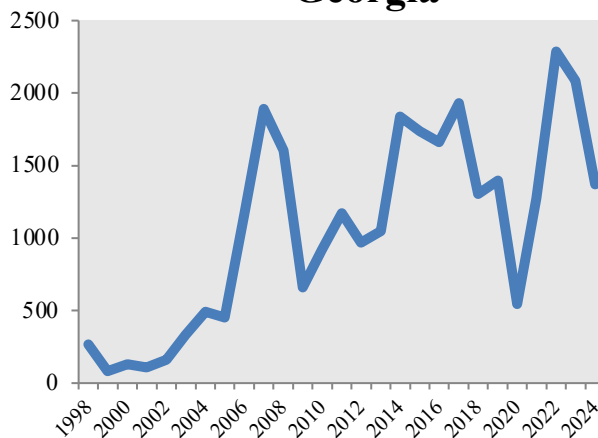
ՕՈՒՆ-ների դինամիկան (մլն ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2015

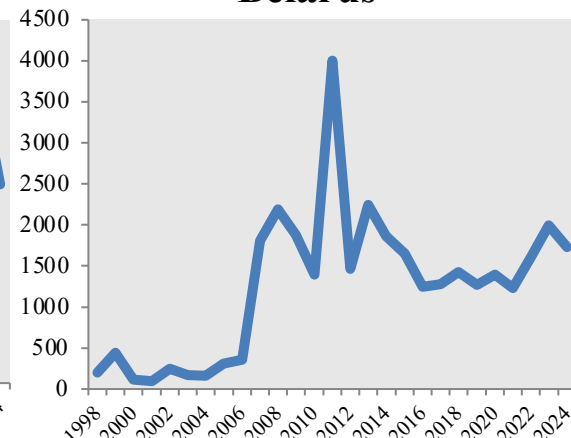
Armenia

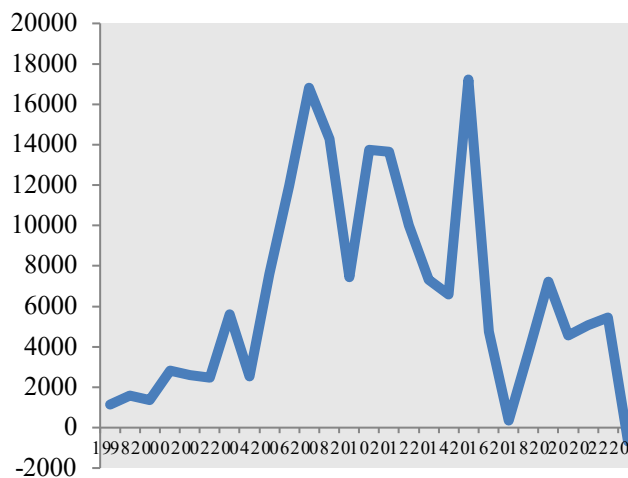
Georgia

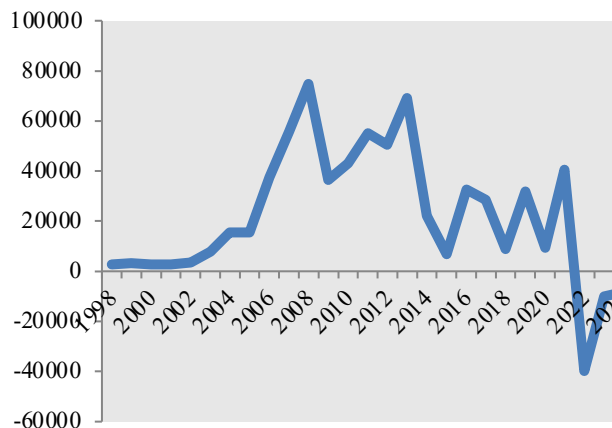
Belarus

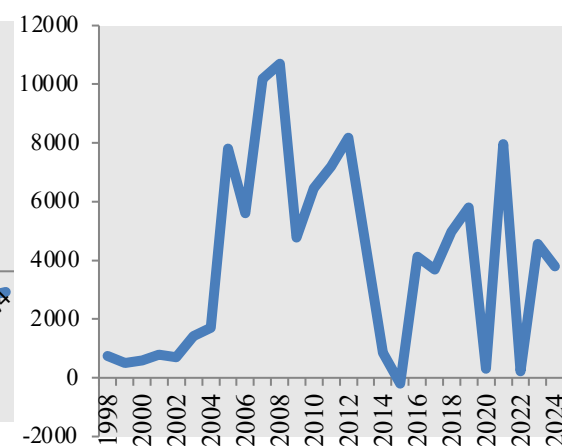
Kazakhstan

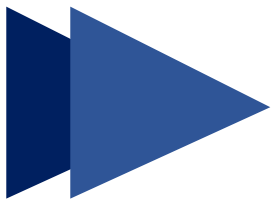

Russian Federation

Ukraine

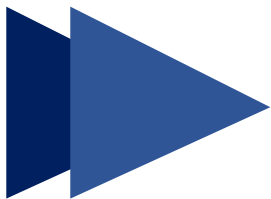

ՕՈՒՆ (ՀՆԱ նկատմամբ %-ներով, 2024թ.)

Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2015

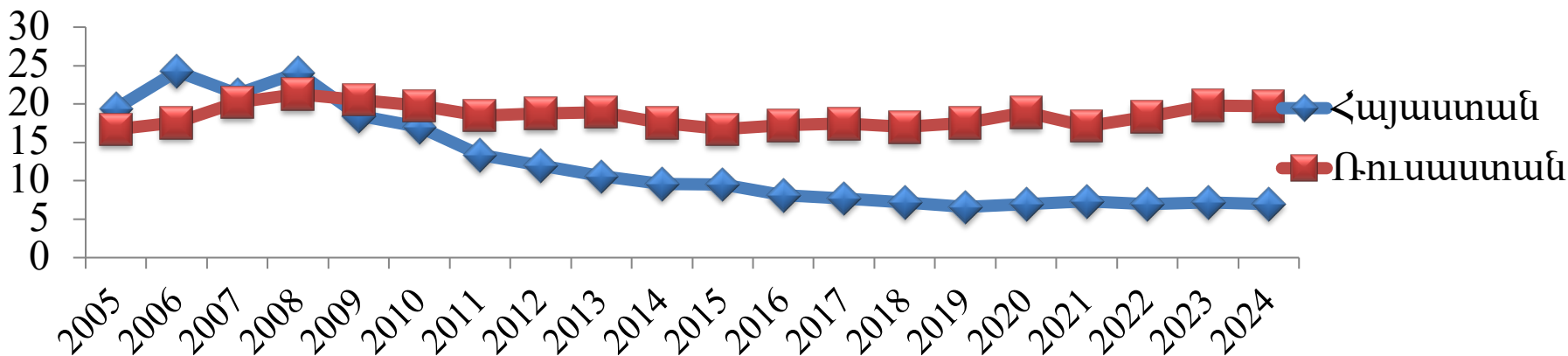
Ադրբեջան	0.3
Հայաստան	0.5
Բելառուս	2.8
Վրաստան	4.0
Ղազախստան	-0.2
ՌԴ	-0.4
Ուկրաինա	2.0

Ներդրումներ հիմնական կապիտալում

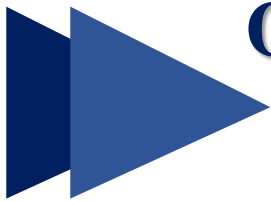
Աղբյուր. Եվրասիական Տնտեսական Հանձնաժողով

Ներդրումներ հիմնական կապիտալում(ՀՆԱ %)

Հիմնական կապիտալում ներդրումները մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ԵԱՏՄ	873	1 179	1 731	2 325	1 702	1 999	2 422	2 597	2 729	2 350	1 511	1 389	1 711	1 796	1 880	1 766	1 949	2 523	2 465	2 624
Հայաստան	302	495	631	909	520	518	448	395	366	370	335	286	299	304	317	299	342	462	583	596
Բելառուս	725	988	1 268	1 817	1 628	1 951	1 860	1 953	2 474	2 324	1 347	988	1 150	1 298	1 464	1 284	1 314	1 168	1 358	1 501
Ղազախստան	1 203	1 463	1 788	2 233	1 932	1 935	2 064	2 186	2 343	2 128	1 806	1 275	1 492	1 774	1 775	1 584	1 636	1 687	1 944	2 047
Դրոլդստան	55	90	123	167	184	176	193	276	296	340	327	314	334	341	353	237	212	238	297	397
Ռուսաստան	890	1 217	1 839	2 480	1 763	2 110	2 629	2 825	2 939	2 499	1 559	1 496	1 860	1 924	2 019	1 919	2 143	2 871	2 748	2 927

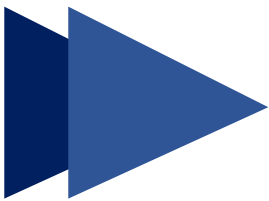
Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները և անդրազգային կորպորացիաները

Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2015

Երկրների միջև այսօր աշխարհում տեղի է ունենում սուր մրցակցային պայքար օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների (ՕՈԲՆ) գրավման համար

Սակայն ՕՈԲՆ-ների գերակշռող մեծամասնությունը (35-40%) շարունակում է ուղղվել դեպի ԱՄՆ և Եվրոմիության երկրներ, իսկ գուտ ներհոսքը (ՕՈԲՆ ներհոսք հանած ՕՈԲՆ արտահոսք)՝ 30-45% համաաշխարհային գումարային ծավալից:

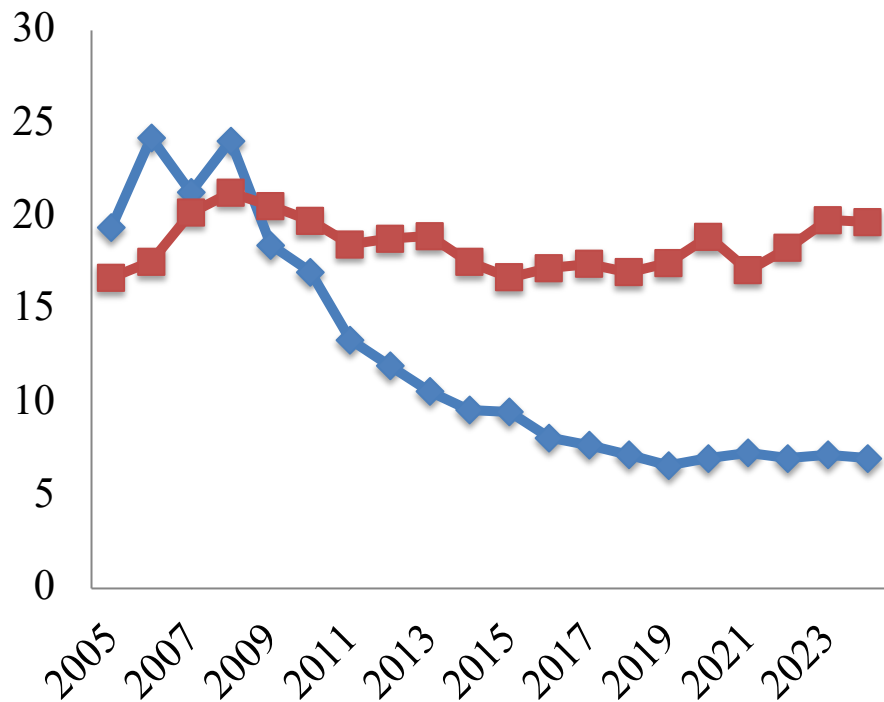
Անդրազգային կորպորացիաներ (ԱԱԿ)՝ համաաշխարհային տնտեսական զարգացման հիմնական շարժիչը, հատկապես նորարարական: Այսօր արդեն համաաշխարհային համախառն թողարկման (ՀՆԱ) ավելի քան 50%-ը պատկանում է ԱԱԿ-ներին:

Ներդրումներ

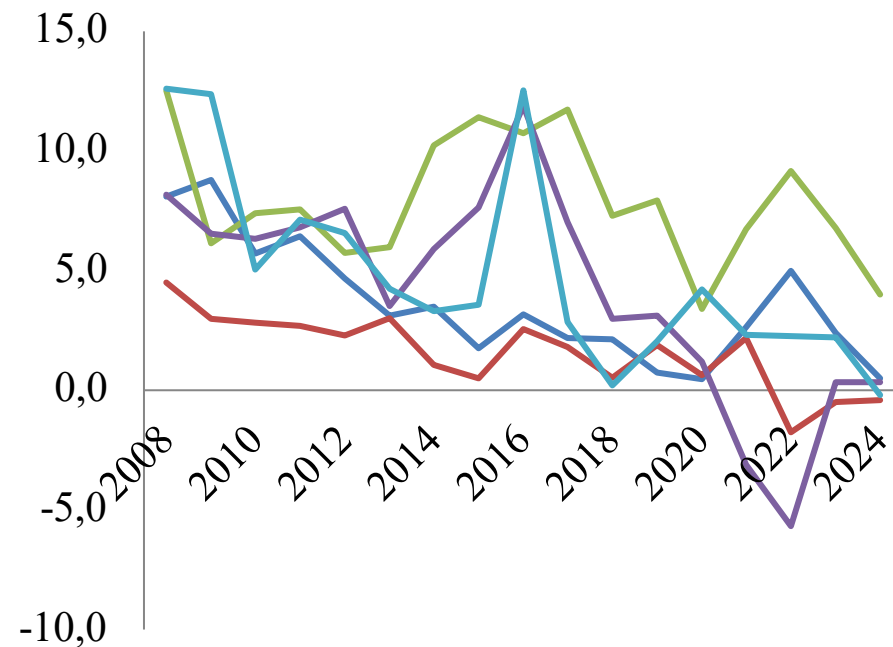
Աղբյուր. Եվրասիական Տնտեսական Հանձնաժողով

Ներդրումներ հիմնական կապիտալում (ՀՆԱ %)

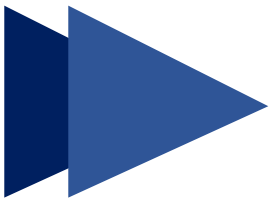

—◆— Հայաստան —■— Ռուսաստան

ՕՈՒՆ (ՀՆԱ %)

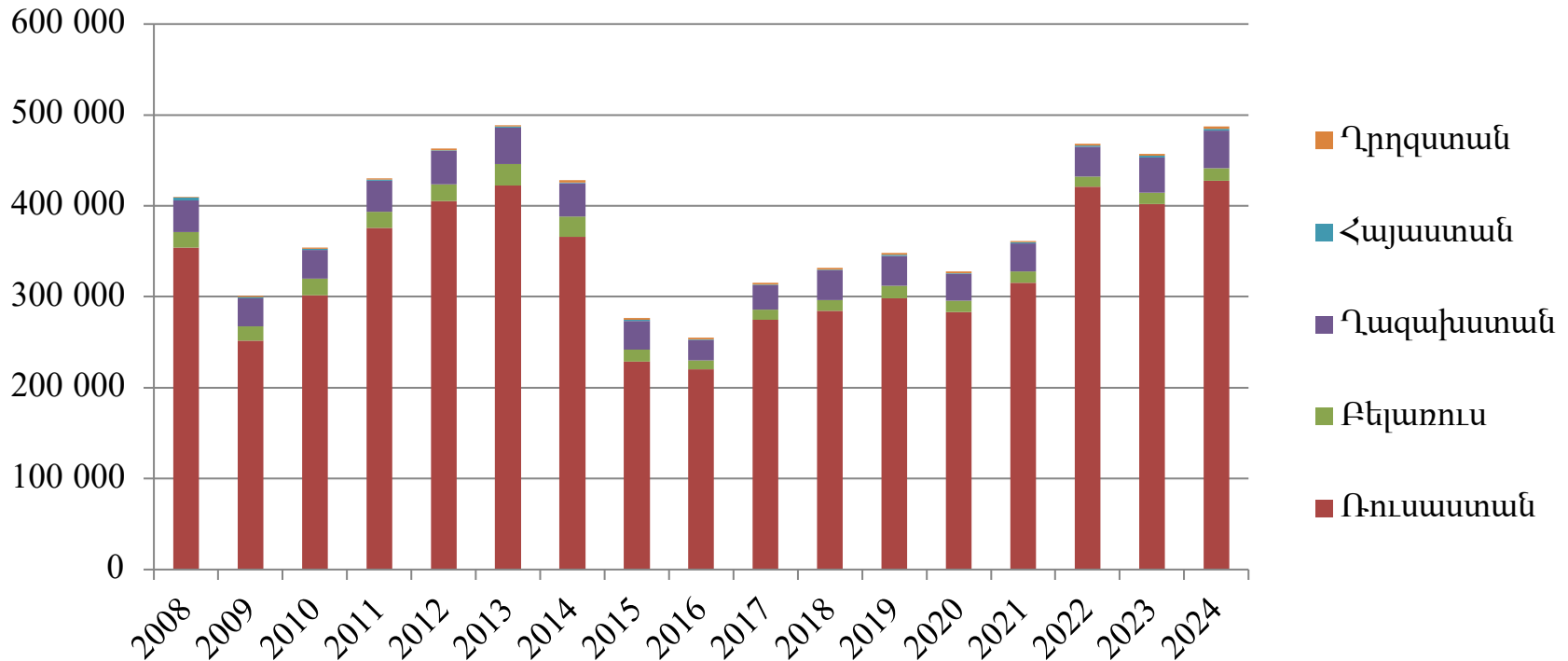
— Հայաստան — Ռուսաստան — Ադրբայջան
— Ադրբայջան — Ղազախստան

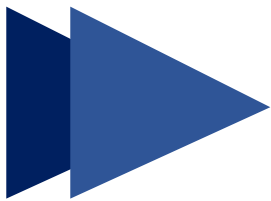

Ներդրումներ

Աղբյուր. Եվրասիական Տնտեսական Հանձնաժողով

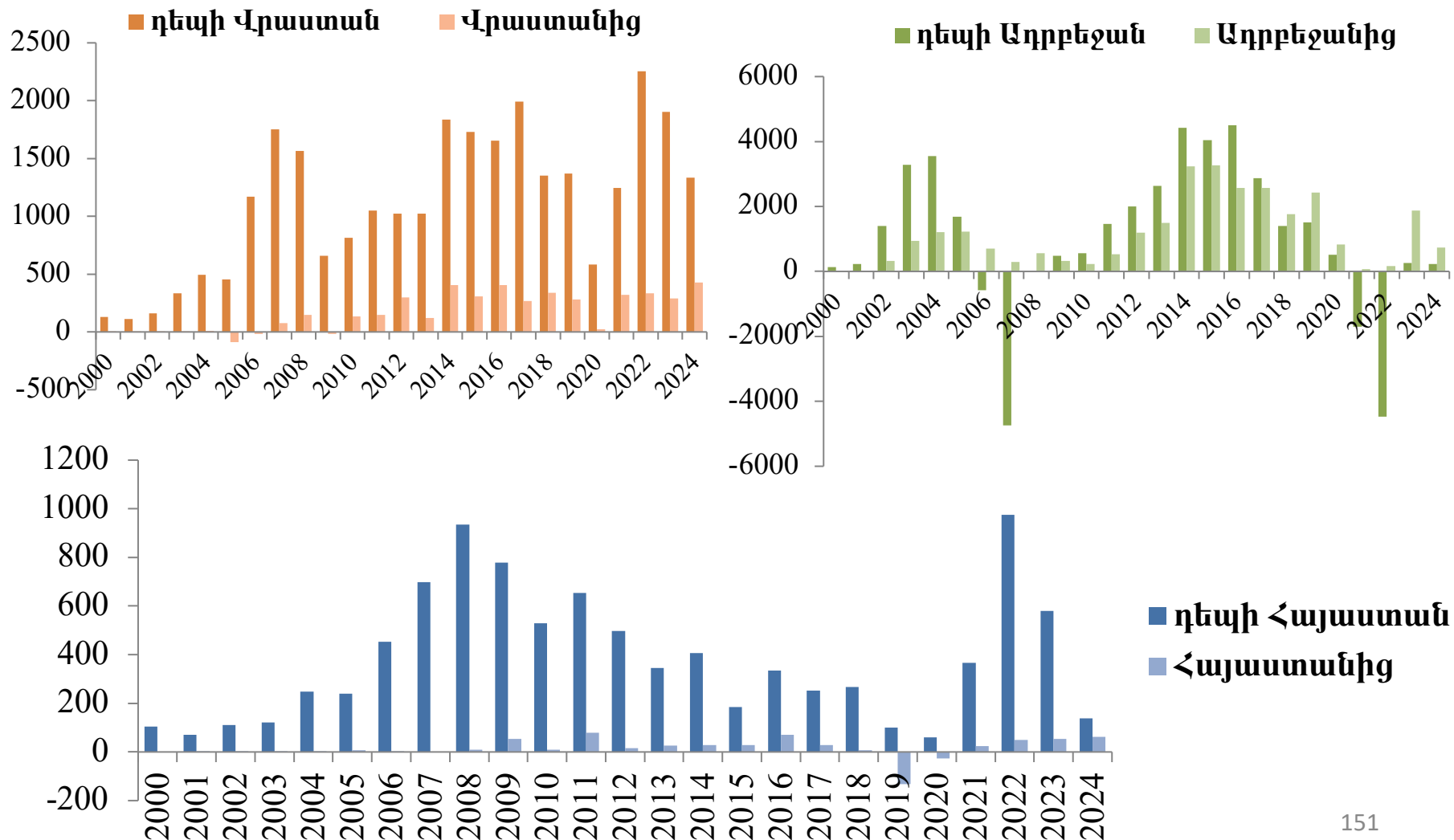
Ներդրումներ հիմնական կապիտալում (ընթացիկ գներով; մլն ԱՄՆ դոլար)

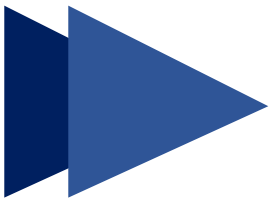

ՕՈՒՆ-ների դինամիկան (մլն ԱՄՆ դոլար)

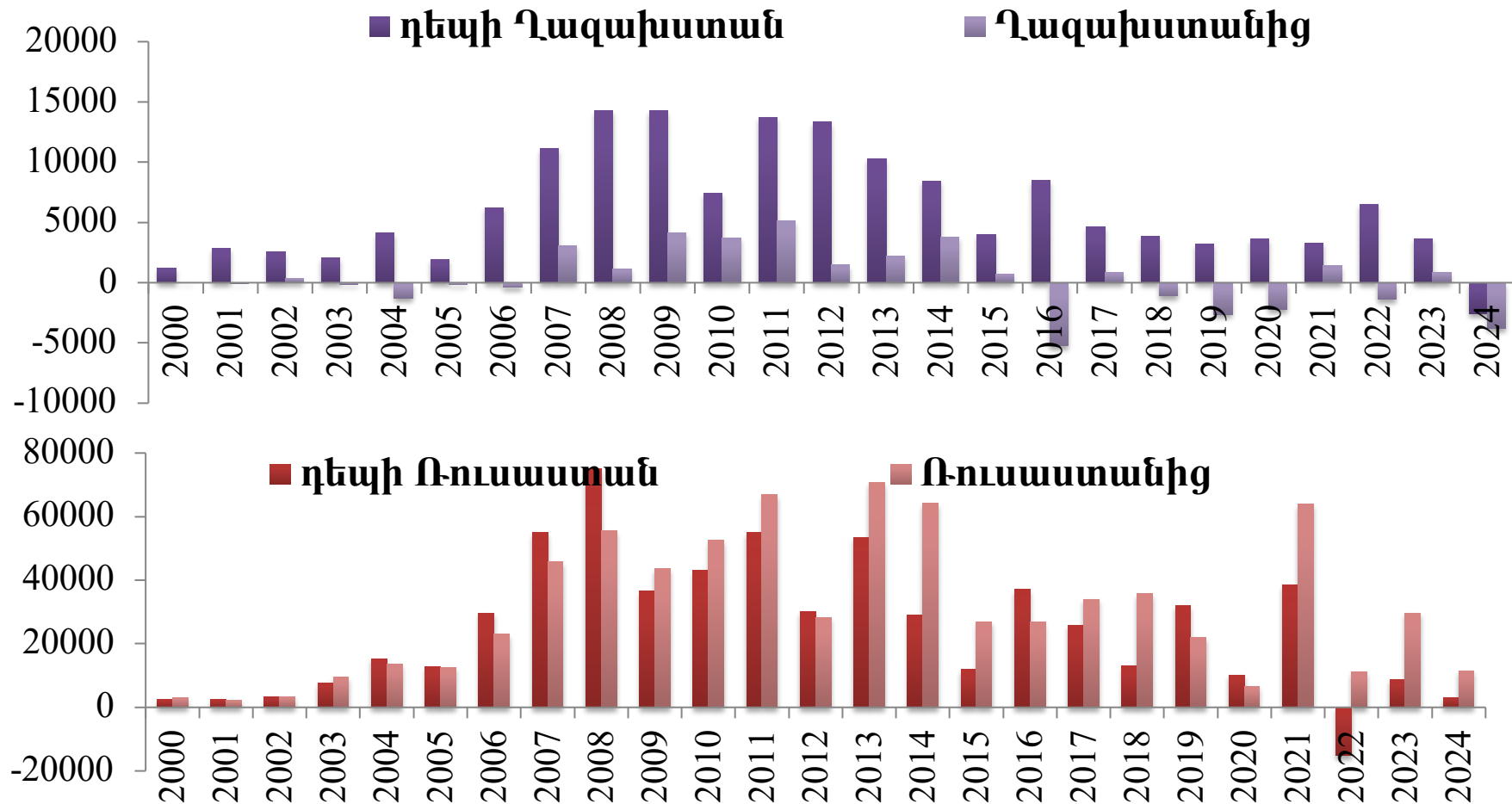
Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2025

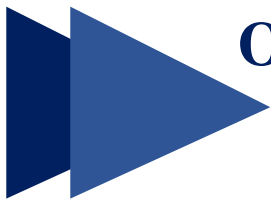

ՕՈՒՆ-ների դինամիկան (մլն ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2025

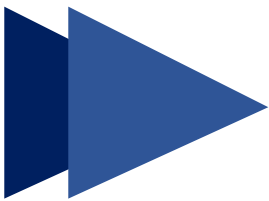

ՕՈՒՆ-ների ներհուսքի դինամիկան հետխորհրդային երկրներում (մլն ԱՄՆ դոլար)

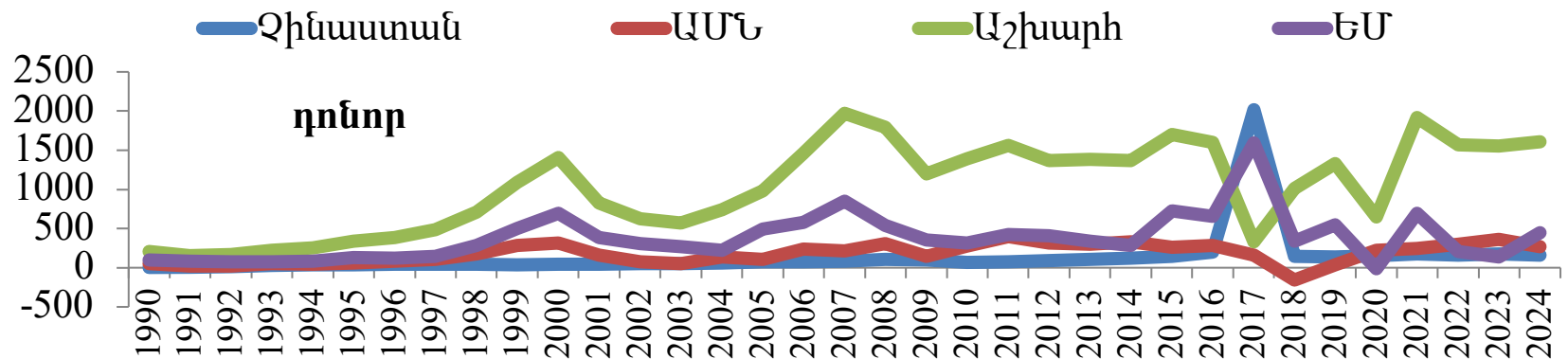
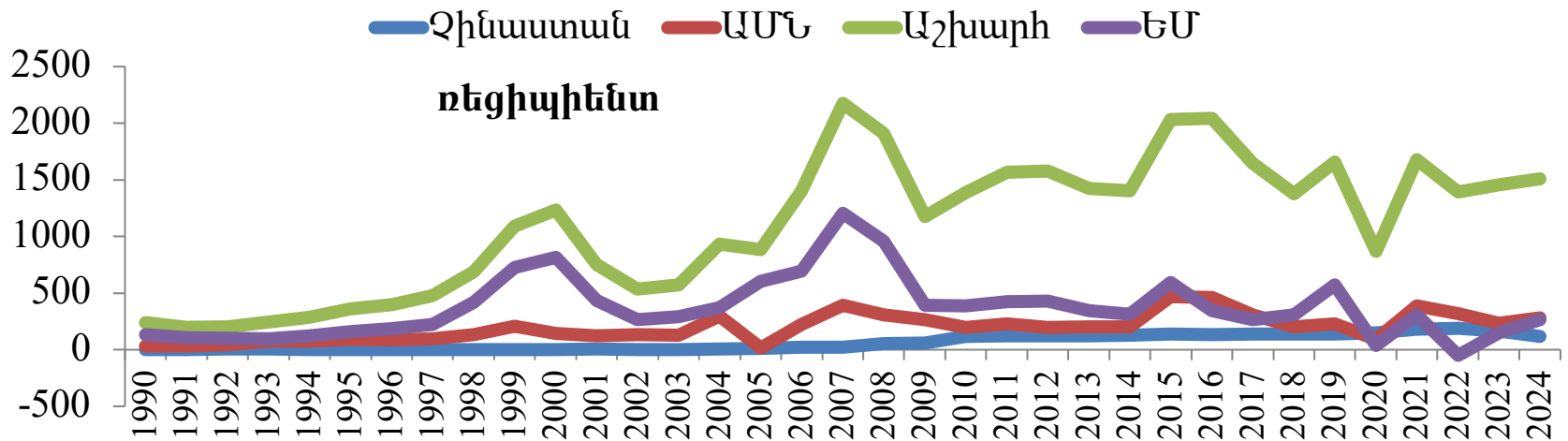
Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2025

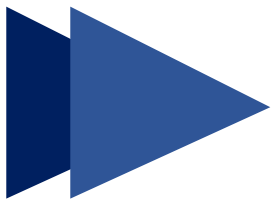

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2025

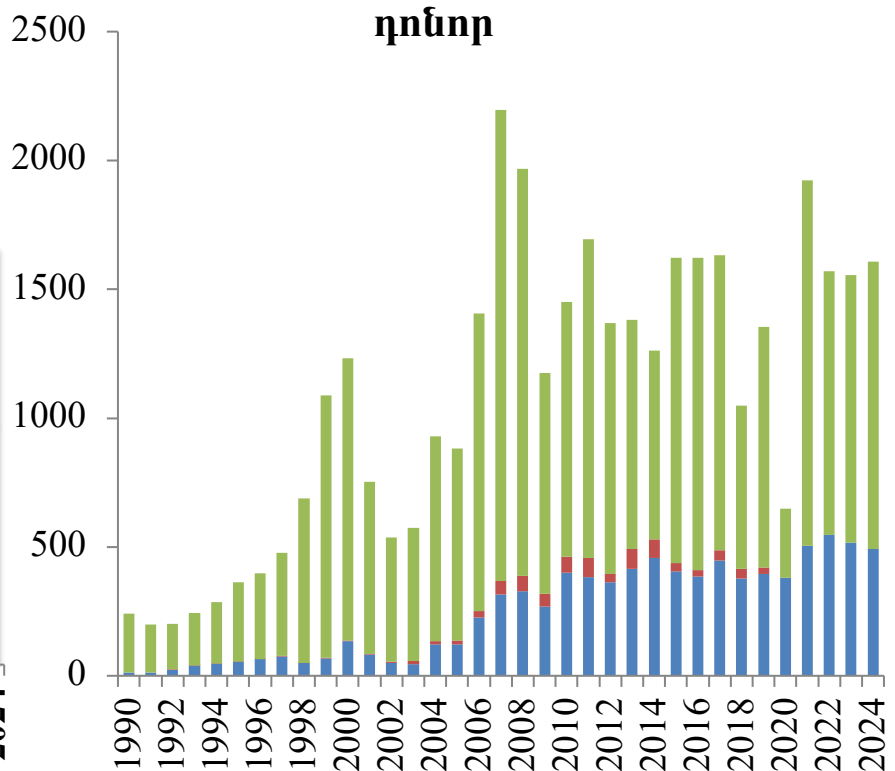
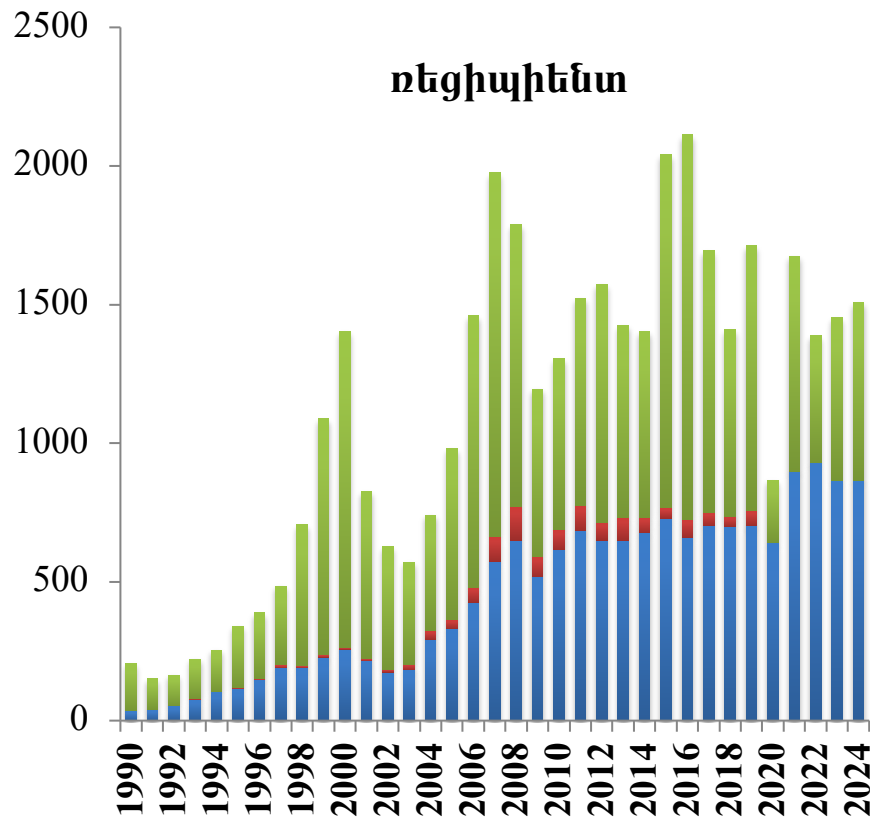

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ; (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. UNCTAD, World Investment Report 2025

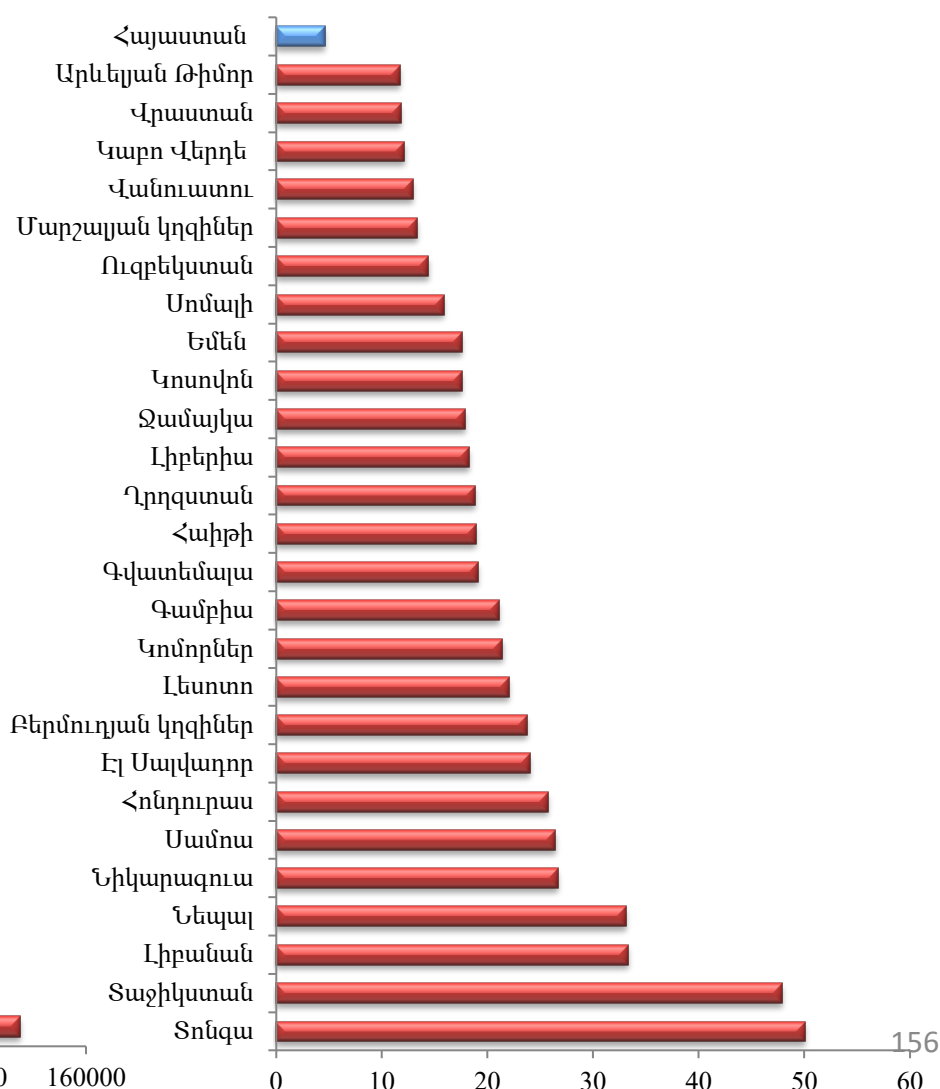
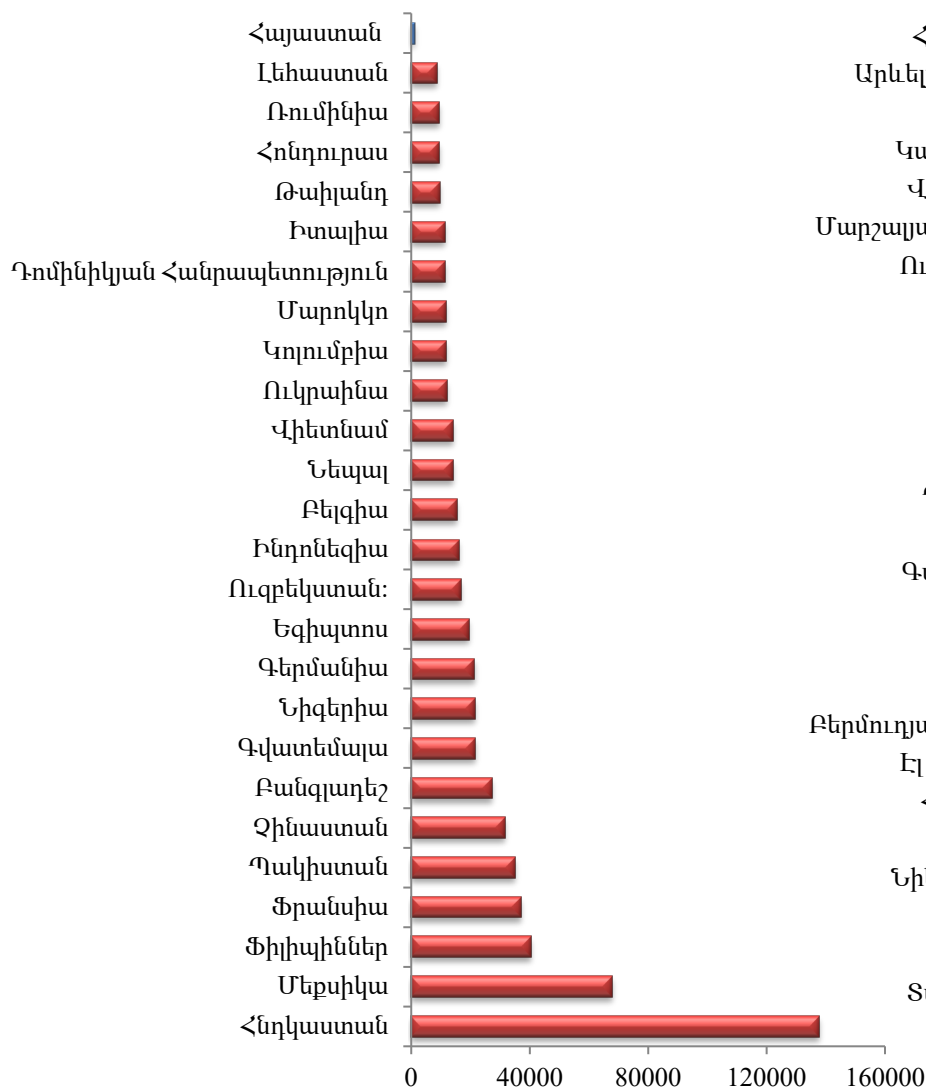
■ Չարգացած երկրներ ■ Անցումային երկրներ ■ Չարգացած երկրներ ■ Անցումային երկրներ
■ Չարգացող երկրներ ■ Չարգացող երկրներ

Օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների հիմնական ռեցիպիենտ երկրներ (մլն ԱՄՆ դոլար), 2024

Օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների հիմնական դոնոր երկրներ (ՀՆԱ %), 2024

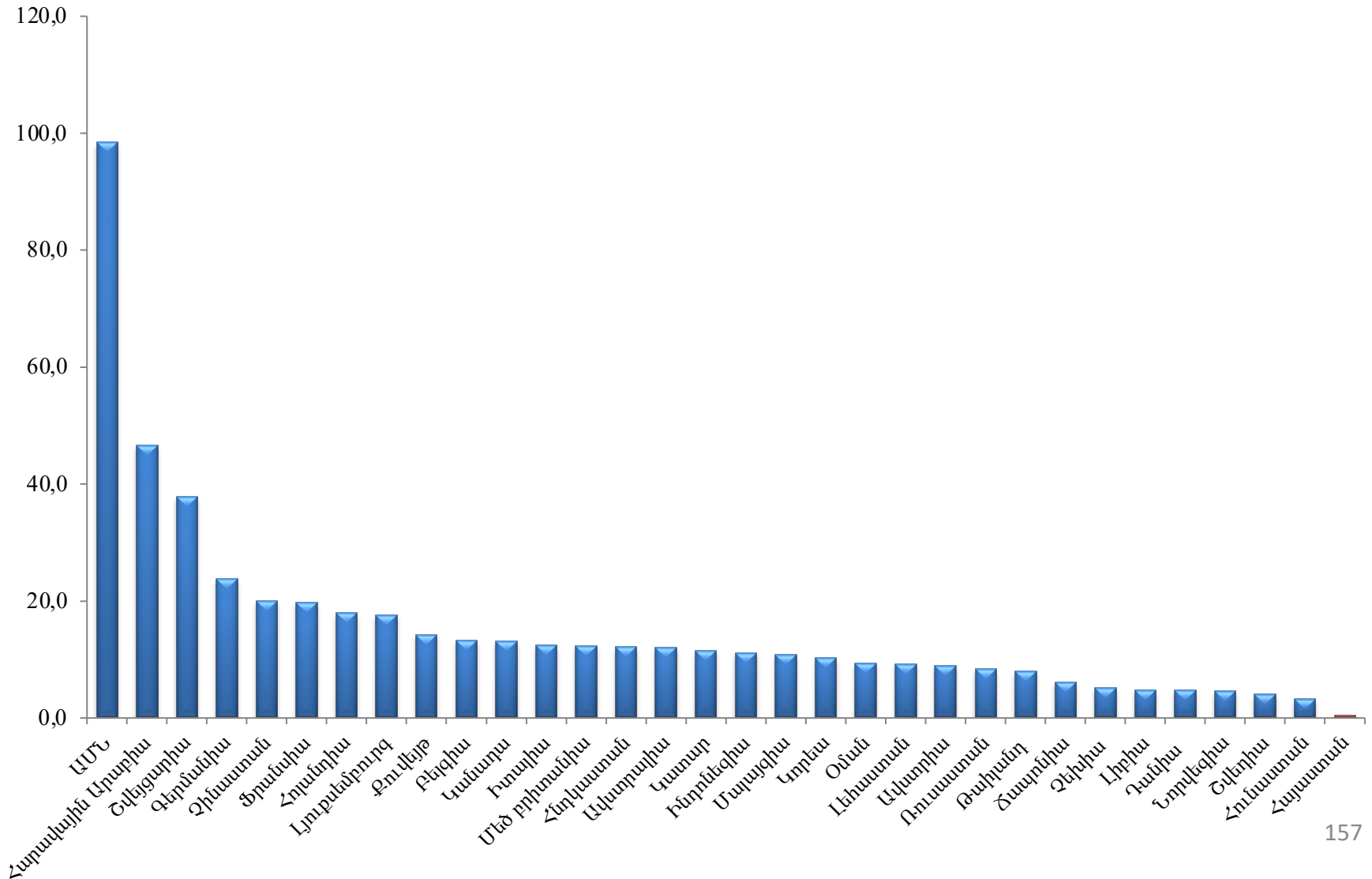
Աղբյուր. <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/0,,contentMDK:22759429~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:476883,00.html>

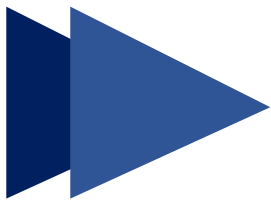

Օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների հիմնական դոնոր երկրներ (մլրդ ԱՄՆ դոլար), 2024

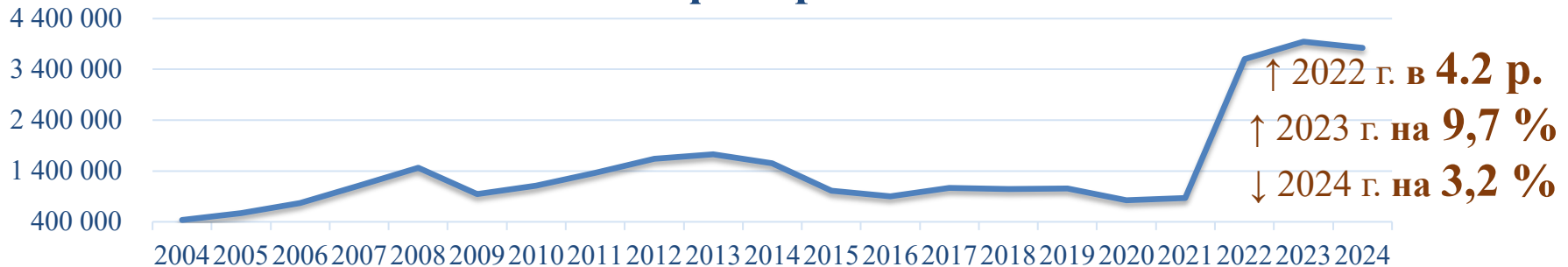
Աղբյուր. <https://data.worldbank.org/indicator/>

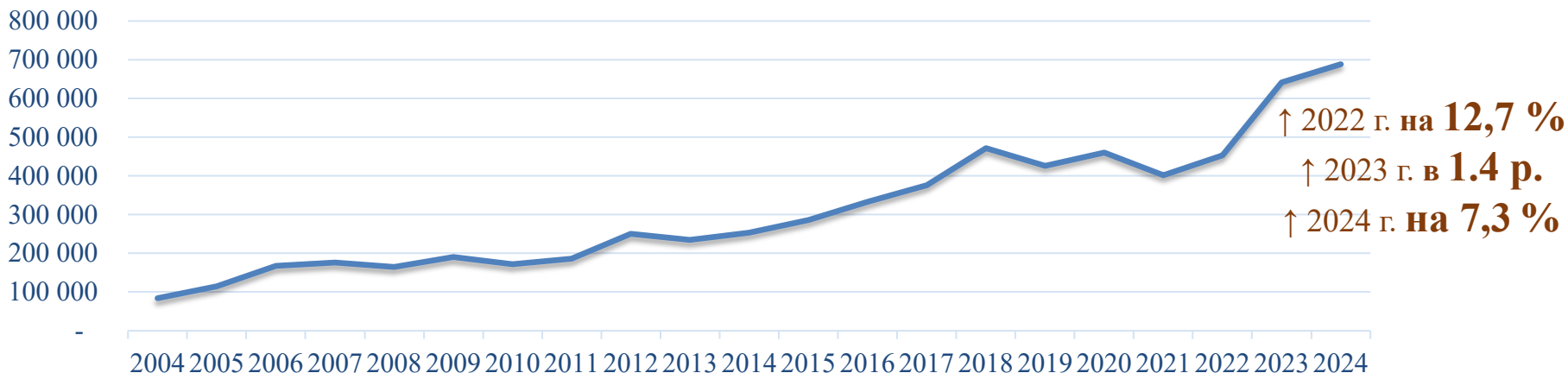
Ռուսաստանից մասնավոր արտասահմանյան տրանսֆերտների ներհոսք և արտահոսք (հազ. ԱՄՆ դոլար)

ներհոսք

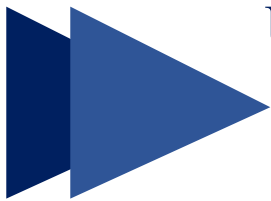

Год	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Приток	1,461,825	949,974	1,114,114	1,364,892	1,643,995	1,727,946	1,554,852	1,008,635	896,916	1,064,984	1,049,564	1,055,640	824,360	865,580	3,598,175	3,945,873	3,821,327

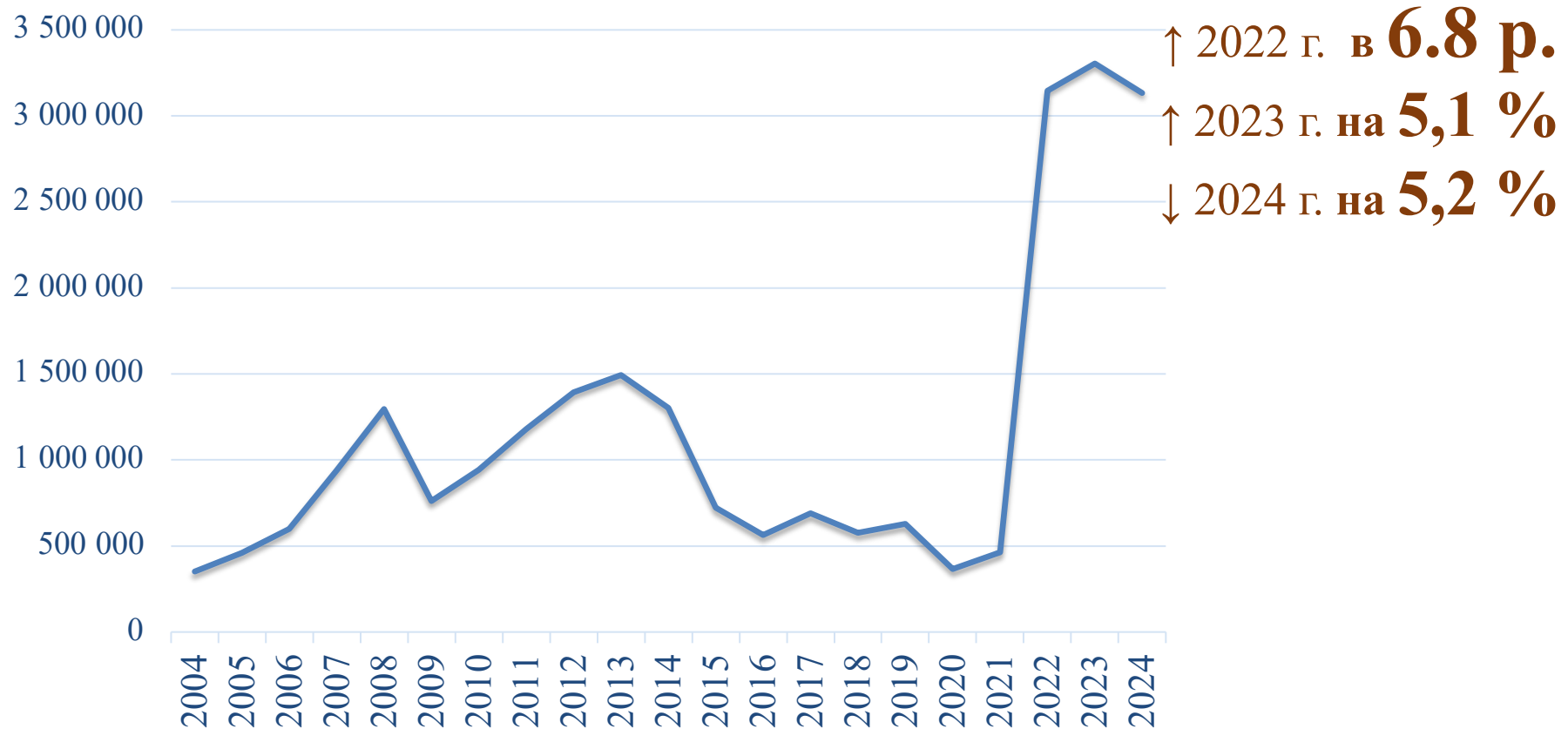
արտահոսք

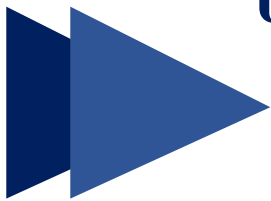
Год	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Отток	164,538	190,074	172,036	186,441	250,883	235,156	252,788	286,327	333,400	376,109	471,658	425,984	459,593	401,807	452,967	641,428	688,419

Մասնավոր արտասահմանյան տրանսֆերտների զուլտ ներհոսք, ՌԴ (հազ. ԱՄՆ դոլար)

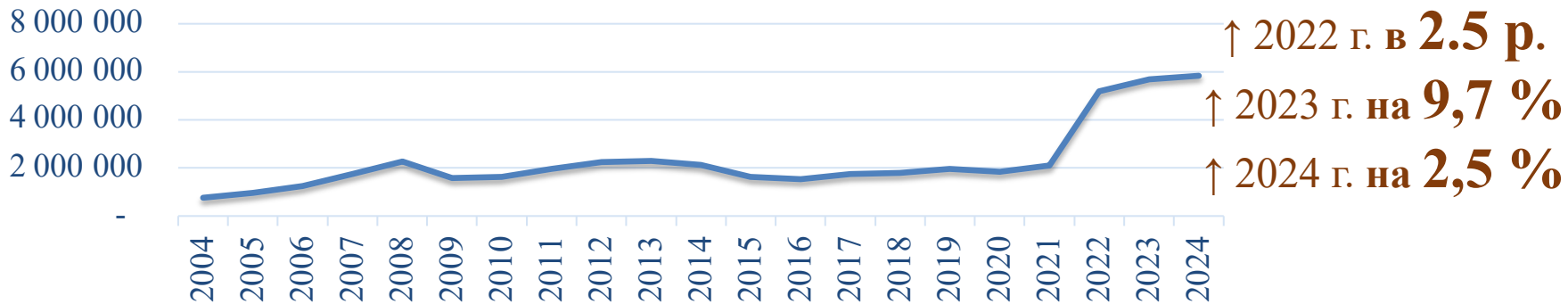

Год	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Приток	1,297,287	759,899	942,078	1,178,451	1,393,111	1,492,790	1,302,064	722,308	563,516	688,875	577,906	629,657	364,767	463,773	3,145,207	3,304,445	3,132,908

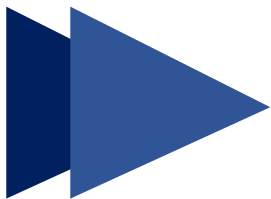
Մասնավոր արտասահմանյան տրանսֆերտների ներհոսք և արտահոսք (հազ. ԱՄՆ դոլար)

ներհոսք

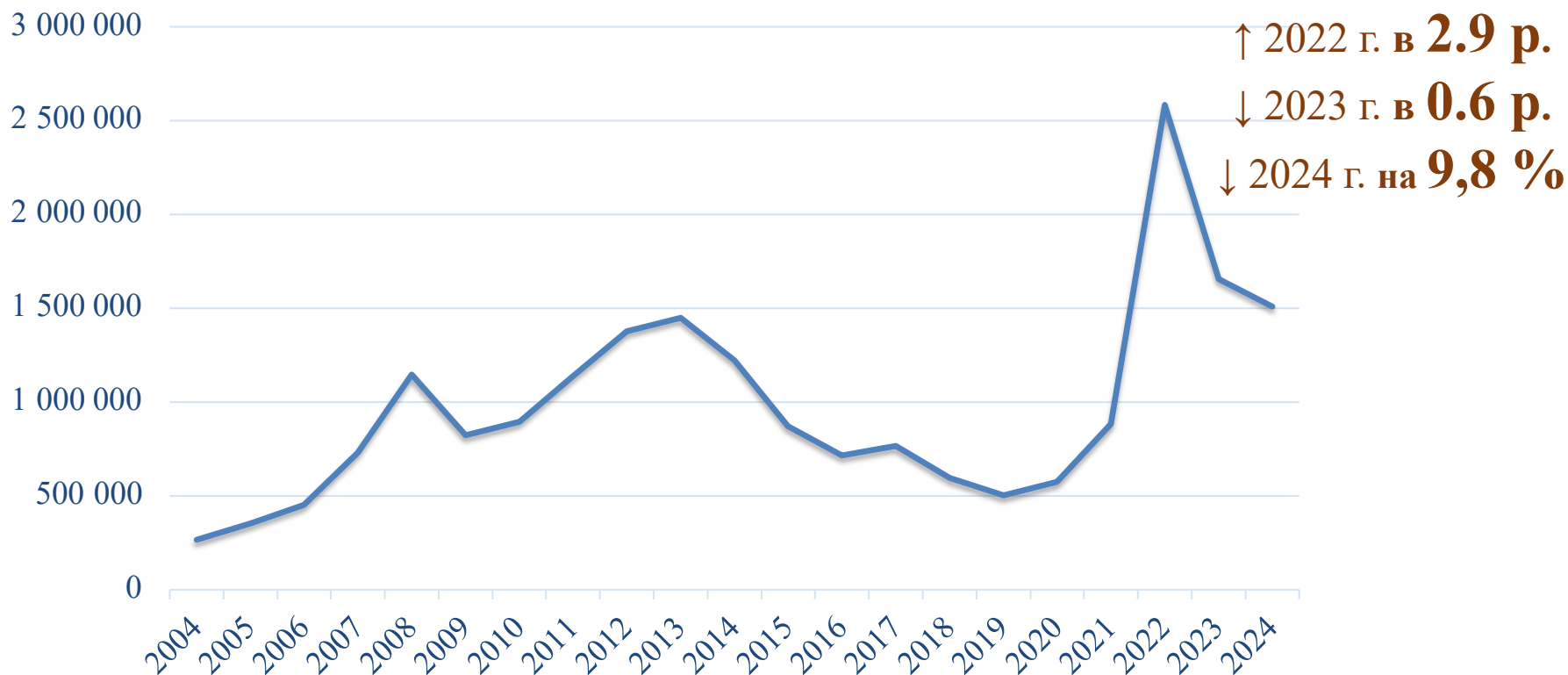

արտահոսք

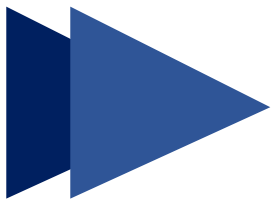

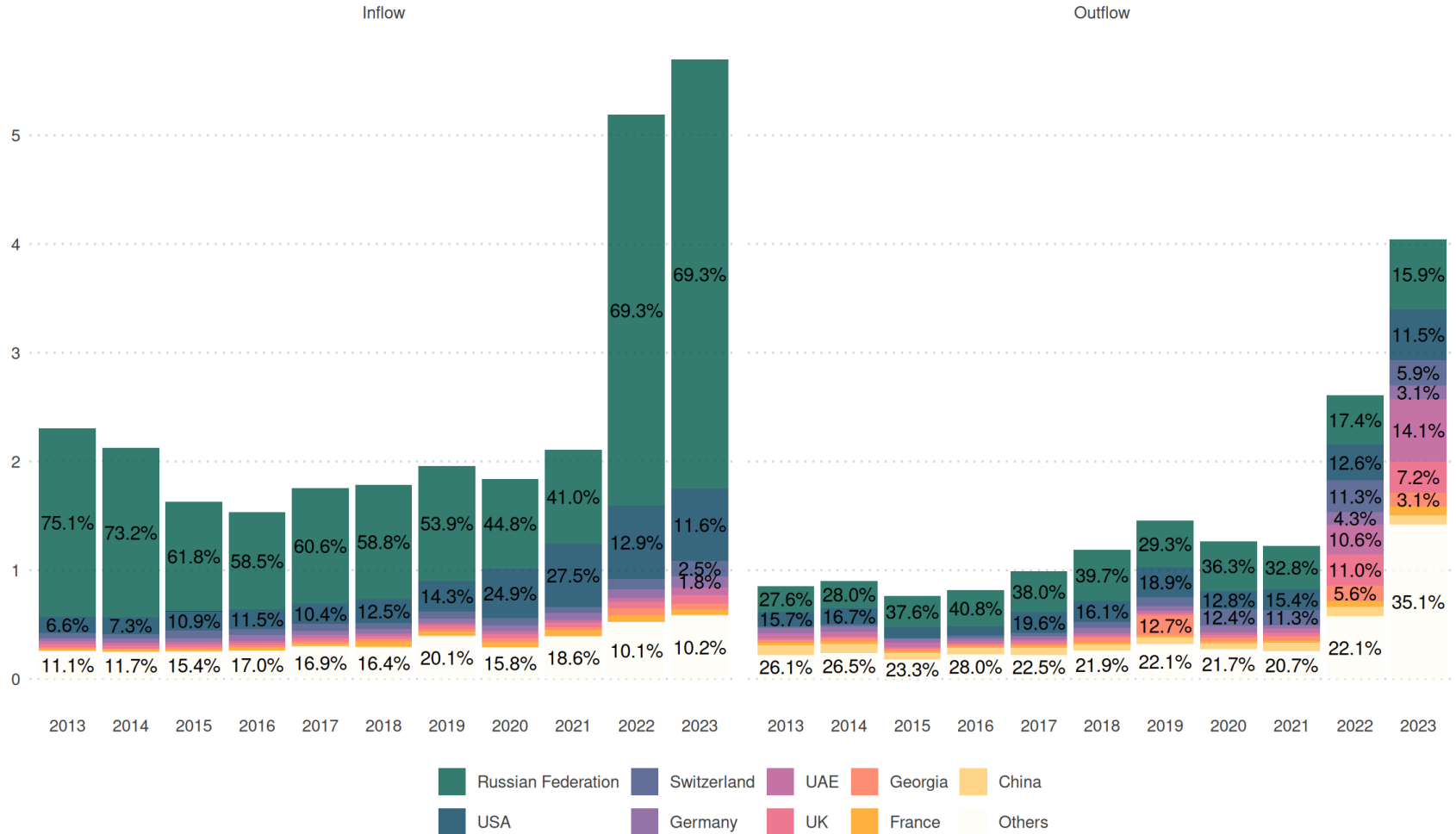
Մասնավոր արտասահմանյան տրանսֆերտների զուլտ ներհոսք (հազ. ԱՄՆ դոլար)

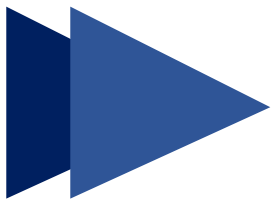

Գոժ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Քրիտոկ	1,146,148	823,308	895,500	1,136,486	1,377,605	1,450,184	1,220,796	870,667	715,901	766,684	596,646	504,020	574,339	883,315	2,583,644	1,654,713	1,509,374

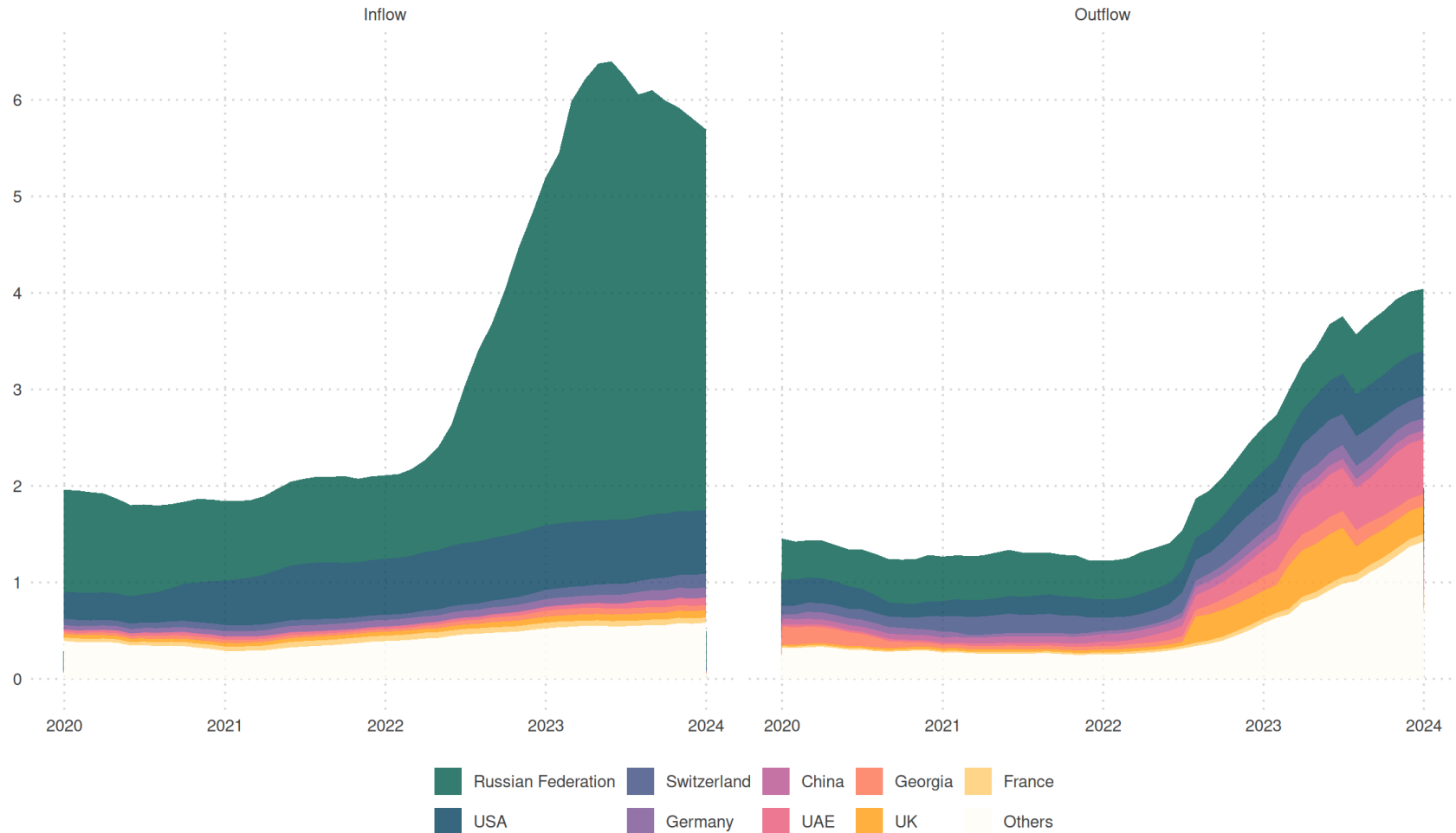

ՀՀ բանկային համակարգով իրականացված դրամական փոխանցումներ 2013-2023 թթ. (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

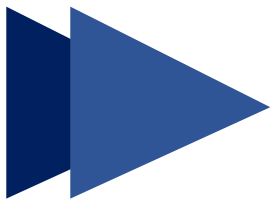

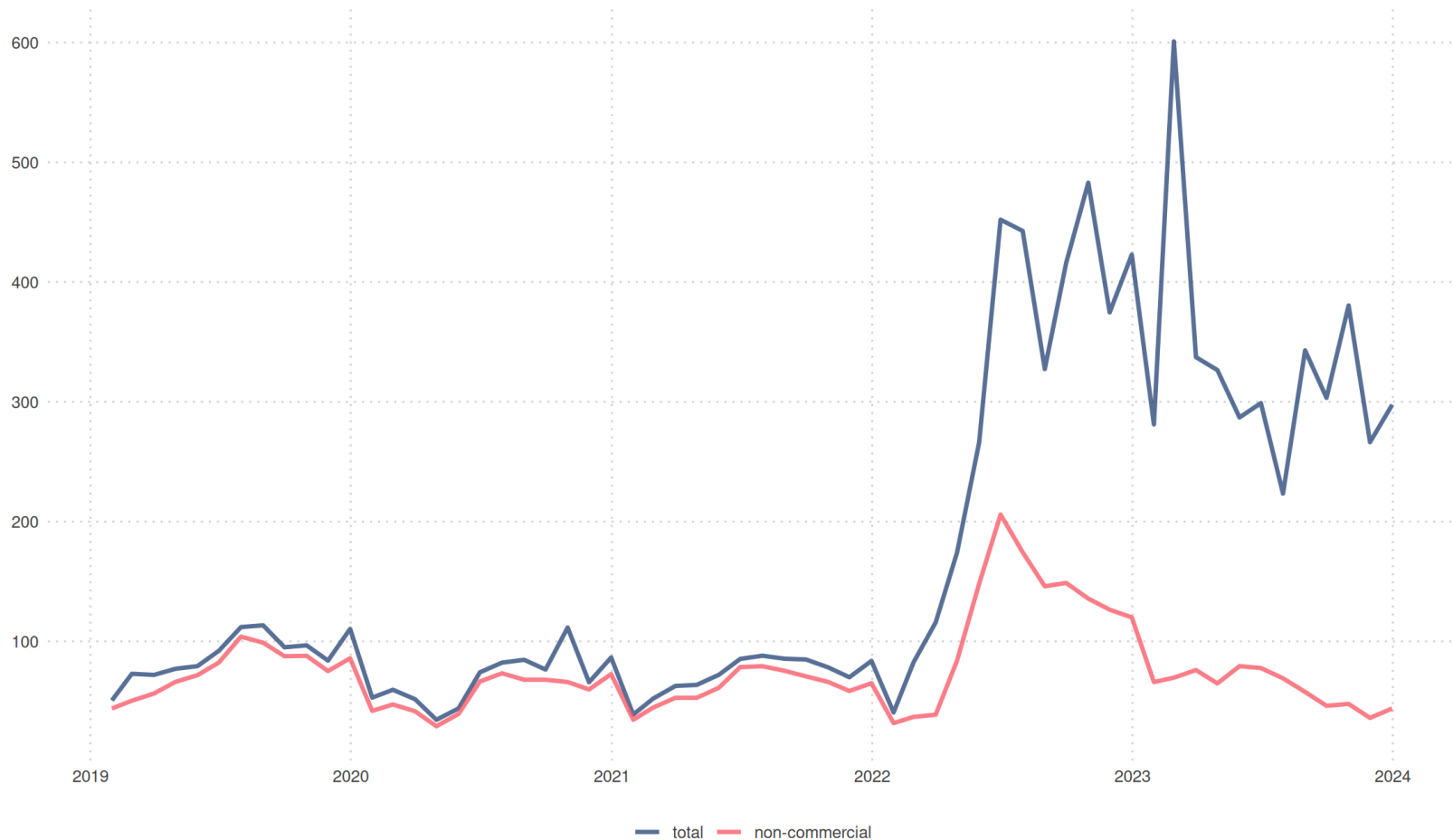
ՀՀ բանկային համակարգով կատարված դրամական փոխանցումներ (ամսական), 2020-2024 թթ. (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

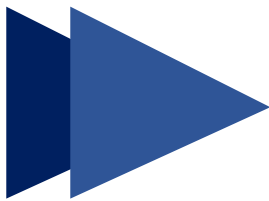
Author: Aghasi Tavadyan | tvyal.com | tavadyan.com | Data Source: CBA.am

Ոչ առևտրային և ընդհանուր բանկային փոխանցումներ Ռուսաստանից (ամսական), 2020-2024 թթ. (մլն ԱՄՆ դոլար)

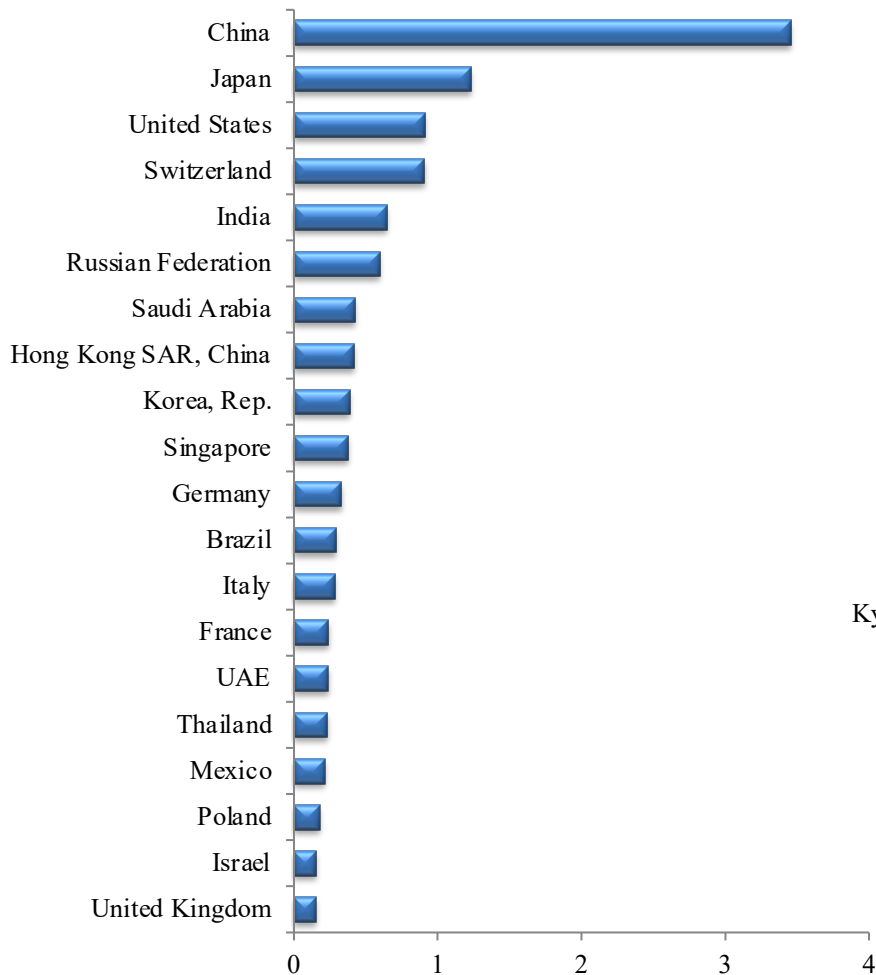
Author: Aghasi Tavadyan | tvyal.com | tavadyan.com | Data Source: CBA.am

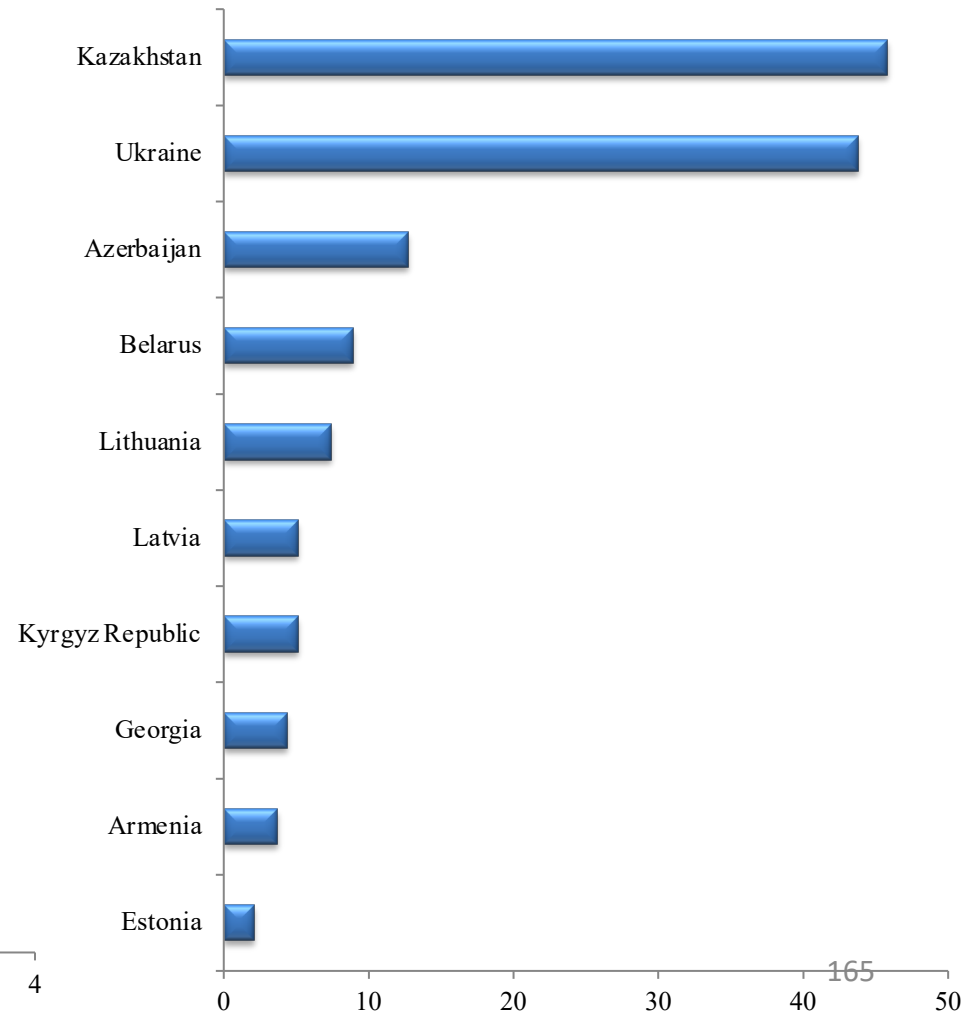
Ոսկեարժույթային պաշարների ամենամեծ ծավալով երկրները, 2024թ. (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

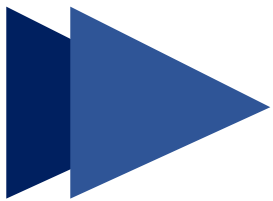
Աղբյուր. Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամ; www.imf.org <http://elibrary-data.imf.org/>

Առաջատար 20-յակը

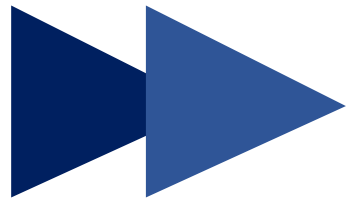

Հետսովետական երկրներ (առանց ՌԴ)

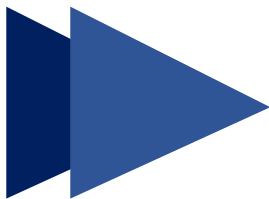

ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՏՎԱԾ

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՓՈԽԱՐԺԵՔ

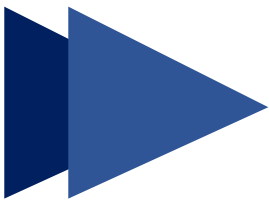

Արժույթային փոխարժեք, 2014 -2025 թթ.

Աղբյուր. https://www.eia.gov/dnav/pet/xls/PET_PRI_SPT_S1_D.xls <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=eng>

<https://www.cba.am/ru/sitepages/exchangearchive.aspx?DateFrom=2021-06-01&DateTo=2022-03-03&ISOCodes=USD,GBP,RUB,EUR>

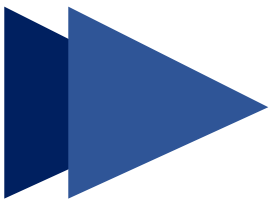

Արժույթային փոխարժեք, 2014 -2025 թթ.

Աղբյուր. https://www.eia.gov/dnav/pet/xls/PET_PRI_SPT_S1_D.xls <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=eng>

<https://www.cba.am/ru/sitepages/exchangearchive.aspx?DateFrom=2021-06-01&DateTo=2022-03-03&ISOCodes=USD,GBP,RUB,EUR>

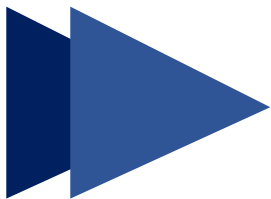

Արժույթային փոխարժեք, 2014 -2025 թթ.

Աղբյուր. www.eia.gov/dnav/pet/xls/PET_PRI_SPT_S1_D.xls <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=eng>

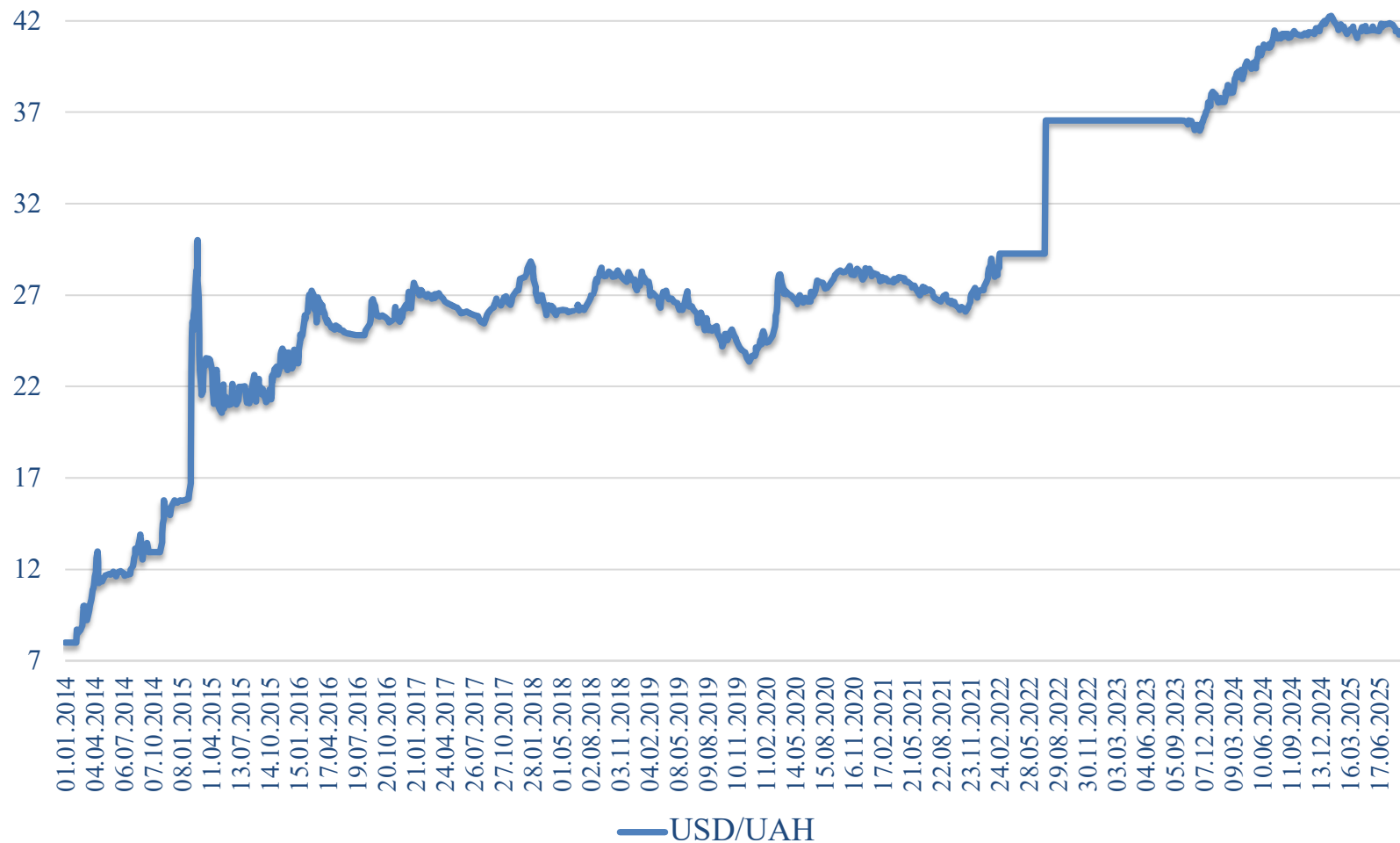
<https://www.cba.am/ru/sitepages/exchangearchive.aspx?DateFrom=2021-06-01&DateTo=2022-03-03&ISOCodes=USD,GBP,RUB,EUR>

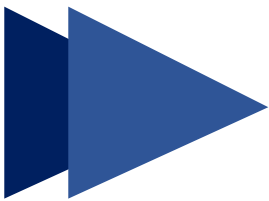

Արժույթային փոխարժեք, 2014 -2025 թթ.

Աղբյուր. https://https://www.eia.gov/dnav/pet/xls/PET_PRI_SPT_S1_D.xls <https://bank.gov.ua/en/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&startDate=2021-06-01&endDate=2022-03-10>

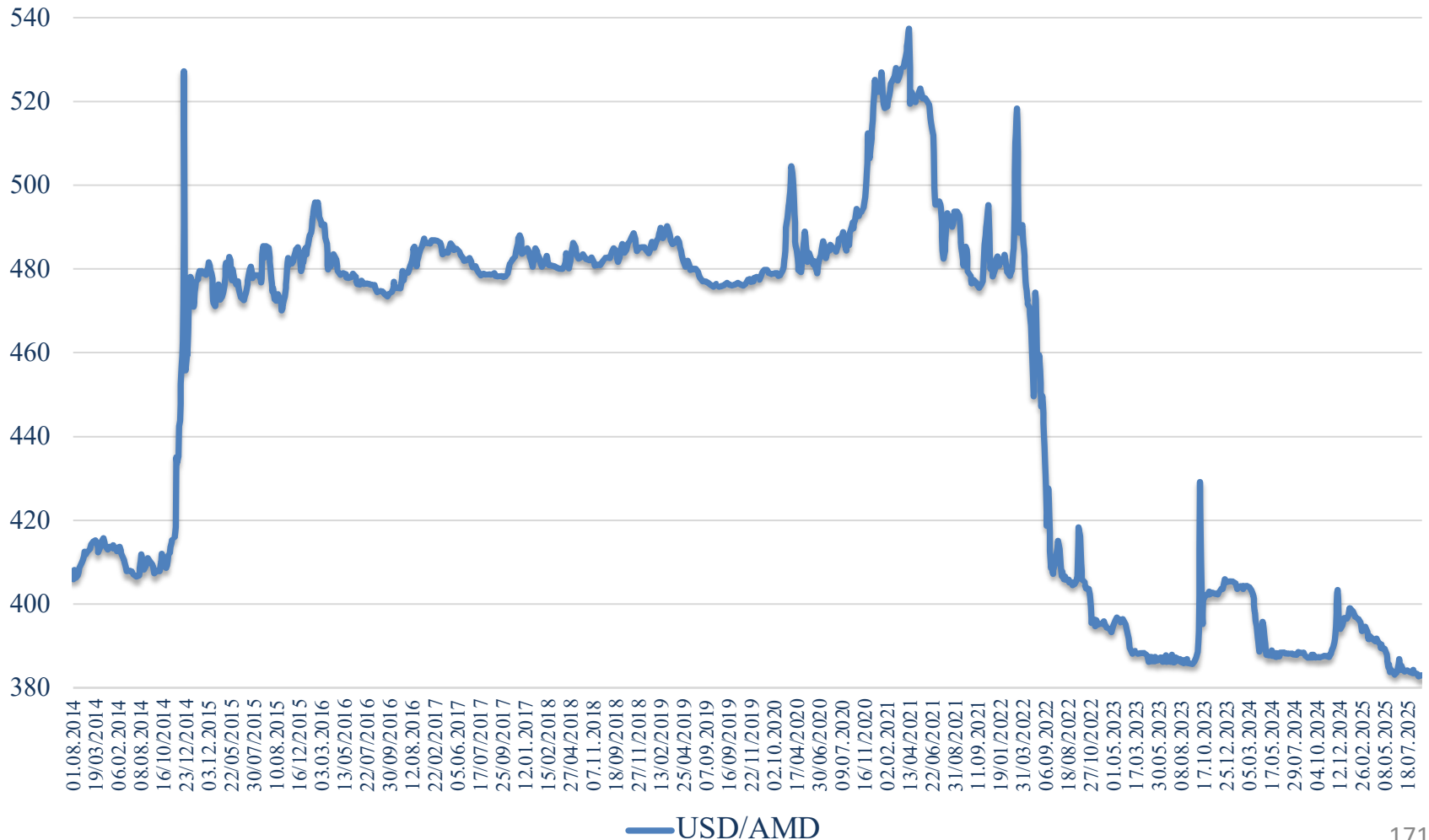

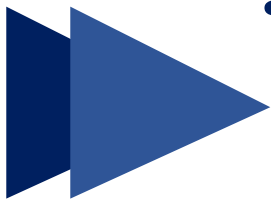

Արժույթային փոխարժեք, 2014 -2025 թթ.

Աղբյուր. https://www.eia.gov/dnav/pet/xls/PET_PRI_SPT_S1_D.xls <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=eng>

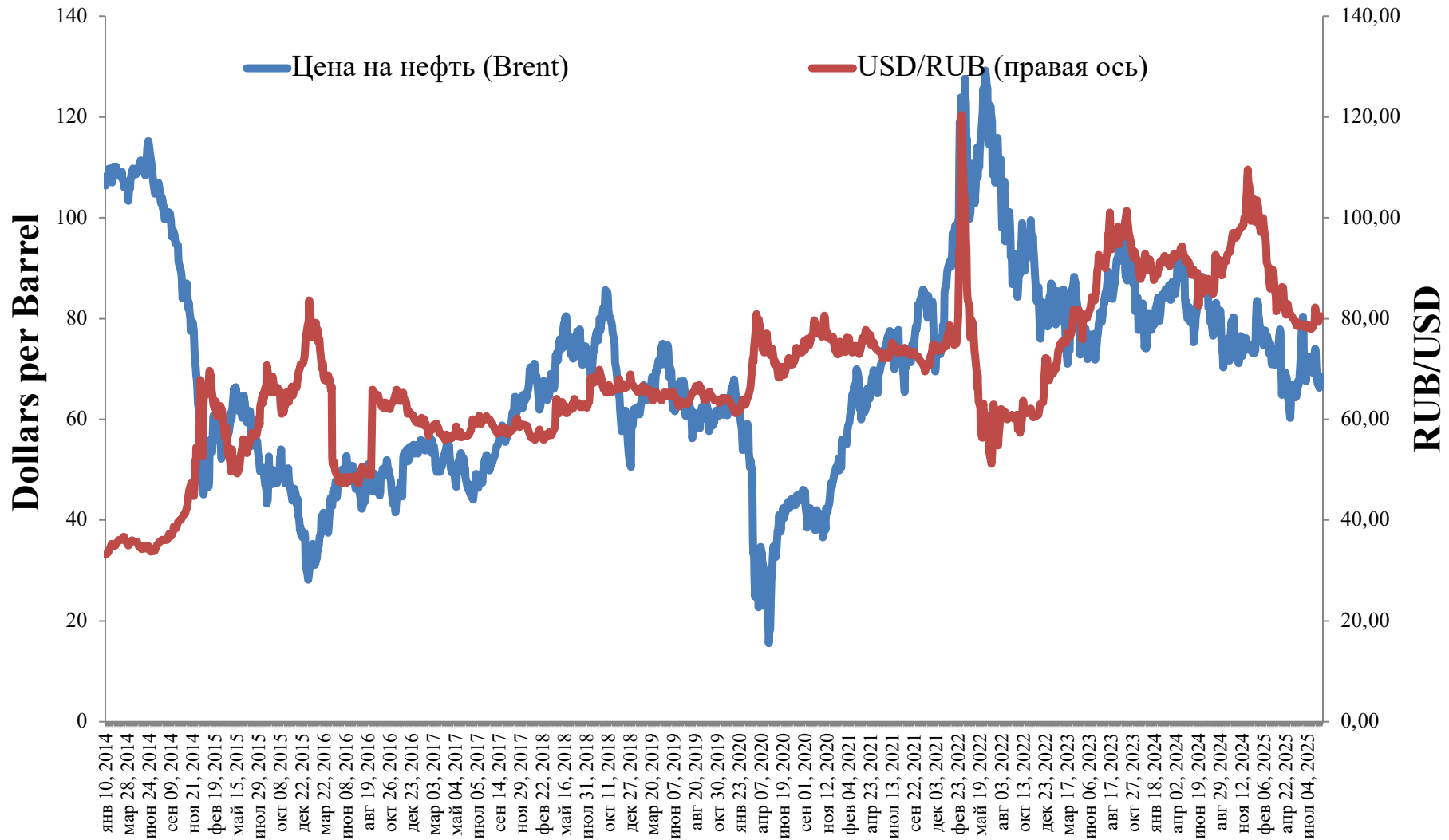
<https://www.cba.am/ru/sitepages/exchangearchive.aspx?DateFrom=2021-06-01&DateTo=2022-03-03&ISOCodes=USD,GBP,RUB,EUR>

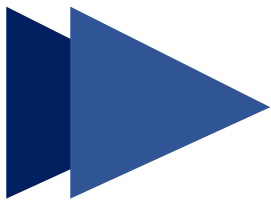

Նավթի գներ (Brent) և արժույթային փոխարժեք (RUB/USD)

Աղբյուր. https://www.eia.gov/dnav/pet/xls/PET_PRI_SPT_S1_D.xls

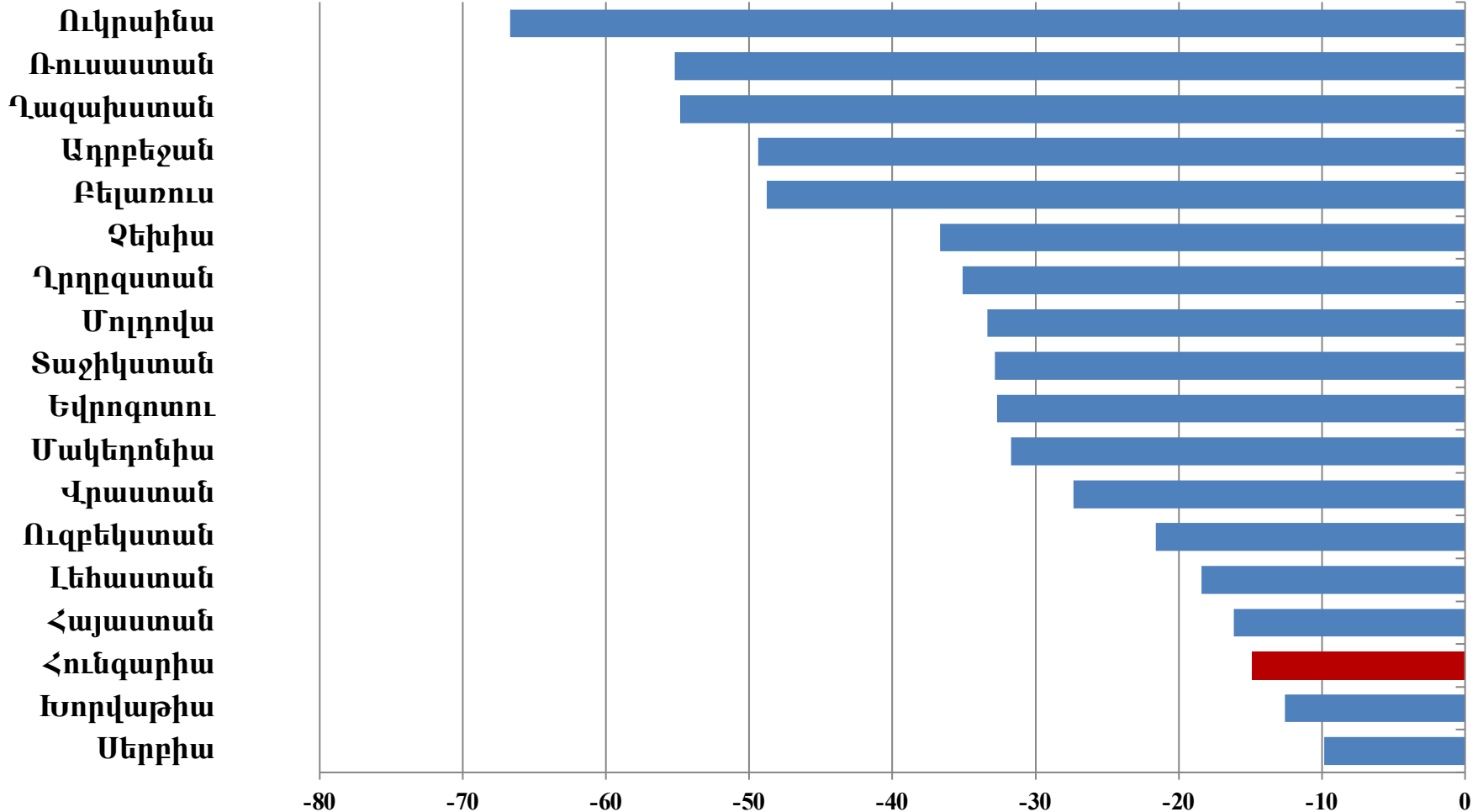

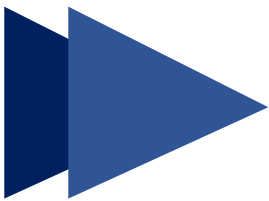

Ազգային արժույթի փոխարժեքի փոփոխությունը USD-ի նկատմամբ

01.01.2014 - 01.01.2016

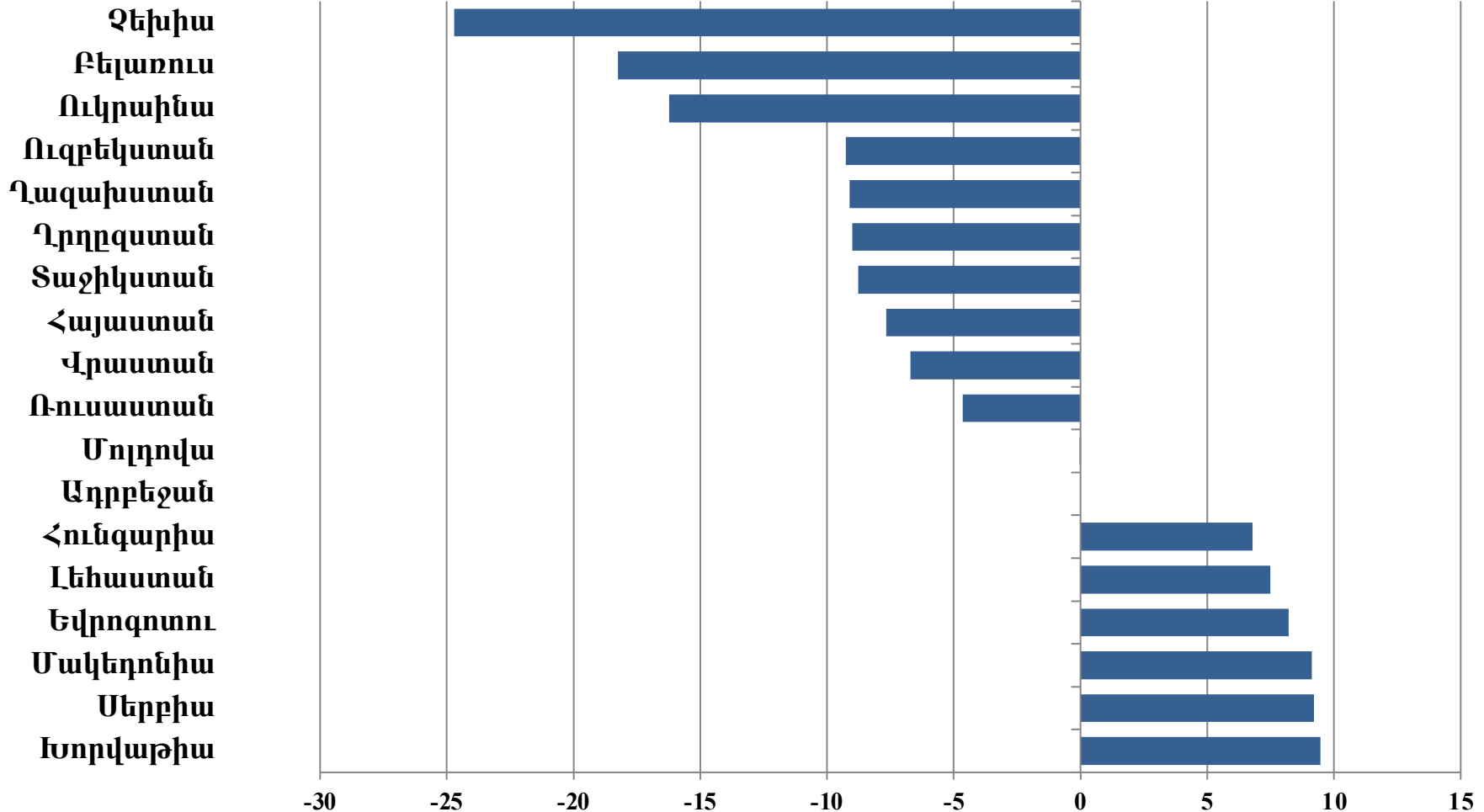
Աղբյուր. Деловая газета

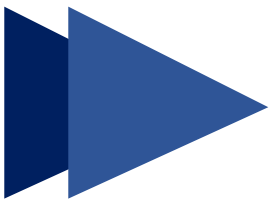

Ազգային արժույթի փոխարժեքի փոփոխությունը USD-ի նկատմամբ **01.01.2020 - 01.01.2021**

Աղբյուր. <http://www.finmarket.ru/currency/rates/?id=10131>, <https://www.exchangerates.org.uk/currency/currency-exchange-rates.html>

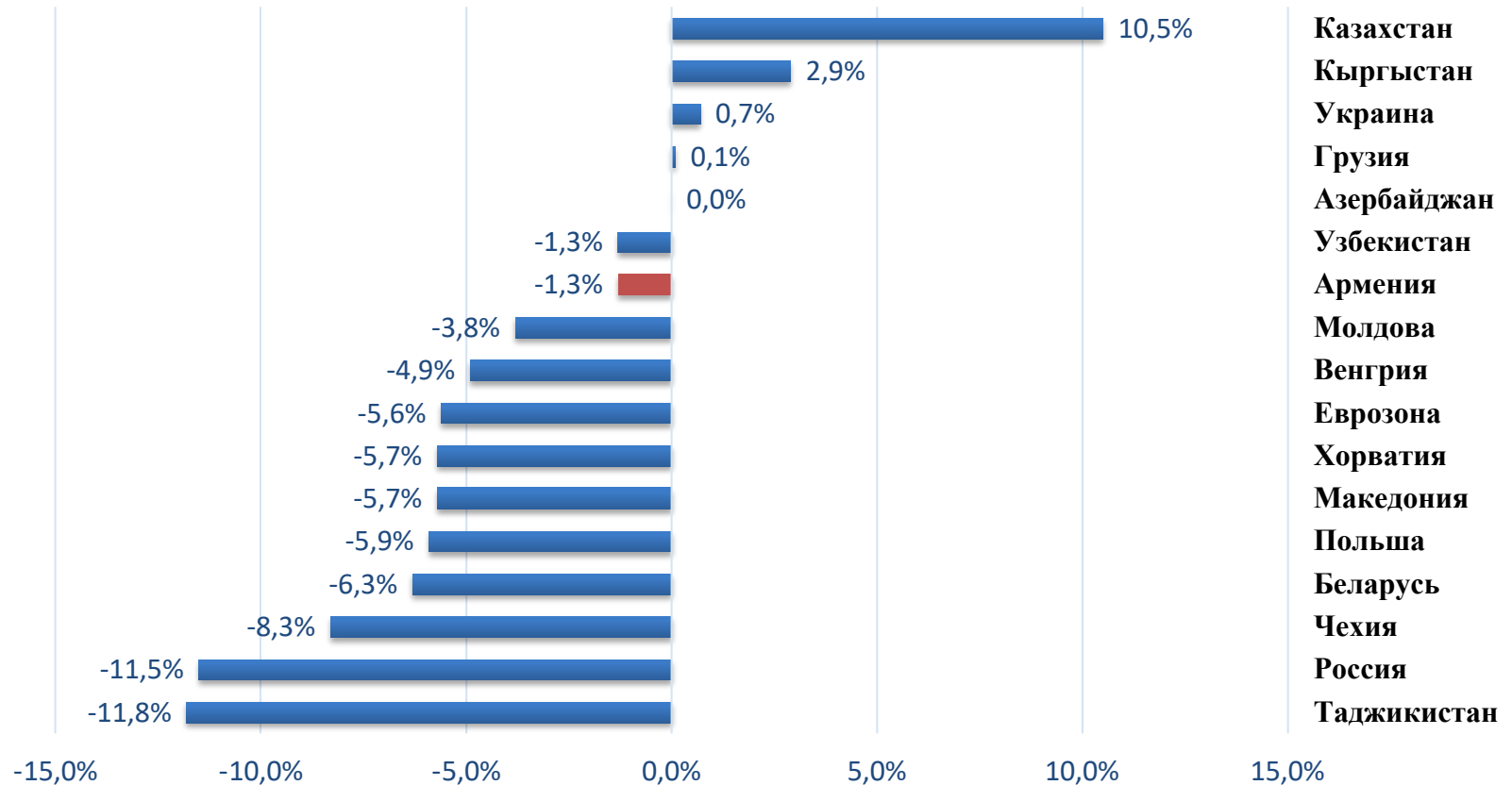

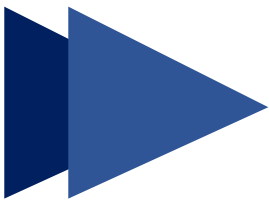

Ազգային արժույթի փոխարժեքի փոփոխությունը USD-ի նկատմամբ

02.09.2024 - 02.09.2025

Աղբյուր. <http://www.finmarket.ru/currency/rates/?id=10131>, <https://www.exchangerates.org.uk/currency/currency-exchange-rates.html>

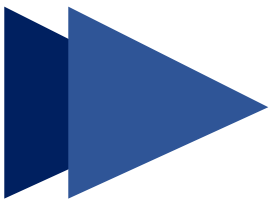

Բենզինի գնագոյացումը

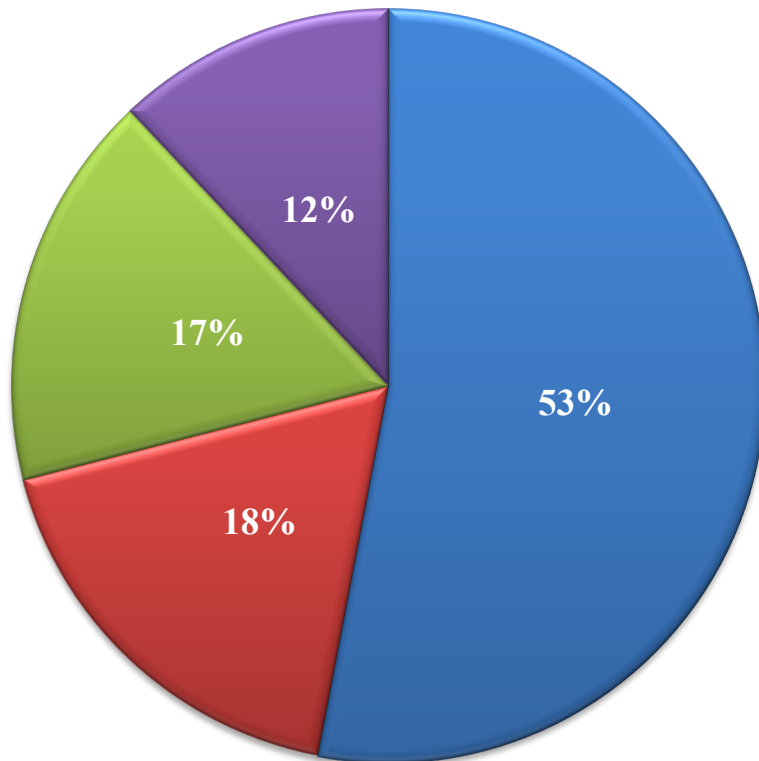
Աղբյուր. https://aif.ru/auto/support/iz_chego_skladyvaetsya_cena_na_benzin_infografika

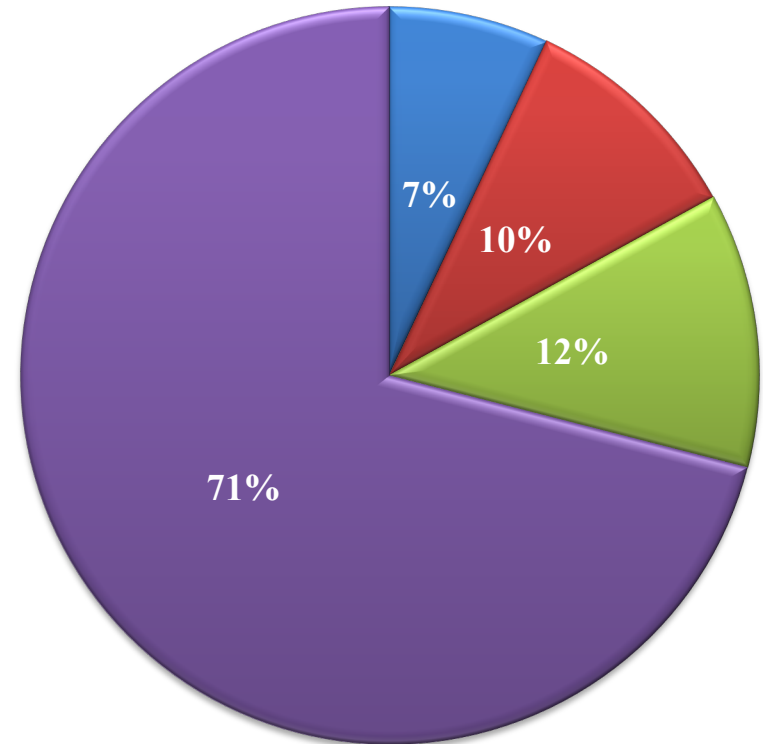
Բենզինի գնագոյացումը

ԱՄՆ

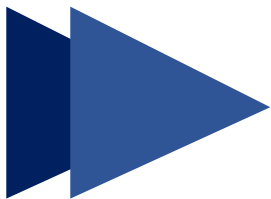

■ հումքի արժեքը ■ նավթի վերամշակում
■ առաքում և վաճառք ■ հարկերը

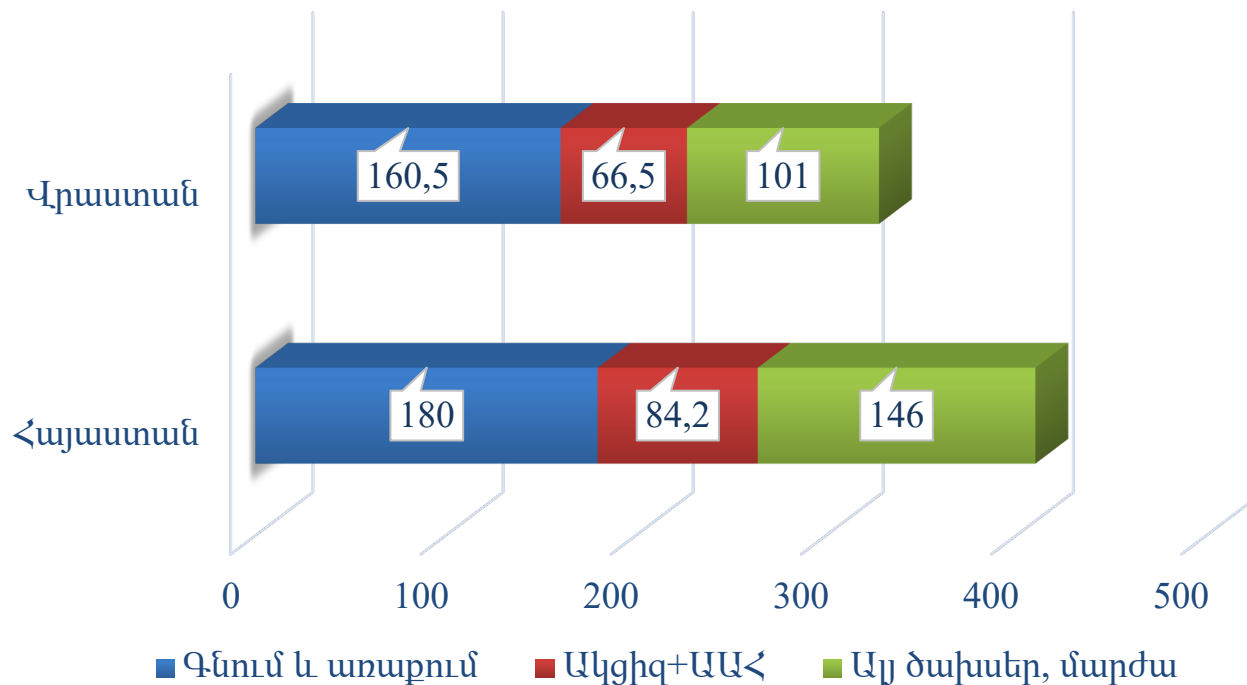
Ռուսաստան

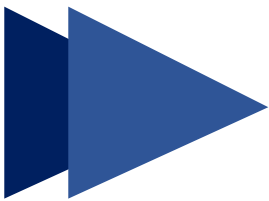
■ հումքի արժեքը ■ նավթի վերամշակում
■ առաքում և վաճառք ■ հարկերը

PREMIUM բենզինի գինը, դրամ

Թվերը ներկայված են ՀՀ դրամով, ներառյալ ԱԱՀ, 1 լիտրը 410 դրամ Հայաստանում և 1.64 լարի՝ Վրաստանում հաշվարկից ելնելով:

Բենզինի գնագոյացումը

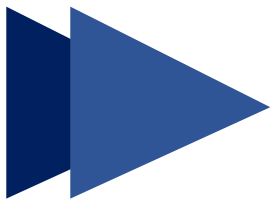
•ԱՄՆ: 64% - հում նավթ; 14% - վերամշակում; 10% - տրանսպորտ և վաճառք; 12% - հարկեր:

•ՌԴ: 11% - հում նավթ; 9% - վերամշակում; 15% - տրանսպորտ և վաճառք; 65% - հարկեր (ակցիզներ, ԱԱՀ և այլն):

•Հայաստան: 44% - ծախսեր Ռուսաստանում; 35% - վաճառք; 21% - հարկեր.

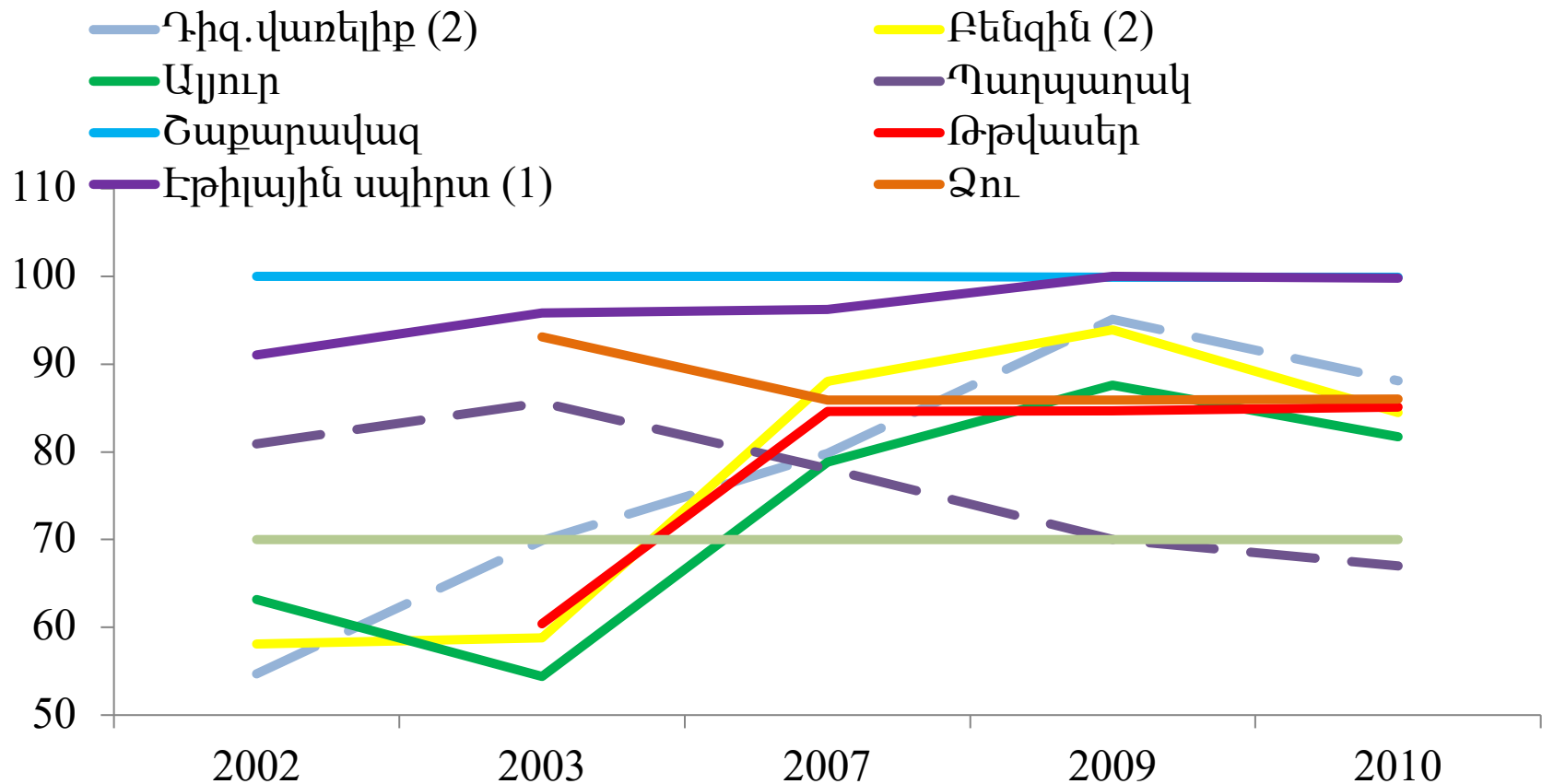
Ստացվում է, որ Հայաստանում բենզինի գինը հում նավթի գնից կախված է մոտ 4,8%-ով, իսկ եթե հաշվի առնենք բարձրացված եկամտաբերությունը (35%), ապա կարելի է ասել, որ ընդհանրապես կախված չէ:

Այժմ Հայաստանում բենզինի գինը միջինում 50%-ով բարձր է, քան ՌԴ-ում: Սա այն դեպքում, երբ Հայաստանում կենսամակարդակը (մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ) զիջում է ռուսական ցուցանիշին 2.5 անգամ ըստ անվանականի (2,6 անգամ ըստ ԳՀ-ի):

Որոշ շուկաների կենտրոնացման մակարդակը 2002-2010թթ.

Աղբյուր. ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողով, կայք էջ: www.competition.am; գործունեության տարեկան ծրագիր 2011թ. համար և տարեկան հաշվետվություններ 2002-2009թթ. համար

Փակագծերի թվերը ցույց են տալիս շուկայում առկա սուբյեկտների քանակը 2010 թ. -ին

Կենտրոնացման մակարդակը որոշ շուկաներում

Աղբյուր. ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողով

16.11.2012	67.6%	Սուրճ
08.11.2011	85.7%	Սուրճի հատիկներ
08.11.2011	75.8%	Աղացած սուրճ
16.10.2012	77.9%	Տոմարի մածուկ
18.06.2012	84.7%	Մսային պահածոներ
18.04.2012	61.5%	Հայկական արտադրության կոնյակ մինչև 5 տարեկան
18.04.2012	82.8%	Հայկական արտադրության կոնյակ 5 տարեկանից հին
14.03.2012	78.9%	Գարջուր
10.02.2012	63.1%	Շոկոլադե սալիկ
10.02.2012	92.1%	Շոկոլադե բատոն
10.02.2012	87.1%	Շոկոլադե գնդիկ
10.02.2012	72.2%	Շոկոլադե մածուկ
10.02.2012	82.5%	Շոկոլադե կոնֆետներ
10.02.2012	78.1%	Շոկոլադե կոնֆետների
18.11.2011	51.8%	Բուսական յուղերի խառնուրդներ
18.11.2011	78.5%	Մարգարին
18.11.2011	77.5%	Հավի միս
12.03.2013	99.8%	Շաքարավազ
08.06.2011	86.0%	Հավի ձու կճեպով
16.03.2011	92.9%	Վերամշակման համար ձեռք
26.01.2011	92.8%	Հանքային ջրերի
26.01.2011	75.1%	Շշալցված հանքային ջուր
26.01.2011	85.9%	Լուզվող սուրճ

22.09.2010	67.0%	Պաղպաղակ
22.09.2010	85.1%	Թթվասեր
22.09.2010	69.4%	Պաստերացված և ստերիլիզացված կաթ
22.09.2010	74.4%	Մածուն
22.09.2010	78.9%	Յոգուրտ
22.09.2010	88.5%	Կեֆիր
22.09.2010	86.8%	Կաթնաշոռ
22.09.2010	96.2%	Կաթնաշոռի պանրիկ
22.09.2010	76.4%	Թան և մածնաբրդոշ
22.09.2010	90.8%	Մայրական կաթին փոխարինող կերեր
22.09.2010	83.7%	Մանկական շիլաներ
22.09.2010	99.5%	Մանկական խյուսեր
22.09.2010	100.0%	Մանկական հյութեր
14.06.2010	47.1%	Ջրի սառեցման-տաքացման սարքեր
14.06.2010	81.7%	Ցորենի ալյուր
14.06.2010	33.5%	Սառեցրած ձկներ
24.09.2010	99.9%	Էթիլալին սպիրտ
19.03.2010	35.0%	Յուղ
23.04.2010	33.6%	Բրինձ
23.04.2010	37.5%	Արևածաղկի և եգիպտացորենի բուսական յուղ
23.04.2010	66.0%	Զիթապտղի բուսական յուղ
14.06.2010	56.3%	Պահածոյացված ձիթապտուղ
14.06.2010	40.1%	Խտացրած կաթ
14.06.2010	52.8%	Մայրնեզ
2/20/2013	68.5%	Թառափազգիներ
14.03.2012	72.5%	Գինի (բացի ածխաջրեր պարունակողներից) - արտահ
14.03.2012	57.9%	Գինի (բացի ածխաջրեր պարունակողներից) - ներմուծ
14.03.2012	53.5%	Գինի (բացի ածխաջրեր պարունակողներից) - վաճառ
27.03.2012	34.2%	Մակարոններ
18.06.2012	45.8%	Մարինացված պահածոներ

Կարմիր գույն – կենտրոնացման բարձր մակարդակ,
 Կապույտ գույն – կենտրոնացման միջին մակարդակ,
 Կանաչ գույն - կենտրոնացման ցածր մակարդակ

Ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտներ

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

Շուկայի անվանումը	Կենտրոնացման մակարդակը	Տնտեսվարող սուբյեկտի անվանումը	Տնտեսվարող սուբյեկտի մասնաբաժինը	Դիտարկման տարեթիվը
Մանկական հյուլեր	100%	«Ալեքս Գրիգ»	89.56%	2010
		«Նատալի Ֆարմ»	10.44%	
Մանկական խյուսեր	99.53%	«Ալեքս Գրիգ»	87.57%	2010
		«Նատալի Ֆարմ»	11.96%	
Մայրական կաթին փոխարինող կերեր	90.77%	«Ալեքս Գրիգ»	59.89%	2010
Էթիլային սպիրտ	100%	«Ալեքս Գրիգ»	99.88%	2010
Յուղ	67.5%	«Ալեքս Գրիգ»	35.04	2009
Բրինձ	62.8%	«Ալեքս Գրիգ»	33.6%	2010
Շաքարավազ	100%	«Ալեքս Գրիգ»	99.8%	2013
Սառեցրած ձուկ	72.4%	«Ալեքս Գրիգ»	46.55%	2009
Ալյուր	81.7%	«Ալեքս Գրիգ»	47.3%	2010
Արևածաղկի և եգիպտացորենի յուղ	63.8%	«Ալեքս Գրիգ»	37.5%	2010
Ցորեն	77.8%	«Ալեքս Գրիգ»	34%	2006
Բուսական յուղ	70.8%	«Ալեքս Գրիգ»	23.3%	2006 ¹⁸²

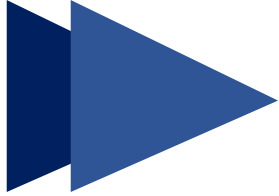
Շուկայական մրցակցությունը շաքարավազի շուկայում

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

Շաքարավազի գինը և եկամտաբերությունը 2003-2011 թթ. ընթացքում

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2003-2011
1 կգ ներմուծման միջին գինը, ԱՄՆ դոլարով	0,25	0,25	0,25	0,29	0,28	0,31	0,33	0,32	0,59	0,32
1 կգ գինը ՀՀ-ում, ԱՄՆ դոլարով	0,45	0,48	0,54	0,77	0,75	0,80	0,83	0,93	1,16	0,75
Եկամտաբերություն (%)	185	196	218	269	262	263	256	294	198	238

Տարի	Կենտրոնացվածության մակարդակը ՀՀ շաքարավազի շուկայում	Տարի	Գների փոփոխությունը նախորդ տարվա համեմատ, (%)	AMD/USD	Մանրաձախ գներ (USD)
2001 – 2003 թթ.	79 – 95 %	2011	109.9	372.5	1.16
2004 – 2010 թթ.	Ավելի քան 95 %	2010	111.8	373.6	0.93
2011 թ.-ից	99,9 %	2009	151.5	363.3	0,83
		2008	116.6	306	0,80
		2007	64.3	342.1	0,75
		2006	144.8	416	0,77
		2005	94.8	457.7	0,54
		2004	93.0	533.4	0,48
		2003	131.8	578.8	0,45

Շուկայական մրցակցությունը շաքարավազի շուկայում

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

- **2003 - 2011 թթ. ընթացքում ՀՀ ներմուծվել է շուրջ 766 տոննա շաքարավազ՝ ներմուծման գնով ավելի քան 243 մլն. ԱՄՆ դոլար:**
- Այս հատվածում գործարարությամբ զբաղվող սուբյեկտները ստացել շուրջ 580 մլն. ԱՄՆ դոլար եկամուտ:
- **2011 թ. -ին և 2012 թ. -ի առաջին կեսին սույն ընկերությունը ընդհանուր առմամբ վճարել է 7,3 մլն. ԱՄՆ դոլարի հարկեր:** Դրանք կազմել են մեկ տարվա ընթացքում ըկերության եկամուտների 6,8%-ը:
- Ուղղակի հարկերի գումարը կազմել է շուրջ **485 000 ԱՄՆ դոլար** կամ հասույթի 0,45 %-ը:

Ապրանքային շուկաների հիմնական խմբերը և գերիշխող սուբյեկտների քանակը

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2011 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

Շուկաների ընդհանուր քանակը (տնտ.սուբյեկտների)	Կենտրոնացում	2004	2007	2011
		46 (1184)	93 (1971)	19 (248)
	Բարձր	67.4	61.3	89.5
	Միջին	21.7	33.3	10.5
	Ցածր	10.9	5.4	0
Շուկաների խմբեր				
Պարենային ապրանքների շուկա		15 (505)	33 (850)	13 (209)
	Բարձր	66.7	69.7	92.3
	Միջին	13.3	24.2	7.7
	Ցածր	20	6	-
Վառելիքի շուկա		4 (50)	4(19)	-
	Բարձր	75	75	-
	Միջին	25	25	-
	Ցածր	-	-	-
Ծինանյութի շուկա		7 (162)	6 (70)	4 (25)
	Բարձր	71,4	66,7	75
	Միջին	28,6	33,3	25
	Ցածր			
Ծխախոտի շուկա		2 (19)	2 (19)	
	Բարձր	100	100	-
	Միջին	-	-	-
	Ցածր	-	-	
Տրանսպորտի (կապի) շուկա		3 (3)	5 (5)	
	Բարձր	100	100	-
	Միջին	-	-	-
	Ցածր	-	-	-

Շուկայական մրցակցությունը հավի ձվի շուկայում

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2011 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

Գերիշխող տնտ. սուբյեկտների անվանումը	Գերիշխող սուբյեկտների շուկայական մասնաբաժինը (%)	Շուկայի մասնակիցների քանակը	Կենտրոնացման մակարդակը (%)	ՏԱՐԻ
1. "Lusakert Poultry Plant" LLC 2. "Arzni Poultry Farm" JSC 3. "Yerevan Poultry Plant" JSC	39.6 % 30.5 % 23.04 %	13	93,14 %	2003
1. "Lusakert Poultry Plant" LLC 2. "Arzni Poultry Farm" JSC 3. "Yerevan Poultry Plant" JSC	42.49 % 29.72 % 13.71 %	12	85,92 %	2007
1. "Lusakert Poultry Plant" LLC 2. "Arzni Poultry Farm" JSC 3. "Yerevan Poultry Plant" JSC	26.06 % 29.16 %	6	55,22 %	первое полугодие 2010г
1. Araks Poultry Factory" CJSC 2. "Lusakert Poultry Plant" LLC 3. "Arzni Poultry Farm" JSC	30% 2. 29 % 3. 27 %	6	86 %	последний квартал 2010г
1. "AraksPoultry Factory" CJSC 2. "Yerevan Poultry" JSC 3. "Lusakert Poultry Plant" LLC 4. "Arzni Poultry Farm" JSC	որոշված չէ	5	85,8 %	2011
1. "AraksPoultry Factory" CJSC 2. "Yerevan Poultry" JSC 3. "Lusakert Poultry Plant" LLC 4. "Arzni Poultry Farm" JSC	որոշված չէ	5	86,2 %	2012
1. "AraksPoultry Factory" CJSC 2. "Yerevan Poultry" JSC 3. "Lusakert Poultry Plant" LLC 4. "Arzni Poultry Farm" JSC	որոշված չէ	6	91,2 %	2013
1. "AraksPoultry Factory" CJSC 2. "Yerevan Poultry" JSC 3. "Lusakert Poultry Plant" LLC 4. "Arzni Poultry Farm" JSC	որոշված չէ	5	87 %	2014
1. "AraksPoultry Factory" CJSC 2. "Yerevan Poultry" JSC 3. "Lusakert Poultry Plant" LLC 4. "Arzni Poultry Farm" JSC	не определено	5	88%	2015

Շուկայական մրցակցությունը հավի վառելիքի շուկայում

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

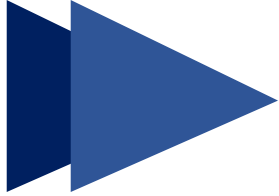
ՏԱՐԻ	Կենտրոնացում	Տնտ. սուբյեկտների քանակը	Գերիշխող դիրք ունեցող սուբյեկտների մասնաբաժինը (%)	Մանրածախ գինը	AMD to USD	Retail price in RA, USD
2011	Բենզին	-	-	450	372,5	1,21
	Դիզելային վառելիք	-	-	443		
2010	Բենզին		Flash LLC: 42.6	371	373,3	0,99
	Դիզելային վառելիք		Flash LLC: 47.3	351		
2009	Բենզին	5	City Petrol Group Company: 41.76	353,3	363,3	0,97
	Դիզելային վառելիք	7	Flash LLC: 47.3	304,1		
2008	Բենզին	7	Flash LLC: 44.1	346,6	306	1,13
	Դիզելային վառելիք	11	Flash LLC: 38.8	356,4		
2007	Բենզին	7	Flash LLC: 44.1	339,3	342,1	0,99
	Դիզելային վառելիք	11	Flash LLC: 38.8	305,3		
2006	Բենզին	7	Flash LLC	346,2	416	0,83
	Դիզելային վառելիք	11	Flash LLC			
2005	Բենզին	7	Flash LLC: 44,1	343,3	457,7	0,73
	Դիզելային վառելիք	11	Flash LLC: 38,8			
2004	Բենզին	11	Exim Petrol Group LLC: 30.4		533,4	-
	Դիզելային վառելիք	18	Flash LLC: 39.5			

Գները ՀՀ վառելիքի շուկայում

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

N	Ապրանքի անվանումը	Չափման միավոր	Վաճառքի գին						հունվար 2018/ հունվար 2017	15.01 2018/ 30.12 2017
			17.01.17	03.04.17	01.11.17	01.12.17	30.01.18	15.01.18		
1	Բենզին	1 լ	330	380	400	410	410	430	30,3%	4,9%
2	Դիզել	1 լ	330	360	370	380	380	440	33,3%	15.8%
3	ԳԱԶ	1 խոր. մ	190	190	190	190	190	210	10.5%	10.5%

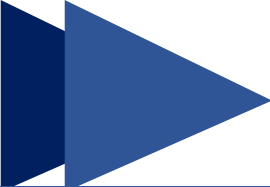
N	Ապրանք	Չափման միավոր	Դեկտեմբեր 2014 թ.	Հունվար 2015 թ.	Դեկտեմբեր 2015 թ.	Հունվար 2016 թ.	Դեկ. 2015 թ. / Դեկ.2014 թ.	Հուն.2016թ / Հուն.2015 թ
1	Բենզին	1 լ	470	450	410	410	-13%	-9%
2	ԳԱԶ	1 խոր. մ	200	200	190	190	-5%	-5%

Բենզինի համաշխարհային և հայկական գները

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

Բենզինի գները խոշոր շուկայում, \$ / b	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005-2011 միջին
USA, Gulf	67.25	77.61	86.42	104.92	69.98	89.54	117.7	87.63
Singapore	62.1	73.13	82.87	102.56	69.92	90.05	122.04	86.10
Rotterdam	62.58	72.9	92.03	108.27	70.45	92.35	120.35	88.42
ՄԻՋԻՆ ԳԻՆ	63.98	74.55	87.11	105.25	70.12	90.65	120.03	87.38
Համաշխարհային գինը, USD	0.40	0.47	0.55	0.66	0.44	0.57	0.75	0.55
Արժեքը ՀՀ-ում, USD	0.73	0.83	0.99	1.13	0.97	0.99	1.21	0.98
Եկամտաբերությունը %- ներով	182	178	181	171	221	174	160	181

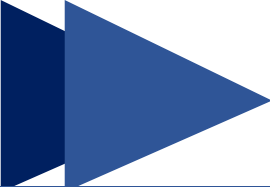

Կենտրոնացումը որոշ շուկաներում

Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

ԵԱՏՄ-ին միանալուց հետո ՀՀ-ում տնտեսվարող սուբյեկտների քանակը:

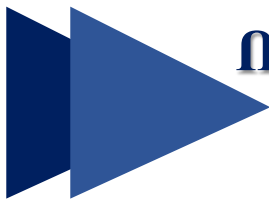
- **հավի միս** ներմուծող՝ ավելացավ **28-ից 57,**
- **բուսական յուղ** ներմուծող՝ ավելացավ **46-ից 59 ,**
- **ոսպ** ներմուծող՝ ավելացավ **17-ից 39,**
- **բրինձ** ներմուծող՝ ավելացավ **31-ից 62,**
- **ոլոռ** ներմուծող՝ ավելացավ **15-ից 28,**
- **ալյուր** ներմուծող՝ ավելացավ **30-ից 67,**
- **մարգարին** ներմուծող՝ ավելացավ **16-իվ 52,**
- **ՀՀ բանան** ներմուծող՝ ավելացավ **9-ից 40.**

ՀՀ մի շարք պարենային ապրանքային շուկաներում նկատվել է գների իջեցում

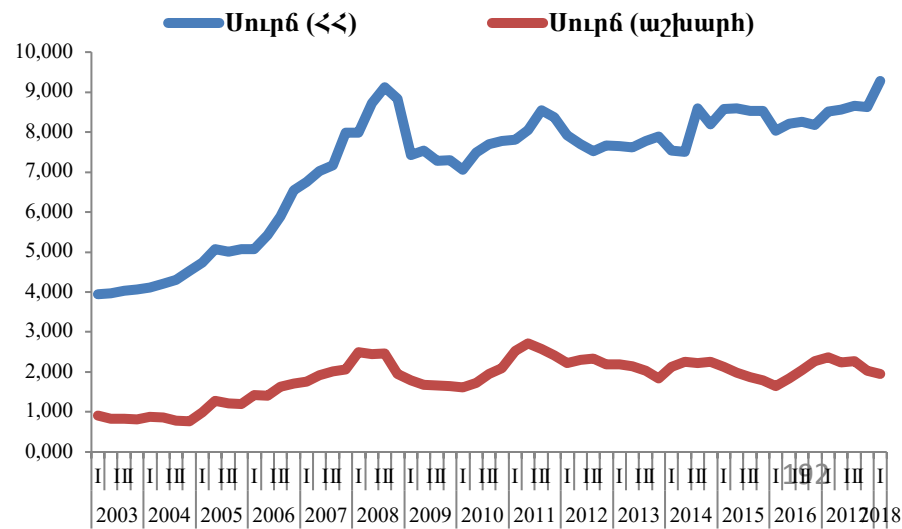
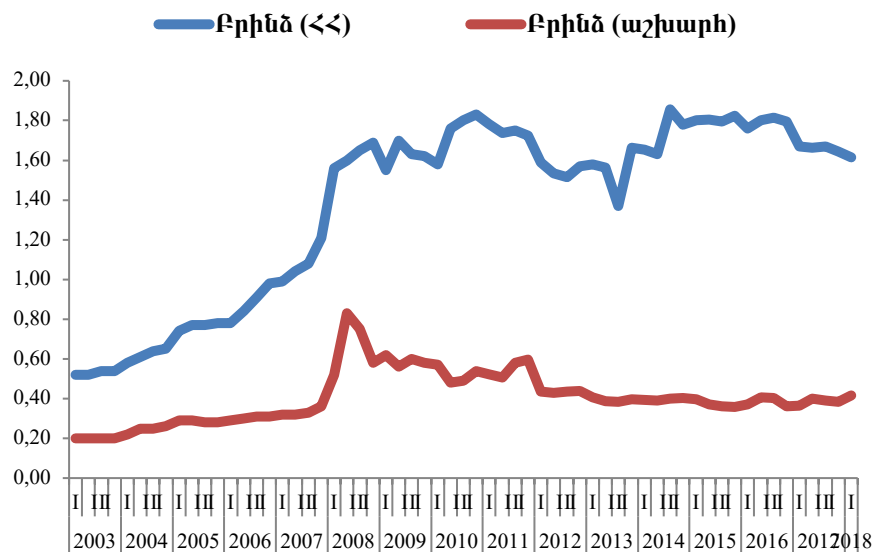
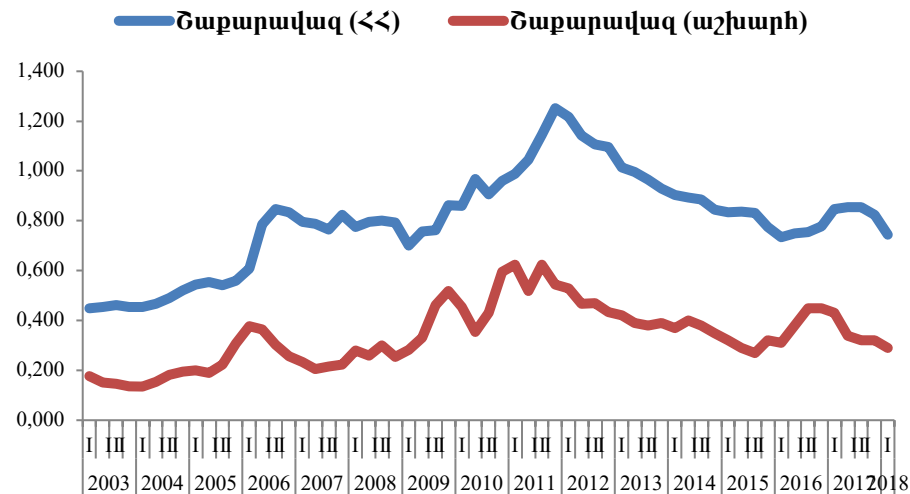
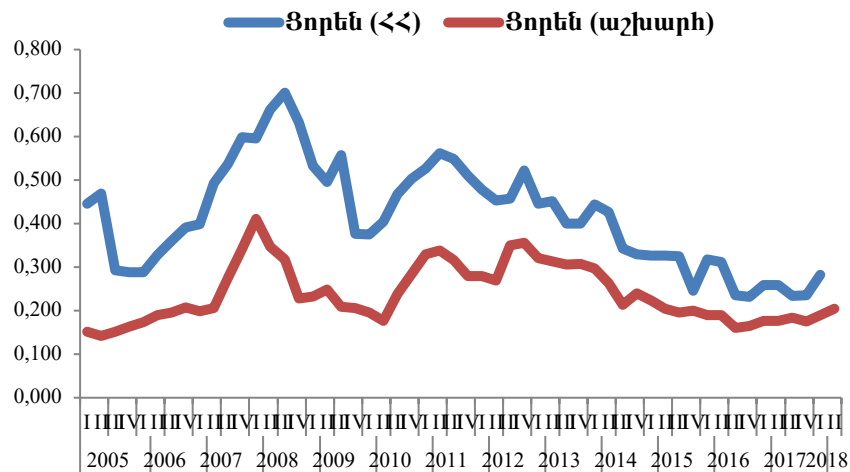
Աղբյուր. կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի հաշվետվությունների (2000-2010 թթ.), գործունեության տարեկան ծրագրերի (2000-2011 թթ.) և ապրանքային շուկաներում դոմինանտ տնտեսվարող սուբյեկտների ցանկի հիման վրա, www.competition.am:

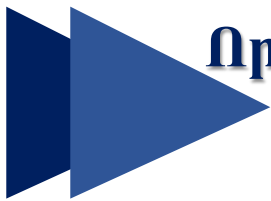
- **թարմ հավի միսը** 22%-ով՝ 1430 դրամից մինչև **1120** դրամ 1կգ համար,
- **բուսական յուղը** 5%-ով՝ 690 դրամից մինչև **655** դրամ 1լ համար ,
- **բարձր սորտի ալյուրը** 6%-ով՝ 215 դրամից մինչև **202** դրամ 1 կգ համար,
- **թթվասերը** 4%-ով 250 դրամից մինչև **240** դրամ,
- **մածունը** 3%-ով 300 դրամից մինչև **290** դրամ,
- **կաթնաշոռը** 5%-ով 430 դրամից մինչև **410** դրամ,
- **շաքարավազը** 14%-ով 390 դրամից մինչև **337** դրամ 1կգ համար.

Որոշ ապրանքների գներ (1կգ համար). համաշխարհային գները և իրացման գինը ՀՀ-ում (ԱՄՆ դոլար)

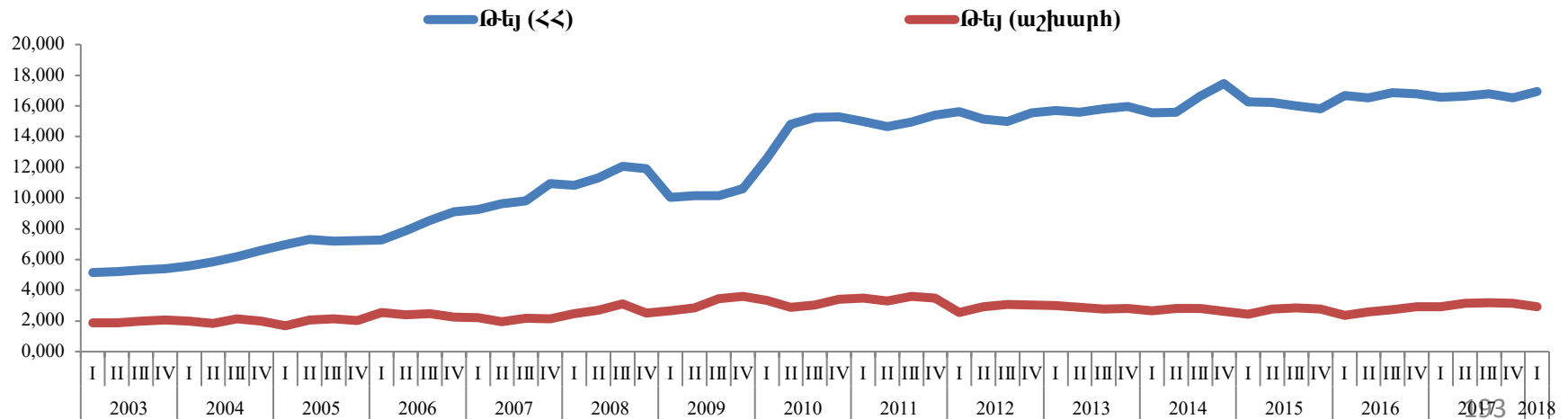
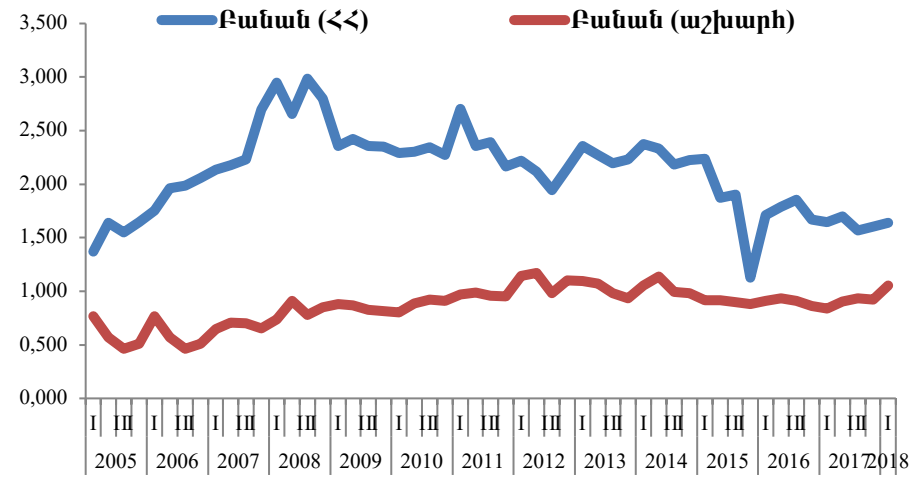
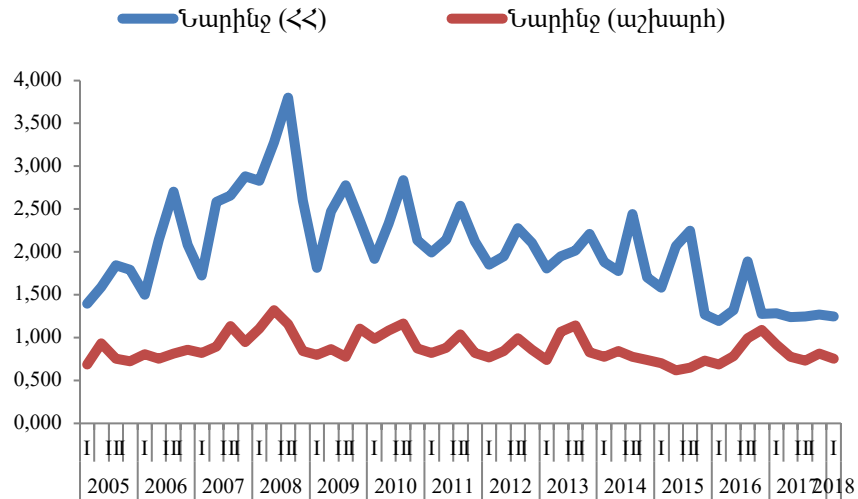
Աղբյուր. Համաշխարհային բանկ; Commodity Price Data, www.worldbank.org; Հայաստանի Ազգային Վիճակագրական ծառայություն, www.armstat.am.

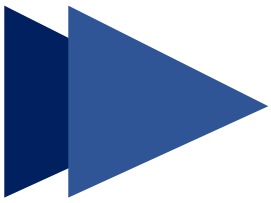

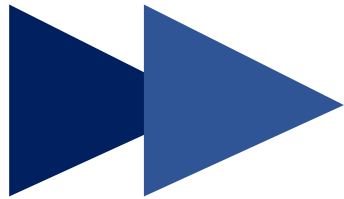
Որոշ ապրանքների գներ (1կգ համար). համաշխարհային գները և իրացման գինը ՀՀ-ում (ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. Համաշխարհային բանկ; Commodity Price Data, www.worldbank.org; Հայաստանի Ազգային Վիճակագրական ծառայություն, www.armstat.am.

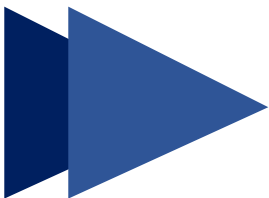

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ

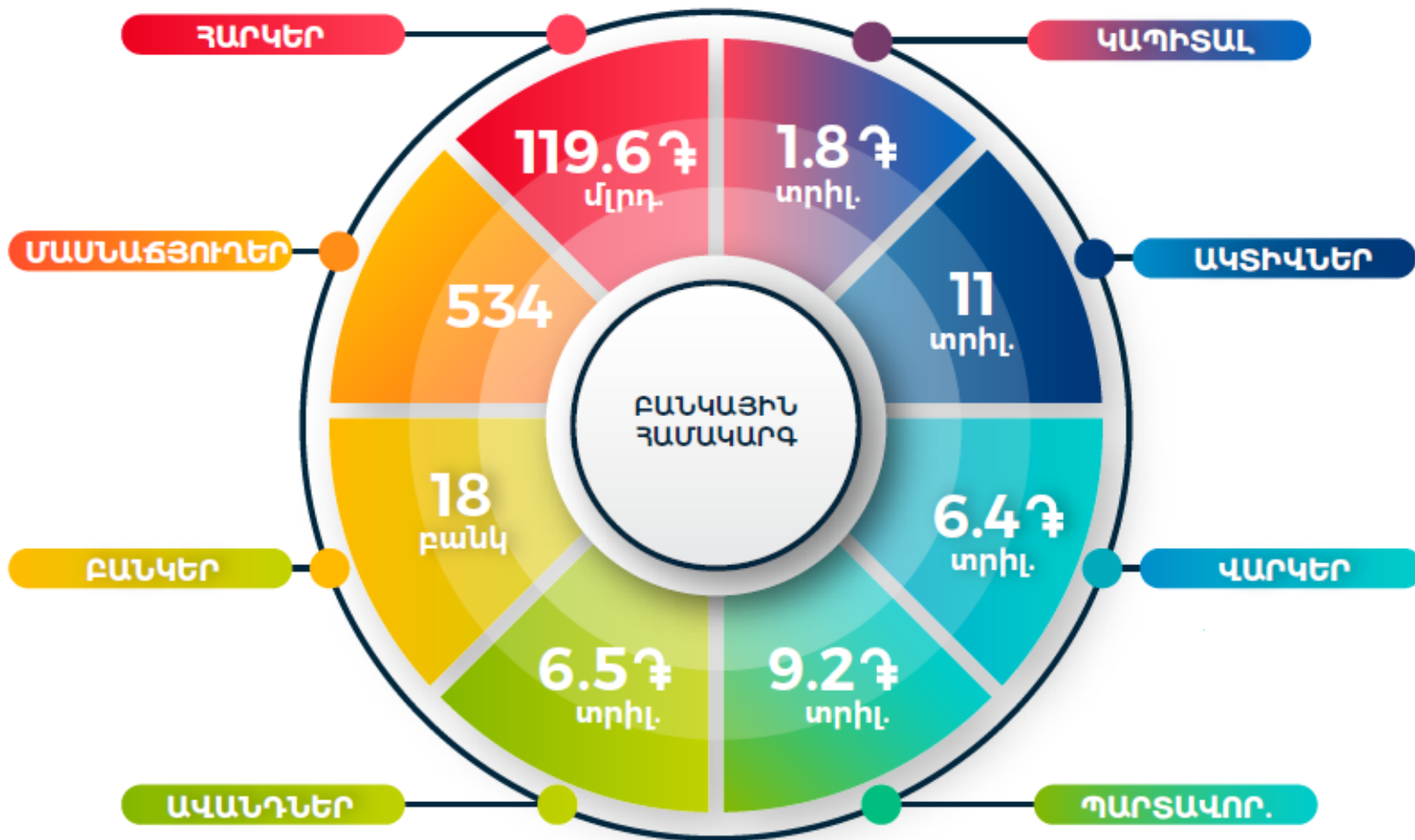

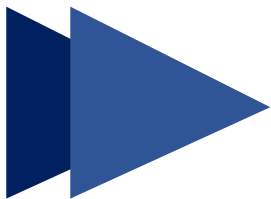
ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

2024

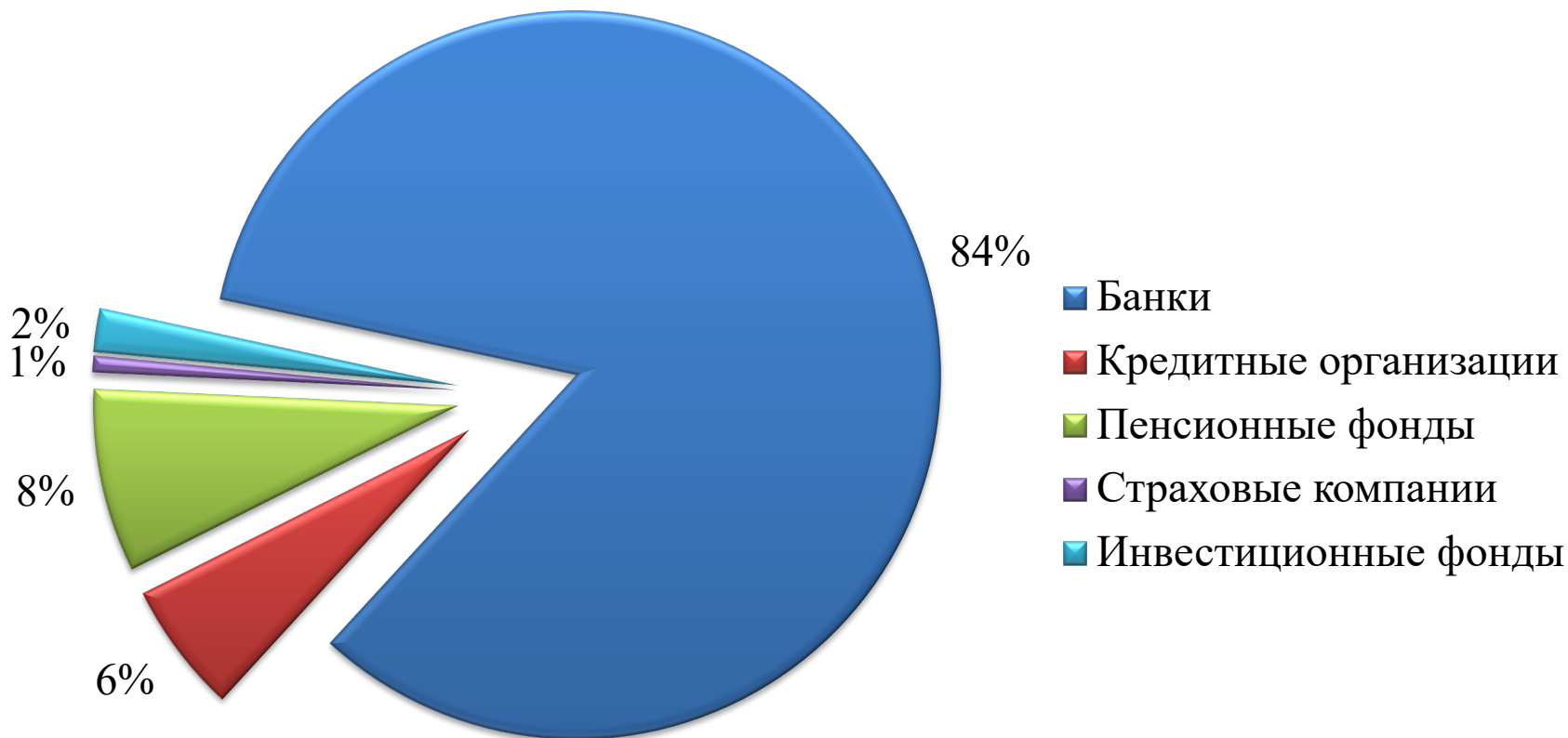
Աղբյուր: https://uba.am/upload/bankain_hamakarg_tverov/2024/Armenian_Banking_System_In_Figures_31.12.2024.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR10-XiQXIydaqLtE-ijAdO4c1IbSuEnC93NkfzIM9ULazxR5jzIgQIf1U_aem_g7SZduAoFg0IBZBPvHELXQ

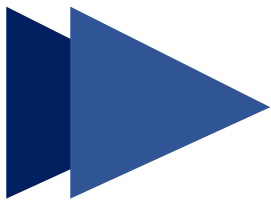

Ֆինանսական ինստիտուտների մասնաբաժինը Ֆինանսական համակարգի ակտիվներում (%-ներով), 2024

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական բանկի պաշտոնական կայքի տվյալներով. www.cba.am

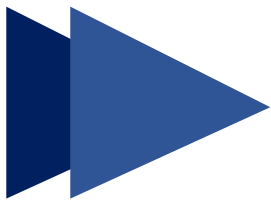

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ և ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՇՈՒԿԱՆ

Դրամական հոսքերը շրջանցում են բանկային համակարգը և կապիտալի շուկան. սա շատ լուրջ հիվանդությունն է:

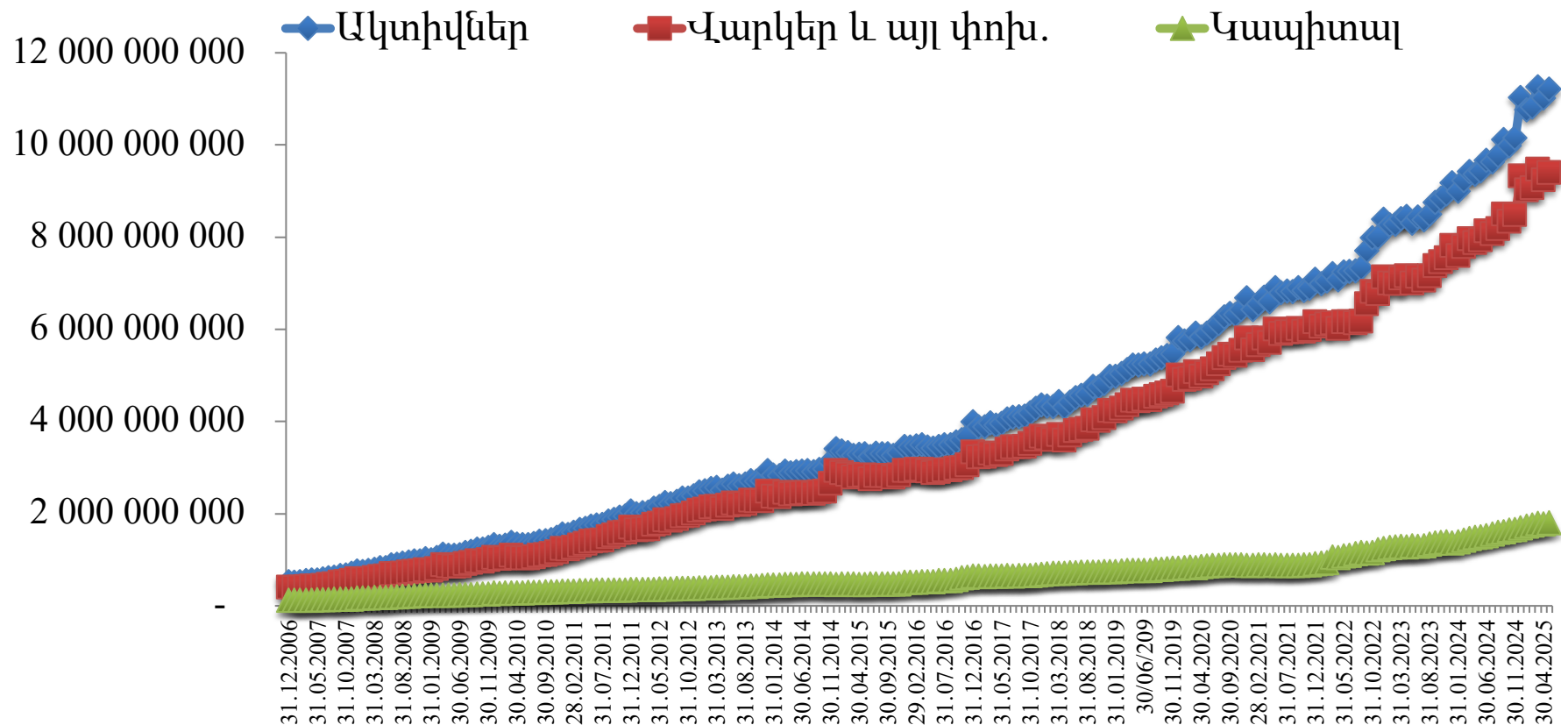
Բանկային համակարգի վարկային ներդրումները 2024թ.-ին կազմեցին ՀՆԱ-ի **58.1%-ը**, 2023թ.-ին՝ **53.5%-ը**, 2022թ.-ին՝ **45.9%-ը**, 2021թ.-ին՝ **53.0%-ը**, 2020թ.-ին՝ **63.2%-ը**, 2019թ.-ին՝ **52.1%-ը**, 2018թ.-ին՝ **48.9 %-ը**, 2017թ.-ին՝ **45.1%-ը**, 2016թ.-ին՝ **45.8%-ը**, 2015թ.-ին՝ **39.8%-ը**, 2014թ.-ին՝ **42.7%-ը**, 2013թ.-ին՝ **42.1%-ը**, 2012թ.-ին՝ **40.2%-ը**: Բացարձակ արժեքով համախառն վարկերը կազմեցին. 2024 թ.-ին **4370.7 մլրդ դր.**, 2023 թ.-ին **4995.1 մլրդ դր.**, 2022 թ.-ին **4115,6 մլրդ դր.**, 2021 թ.-ին **3995,9 մլրդ դր.**, 2020 թ.-ին **4027.9 մլրդ դր.**, 2019 թ.-ին **3572.2 մլրդ դր.**, 2018 թ.-ին **3071.3 մլրդ դր.**, 2017 թ.-ին **2639.7 մլրդ դր.**, 2016թ.-ին **2538.5 մլրդ դր.**, 2015 թ.-ին **2182.2 մլրդ դր.**; 2014 թ.-ին **2167.3 մլրդ դր.**; 2013 թ.-ին **1784.7 մլրդ դր.**; 2012 թ.-ին **1526.5 մլրդ դր.**:

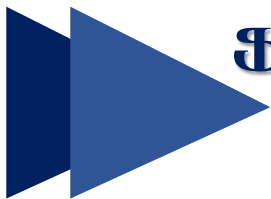
Իսկ ահա զարգացած երկրներում սույն ցուցանիշների մեծությունը գրեթե 2 անգամ գերազանցում է երկրի ՀՆԱ-ն (օրինակ, ԱՄՆ-ում համապատասխանաբար **241% և 145%**):

Բանկային համակարգի ցուցանիշները (մլրդ դրամ)

Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am, առևտրային բանկերի պաշտոնական հաշվետվությունները՝ հրապարակված թերթերում

Ֆինանսական հատվածի խորությունը և վարկային պորտֆելների որակը (ՀՆԱ %), 2021-2024 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական բանկի պաշտոնական կայքի տվյալներով. www.cba.am

Շուկայի կապիտալացում, ՀՆԱ %, 2024թ.

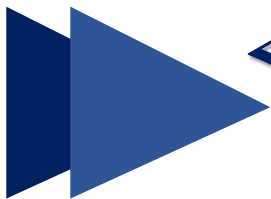
Հայաստան	18.8
Բելառուս	7.9
ՌԴ	31.4 (2023)
Ղազախստան	21.8

Ընդհանուր վարկային պորտֆելում չաշխատող վարկերը, %, 2023թ.

Հայաստան	2.4 (2022)
Բելառուս	5.0
Ուկրաինա	37.4
ՌԴ	5.5 (2022)
Ղազախստան	2.9

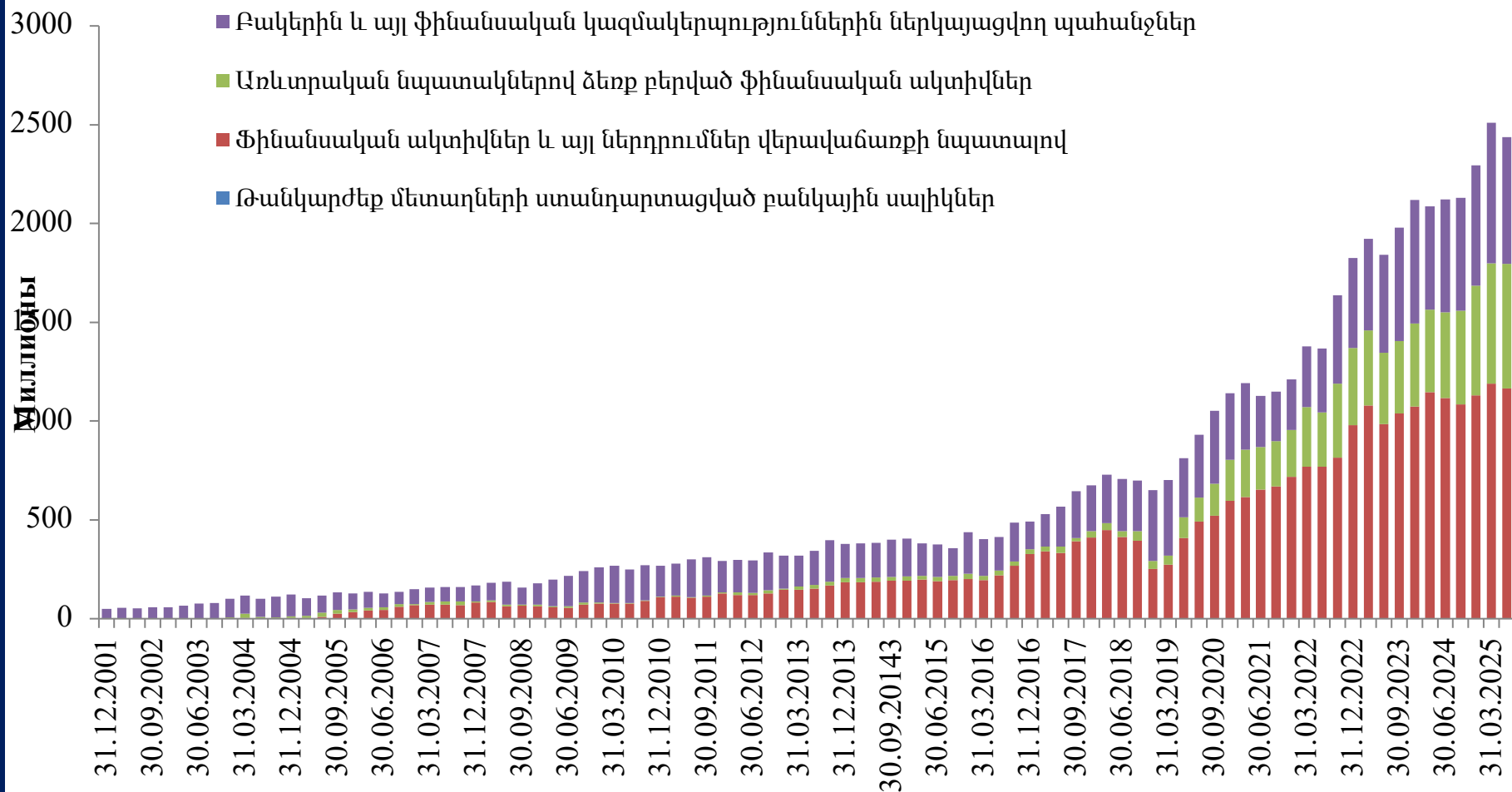
Ֆինանսական հատվածի վարկային ներդրումները, ՀՆԱ %, 2024թ.

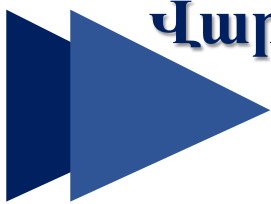
Հայաստան	79.3
Ադրբեջան	21.0
Բելառուս	40.7 (2021)
Ուկրաինա	39.7 (2023)
ՌԴ	86.2 (2020)
Ղազախստան	42.6

ՀՀ բանկային համակարգի բարձր իրացվելի ակտիվները 2001-2025 թթ.

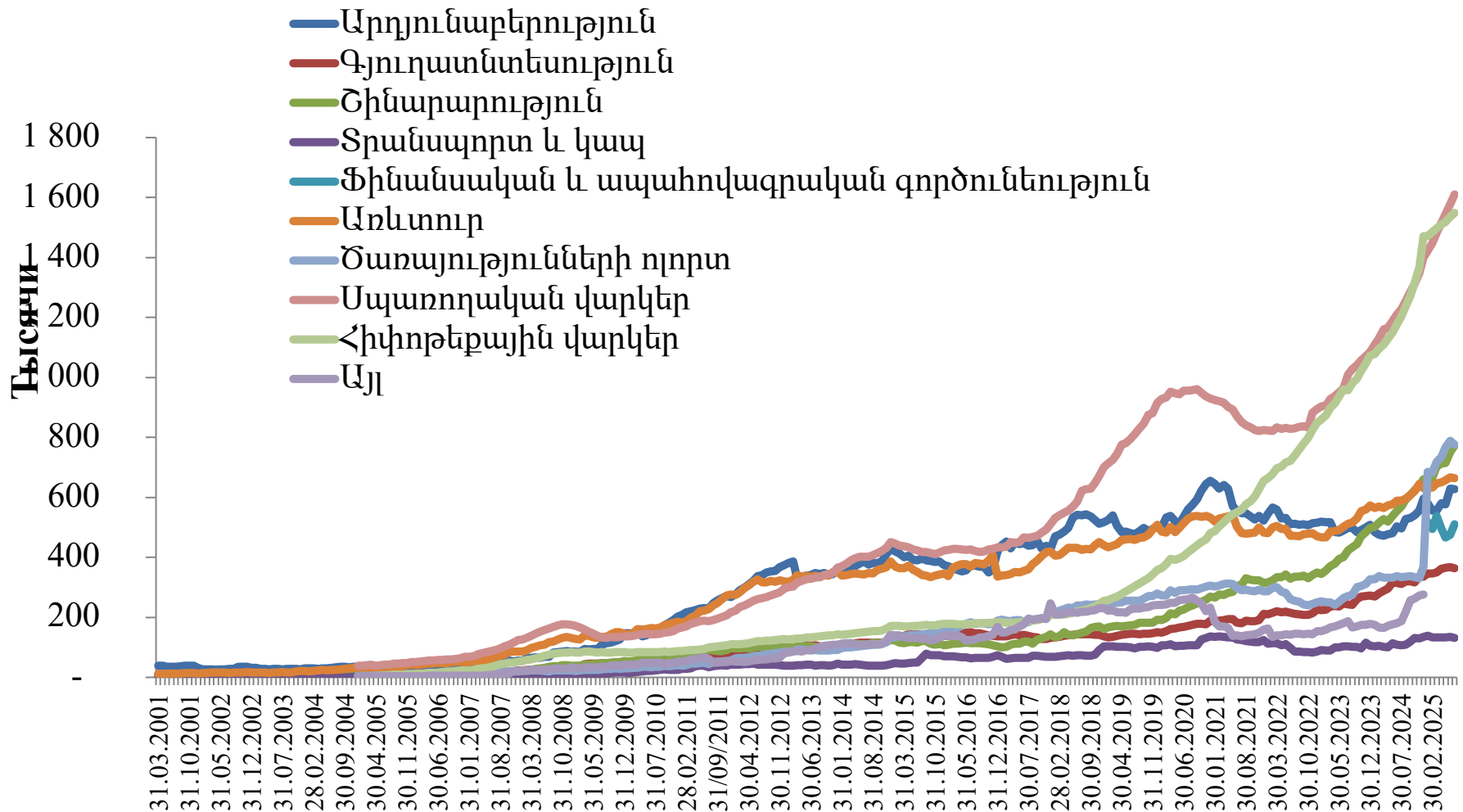
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀՄ-ներում հրապարակված առևտրային բանկերի պաշտոնական հաշվետվությունների տվյալներով

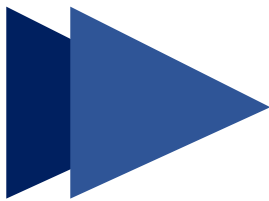

Վարկավորման առանձին ուղղությունների ծավալների անի միառունները (մլն դր.) 2001-2025

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

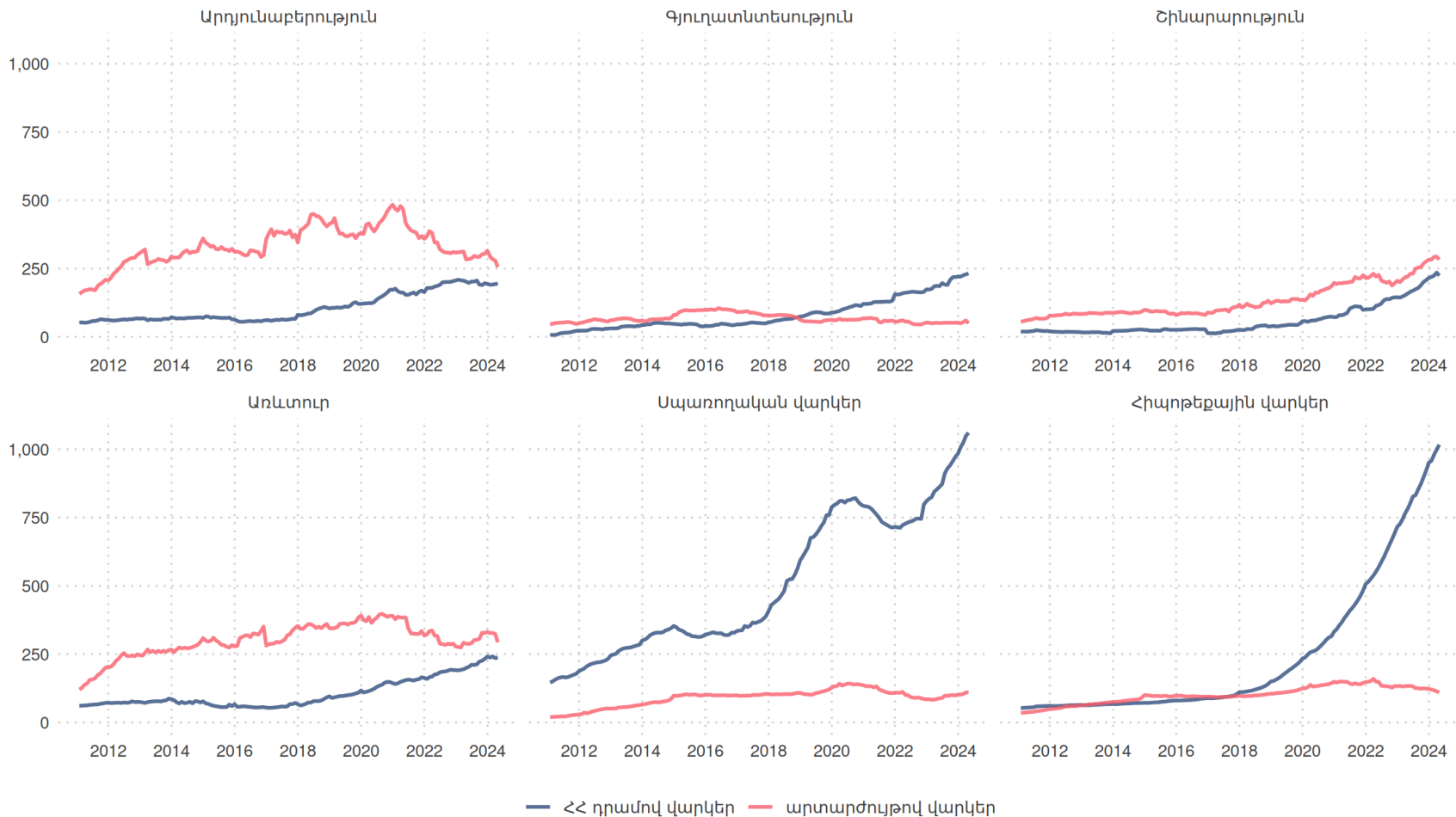

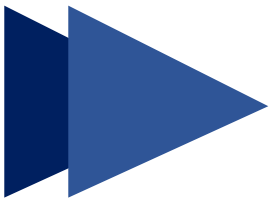

ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերը՝ ըստ ոլորտների (մլրդ դր.) 2011-2024

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_07

Չի ներառում ֆինանսական և ապահովագրական գործունեությանը մլրդ ՀՀ դրամ

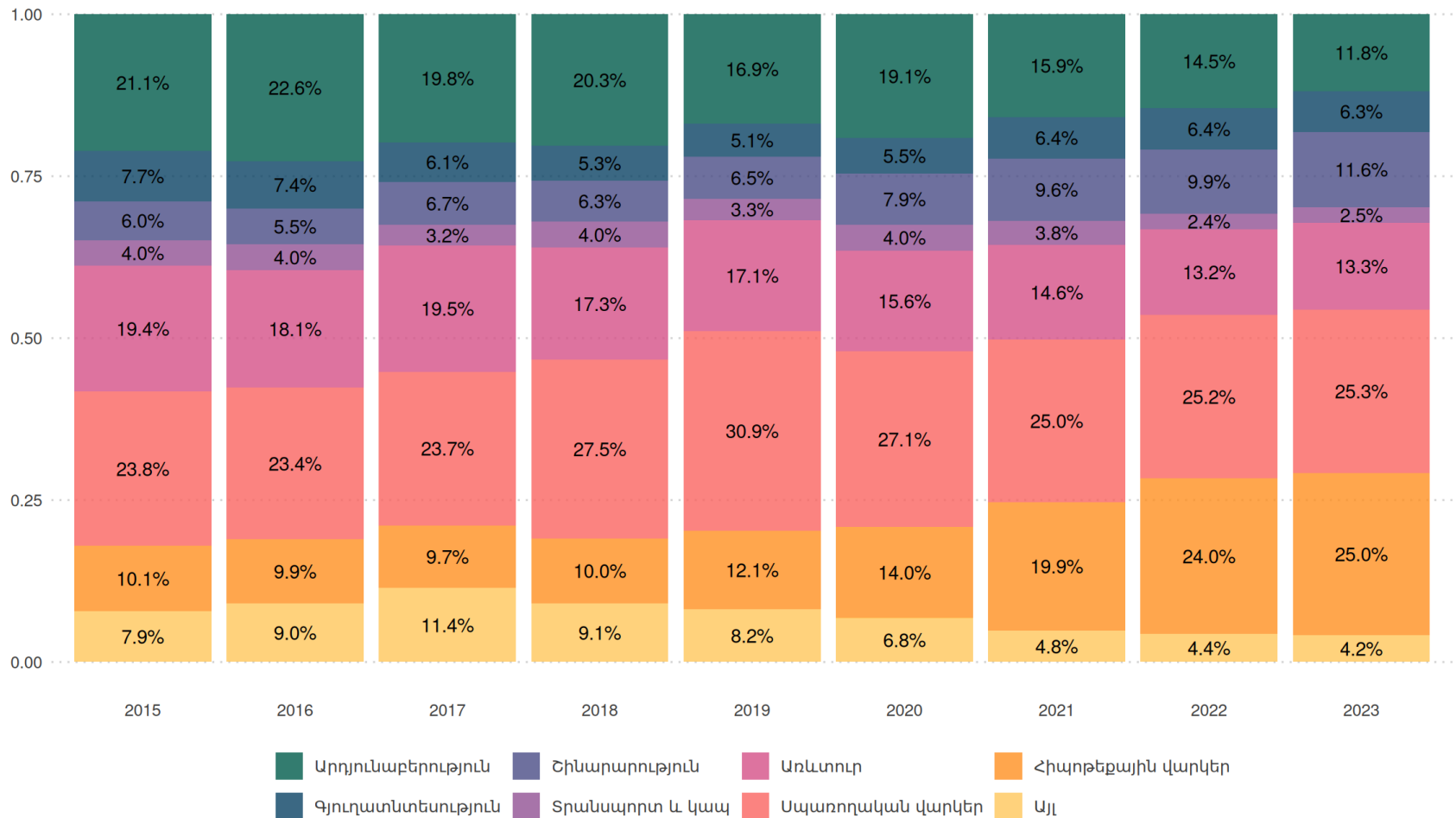

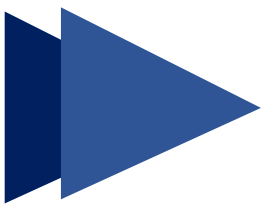

Բանկային վարկավորումները ըստ ճյուղերի 2015-2023

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_07

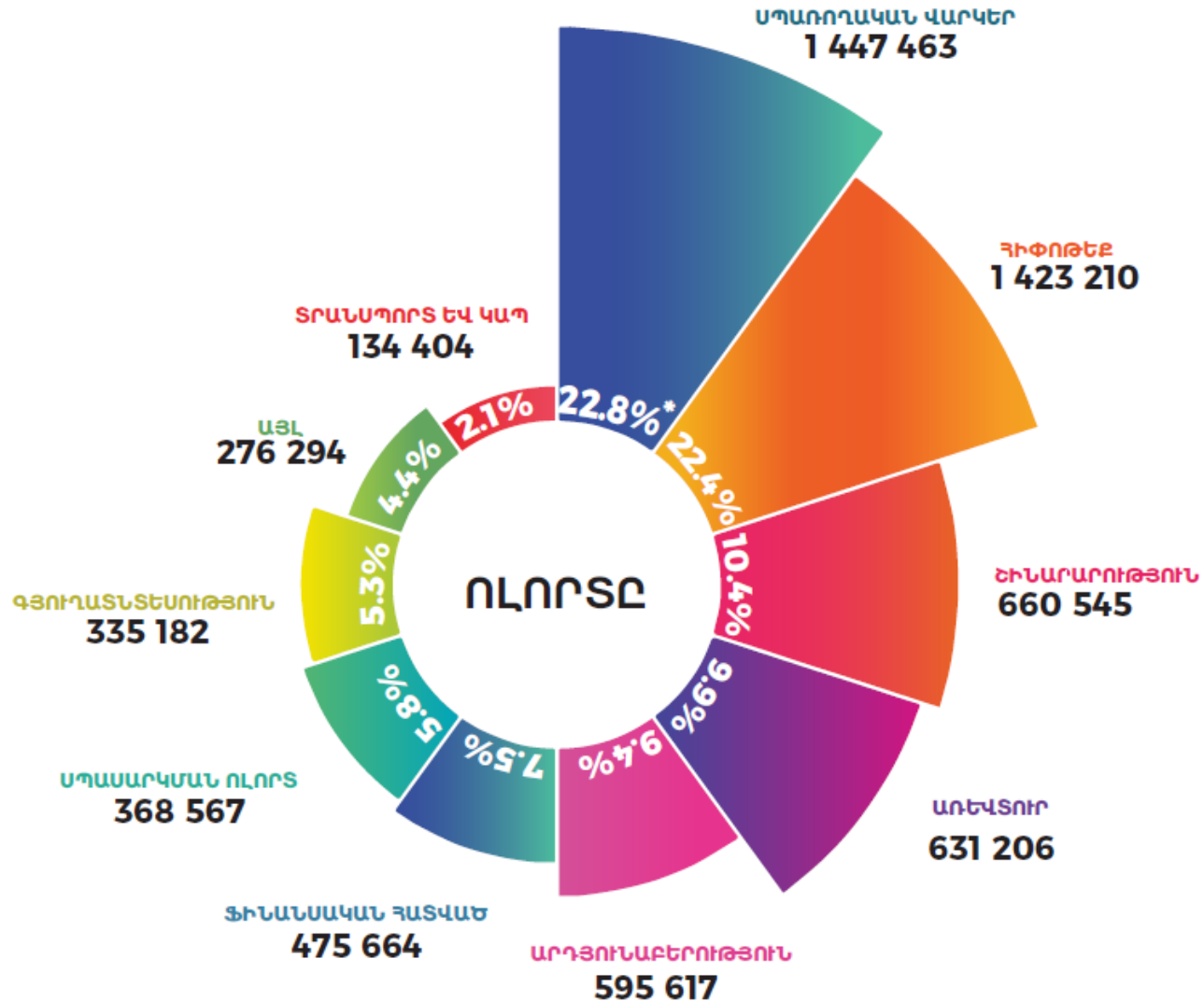
տեսակարար կշիռ

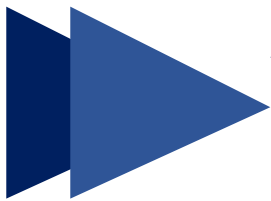

ՎԱՐԿԵՐԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՃՅՈՒՂԵՐԻ 2024 (մլն դր.)

Աղբյուր. https://uba.am/upload/bankain_hamakarg_tverov/2024/Armenian_Banking_System_In_Figures_31.12.2024.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR10-XiQXIydaqLtE-ijAdO4c1IbSuEnC93NkfzIM9ULazxR5jzIgQIf1U_aem_g7SZduAoFg0IBZBPvHELXQ

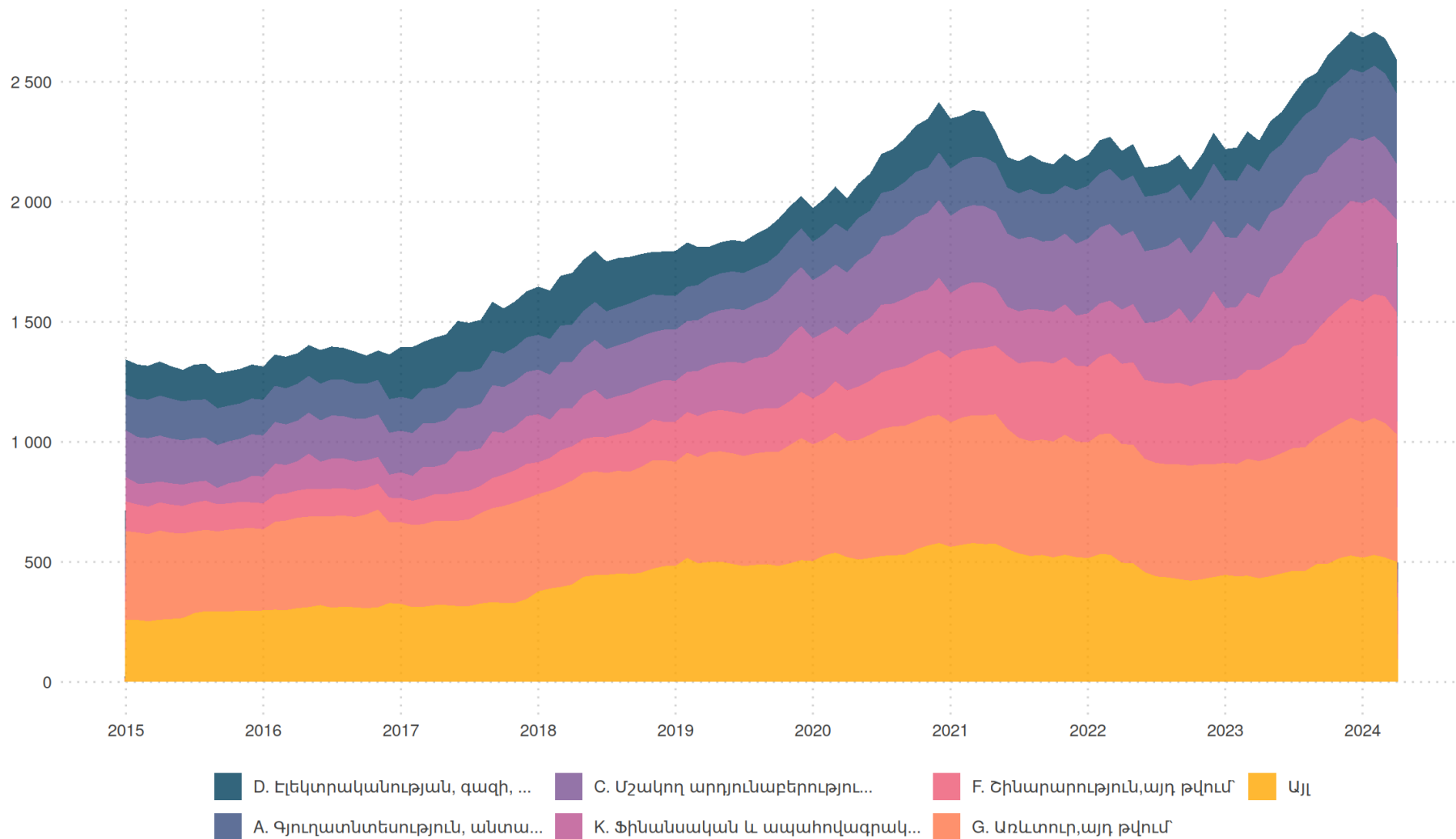

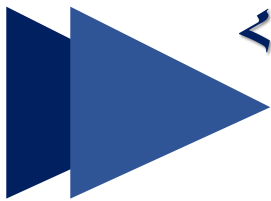
* Տոկոսը (%) ցույց է տալիս մասնաբաժինը ընդհանուր պորտֆելում

ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից տրված վարկերը ըստ ՏԳՏԴ դասակարգի (մլրդ դր.) 2015-2024

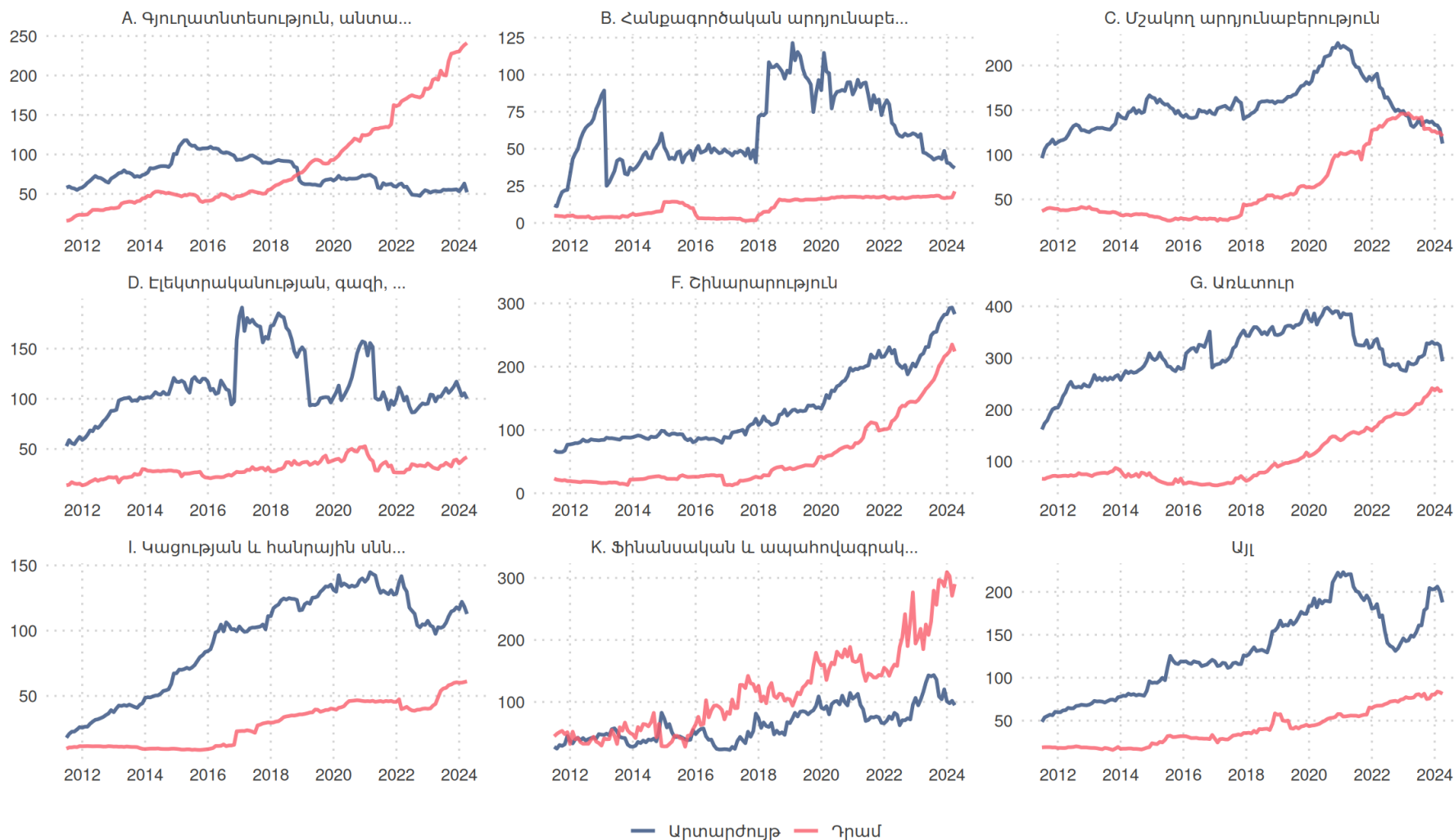
Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_07

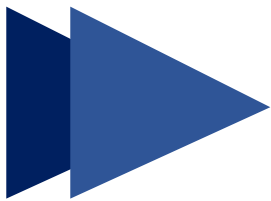

ՀՀ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐԻ Կողմից տրված վարկերը ըստ NACE դասակարգի (մլրդ դր.) 2011-2024 ՄԱՍ

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_06_07

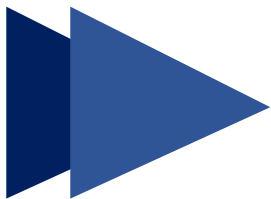

Տոկոսադրույքներ (%), 2025

Աղբյուր. <https://tradingeconomics.com/country-list/interest-rate>

Վարկանիշ	Երկիր	%
1	Turkey	43
2	Argentina	29
3	Russia	18
4	Brazil	15
5	Mexico	8
6	South Africa	7.25
7	India	5.5
8	Indonesia	5.25
9	Saudi Arabia	5
10	United States	4.5

Երկիր	%
Kazakhstan	16.5
Uzbekistan	14
Belarus	9.75
Kyrgyzstan	9
Tajikistan	8.25
Georgia	8
Azerbaijan	7
Armenia	6.75
China	3
Switzerland	0.5
Japan	0

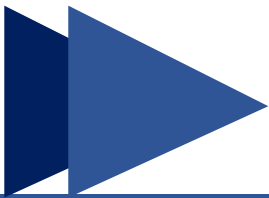

Ավանդների տոկոսադրույքներ, 2025

Աղբյուր. <https://www.deposits.org/world-deposit-rates.html>

Վարկանիշ	Երկիր	%
1	Turkey	41.5
2	Venezuela	36
3	Argentina	32.1
4	Russia	19.4
5	Uzbekistan	18.8
6	Egypt	18.2
7	Madagascar	12
8	Mongolia	11.8
9	Nigeria	11.2
10	Georgia	10.5

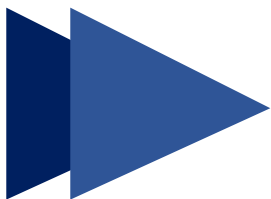
Երկիր	%
Ukraine	10
Belarus	9.7
Azerbaijan	8.6
Armenia	5.25
Moldova	4.5
United Kingdom	4
Kyrgyzstan	3.45
South Korea	2.63
Switzerland	0.09
Japan	0.23
Croatia	0.02

Տարբեր երկրների ԿԲ տոկոսադրույքները 2025

Աղբյուր. <https://www.global-rates.com/interest-rates/central-banks/central-banks.aspx>

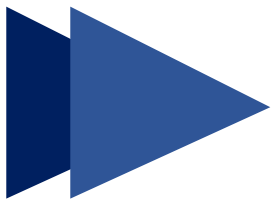
Անվանում	Երկիր	Ընթացիկ դրույք	Վերջին փոփոխության ամսաթիվը	Անվանում	Երկիր	Ընթացիկ դրույք	Վերջին փոփոխության ամսաթիվը
American Central Bank	United States	4.50 %	12-18-2024	Japanese Central Bank	Japan	0.50 %	01-24-2025
Australian Central Bank	Australia	4.10 %	02-18-2025	Mexican Central Bank	Mexico	9.50 %	02.06.2025
Brazilian Central Bank	Brazil	13.25 %	01-30-2025	New Zealand Central Bank	New Zealand	3.75 %	02-19-2025
British Central Bank	Great Britain	4.50 %	02.06.2025	Norwegian Central Bank	Norway	4.50 %	12-14-2023
Canadian Central Bank	Canada	3.00 %	01-29-2025	Polish Central Bank	Poland	5.75 %	10.04.2023
Chilean Central Bank	Chile	5.00 %	12-17-2024	Russian Central Bank	Russia	21.00 %	10-25-2024
Chinese Central Bank	China	3.10 %	10-21-2024	Saudi Arabian Central Bank	Saudi Arabia	5.00 %	12-18-2024
Czech Central Bank	Czech Republic	3.75 %	02.07.2025	South African Central Bank	South Africa	7.50 %	01-30-2025
Danish Central Bank	Denmark	2.25 %	03.07.2025	South Korean Central Bank	South Korea	2.75 %	02-25-2025
European Central Bank	Europe	2.65 %	03.06.2025	Swedish Central Bank	Sweden	2.25 %	01-29-2025
Hungarian Central Bank	Hungary	6.50 %	09-24-2024	Swiss Central Bank	Switzerland	0.50 %	12.12.2024
Indian Central Bank	India	6.25 %	02.07.2025	Turkish Central Bank	Turkey	42.50 %	03.06.2025
Israeli Central Bank	Israel	4.50 %	01.01.2024				

Գնաճը, 2025 (Jul 2025)

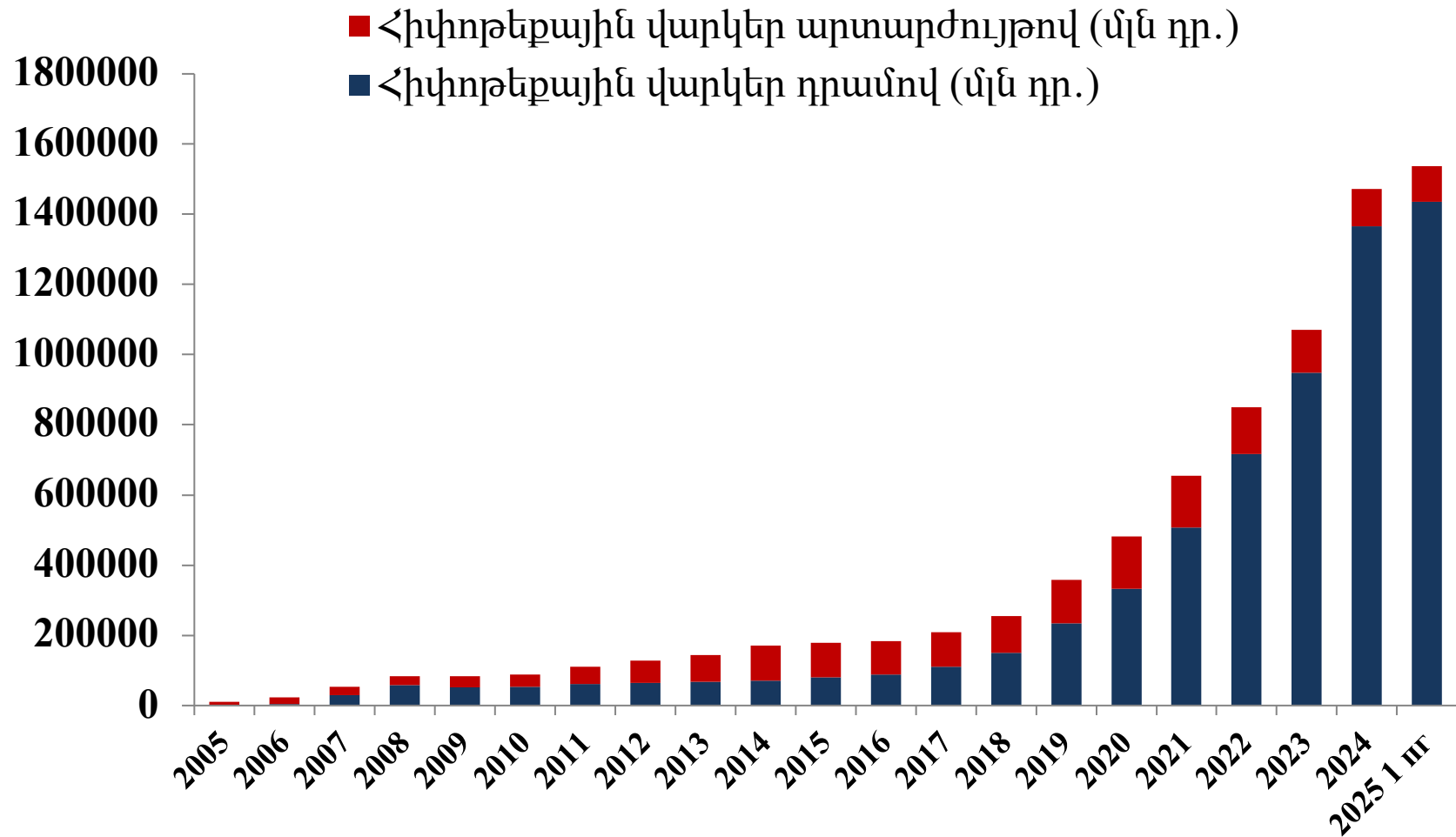
Աղբյուր. <https://www.global-rates.com/economic-indicators/inflation/consumer-prices/cpi/the-netherlands.aspx>

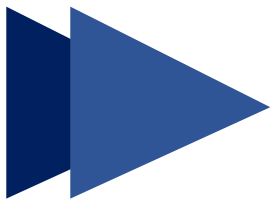
Երկիր	Գնաճը	Երկիր	Գնաճը
Belgium	1.9 %	Italy	1.7 %
Canada	1.7 %	Japan	3.0 %
China	0.02 %	Netherlands	2.9 %
Czech Rep.	2.7 %	Norway	3.3 %
Denmark	2.3 %	Poland	3.2 %
Estonia	5.4 %	Russia	9.9 %
Finland	0.2 %	South Korea	2.1 %
France	1.0 %	Spain	2.7 %
Germany	2.0 %	Sweden	0.9 %
Greece	3.1 %	Switzerland	0.2 %
India	2.6 %	Turkey	33.5 %
Ireland	1.7 %	United Kingdom	4.2 %
Israel	3.1 %	USA	2.7 %

Արտարժույթով և AMD-ով հիփոթեքային վարկավորում, 2005-2025 թթ.

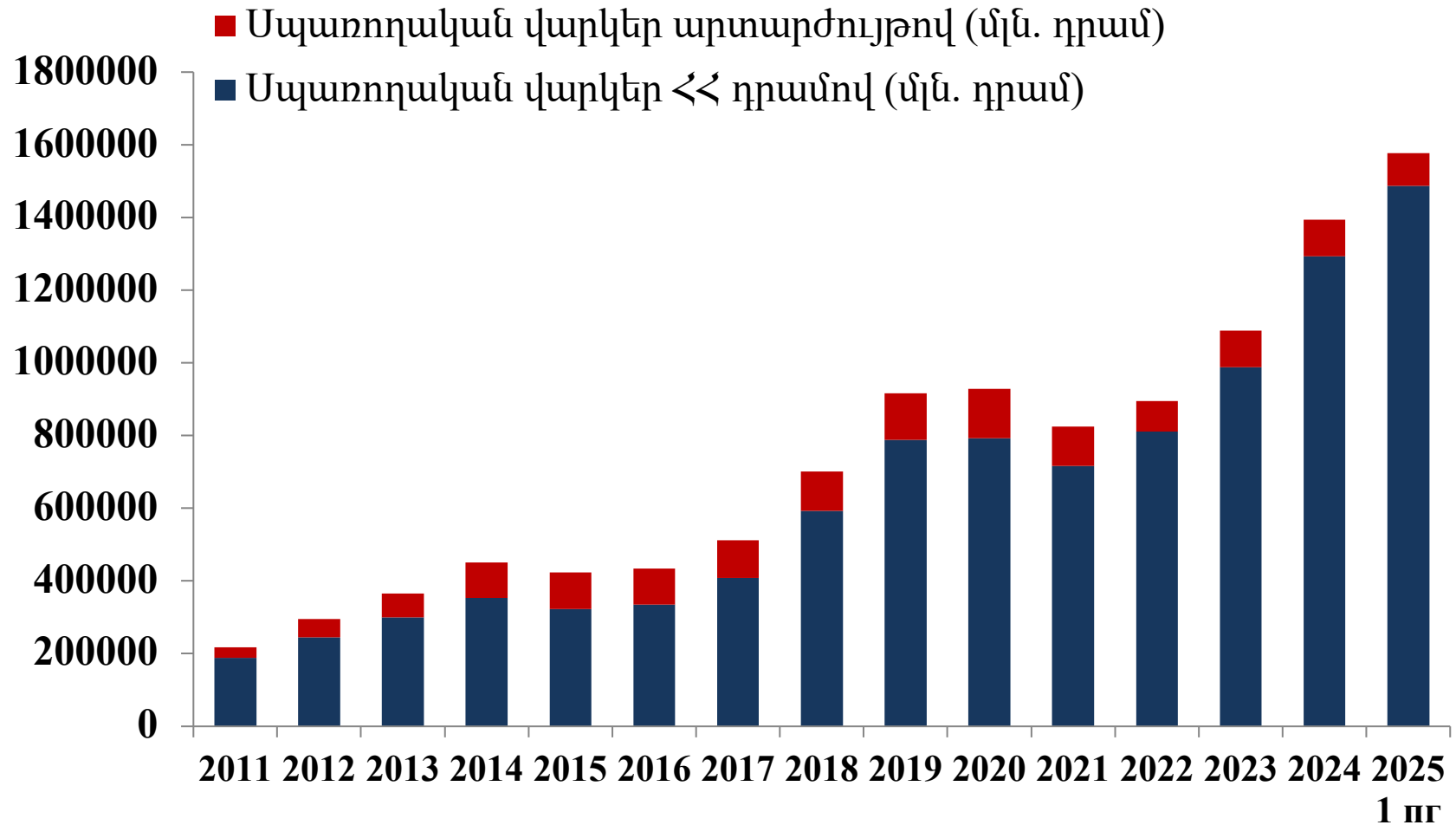
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

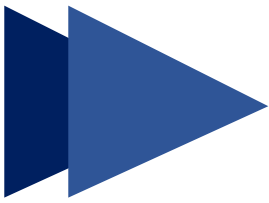

Արտարժույթով և AMD-ով սպառողական վարկավորում, 2011-2025 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

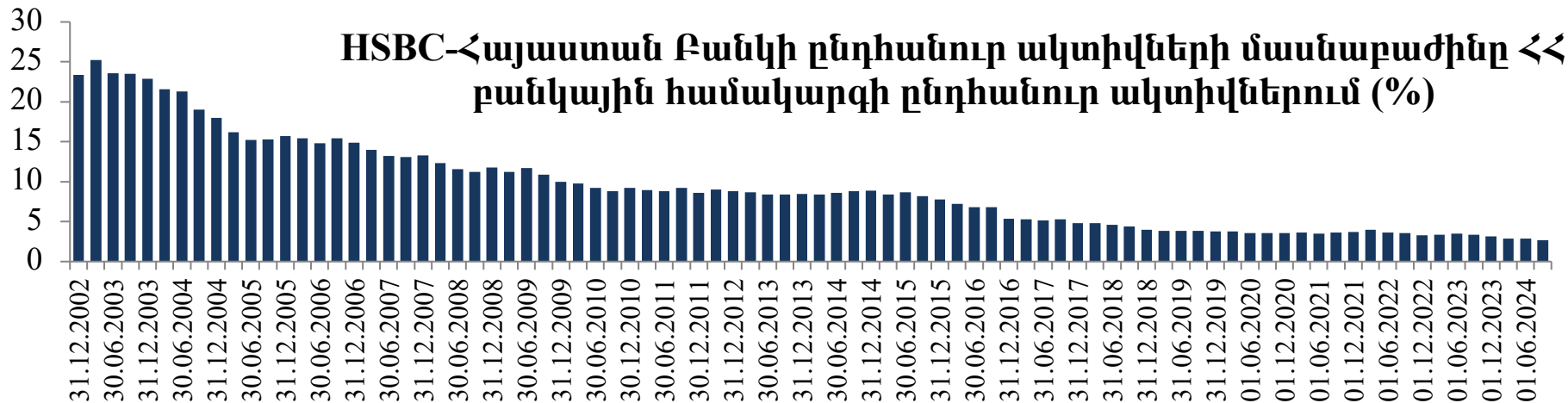
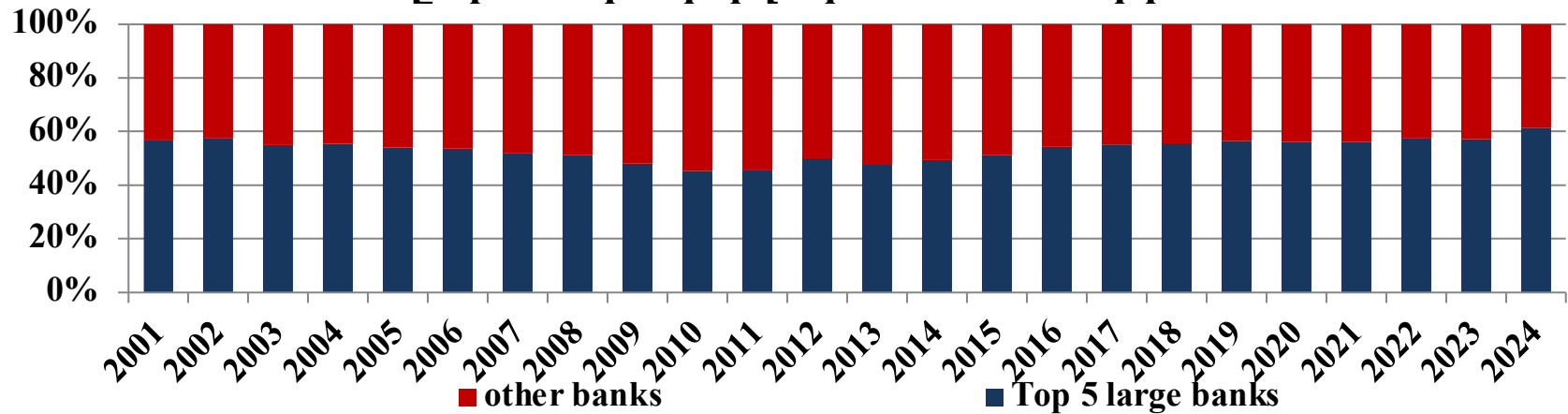

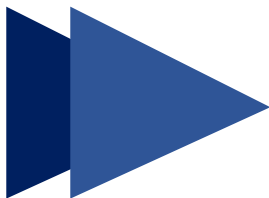

5 խոշորագույն բանկերի մասնաբաժինը ՀՀ բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվներում 2001-2024 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

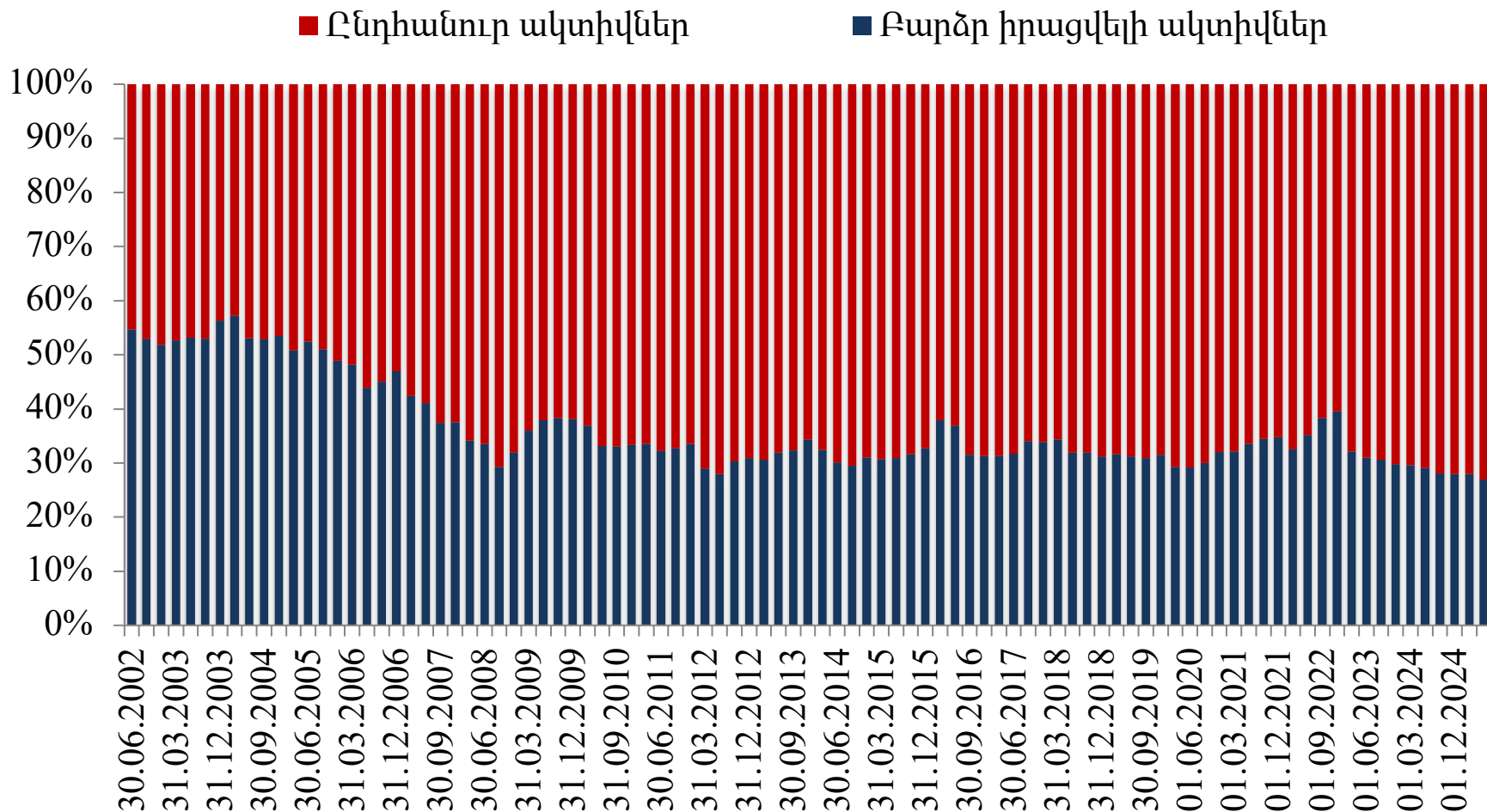
5 ամենախոշոր բանկերի մասնաբաժինը ՀՀ բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվներում 2001-2024 թթ.

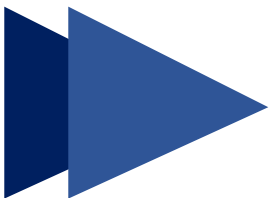

Բարձր իրացվելի ակտիվների մասնաբաժինը ՀՀ բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվներում 2001-2025 թթ.

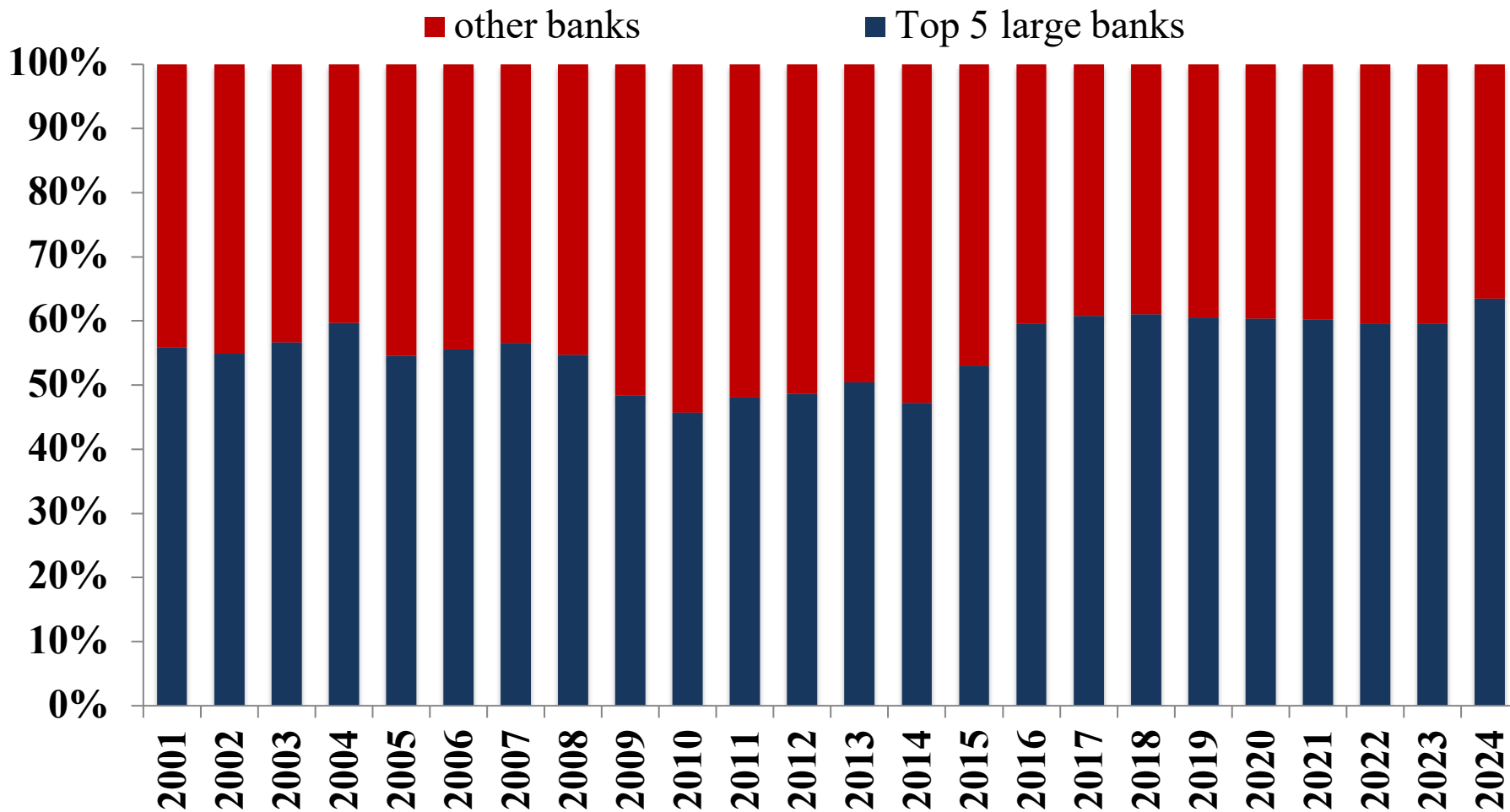
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

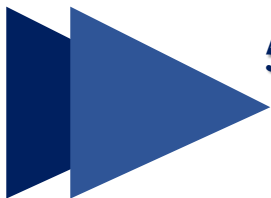

5 խոշորագույն բանկերի մասնաբաժինը ՀՀ բանկային համակարգի վարկային ներդրումների ընդհանուր ծավալում 2001-2024 թթ.

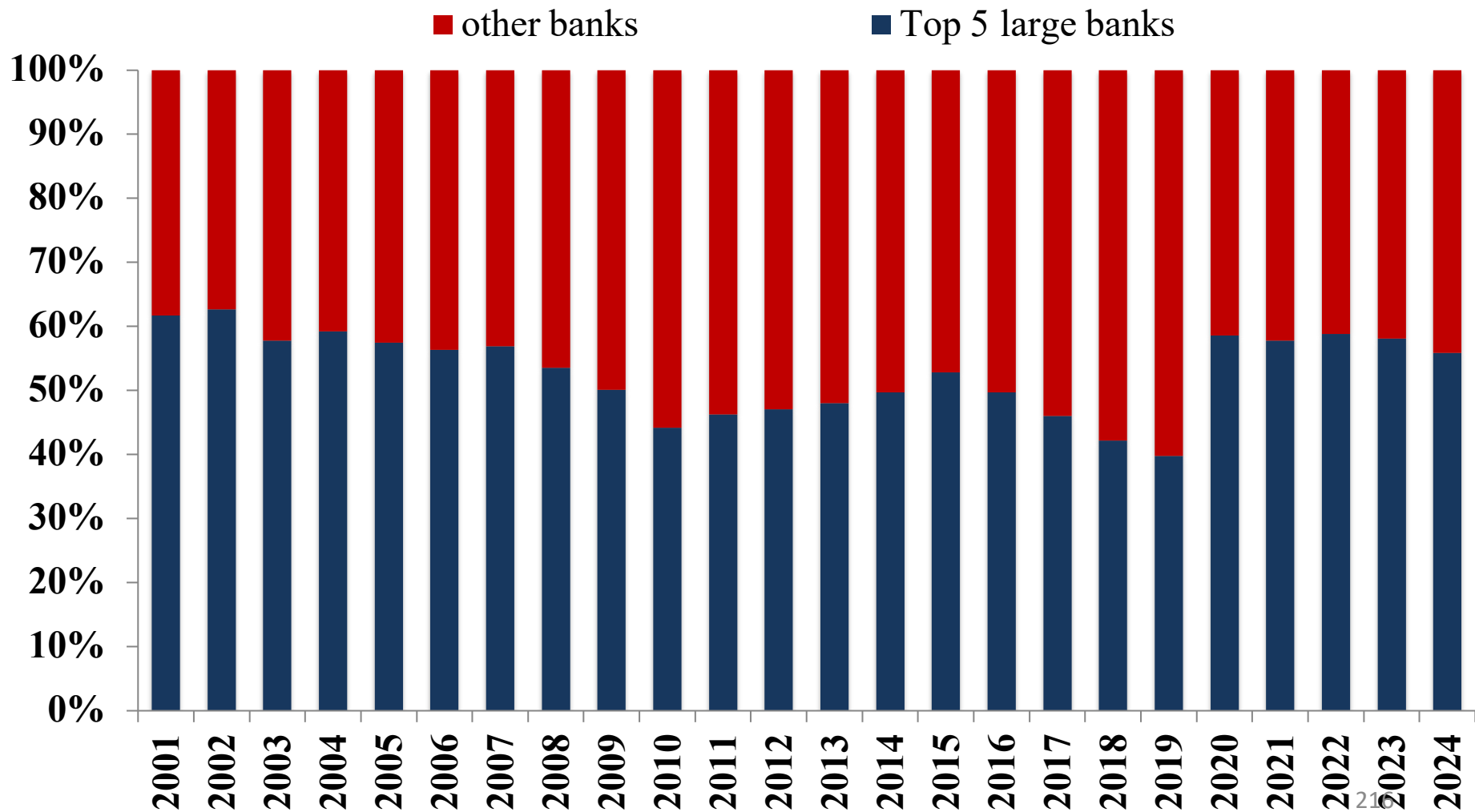
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

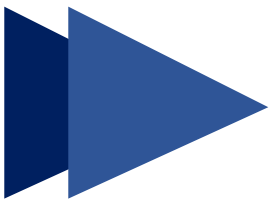

5 խոշորագույն բանկերի մասնաբաժինը ՀՀ բանկային համակարգի ընդհանուր պարտավորություններում 2001-2024 թթ.

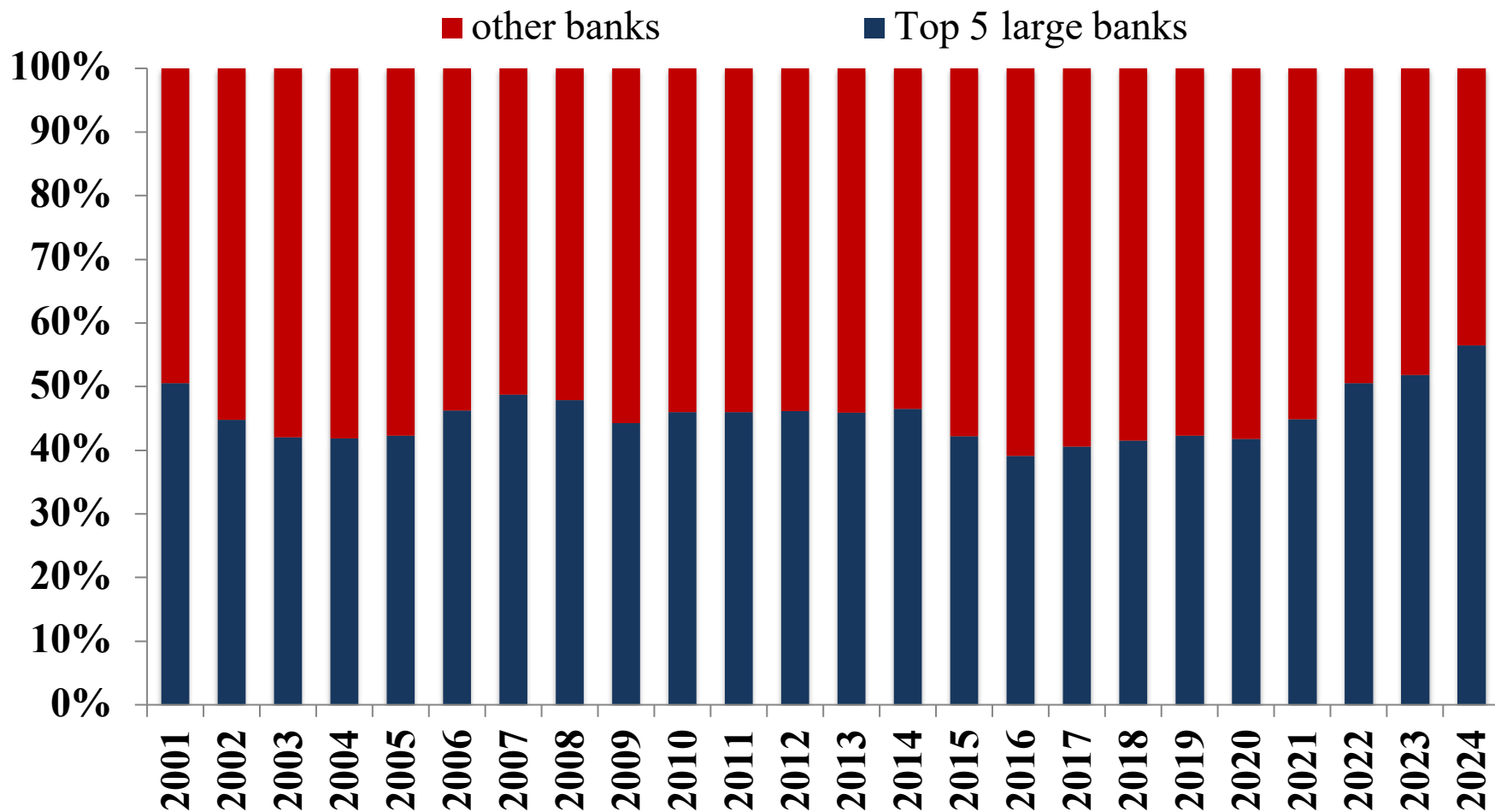
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

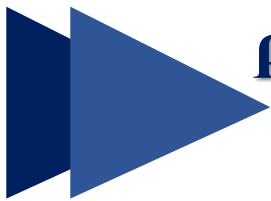

5 խոշորագույն բանկերի մասնաբաժինը ՀՀ բանկային համակարգի ընդհանուր կապիտալում 2001-2024 թթ.

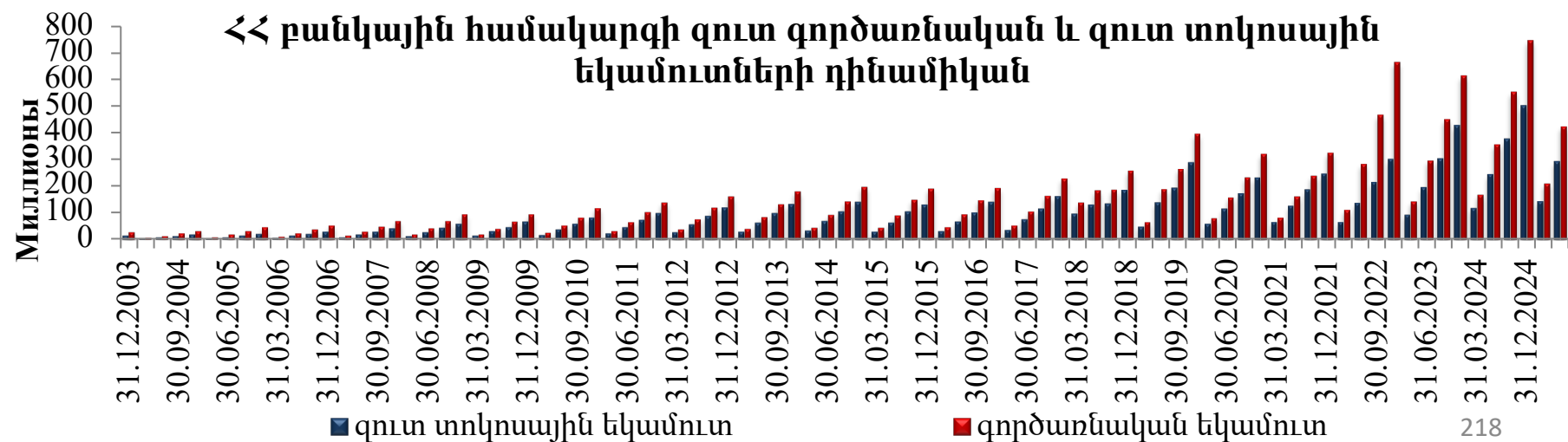
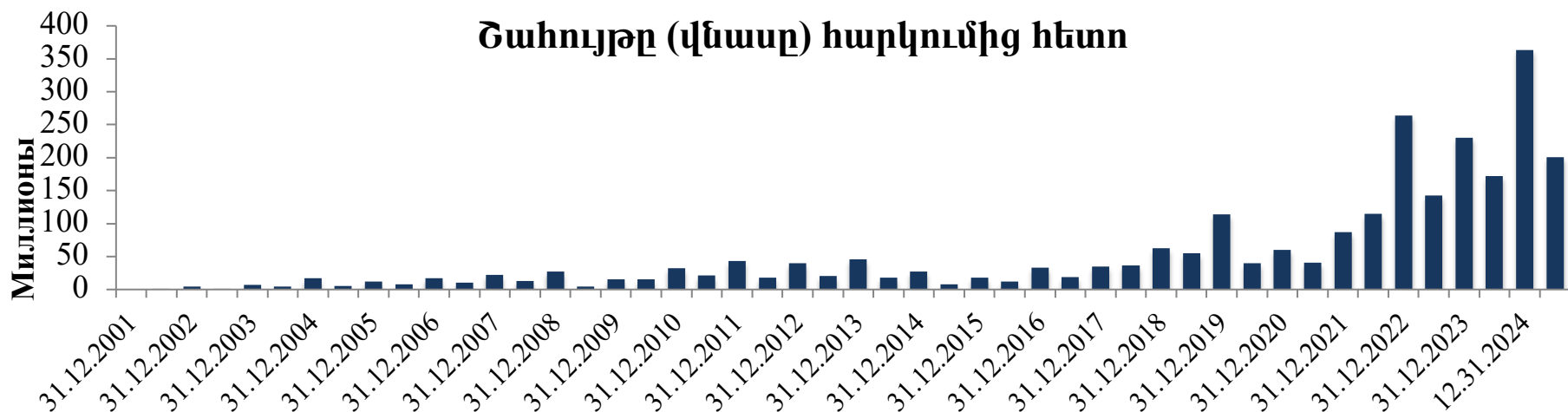
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

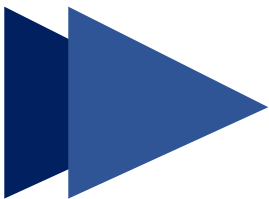

Բանկային համակարգի եկամուտները և շահույթը, 2002-2025 թթ.

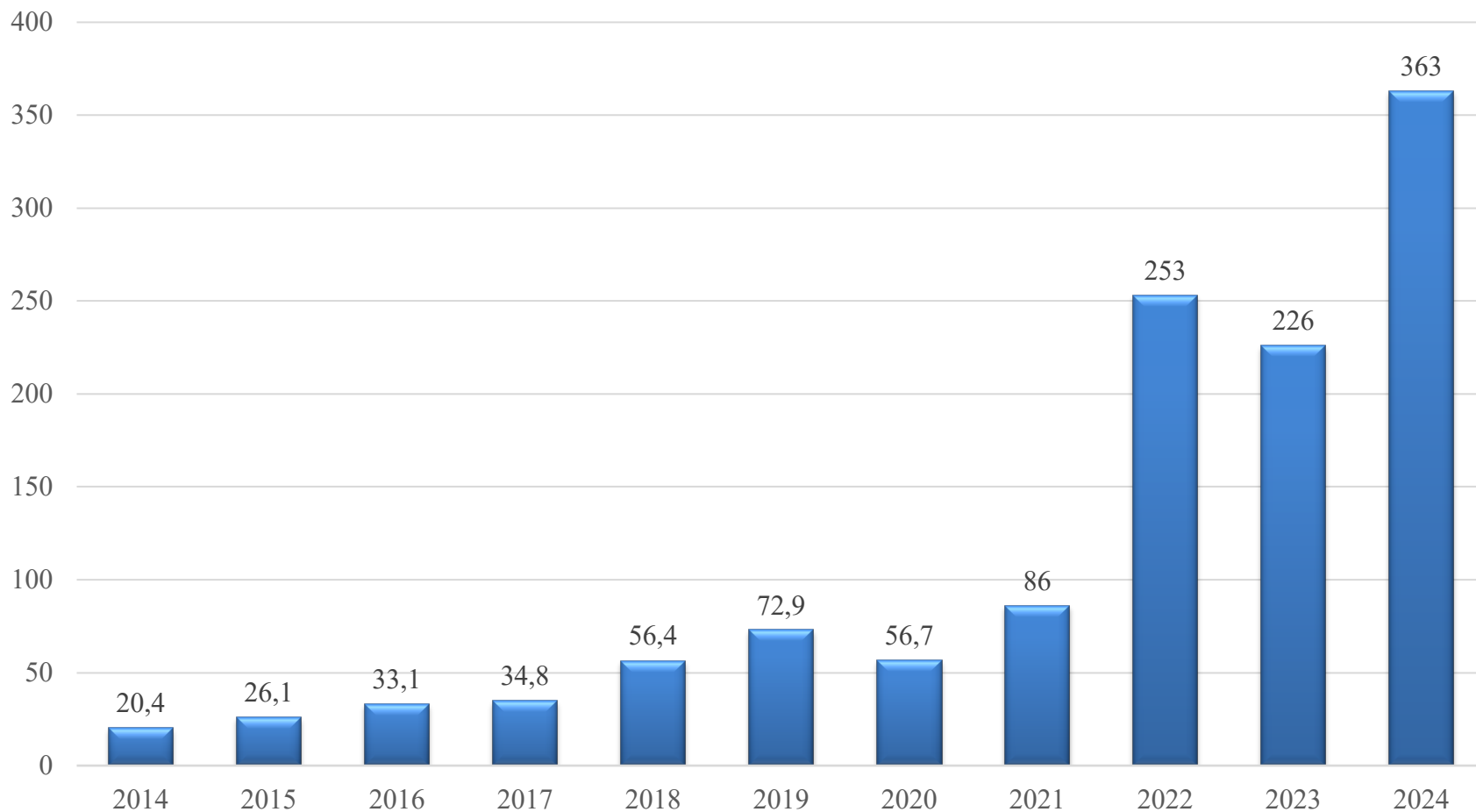
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

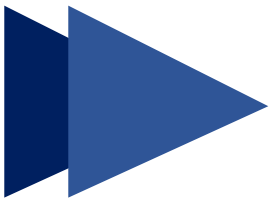

Բանկային համակարգի շահույթը, (մլրդ դր.) 2014-2024 թթ.

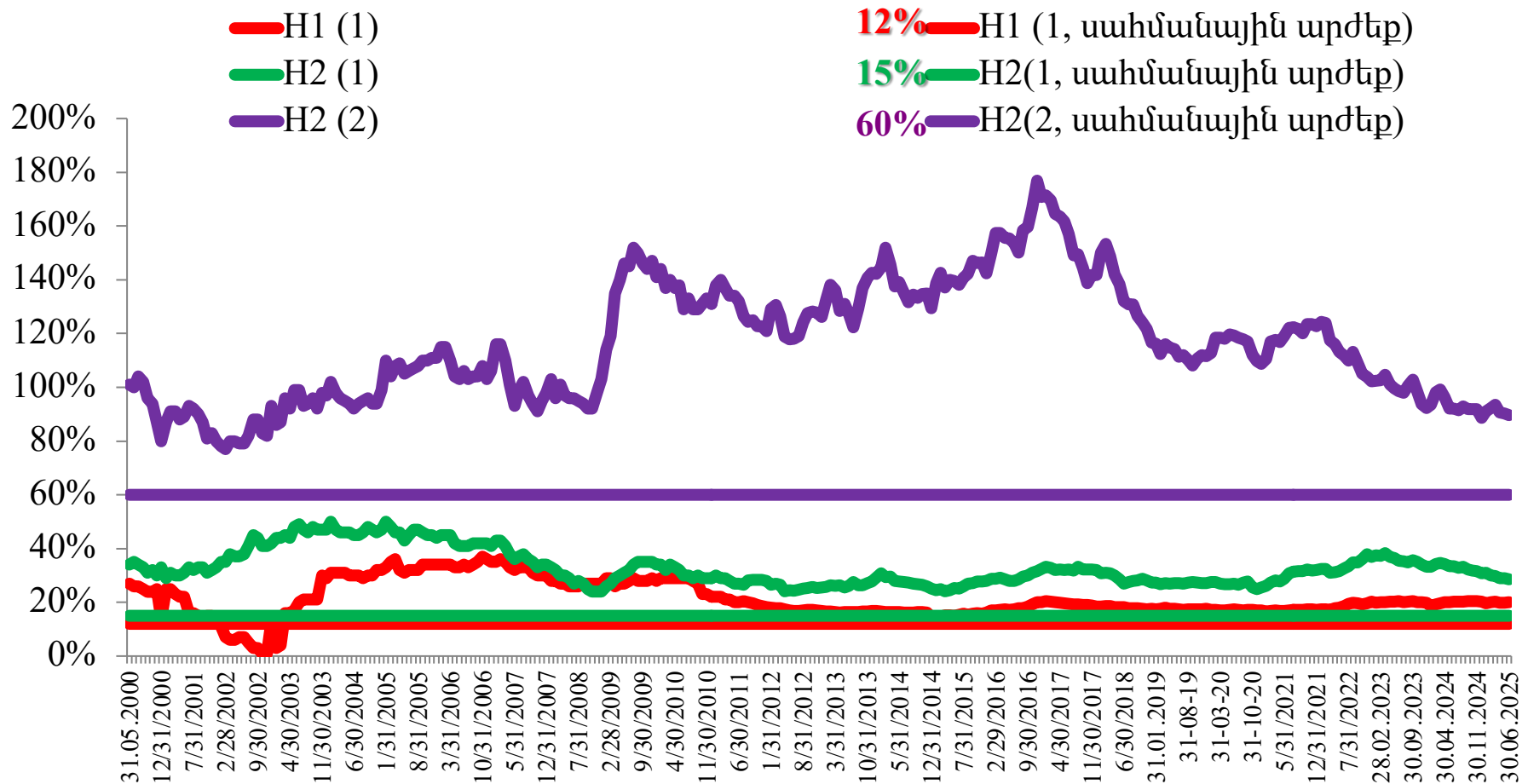
Աղբյուր. https://uba.am/upload/bankain_hamakarg_tverov/2024/Armenian_Banking_System_In_Figures_31.12.2024.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR10-XiQXIydaqLIE-ijAdO4c1IbSuEnC93NkFzIM9UIazxR5izIeOIft1U_aem_g7SZduAoEe0IBZBPvHELXO

Նորմատիվային ցուցանիշներ(%) 2000-2025 թթ.

Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am և բանկերի թերթային հաշվետվություններ

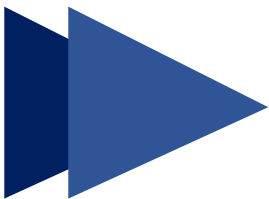
ՀՀ բանկային համակարգի ROA (շահույթ հարկումից հետո/ընդհանուր ակտիվներ), 2023-2024 թթ.

Բանկեր	31.12.2023	Բանկեր	31.12.2024
ЗАО "Банк Меллат"	4,81	ЗАО "Ардшинбанк"	5,75
ЗАО "Инекобанк"	4,47	ЗАО "Банк Меллат"	5,12
ЗАО "ID Банк"	4,23	ЗАО "Инекобанк"	3,77
ЗАО "Ардшинбанк"	3,84	ЗАО "ID Банк"	3,74
ЗАО "HSBC (Эйч-Эс-Би-Си)"	3,79	ЗАО "АмериаБанк"	3,19
ЗАО "FastBank"	3,74	ЗАО "АСВА-Кредит агриколь банк"	3,02
ЗАО "АСВА"	3,65	ОАО "Юнибанк"	2,99
ЗАО "АмериаБанк"	3,27	ОАО "Арарат Банк"	2,99
ЗАО "Конверсбанк"	2,89	ЗАО "Конверсбанк"	2,71
ОАО "Арарат Банк"	2,82	ЗАО "Эвокабанк"	2,65
ЗАО "Эвокабанк"	2,48	ЗАО "ВТБ-Армения банк"	2,59
ОАО "Юнибанк"	2,20	ЗАО "Армсвисбанк"	2,21
ЗАО "ВТБ-Армения банк"	1,67	ЗАО "Арцахбанк"	1,97
ЗАО "БиблосБанк Армения"	1,31	ЗАО "FastBank"	1,80
ОАО "Армэкономбанк"	1,02	ОАО "Армэкономбанк"	1,71
ЗАО "АМИО банк"	0,26	ЗАО "БиблосБанк Армения"	1,02
ЗАО "Армсвисбанк"	-0,51	ЗАО "АМИО банк"	0,32
ЗАО "Арцахбанк"	-15,42		

ՀՀ բանկային համակարգի ROE (շահույթ հարկումից հետո/ընդհանուր կապիտալ), 2023-2024 թթ.

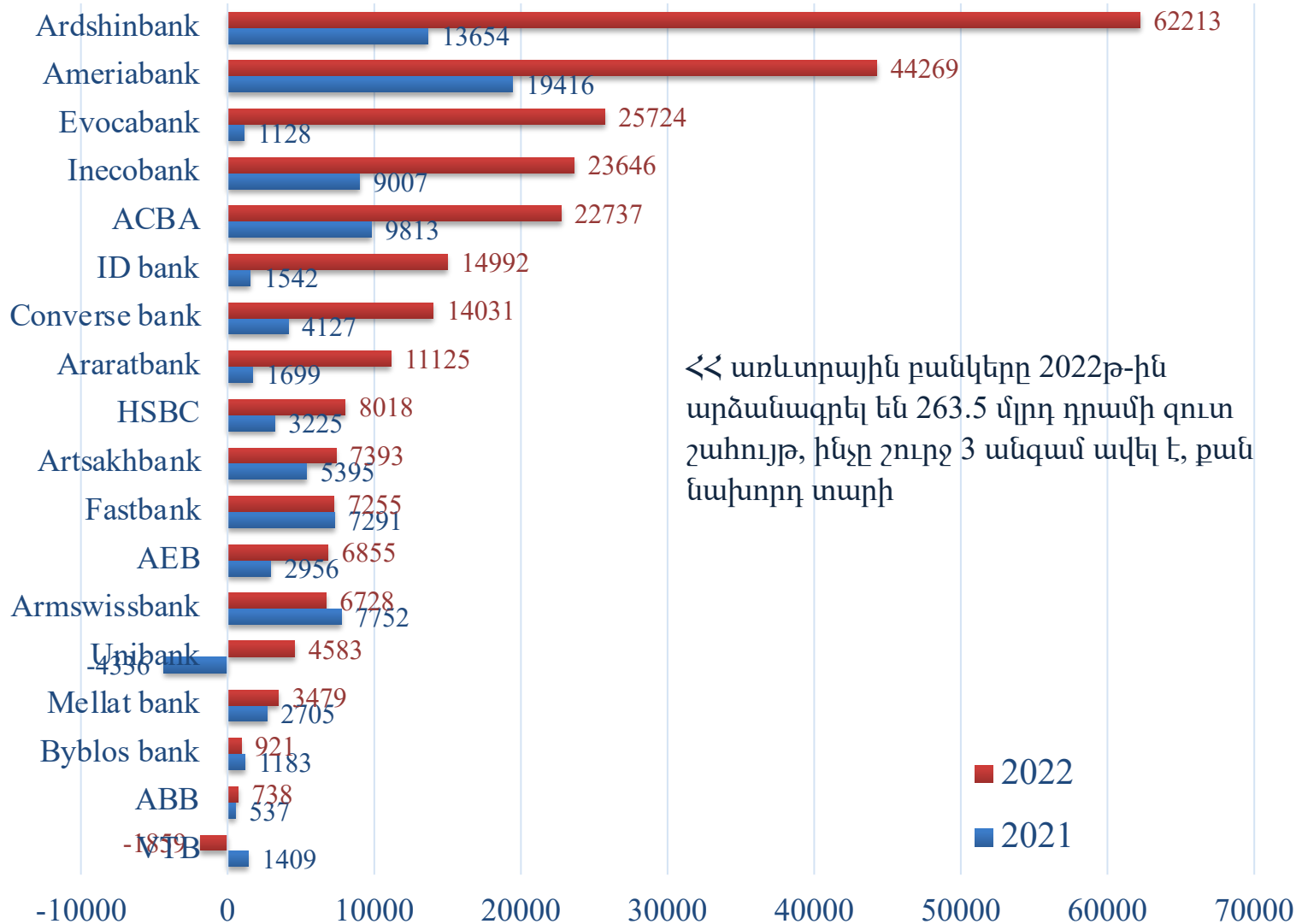
Բանկեր	31.12.2023	Բանկեր	31.12.2024
ЗАО "Ардшинбанк"	32,75	ЗАО "Ардшинбанк"	41,10
ЗАО "Инекобанк"	28,54	ЗАО "Инекобанк"	28,20
ЗАО "АмериаБанк"	23,52	ЗАО "АмериаБанк"	23,42
ЗАО "ID Банк"	23,39	ОАО "Юнибанк"	22,03
ЗАО "АСВА"	21,44	ЗАО "ID Банк"	20,25
ЗАО "Конверсбанк"	19,32	ОАО "Арарат Банк"	17,93
ОАО "Арарат Банк"	19,06	ЗАО "Конверсбанк"	17,52
ЗАО "HSBC (Эйч-Эс-Би-Си)"	18,23	ЗАО "АСВА-Кредит агриколь банк"	17,39
ЗАО "Эвокабанк"	15,89	ЗАО "Эвокабанк"	17,35
ОАО "Юнибанк"	15,11	ЗАО "Армсвисбанк"	14,23
ЗАО "Банк Меллат"	10,31	ОАО "Армэкономбанк"	11,65
ЗАО "FastBank"	8,18	ЗАО "Банк Меллат"	10,47
ОАО "Армэкономбанк"	7,81	ЗАО "ВТБ-Армения банк"	10,32
ЗАО "ВТБ-Армения банк"	7,63	ЗАО "Арцахбанк"	9,48
ЗАО "БиблосБанк Армения"	4,65	ЗАО "FastBank"	7,19
ЗАО "АМИО банк"	1,37	ЗАО "БиблосБанк Армения"	3,87
ЗАО "Армсвисбанк"	-3,93	ЗАО "АМИО банк"	1,78
ЗАО "Арцахбанк"	-75,29		

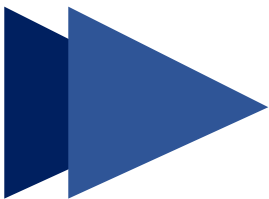
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից առևտրային բանկերի պաշտոնական և հաշվետվությունների տվյալներով՝ հրապարակված ՉԼՄ-ներում

ՀՀ առևտրային բանկերի զուտ շահույթը 2021-2022 թթ.

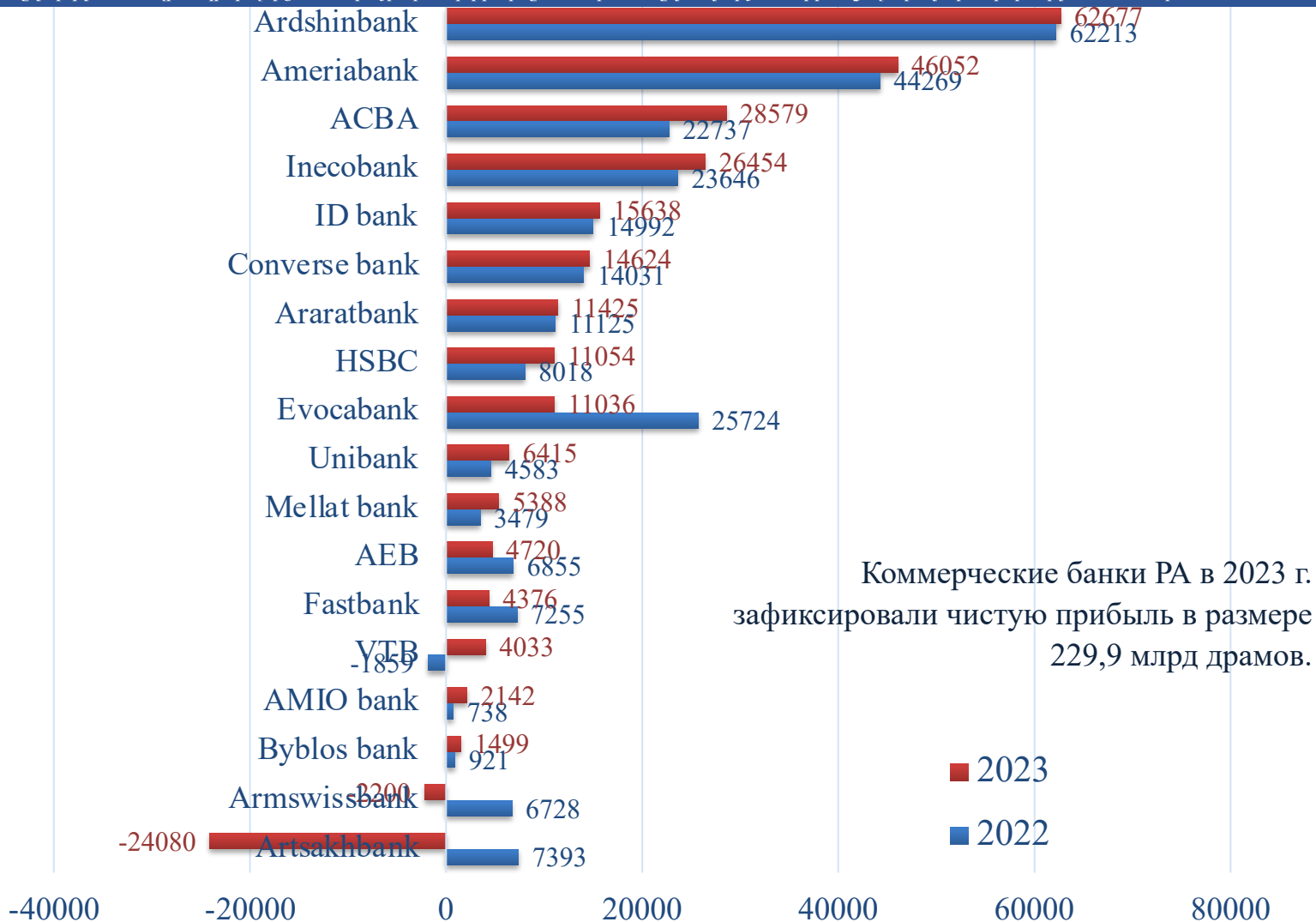
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից առևտրային բանկերի պաշտոնական հաշվետվությունների տվյալներով՝ հրապարակված ՉԼՄ-ներում

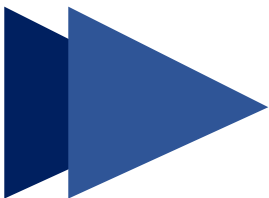

ՀՀ առևտրային բանկերի զուտ շահույթը 2022-2023 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից առևտրային բանկերի պաշտոնական հաշվետվությունների տվյալներով՝ հրապարակված ՉԼՄ-ներում

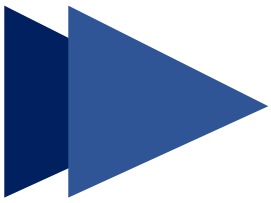

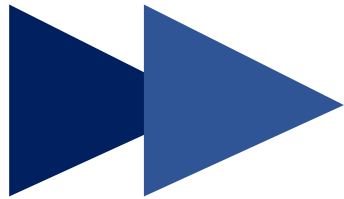
ՀՀ առևտրային բանկերի զուտ շահույթը 2023-2024 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից առևտրային բանկերի պաշտոնական հաշվետվությունների տվյալներով՝ հրապարակված ՉԼՄ-ներում

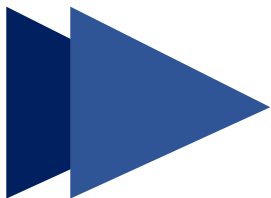

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ

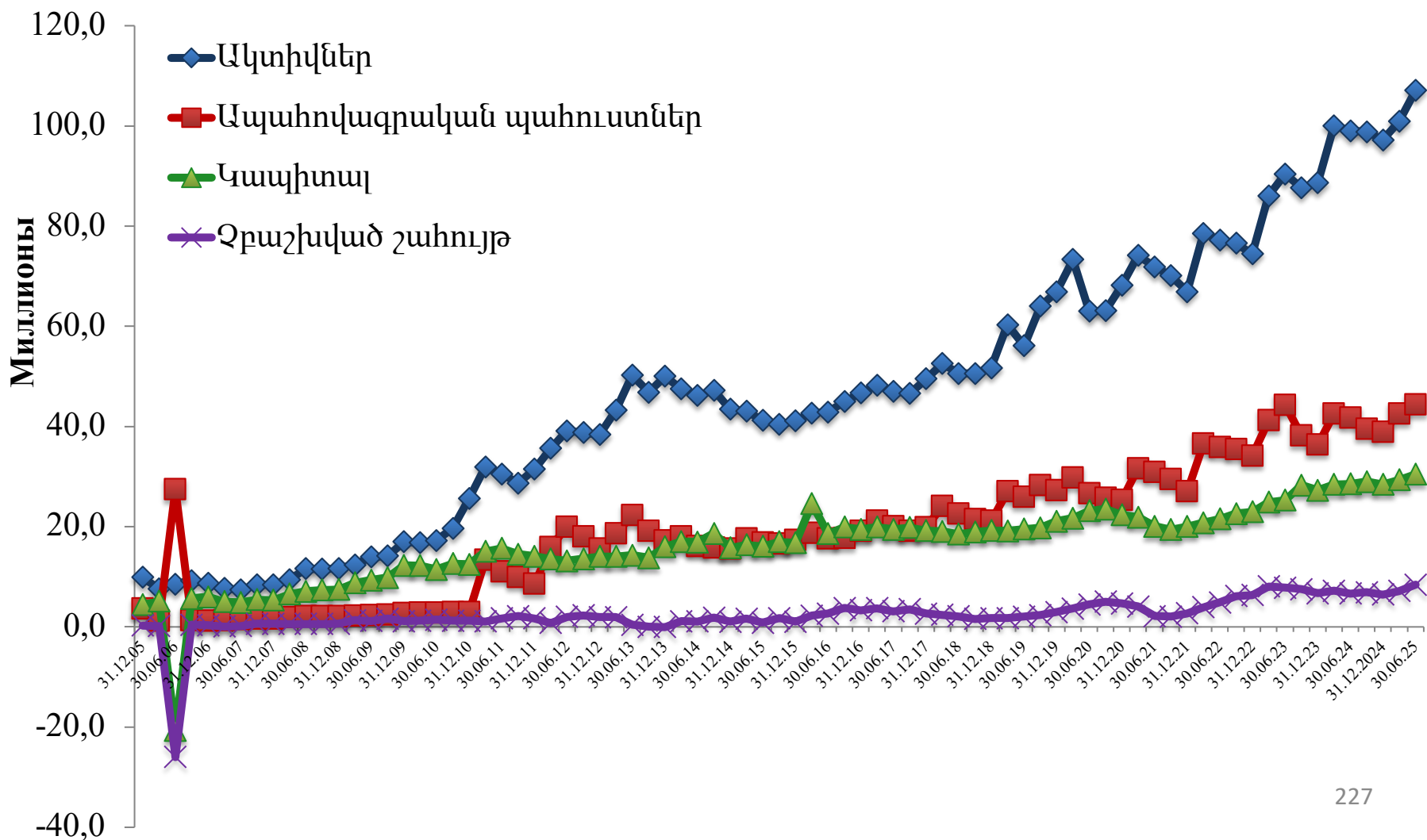

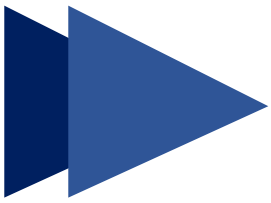
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

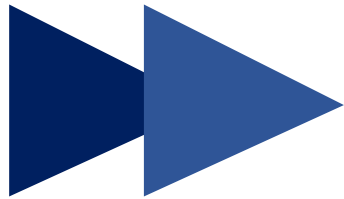
Ապահովագրական շուկայի ցուցանիշները (հազ. դրամ), 2000-2025 թթ.

Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am և բանկերի թերթային հաշվետվություններ

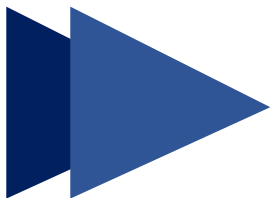

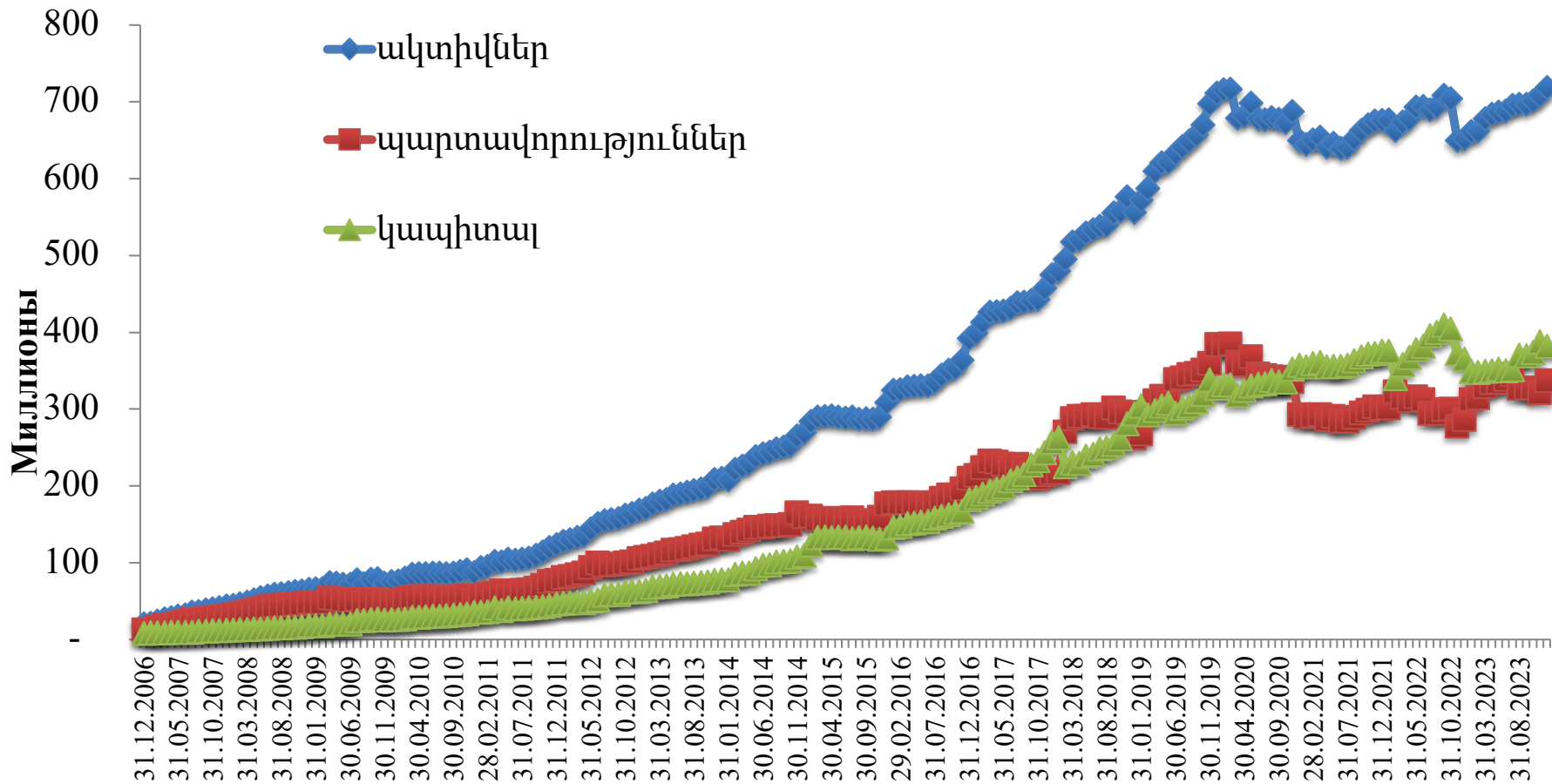
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

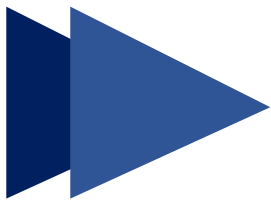

**ՎԱՐԿԱՅԻՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

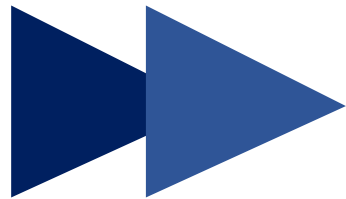

Վարկային կազմակերպությունների ցուցանիշները (հազ. դրամ), 2005-2025 թթ.

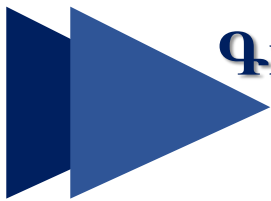

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ

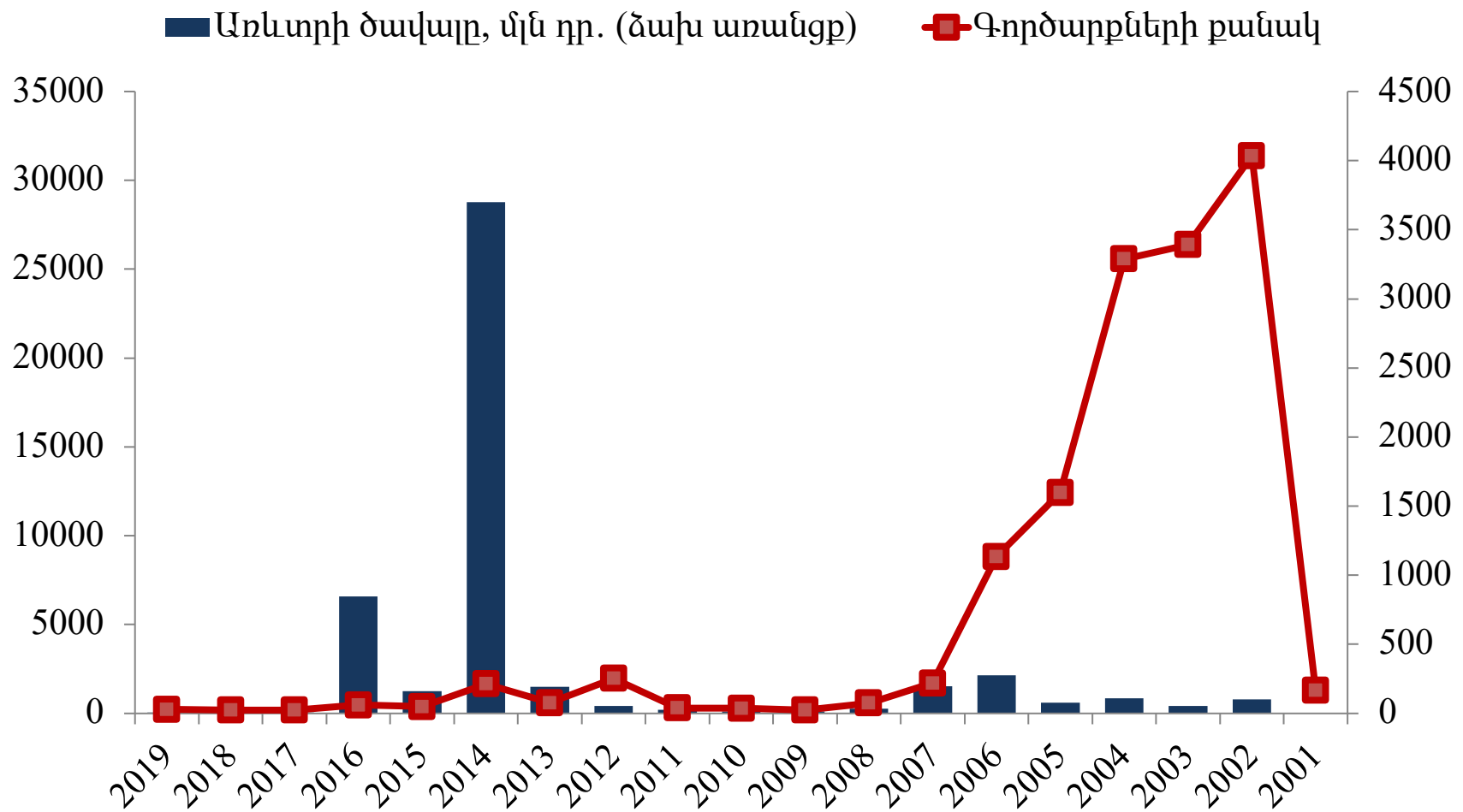
ՖՈՆԴԱՅԻՆ ԲՈՐՍԱ

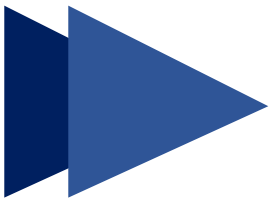
NASDAQ OMX Armenia

Գործարքների ծավալը և քանակը բաժնետոմսերի շուկայում 2000-2019 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից Հայաստանի Փոնդային Բորսայի տվյալներով, www.nasdaqomx.am

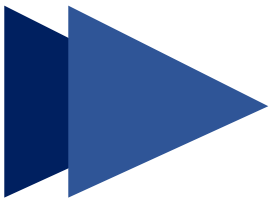

Գործարքների ծավալը բաժնետոմսերի շուկայում 2022

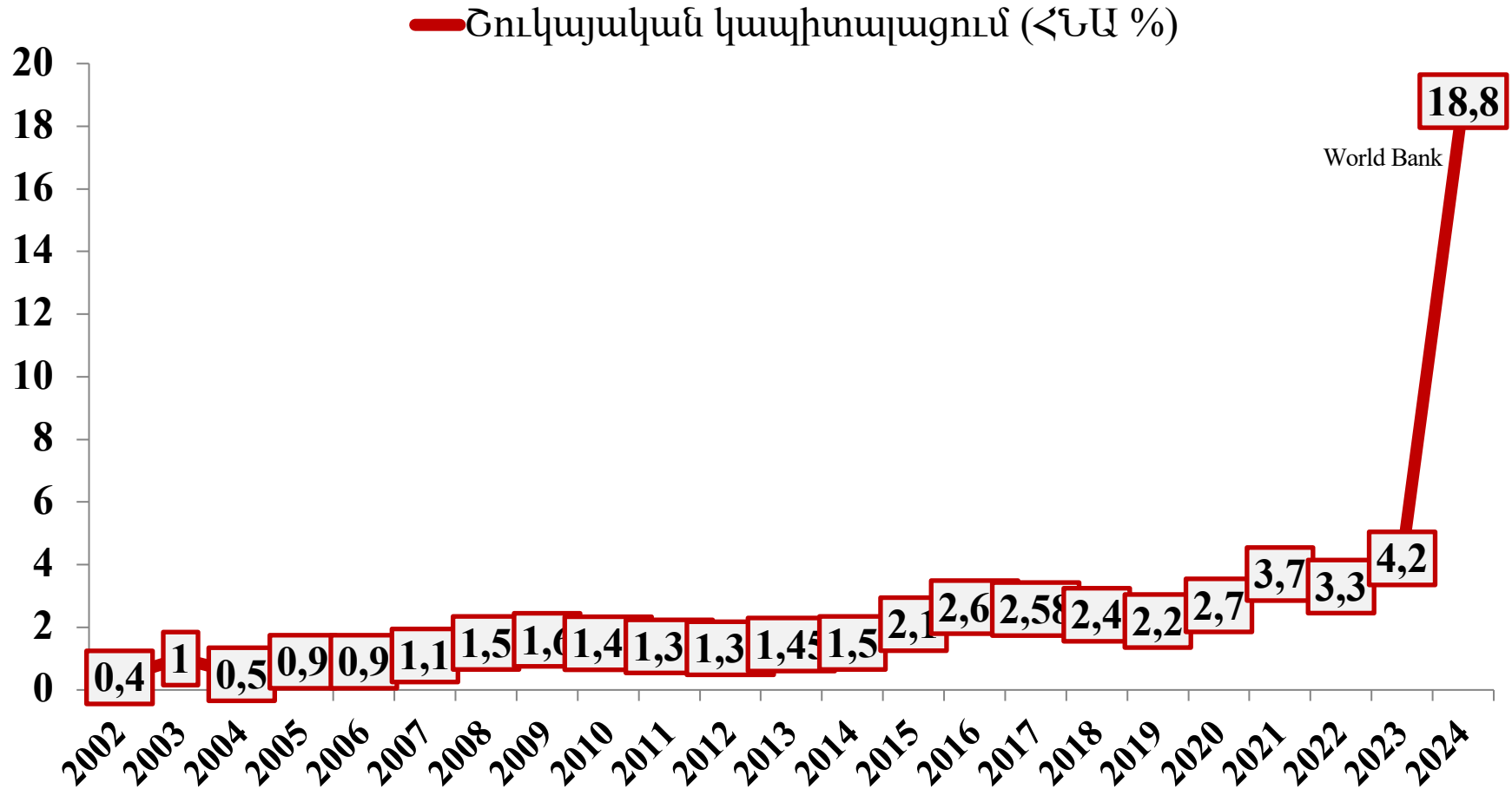
Աղբյուր. Հայկական Փոնդային Բորսա www.nasdaqomx.am

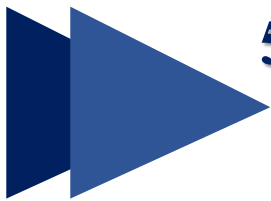
	Issuer	Class	List	Value traded
1	"ACBA BANK"	Common Nominal Stock	A	41,391,300
2	"ASCE GROUP" OJSC	Common Nominal Stock	C	3,348,000
3	"UNIBANK" OJSC	Common Nominal Stock	C	1,097,100
4	«ARMECONOMBANK» OJSC	Common Nominal Stock	B	110,000

Շուկայական կապիտալացումը Հայաստանում, 2002-2024 թթ.

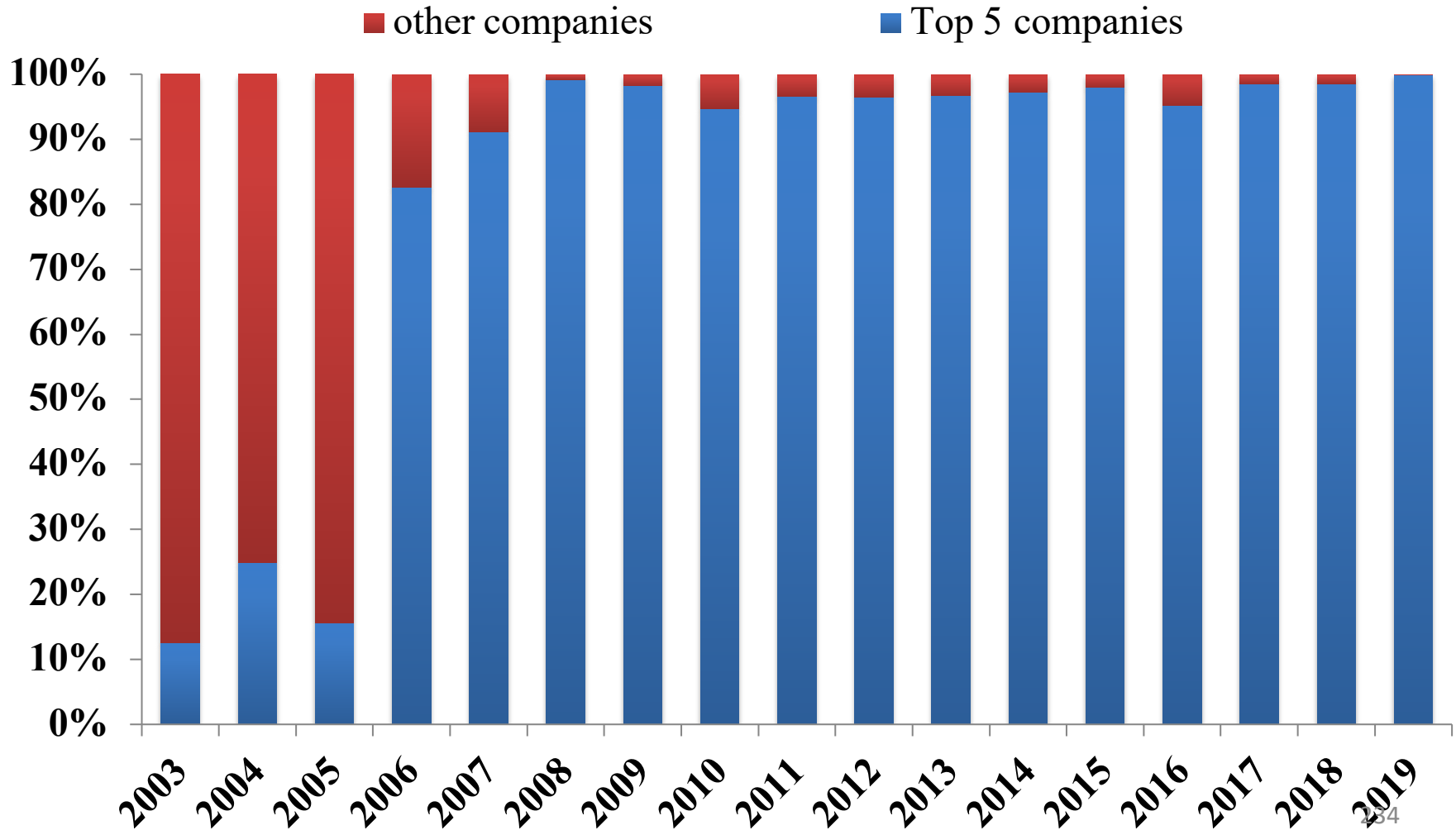
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից Հայաստանի Փոնդային Բորսայի տվյալներով, www.nasdaqomx.am

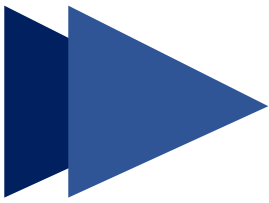

5 խոշորագույն ընկերությունների մասնաբաժինը շուկայում կապիտալացման ծավալում

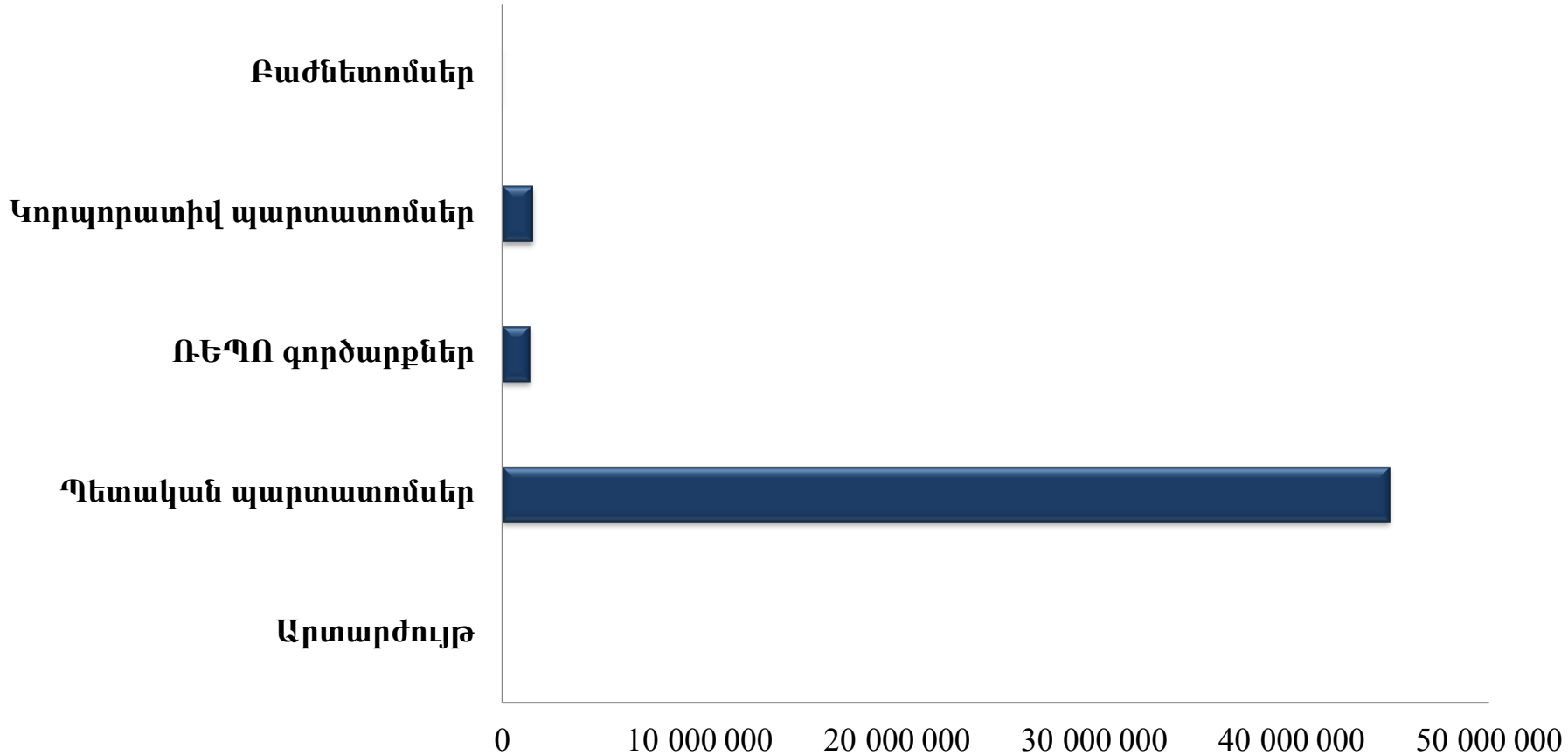
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից Հայաստանի Փոնդային Բորսայի տվյալներով, www.nasdaqomx.am

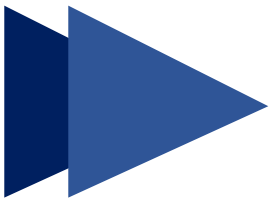

Հայկական Ֆոնդային Բորսայում գործարքների կառուցվածքը 2019

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից Հայաստանի Ֆոնդային Բորսայի տվյալներով, www.nasdaqomx.am

	Արտարժույթ	Պետական պարտատոմսեր	ՌԵՊՈ գործարքներ	Կորպորատիվ պարտատոմսեր	Բաժնետոմսեր
■ հազ. դրամ	0	44 958 911	1 429 596	1 554 247	38 965

Հայկական Փոնդային բորսայի (AMX) կապիտալացում 2025 թ.

Աղբյուր. <https://amx.am>

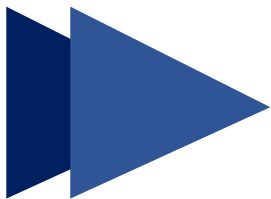
Հայկական Փոնդային բորսայի (AMX) կապիտալացումն ըստ դիրքի

- 2025 թ. ` 668 մլրդ դոլար:
- 34 - թողարկողների քանակ
- 206 - ցուցակված և առևտրին թույլատրված արժեթղթերի քանակ
- 630,6 մլրդ դրամ - կորպորատիվ պարտատոմսերի ընդհանուր շուկայական ծավալ

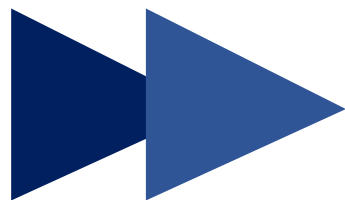
2024 թ.

- 6.6 տրլն դրամ` արժեթղթերի ընդհանուր անվանական արժեքը բոլոր հաշիվներում
- 4,1 տրլն դրամ` ընդհանուր շուկայական արժեք
- 439.3 մլրդ դրամ` Փոնդային շուկայի կապիտալացում
- 768,7 մլրդ դրամ` կորպորատիվ պարտատոմսերի շուկայական արժեք
- 2,9 տրլն դրամ` պետական պարտատոմսերի շուկայական արժեք

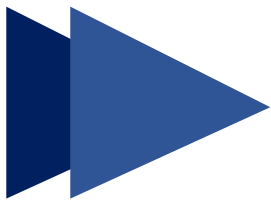
Ամեն տարի կա առնվազն մեկ IPO, իսկ բորսայում ցուցակված ընկերությունների թիվը այժմ հասել է 13-ի:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

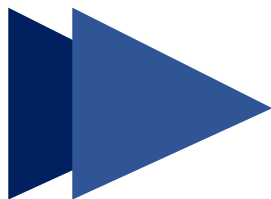
**ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿԱՅԻՆ
ՖՈՆԴԵՐ**

**ՀՀ պարտադիր կուտակային ապահովագրության
կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների կառուցվածքը
30.06.2025 թ. դրությամբ (ընդհանուր ակտիվների %-ներ)**

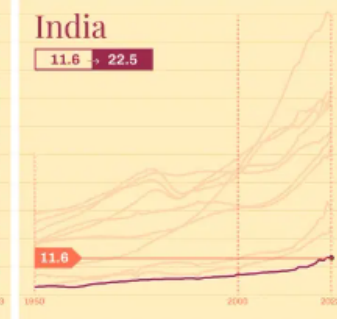
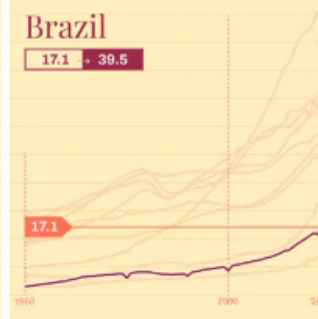
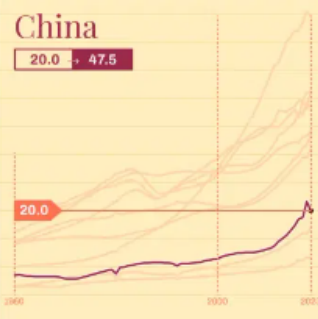
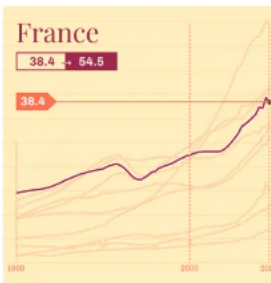
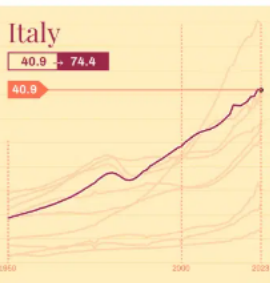
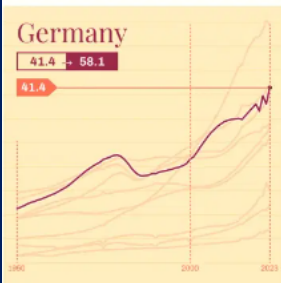
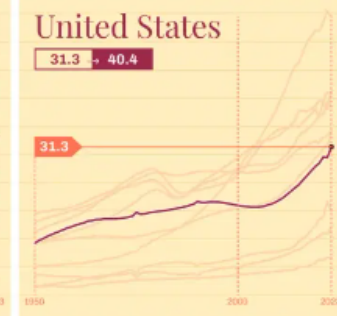
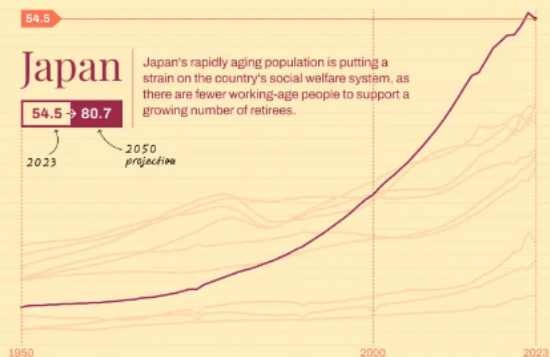
Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ, <https://www.cba.am/am/SitePages/statfinorg.aspx>

	հազ. AMD	% - ընդհանուր ակտիվների
Ակտիվներ USD-ով	443 969 057	35,6
Ակտիվներ AMD-ով	802 861 790	64,4
Ընդամենը:	1 246 830 847	100,0
ՀՀ պետական պարտատոմսեր	479 342 722	38,4
դրամական ակտիվներ և ավանդներ	255 244 586	20,5
բաժնետոմսեր	421 231 736	33,8
այլ ակտիվներ	87 752 074	7,0

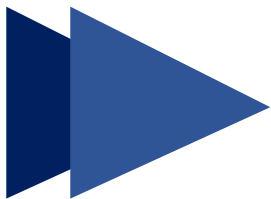
Top 10 Economies Old-Age Dependency

Uppnup. https://www.voronoiaapp.com/demographics/World-is-ageing-Is-there-a-dependency-crisis-794?fbclid=IwY2xjawE6j0dleHRuA2FlbQlXMQABHSpzZi-n-BvOxsil-UJb7fvQ3eORVpKn_6GKLu4gGhKocEiaS6yaSRbHUA_aem_REdJgyZxXftQPwKTNGS3lw#home

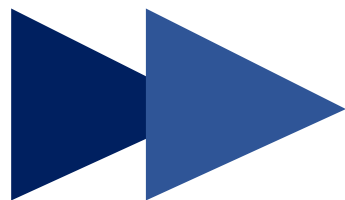

	Brazil	Canada	China	France	Germany	India	Italy	Japan	UK	USA
1950	6,5	14	8,5	19,5	16,2	6,4	14,3	9,9	17,9	14,2
2023	17,1	33,4	20	38,4	41,4	11,6	40,9	54,5	34,2	31,3
2050F	39,5	44,9	47,5	54,5	58,1	22,5	74,4	80,7	47,1	40,4

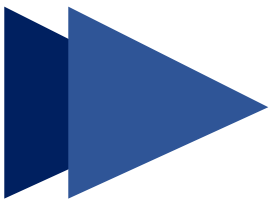
number of individuals aged 65+
100 people of working age (20-64)

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

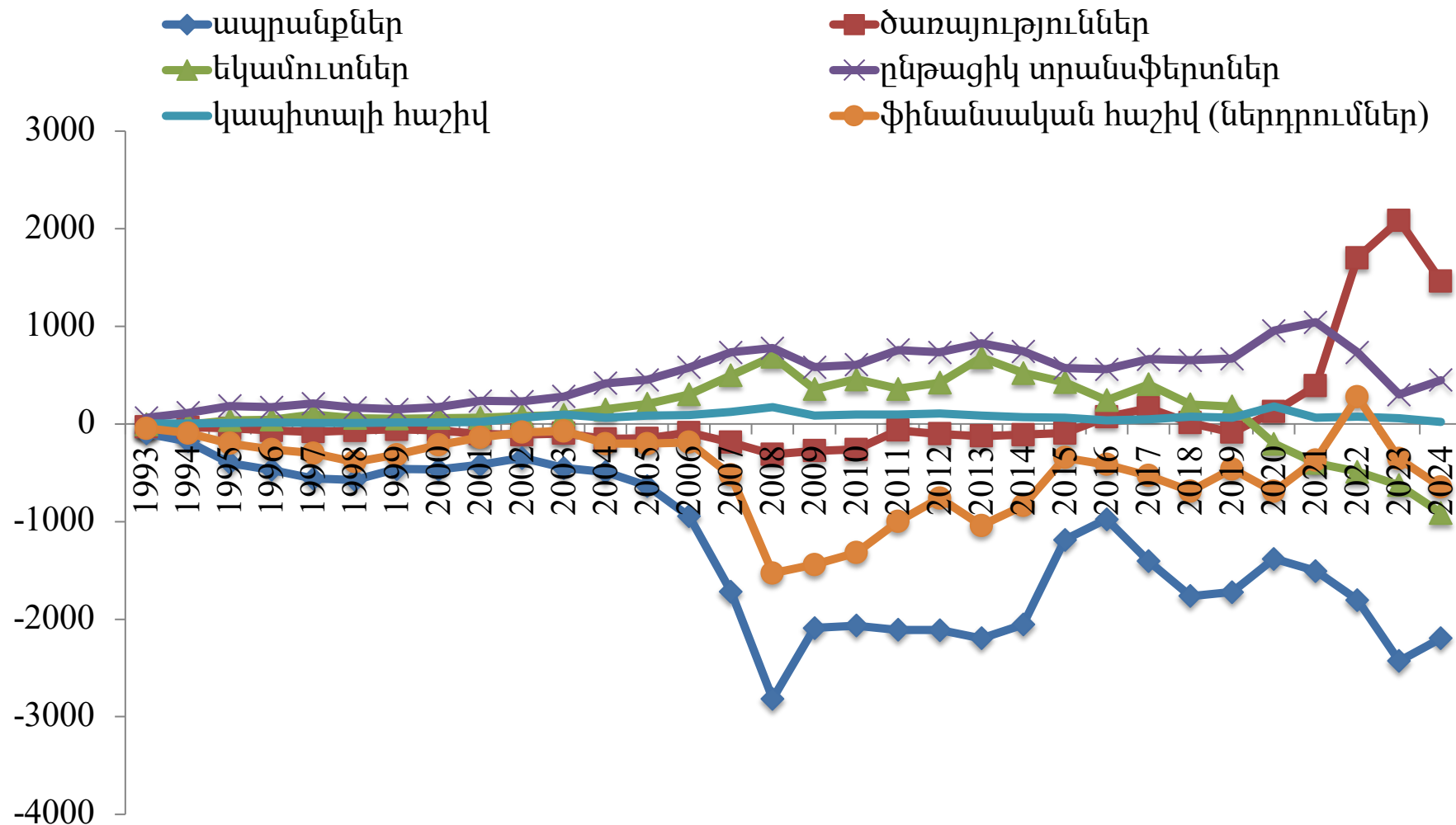

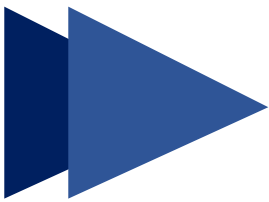
**ԴՐԱՄԱՎԱՐԿԱՅԻՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**

ՀՀ վճարային հաշվեկշիռը և դրա կառուցվածքը 1993-2024 թթ.

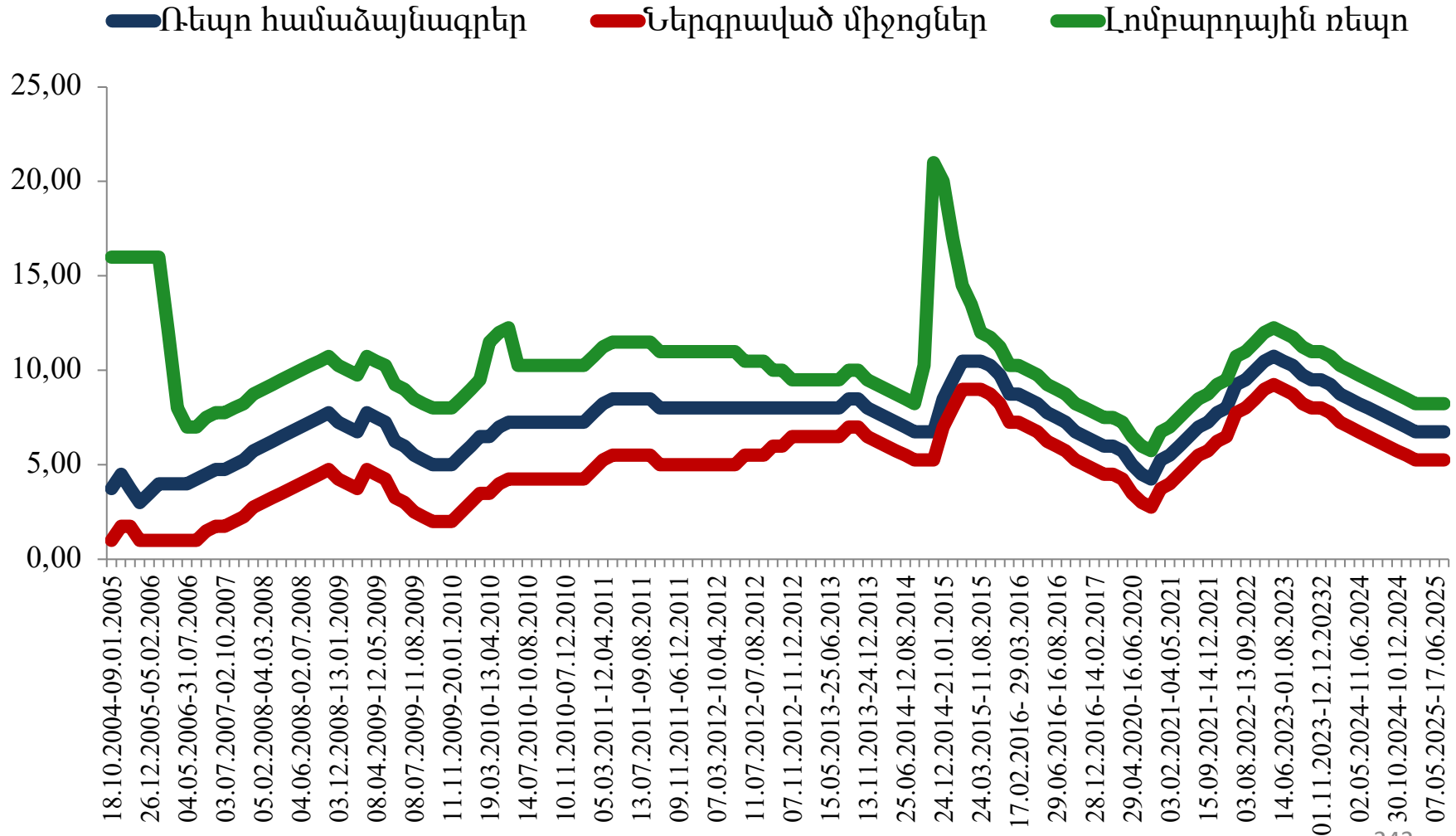
Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am

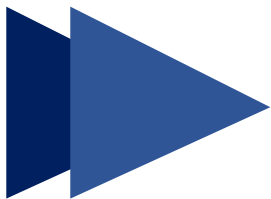

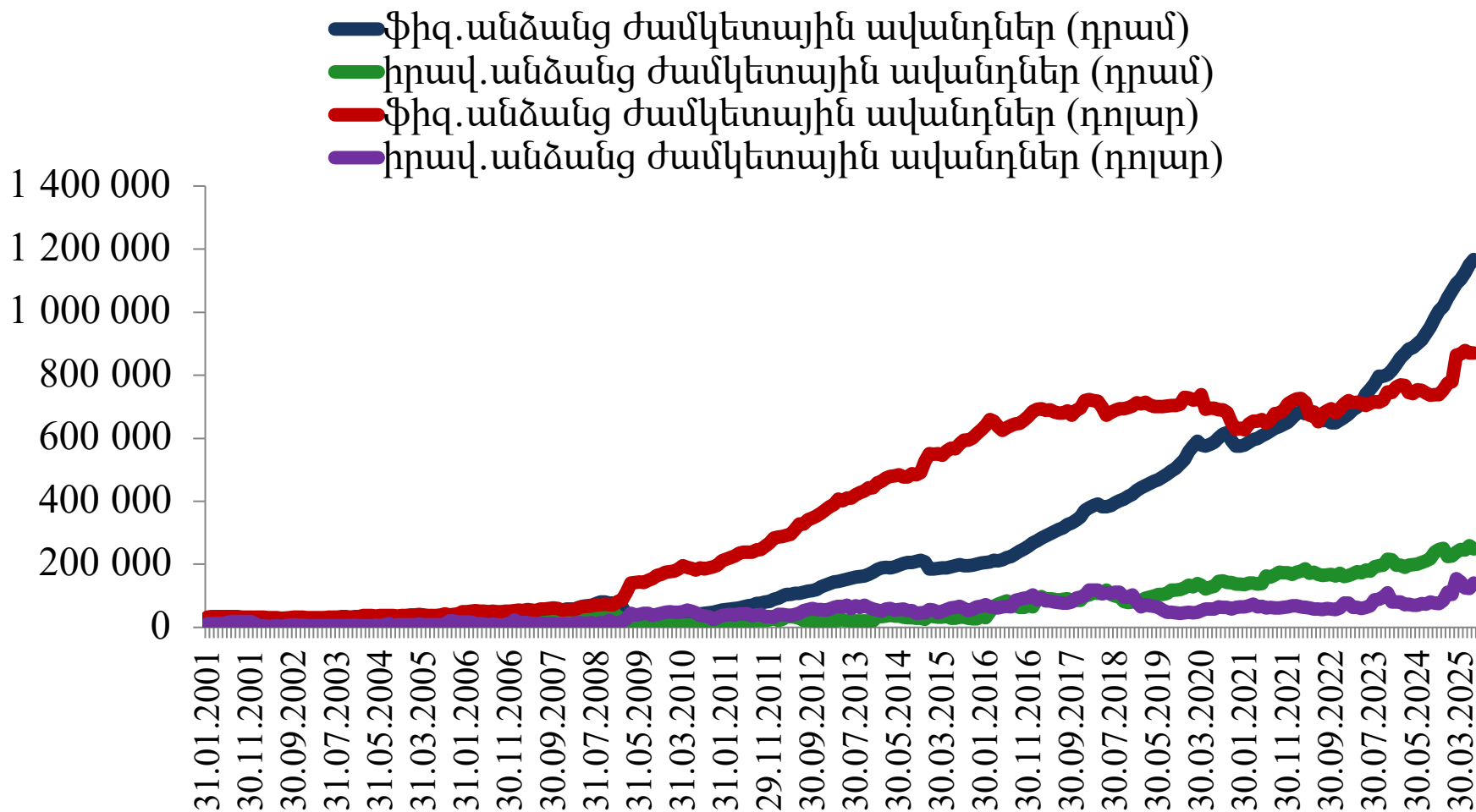
Ֆինանսական շուկայում ՀՀ ԿԲ գործառնությունների տոկոսադրույքները, 2003-2025 թթ.

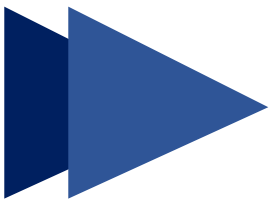
Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am

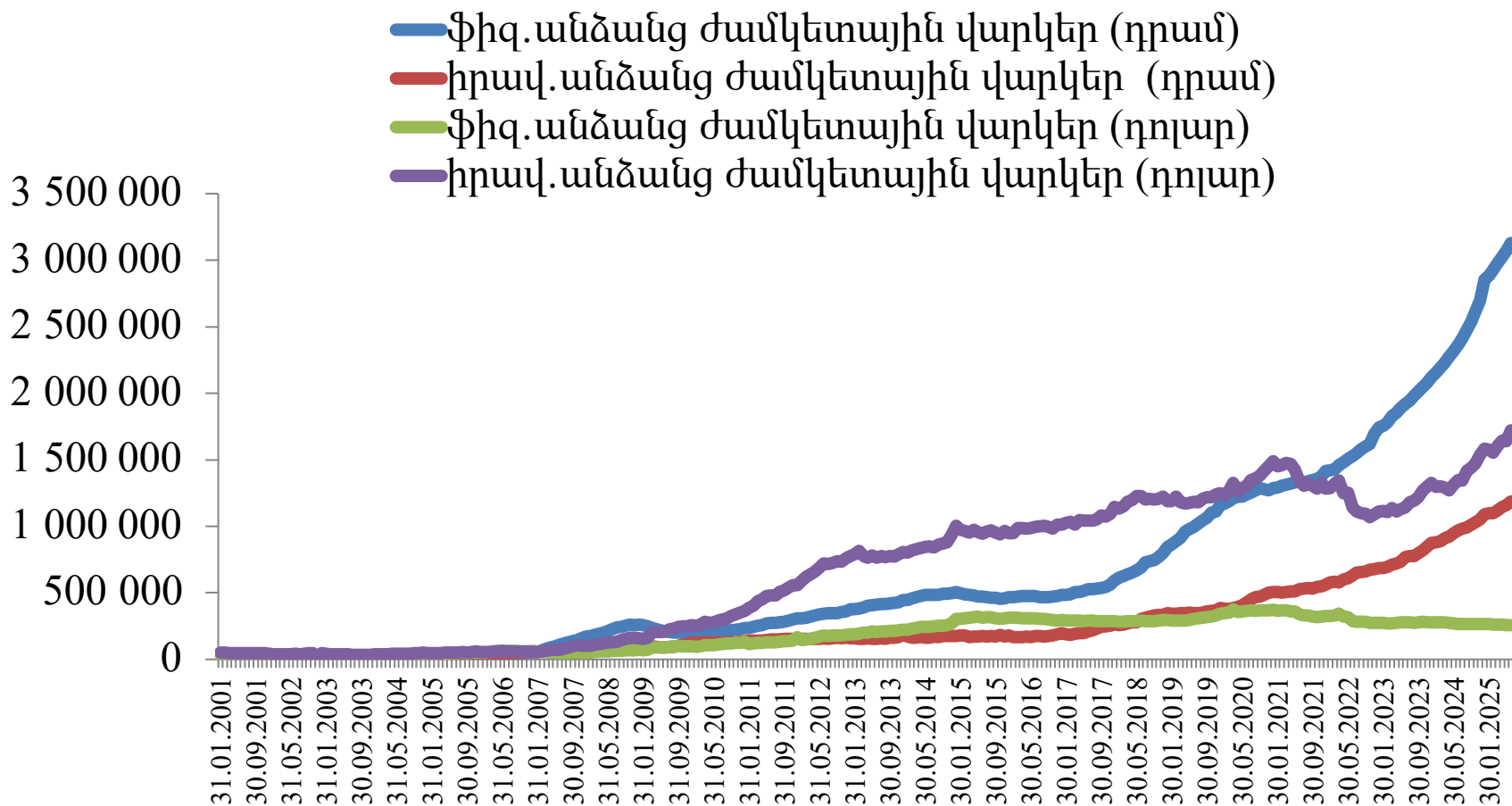

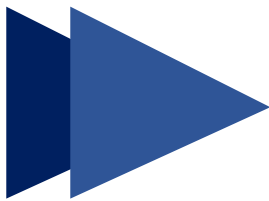
Ժամկետային ավանդներ (մլն դրամ), 2001-2025 թթ.

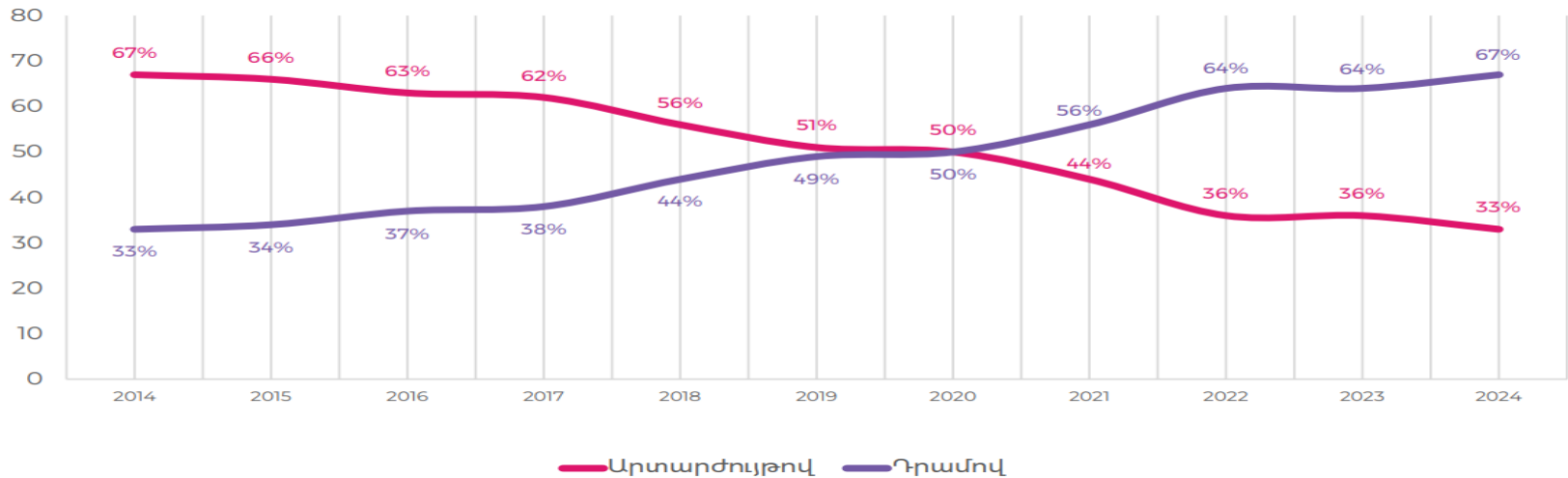

Վարկեր (մլն AMD), 2001-2025 թթ.

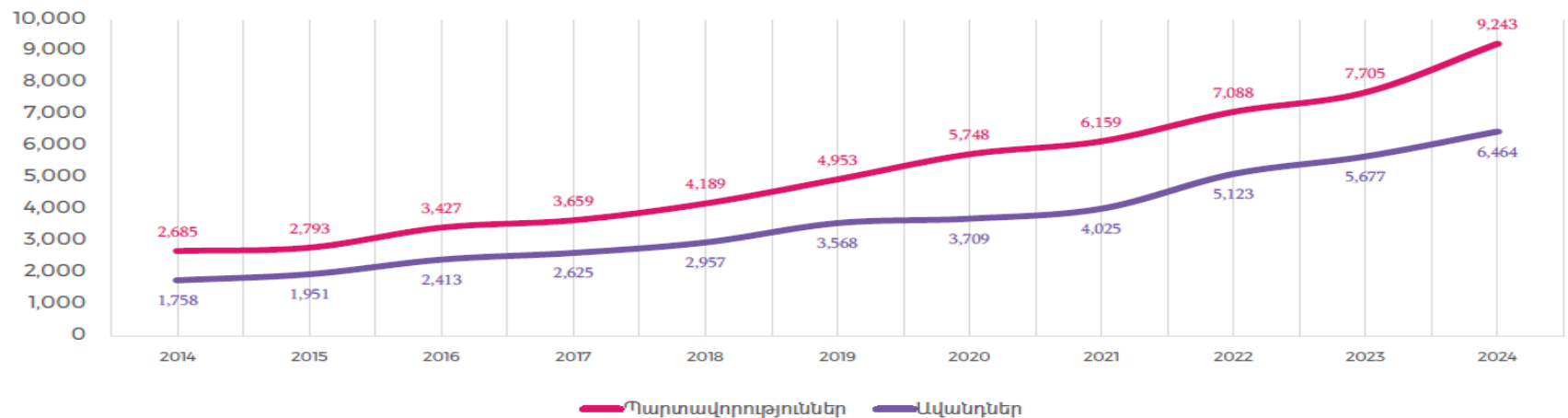

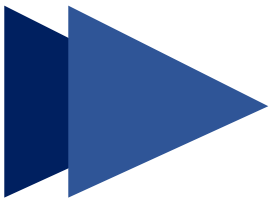

ԴՐԱՄՈՎ ԵՎ ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹՈՎ ՎԱՐԿԵՐԻ ՄԱՍՆԱԲԱԺԻՆԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԱՐԿԵՐՈՒՄ, 2014-2024 թթ.

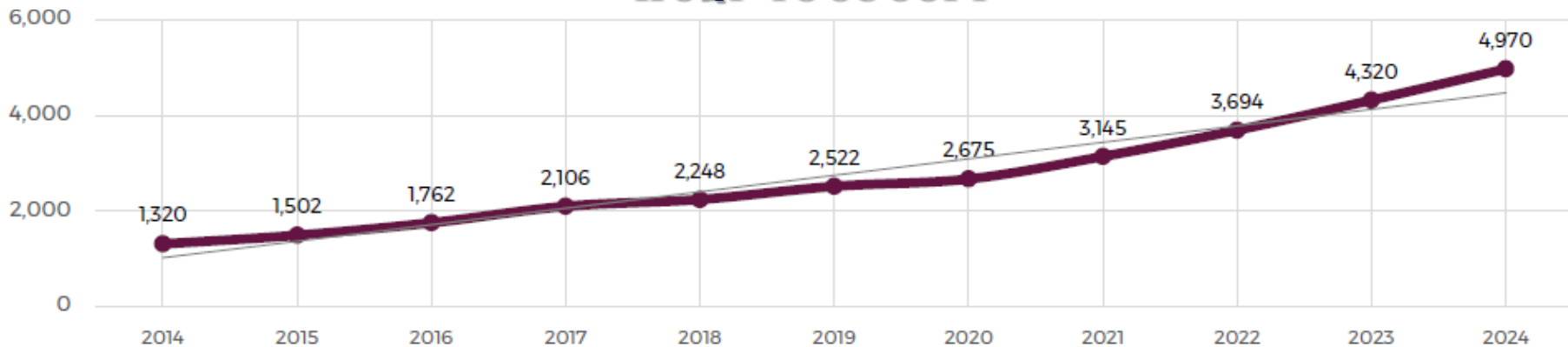
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԱՎԱՆԴՆԵՐ (մլրդ դրամ)

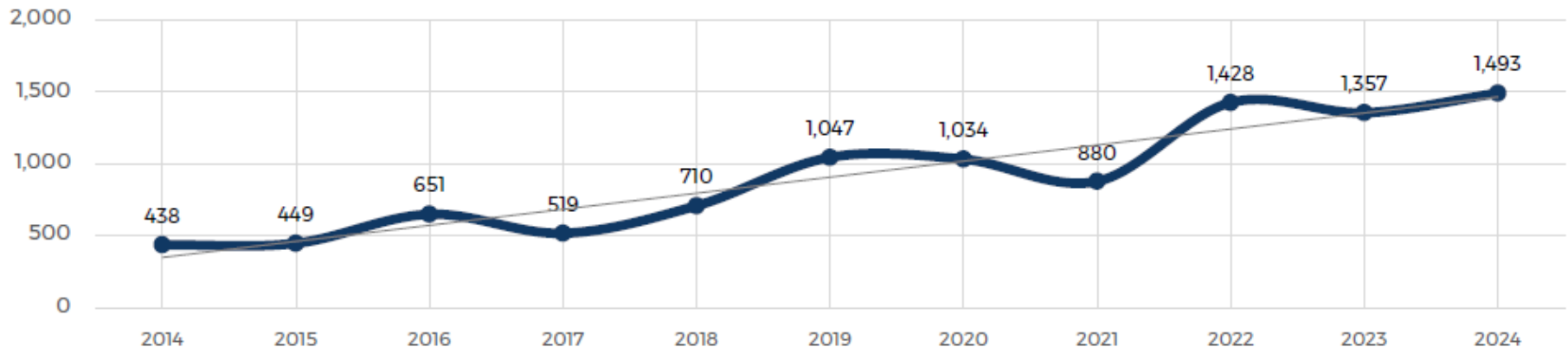
ԱՎԱՆԴՆԵՐ (մլրդ դր.) 2014-2024 թթ.

ՌԵԶԻԴԵՆՏՆԵՐԻ

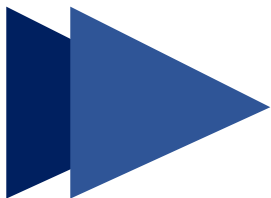

2024թ-ին ռեզիդենտների ավանդները ավելացել են շուրջ 650 մլրդ ՀՀ դրամով կամ 15%-ով:

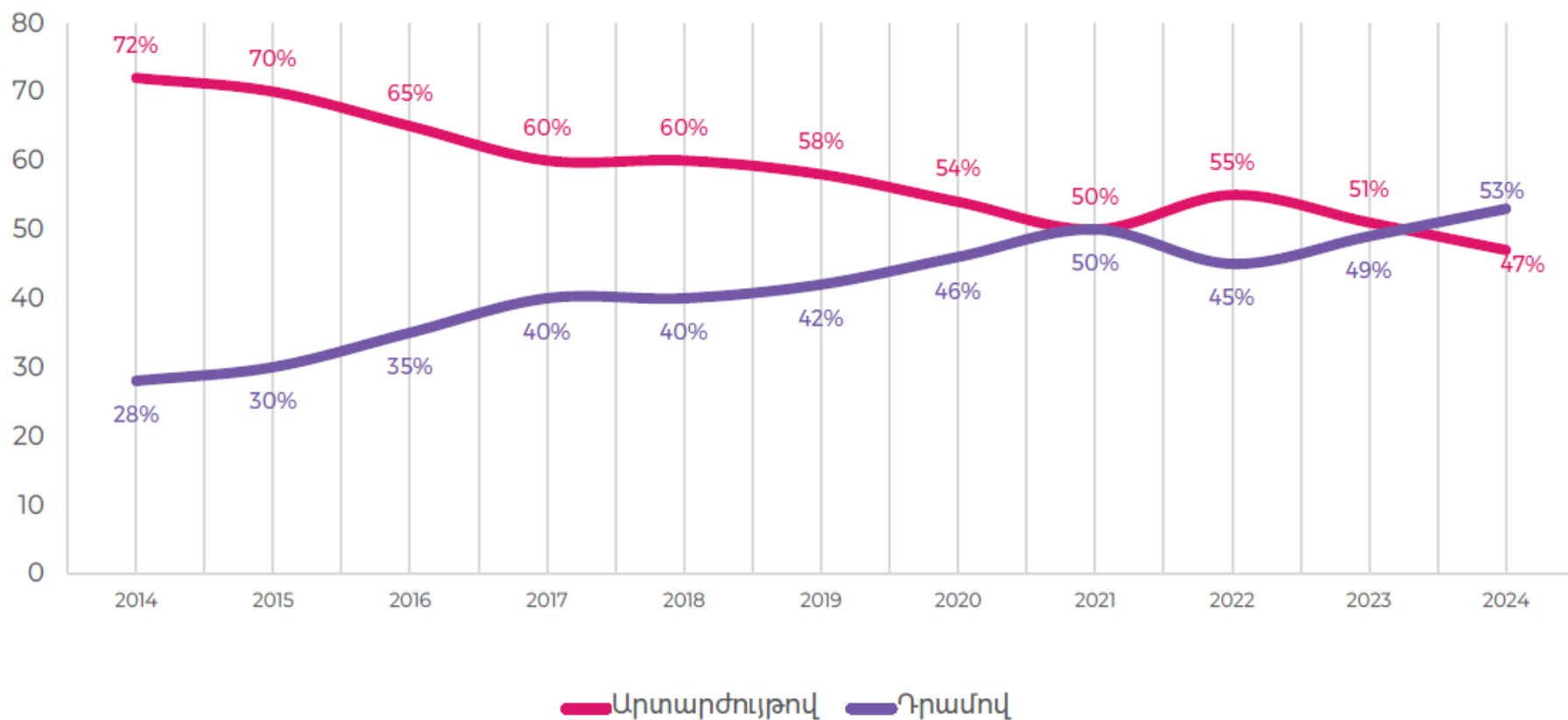
ՈՉ ՌԵԶԻԴԵՆՏՆԵՐԻ

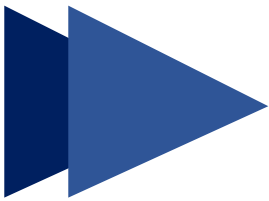

2024թ-ին ոչ ռեզիդենտների ավանդներն ավելացել են շուրջ 136 մլրդ ՀՀ դրամով կամ 10%-ով:

ԴՐԱՄՈՎ ԵՎ ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹՈՎ ԱՎԱՆԴՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԲԱԺԻՆԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՎԱՆԴՆԵՐՈՒՄ 2014-2024 թթ.

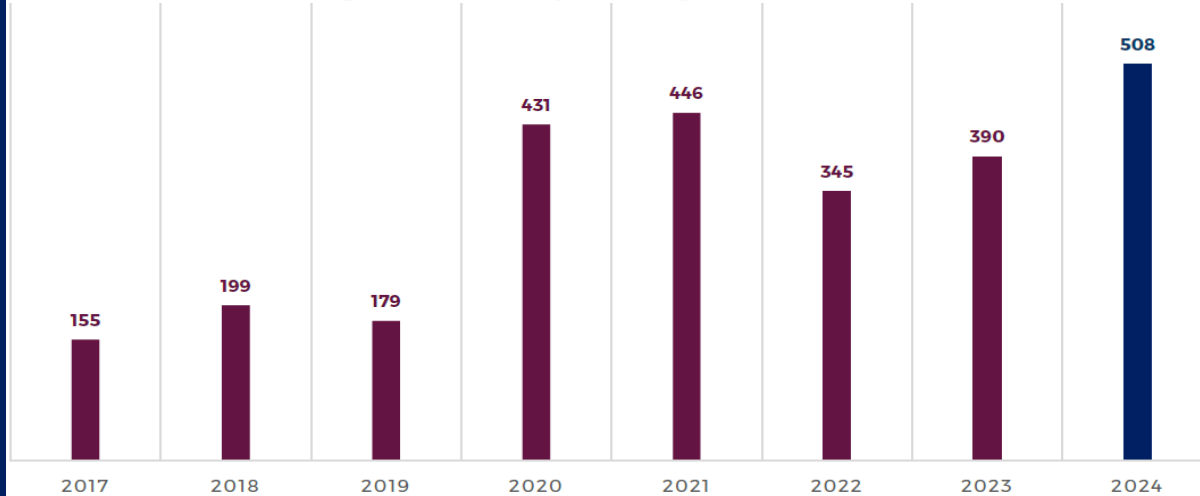

ՊԱՐՏԱՏՈՄՍԵՐ (մլրդ դր.)

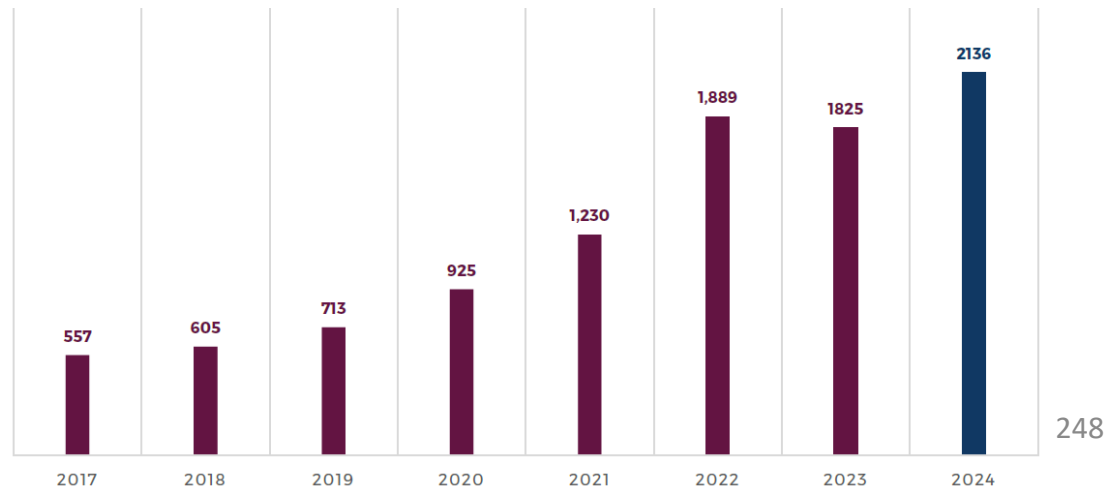
2014-2024 թթ.

ԲԱՆԿԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ԹՈՂԱՐԿՎԱԾ ՊԱՐՏԱՏՈՄՍԵՐ

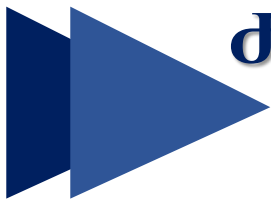

2024թ-ին բանկային համակարգի կողմից թողարկված արժեթղթերի պորտֆելը ավելացել է շուրջ 118 մլրդ ՀՀ դրամով կամ 30.3%-ով:

ՊԱՐՏԱՏՈՄՍԵՐՈՒՄ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ

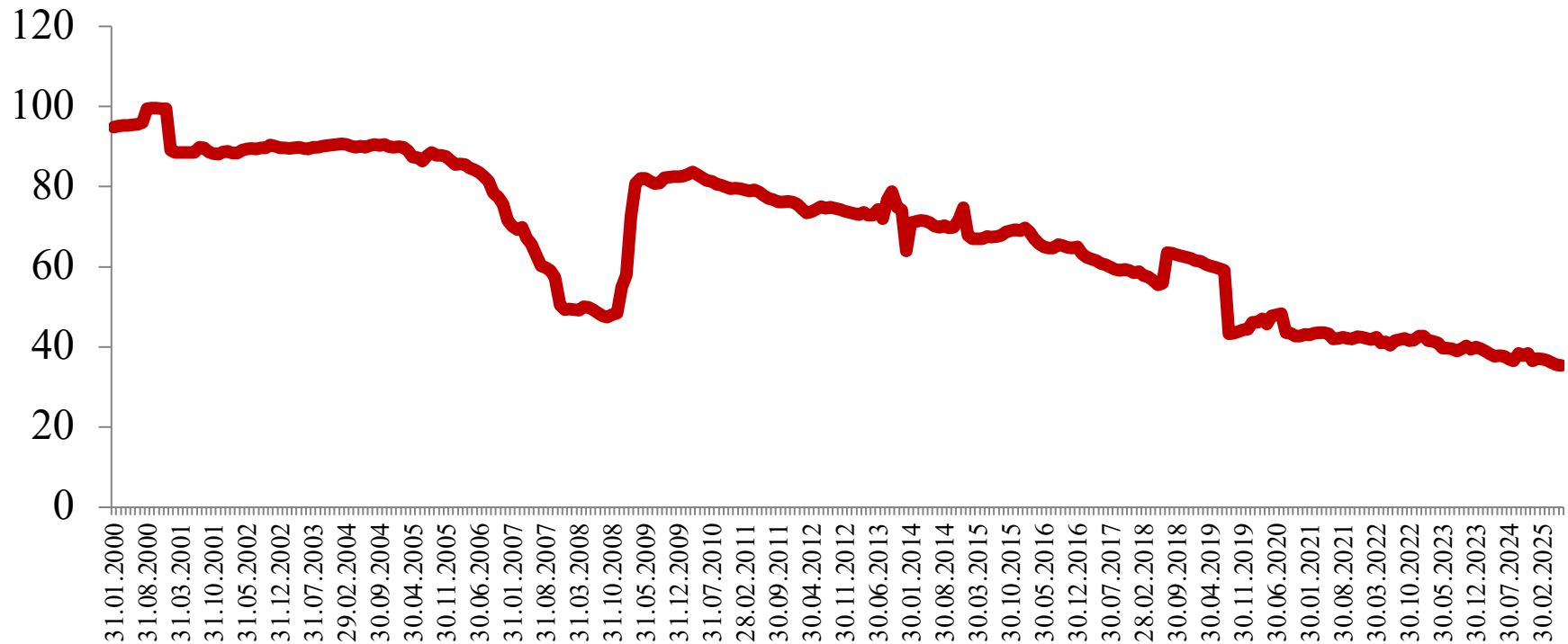

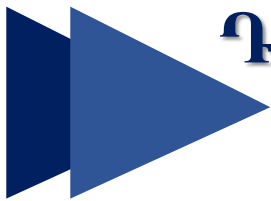
2024թ-ին արժեթղթերում ներդրումներն ավելացել են շուրջ 311 մլրդՀՀ դրամով:կամ 17% ով:

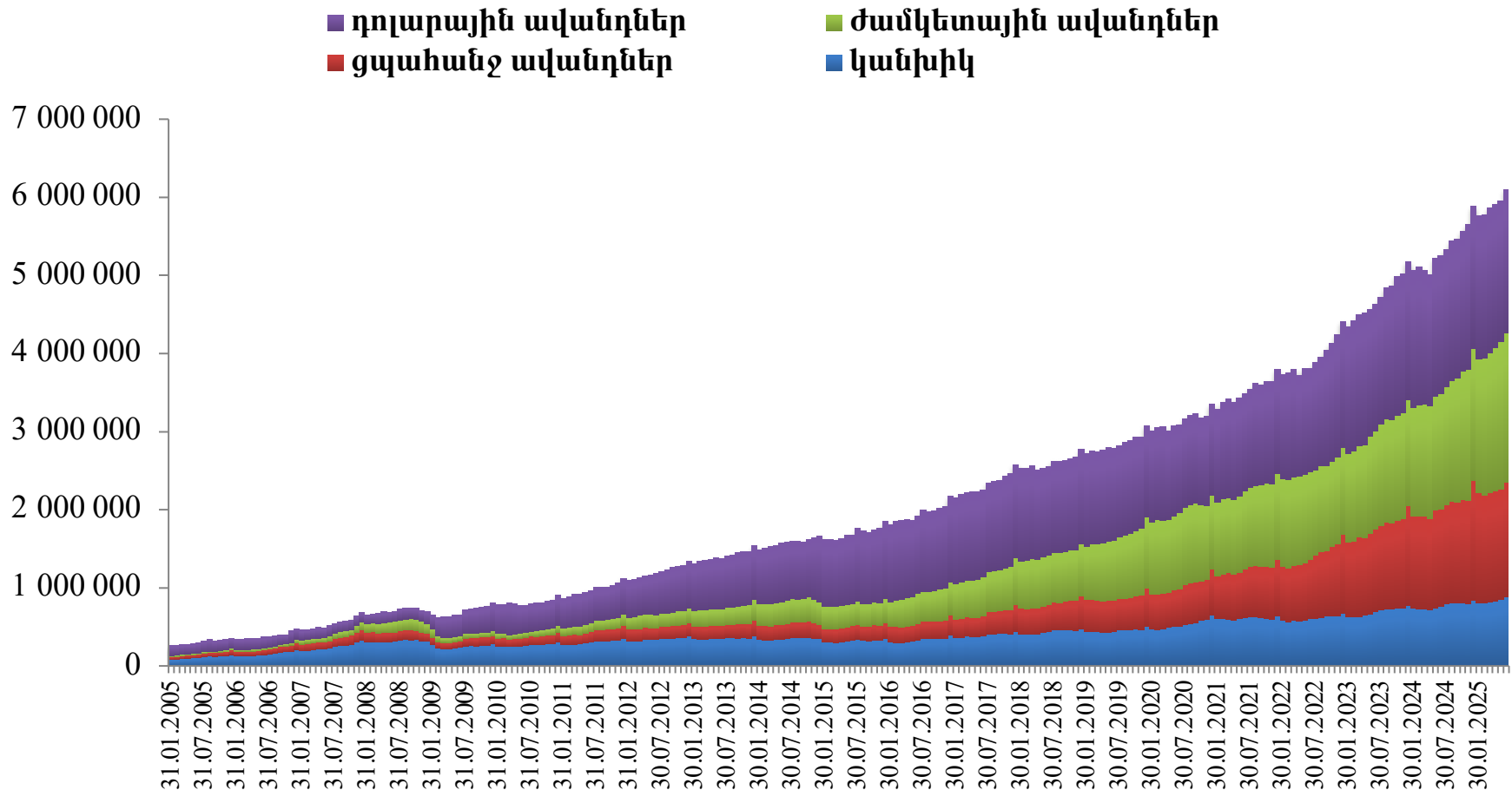
Ժամկետային ավանդների դոլարիզացիա, % 2000-2025 թթ.

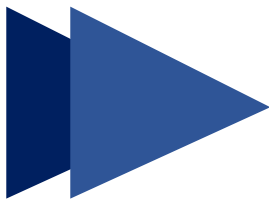
— Ֆիզ.անձանց ավանդների դոլարիզացիա

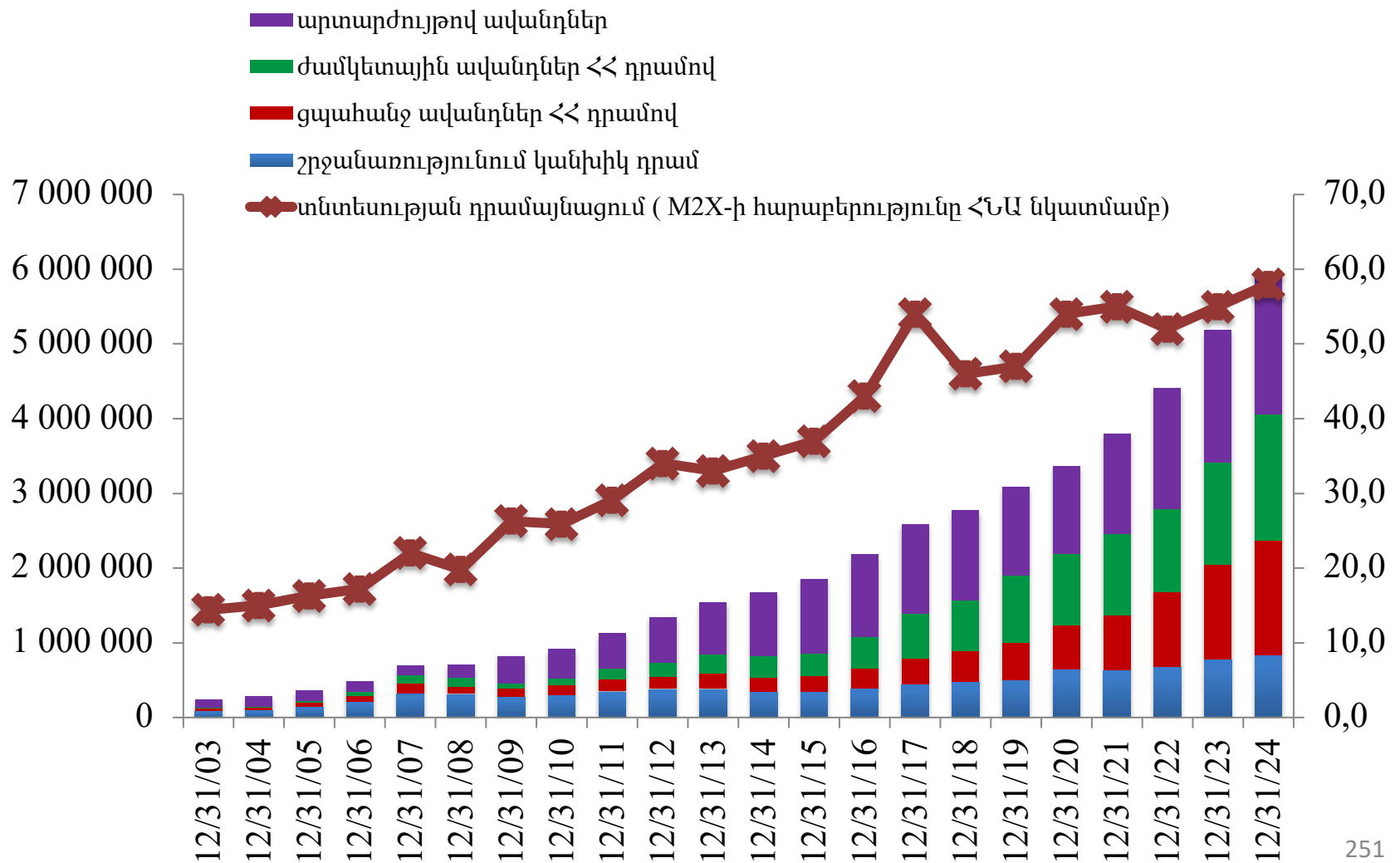
Դրամական զանգվածը և դրա կառուցվածքը (մլն դրամ), 2005-2025 թթ.

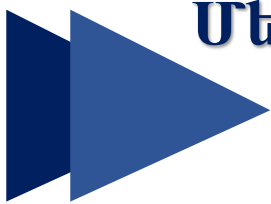

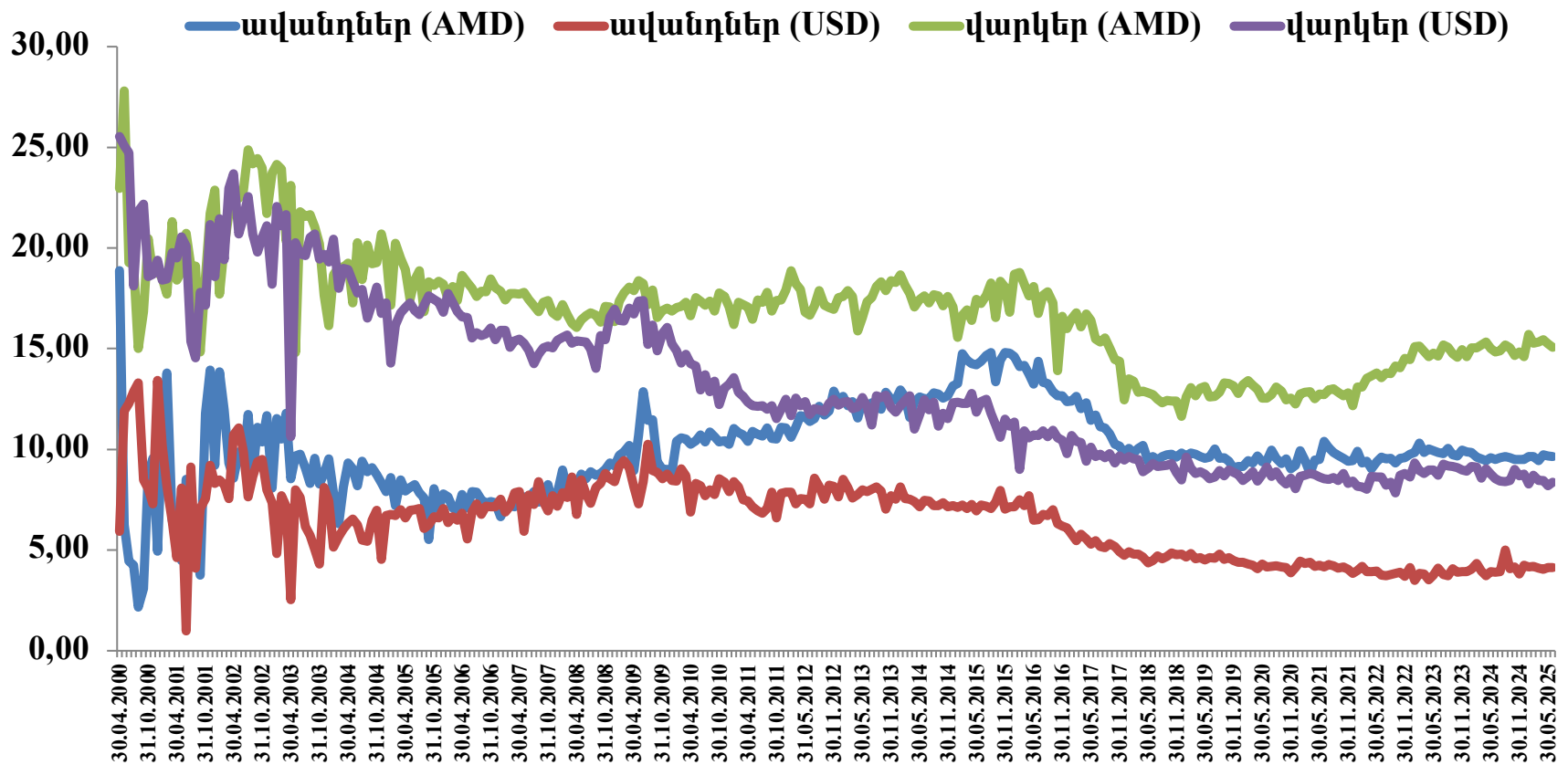
Դրամական զանգվածի կառուցվածքը և ՀՀ տնտեսության դրամայնացումը (աջ առանցք), 2003-2024 թթ.

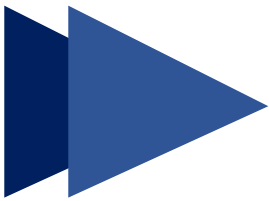
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

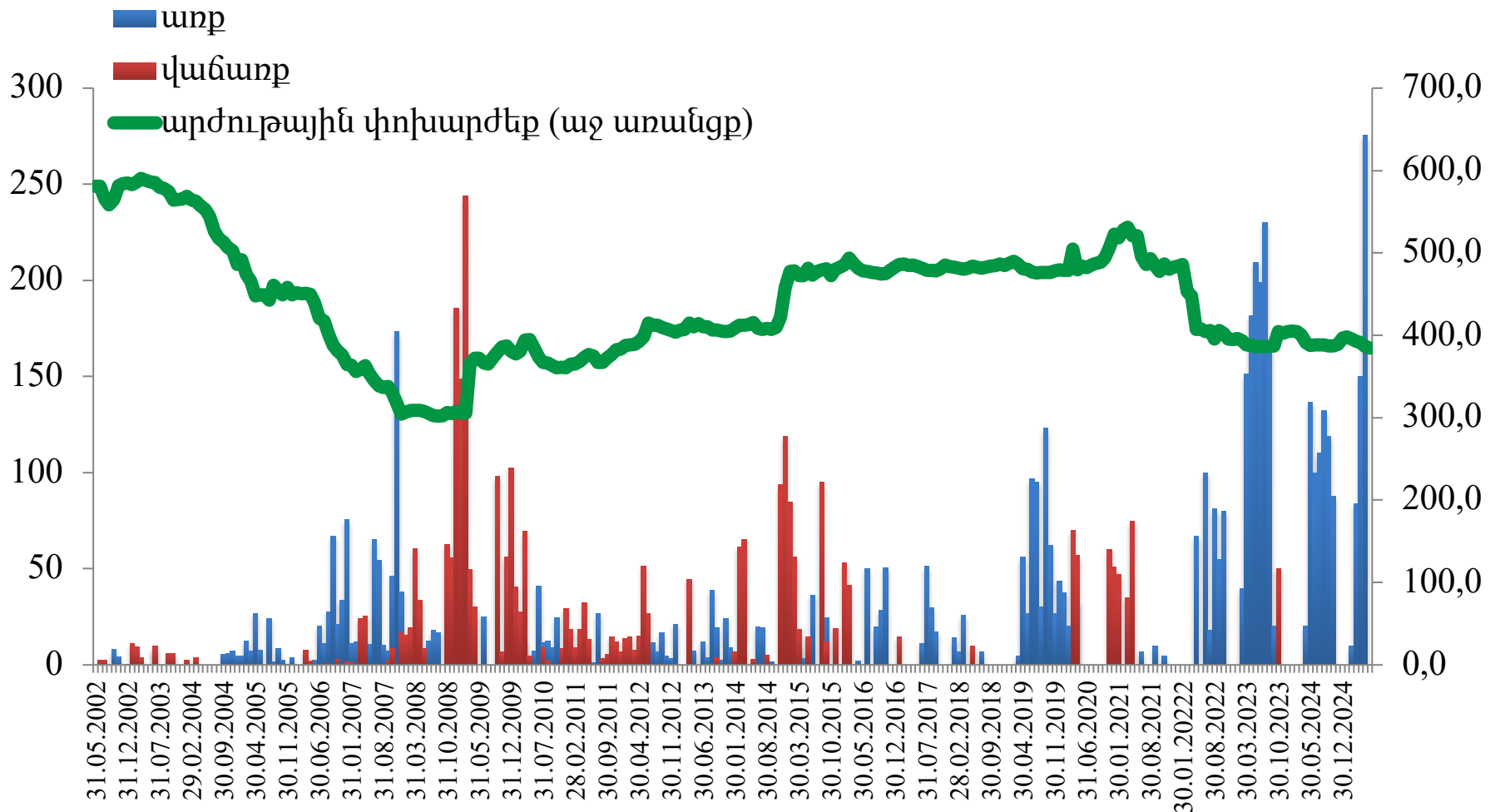
Մեկ տարուց ավել ժամկետով ավանդների և վարկերի տոկոսադրույքները 2000-2025 թթ.

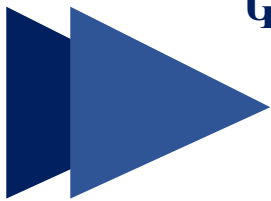

ԿԲ-ի արժուրային ինտերվենցիաները (մլն ԱՄՆ դոլար) և արժուրային փոխարժեքը (USD/AMD)

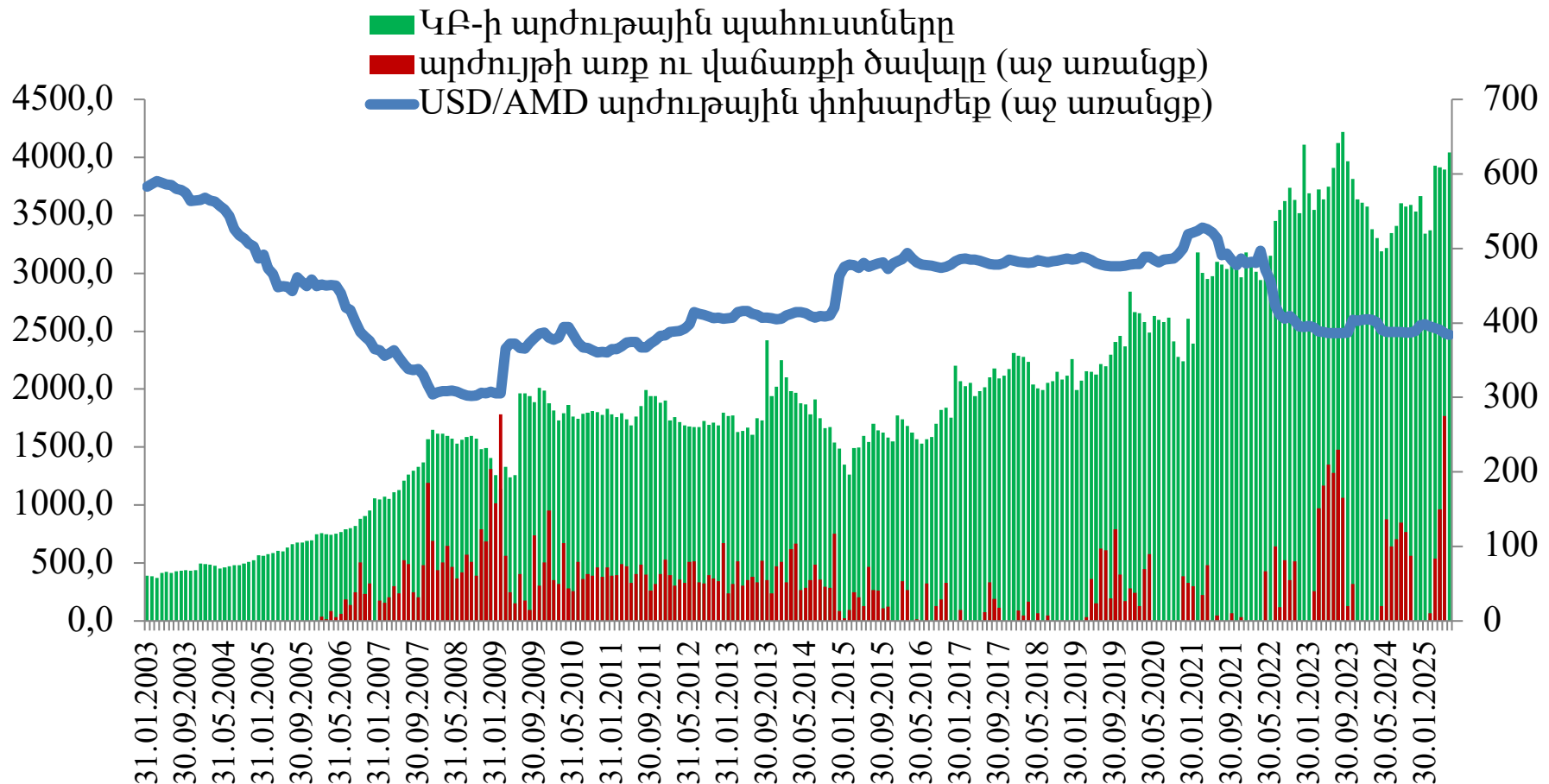
Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am

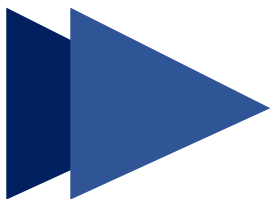

ԿԲ-Ի ՄԻՋԱՉԳԱՅԻՆ ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՊԱՀՈՒՄՏՆԵՐԸ (մլրդ ԱՄՆ դոլար), ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՓՈԽԱՐԺԵՔԸ ԵՎ ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ՔԱՆԱԿԸ NASDAQ OMX ԱՐՄԵՆԻԱ ԲՈՐՍԱՅՈՒՄ (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am

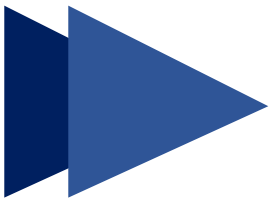
Global Financial Integrity, 2020

IFF

Աղբյուր. <https://secureservercdn.net/45.40.149.159/34n.8bd.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/03/GFI-Trade-IFF-Report-2020-Final.pdf?time=1596451642>

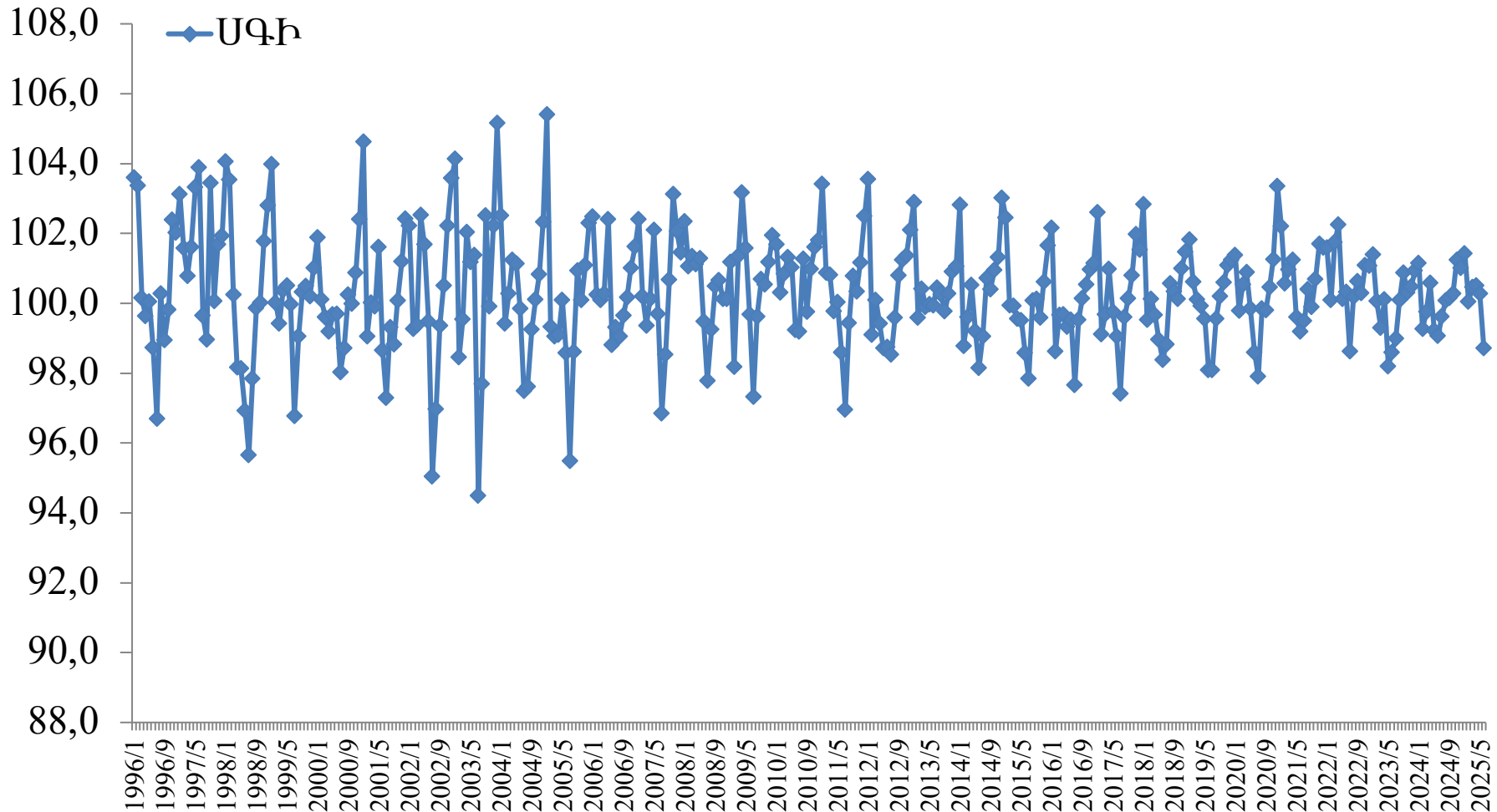
Illicit financial flows (անօրինական ֆինանսական հոսքերը), 2008-2017 թթ.

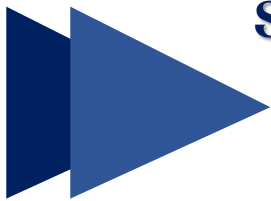
N	Երկիր	IFF, 2008	IFF, 2017	Միջին տարեկան ցուցանիշ	% գումարին
1	Չինաստան	372,9	457,7	482,4	19.6
2	Ռուսաստան	106,5	74,8	92,6	19.3
3	Մեքսիկա	73,2	85,3	81,5	14.5
4	Հնդկաստան	72,6	83,5	77,9	19.5
5	Ղազախստան	12,3	9,1	11,4	17.4
6	Թուրքիա	40,0	44,9	41,2	20.9
7	Ուկրաինա	22,6	11,4	14,8	19.9
8	Ադրբեջան	5,2	2,5	4,1	22.3
9	Բելառուս	3,8	5,9	5,9	15.6
10	Վրաստան	1,1	1,4	1,3	19.5
11	Հայաստան	0,416	0,619	0,456	18.5

Մպառողական գների ինդեքսը 1996-2025 թթ.

Աղբյուր. ՀՀ ՆԲ պաշտոնական կայք, www.cba.am

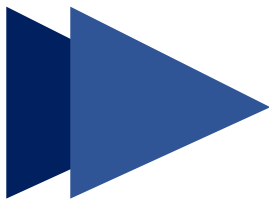

Տվյալներ ՀՀ-ում օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների մասին(բանկերի միջոցով), 2021-2024 թթ. հազ. ԱՄՆ դոլար

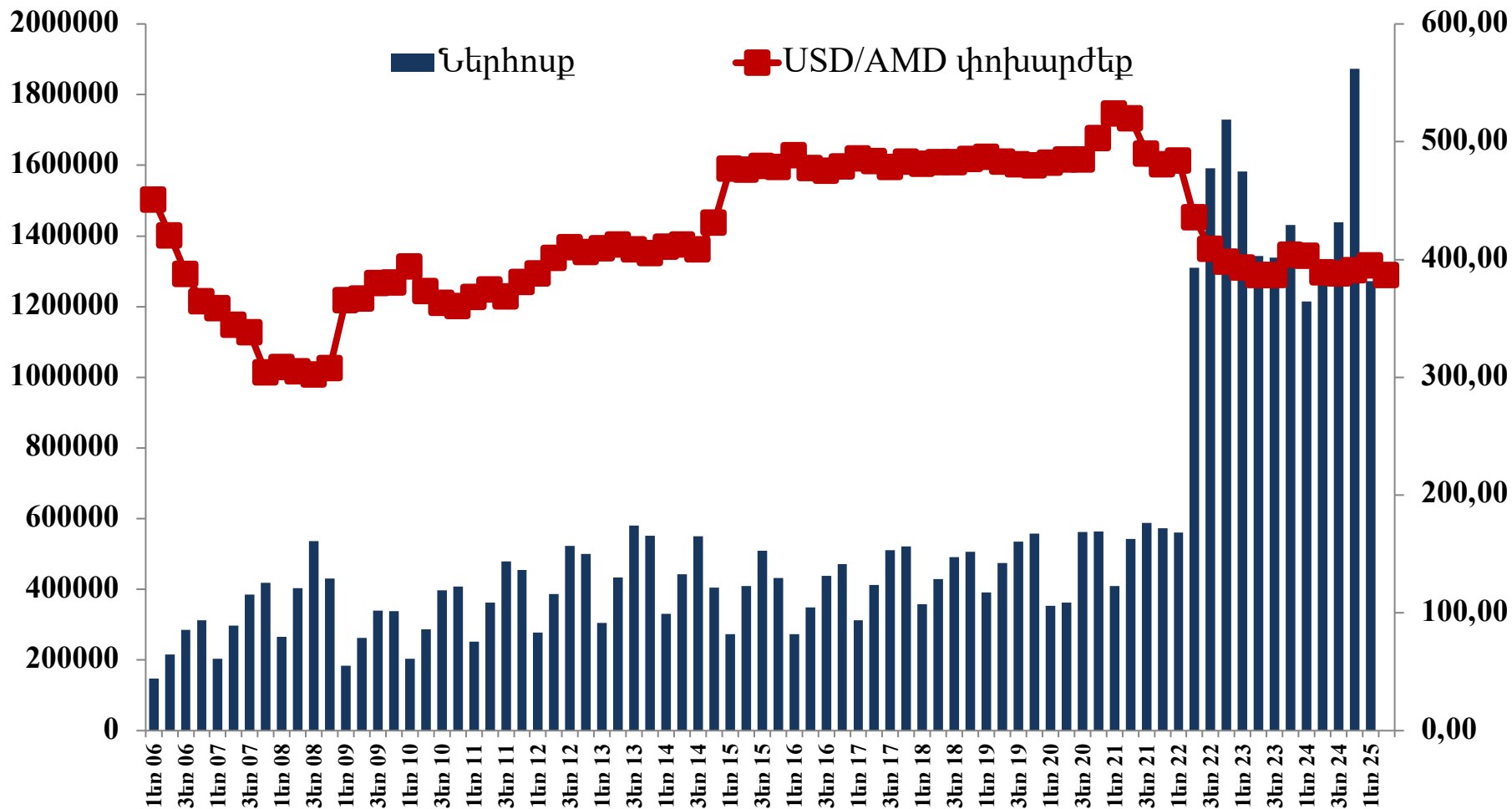
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am, Трансграничные переводы в пользу физических лиц полученные из-за рубежа и перечисления физическими лицами за рубеж осуществленные через банковскую систему РА по странам

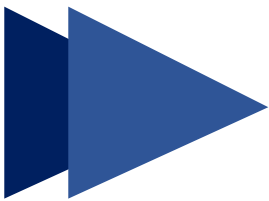
	2021	2022	2023	2024
Всего	2 108 936	5 190 411	5 695 527	5 837 096
Россия	865 580	3 598 175	3 945 873	3 821 327
США	580 327	670 949	663 251	690 612
Швейцария	52 247	95 750	140 842	125 550
Германия	67 497	77 781	102 759	90 877
Великобритания	41 030	61 283	76 214	109 692
ОАЭ	24 829	38 278	74 442	116 020
Другие страны	36 380	52 350	63 649	62 523
Ирландия	23 703	46 206	63 351	71 829
Франция	56 491	59 350	53 365	62 406
Грузия	27 386	62 620	51 263	66 296
Казахстан	89 282	56 352	43 634	51 724
Австрия	19 228	29 003	35 403	38 573

Տվյալներ ՀՀ-ում օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների մասին (հազ. ԱՄՆ դոլար), 2006-2025 թթ.

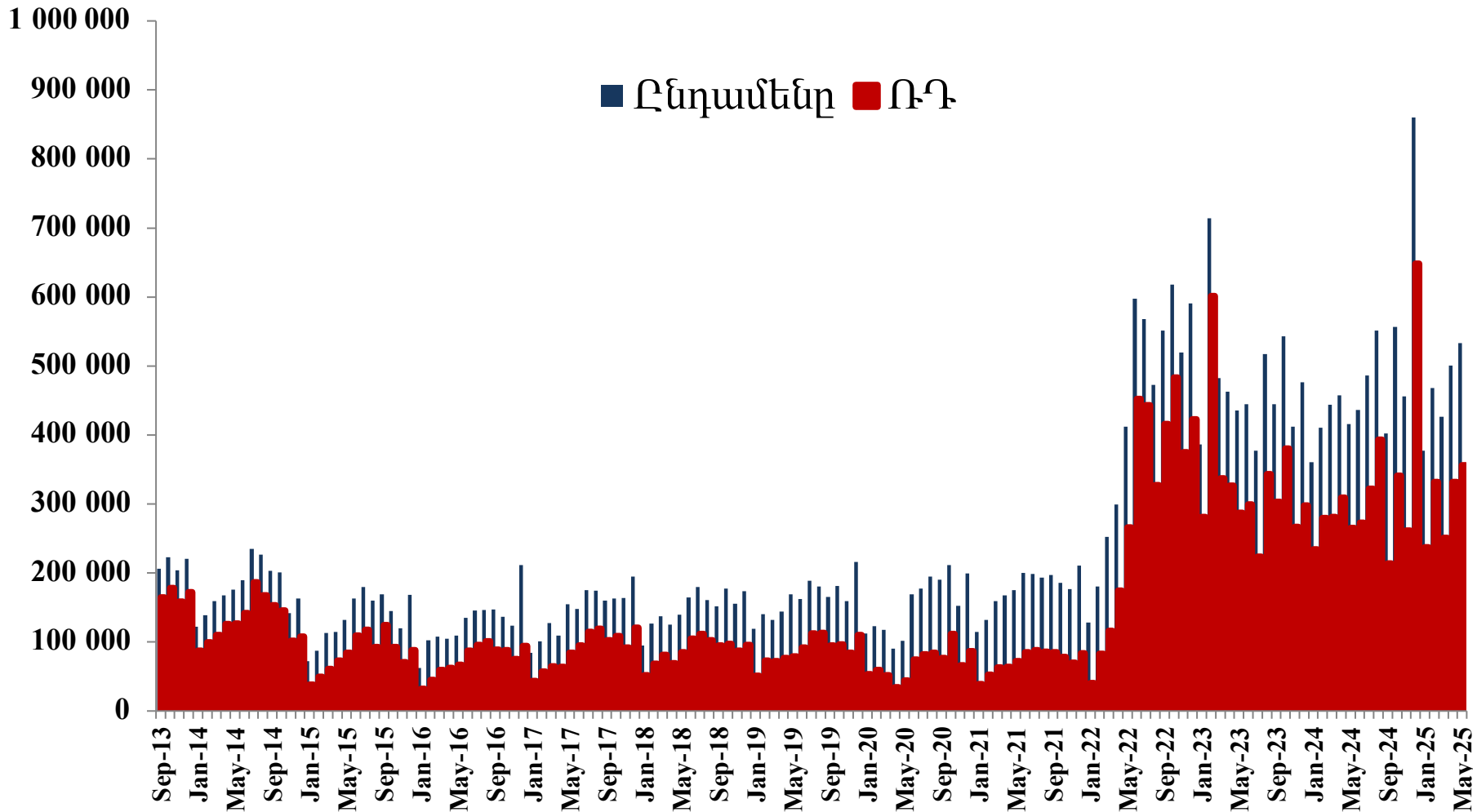
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

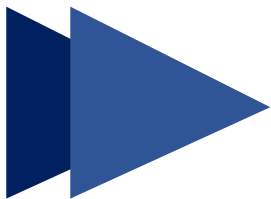

Տվյալներ ՀՀ-ում օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների մասին (հազ. ԱՄՆ դոլար), 2006-2025 թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

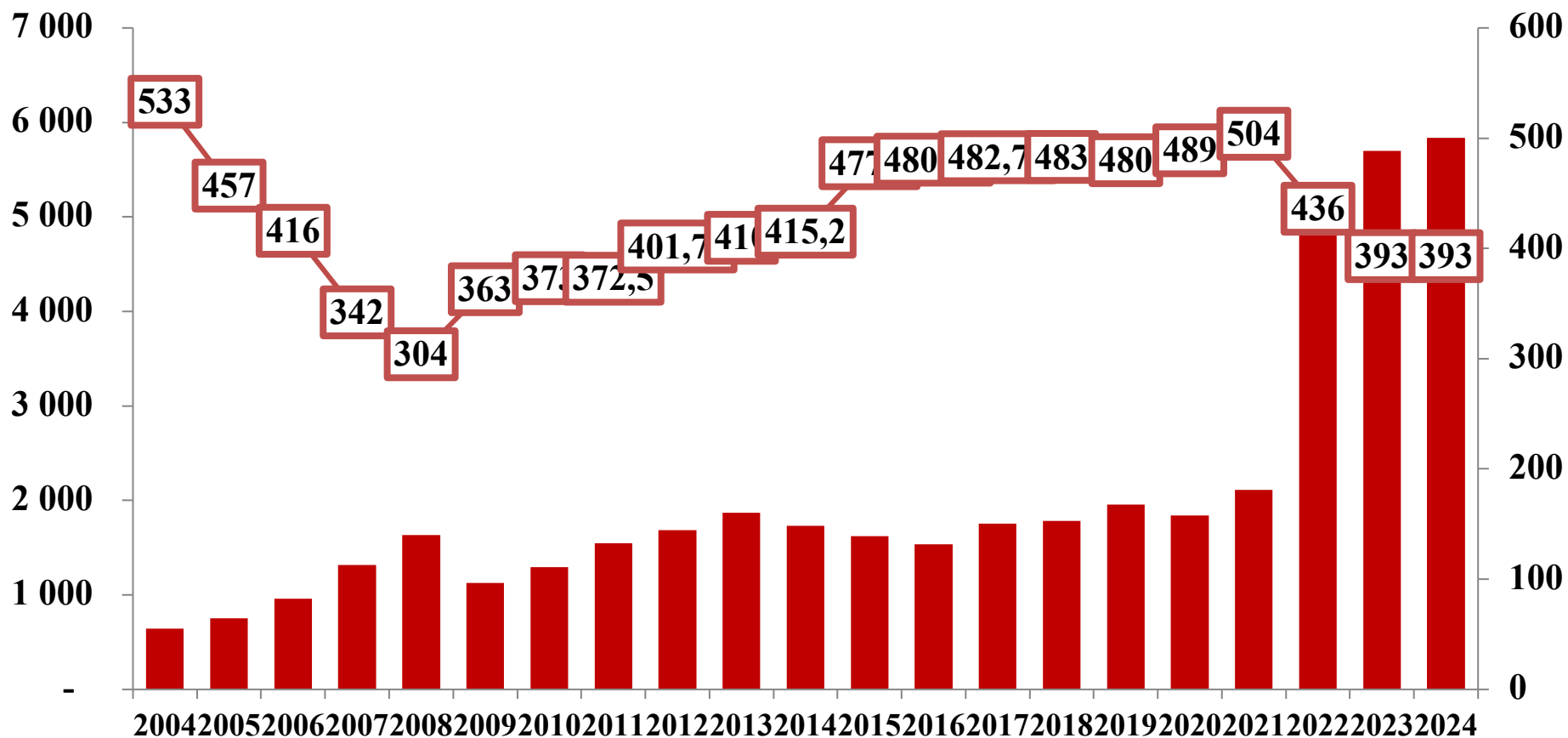

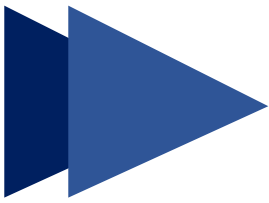

Տվյալներ ՀՀ-ում օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների մասին (մլն ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am, hetq.am

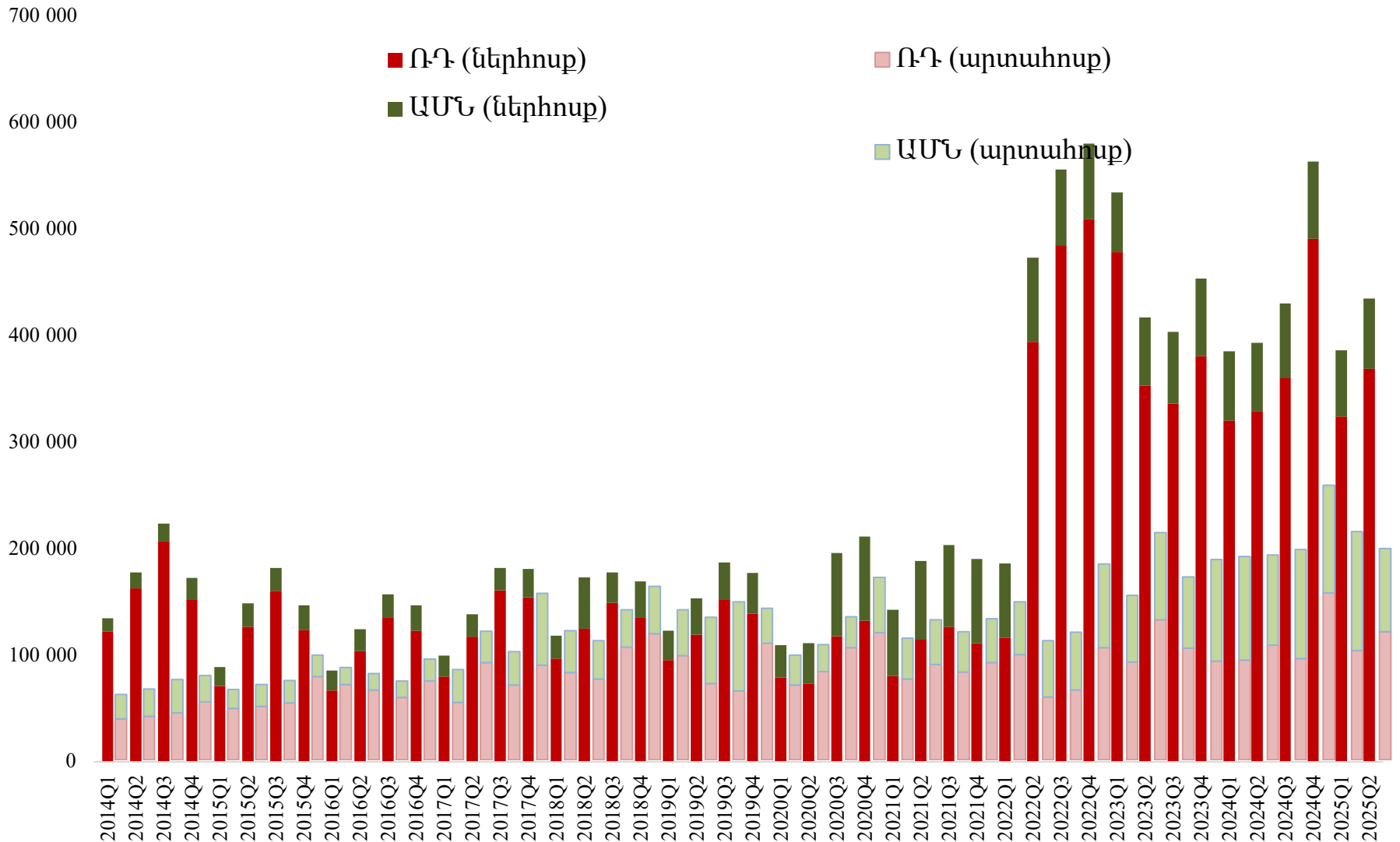
■ Օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտներ — Փոխարժեք, աջ առանցք (USD/AMD)

Դրամական մուտքերի ներհոսքը և արտահոսքը, 2014-2025 թթ.

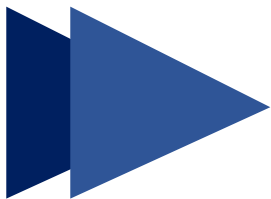
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Կենտրոնական Բանկի տվյալներով, www.cba.am

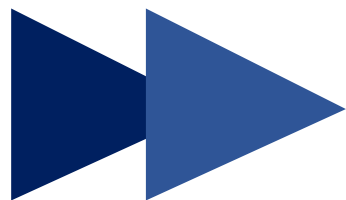

Սփյուռքի կողմից ամեն տարի Հայաստան ուղղվող օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտների տեսակարար կշիռը դրանց համաշխարհային հոսքում կազմում է 0,16:
Սա ՖԱՆՏԱՍՏԻԿԱ է, հատկապես ըստ տարածքի, բնակչության և ՀՆԱ-ի՝ աշխարհում Հայաստանի դիրքի հետ համեմատելիս (2024).

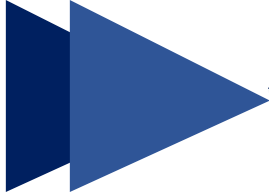
Ցուցանիշները	Հայաստան	Աշխարհ	%
Տարածք (կմ2)	29743*	510000000	0.0006
Բնակչություն (մարդ)	3 033 500	8 142 056 450	0,037
ՀՆԱ (մլն USD)	25 787	111 326 370	0,023
Օտարերկրյա մասնավոր տրանսֆերտներ(մլն USD)	1 181	740 508	0,16

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ

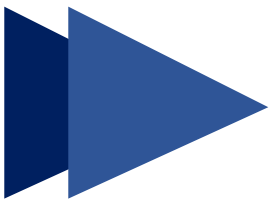
Բնակչության կենսամակարդակը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ: ՊԱՐԵՆԱՅԻՆ ՉԱՄԲՅՈՒՂԻ ԱՐԺԵՔԻ ՀԱՇՎԱՐԿԸ, 2Q 2025

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Ազգային Վիճակագրական Ծառայության տվյալներով - www.armstat.am

	Պարենամթերքի անվանումը	Օրական սպառման նորման 1 շնչի հաշվով, կգ	Տարեկան սպառման նորման 1 շնչի հաշվով, կգ	Օրական էներգետիկան 1 շնչի հաշվով, կկալ	Միավորի գինը, դրամ	Տարեկան նորմայի արժեքը 1 շնչի հաշվով, դրամ
1.	Հացամթերք	0,355	129,6	992.2	4 506.4	98 593.4
	այդ թվում.					
1.1	հաց	0,25	91,3	622.5	660.6	60 312.8
1.2	ալյուր	0,02	7,3	70.6	439.2	3 206.8
1.3	մակարոնեղեն	0,015	5,5	55.0	652.4	3 588.2
1.4	ձավարեղեն (բրինձ)	0,05	18,3	175.5	1 034.6	18 933.2
1.5	ընդեղեն (չորեղեն)	0,02	7,3	68.6	1 719.6	12 553.1
2.	Մսամթերք (տավարի միս)	0,1	36,5	203.0	3 723.6	135 911.4
3.	Կաթնամթերք	0,255	93,1	339.7	11 573.5	107 295
	այդ թվում.					
3.1	կաթ, լիտր	0,2	73,0	122.0	439.5	32 083.5
3.2	կաթնաշոռ	0,01	3,7	7.5	2 922.1	10 811.8
3.3	կենդանական յուղ	0,02	7,3	143.4	5 738.1	41 888.1
3.4	պանիր	0,025	9,1	66.8	2 473.8	22 511.6
4	Կարտոֆիլ	0,25	91,3	167.5	227.9	20 807.3
5.	Բանջարեղեն (կաղամբ, գլուխ սոխ)	0,3	109,5	87.0	230.5	25 239.8
6.	Միրգ (խնձոր)	0,2	73,0	96.0	535.9	39 120.7
7.	Շաքար	0,05	18,3	193.5	371.5	6 798.5
8.	Ձու, հատ	0,5	182,5	40.0	77.4	14 125.5
9.	Բուսական յուղ	0,02	7,3	176.8	756	5 518.8
10.	Մարգարին	0,01	3,7	72.0	1 115	4 125.5
11.	Ձուկ	0,03	11,0	44.4	3 110.1	34 211.1
	Ընդամենը			2 412.1 կկալ		491 747.1

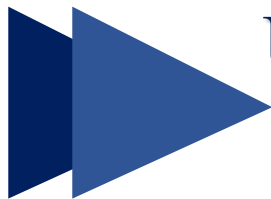
ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԶԱՄԲՅՈՒՂԻ ԱՐԺԵՔԻ ՀԱՇՎԱՐԿԸ ԸՍՏ ՀՀ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐՄԱՏԻՎՆԵՐԻ, 2012 և 2024

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Ազգային Վիճակագրական ծառայության տվյալներով - www.armstat.am

https://armstat.am/file/article/sv_06_21a_6200.pdf cnp 9

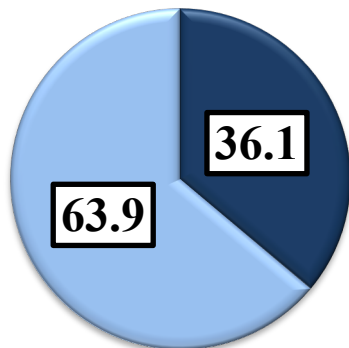
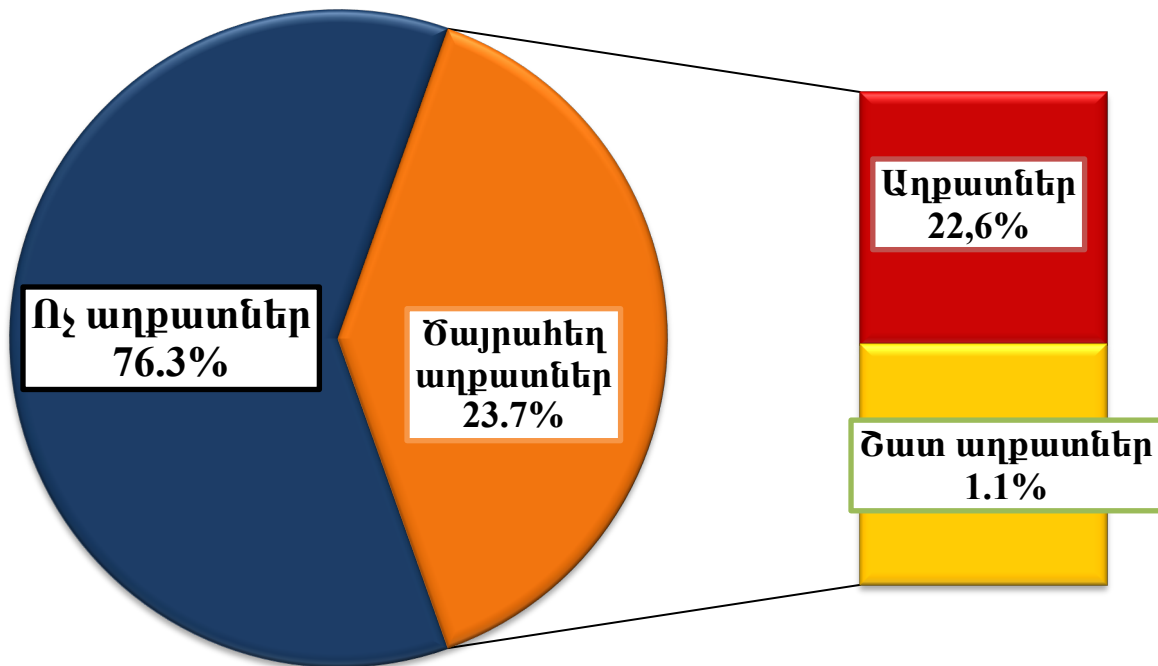
- դրամով	2012	2024
Պարենային զամբյուղի արժեքը		
- տարեկան հաշվով	352 804	491 747
- Ամսական հաշվով	29 400	40 979
Նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը		
- Տարեկան հաշվով	624 464 (1,77 գործակից)	909 732 (1,85 գործակից)
- Ամսական հաշվով	52 038	75 811

Նվազագույն աշխատավարձը
Հայաստանում՝ 75 000 AMD
с 01.01.2023

Աղքատության(%) և ոչ պաշտոնական հատվածի ցուցանիշները, 2023

Աղբյուր. http://armstat.am/file/article/f_sec_1_2018_5.p

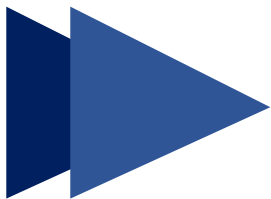
Աղքատության վերին սահման – 64 146AMD (163 \$)

Աղքատության ստորին սահման – 43 036AMD (109 \$)

Աղքատության պարենային սահմանը – 29 786 AMD (76 \$)

- ոչ պաշտոնական զբաղվածություն
- պաշտոնական բաղվածություն

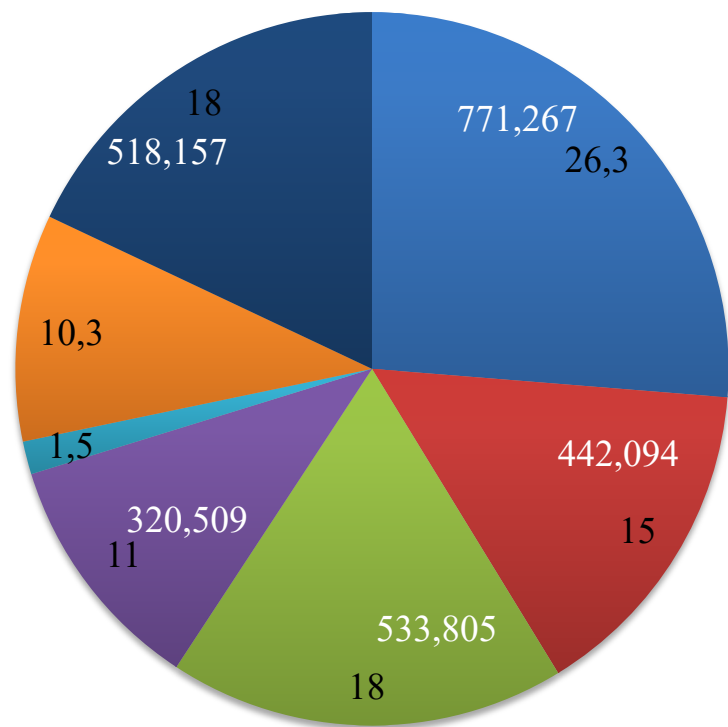
Средний размер месячной пенсии
– 49 605 драм

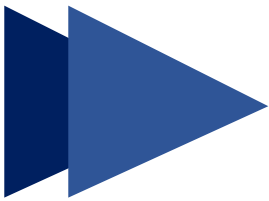

ՀՀ բնակչության գոյության միջոցի հիմնական աղբյուրները (%), 2022

Աղբյուր. https://www.acses.am/%D5%B0%D5%B0-%D5%A2%D5%B6%D5%A1%D5%AF%D5%B9%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%A3%D5%B8%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%B4%D5%AB%D5%BB%D5%B8%D6%81%D5%AB-%D5%B0%D5%AB%D5%B4%D5%B6/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_source_platform=mailpoet&utm_campaign=ACSES_newsletter

- Վարձու աշխատանք
- Խնամքի տակ (15+)
- Խնամքի տակ (0-14)
- Այլ աղբյուրներ
- Եկամուտ սեփականությունից
- Ինքնազբաղվածություն (այդ թվում գյուղացիական տնտեսությունում)
- Կենսաթոշակ

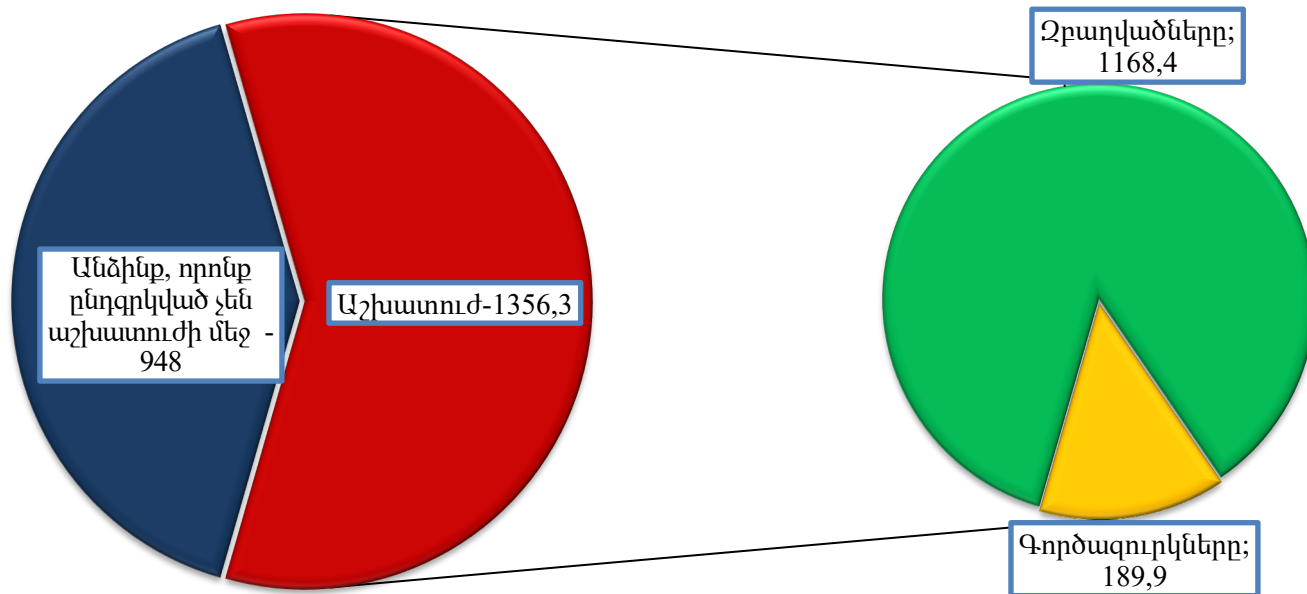

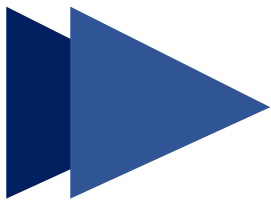

Աշխատանքային ռեսուրսներ, հազ. մ. 2024

Աղբյուր. http://armstat.am/file/article/f_sec_1_2018_5.p

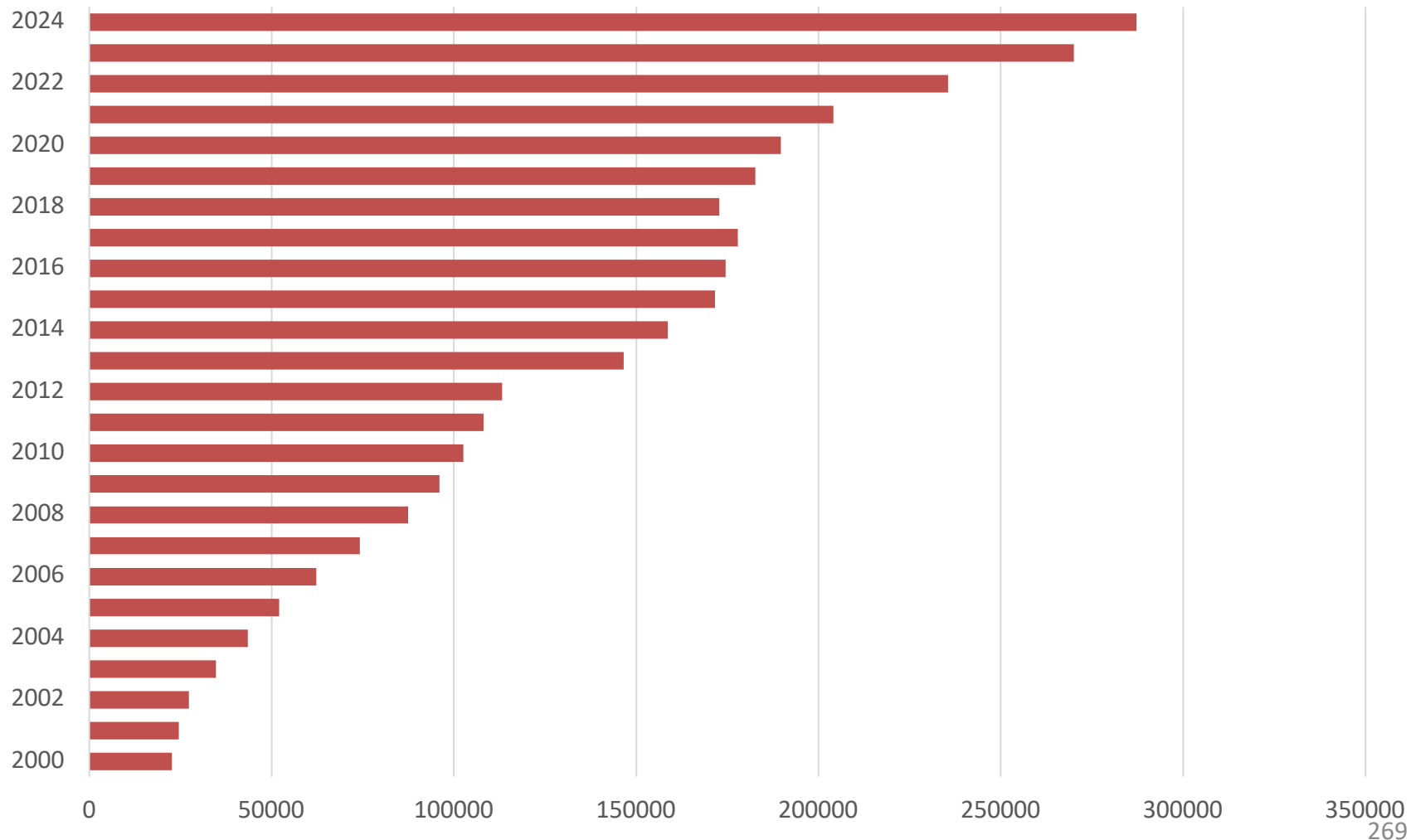
ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ– 2 304

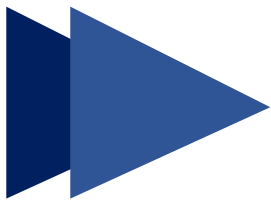

Միջին ամսական անվանական աշխատավարձը ՀՀ-ում

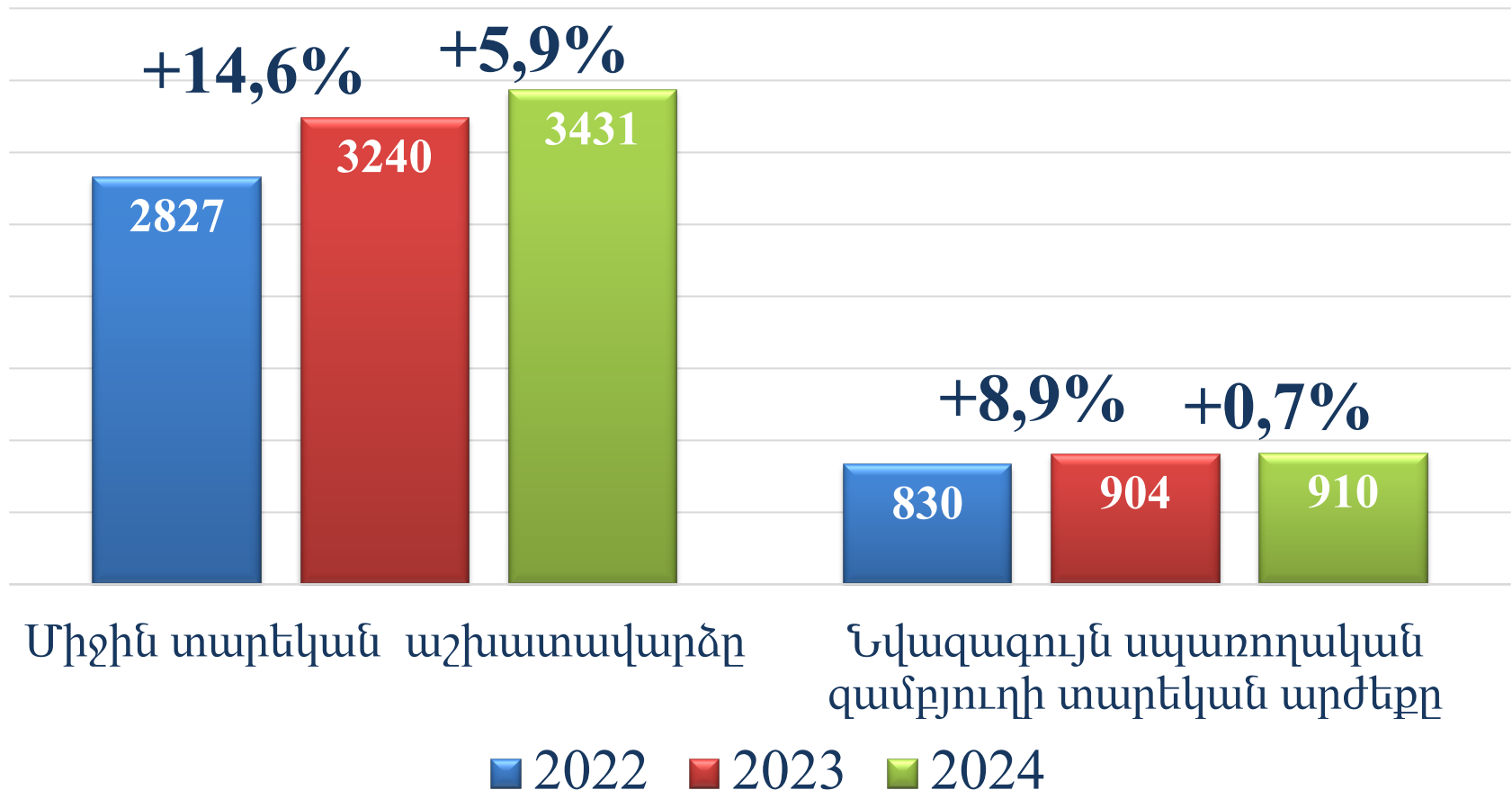
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Ազգային Վիճակագրական Ծառայության տվյալներով - www.armstat.am

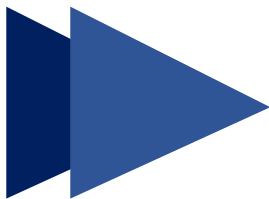

Միջին տարեկան աշխատավարձ և նվազագույն սպառողական զամբյուղ ՀՀ, 2022-2024 թթ., (հազ. դրամ)

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Ազգային Վիճակագրական Ծառայության տվյալներով - www.armstat.am

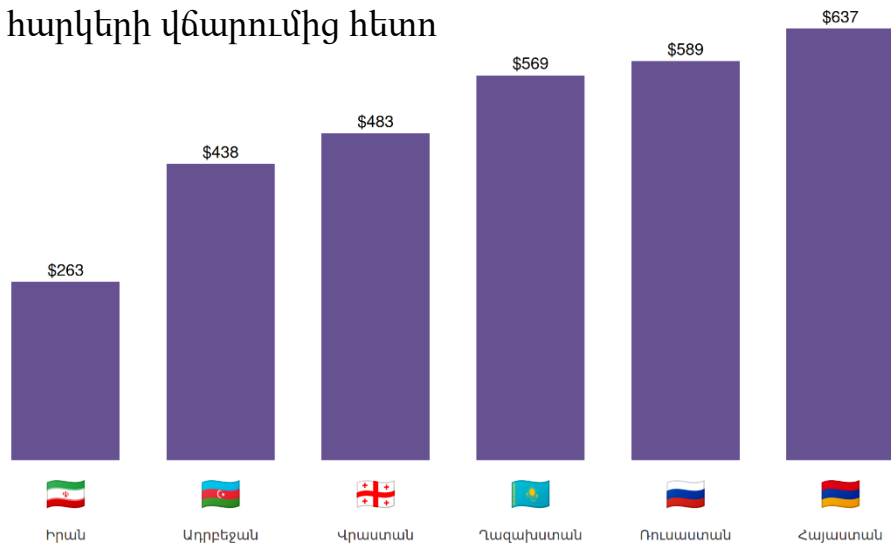

Բարձր աշխատավարձեր, բարձր ծախսեր Հայաստանի տնտեսական մրցունակության վերլուծություն հուլիս 2024

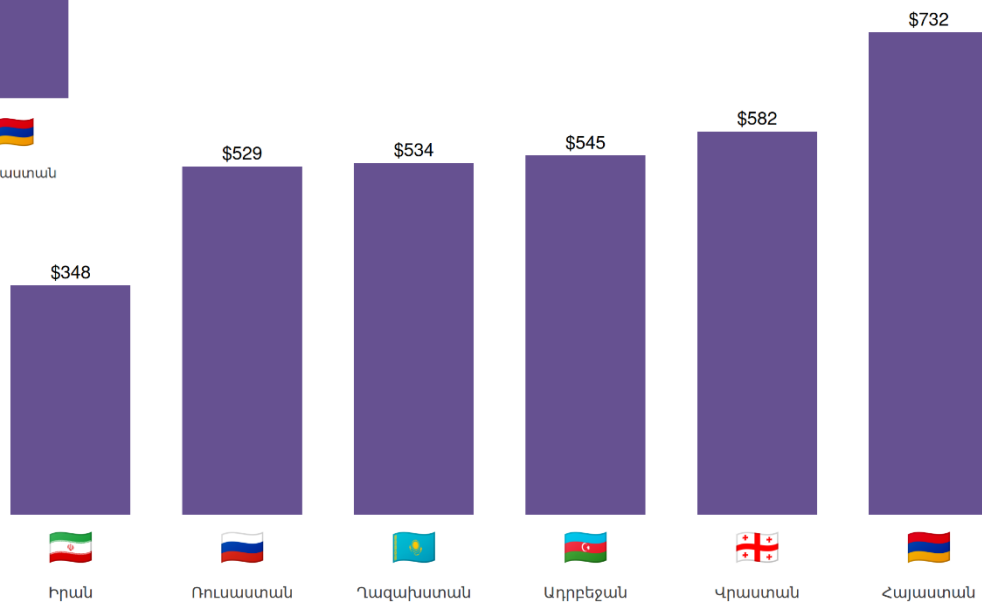
Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_08_12

Միջին ամսական աշխատավարձ

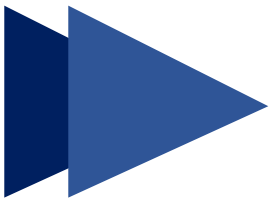
հարկերի վճարումից հետո

Մեկ անձի միջին ամսական ծախսեր առանց վարձակալություն ծախսերի

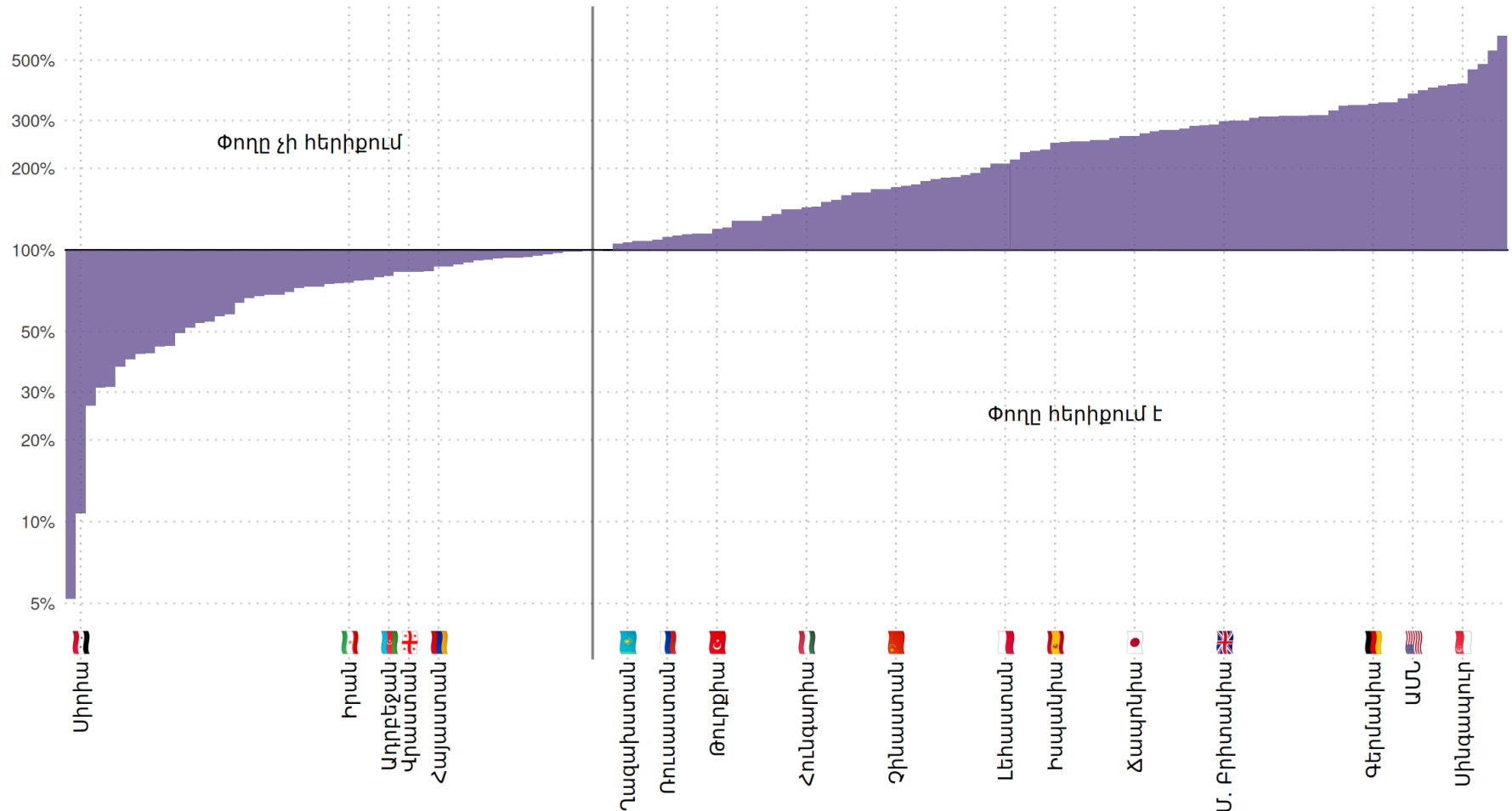
Նույն կենսամակարդակը պահպանելու համար Երևանում անհրաժեշտ է 3,735.0 դրլար, իսկ Մոսկվայում՝ 3,573.5 դրլար: 271
Սպառողական գները արդեն 11.1%-ով բարձր են, քան Մոսկվայում, իսկ վարձակալության գները՝ 4.5%-ով:

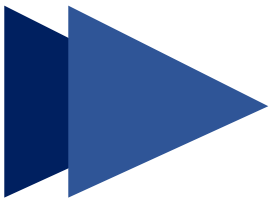
Փողը որ երկրներում է հերիքում հուլիս 2024

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_08_12

Միջին ամսական զուտ աշխատավարձի և ապրուստի ծախսերի հարաբերանցությունը՝

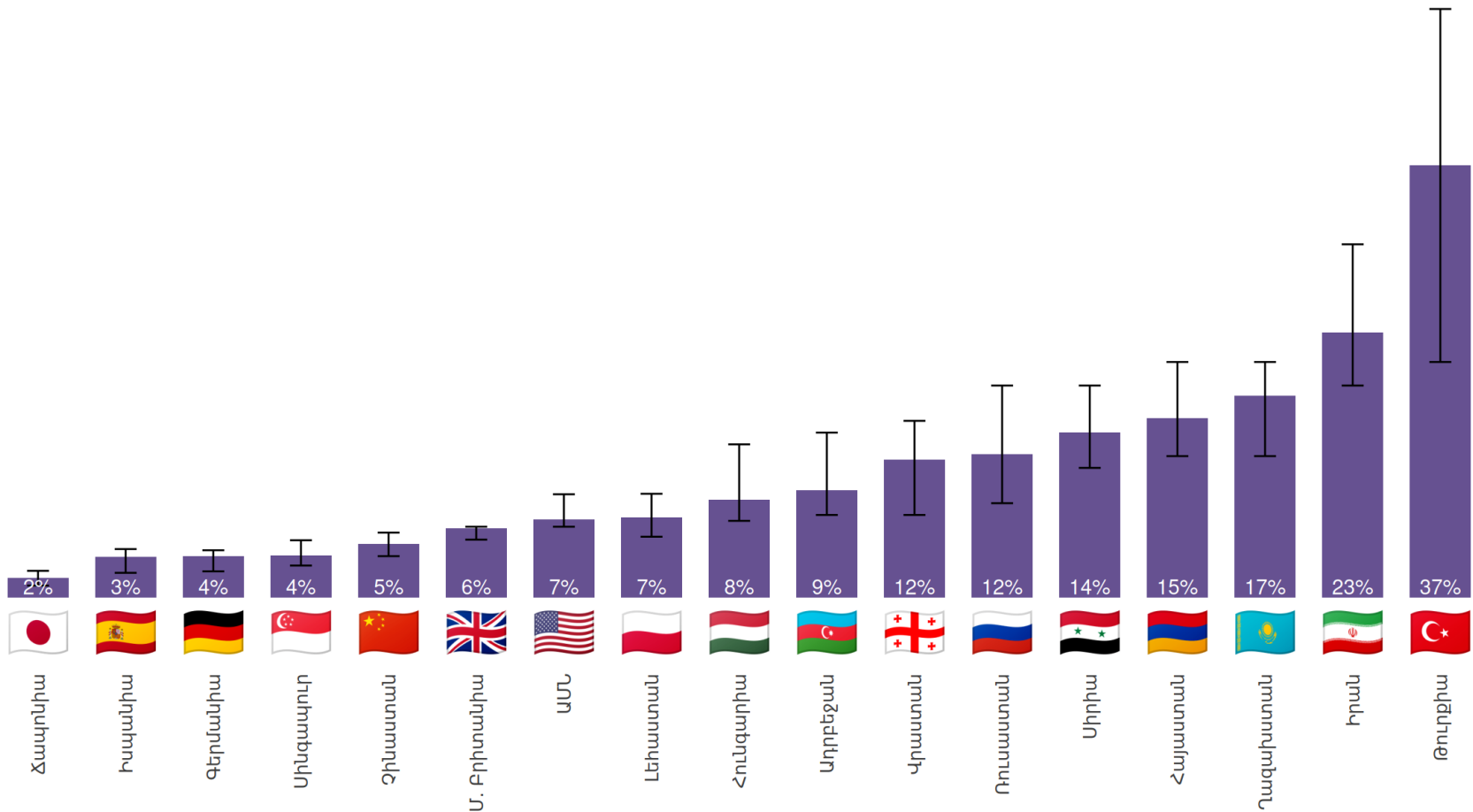
* Միջին ամսական զուտ աշխատավարձը ներկայացված է հարկերից հետո:
Միջին ծախսերը չեն ներառում բնակարանի վարձակալության ծախսերը:
Գծապատկերում ներառված չեն աֆրիկյան երկրները:

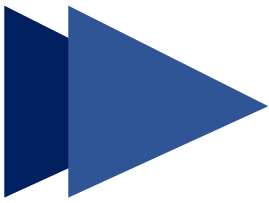
Որտե՛ղ է ավելի մատչիլի հիփերթեքով տուն վերցնելը հուլիս 2024

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_08_12

Հիփերթեքային տարեկան տոկոսադրույքը

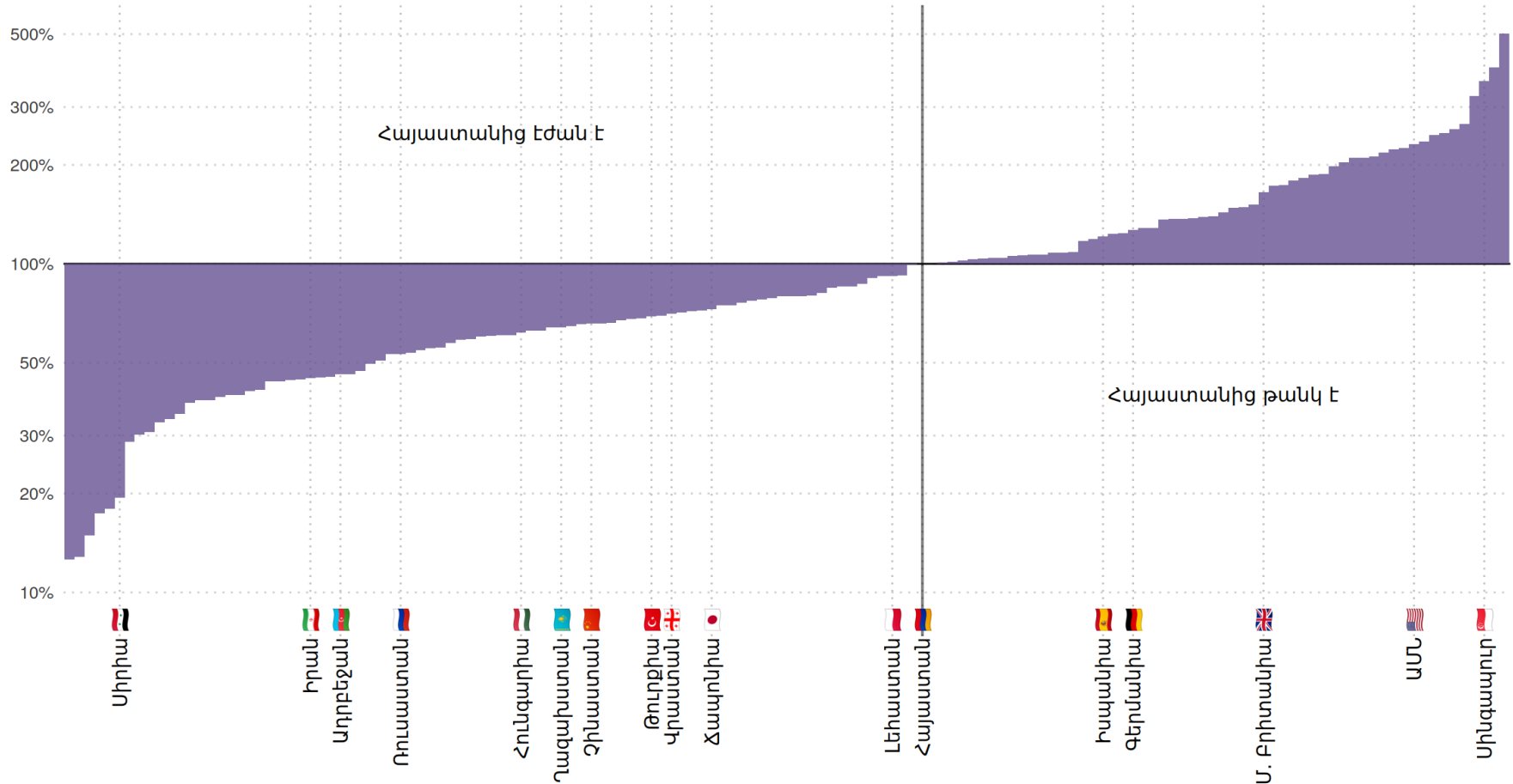
* 20 տարվա կտրվածքով հաստատուն միջին տոկոսադրույք

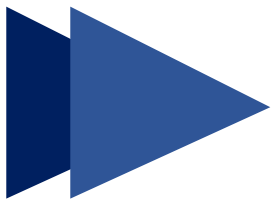
Որտե՛ղ է կյանքն ավելի էժան հուլիս 2024

Աղբյուր. https://www.tvyal.com/newsletter/2024/2024_08_12

Կյանքի արժեքի համեմատությունը Հայաստանի հետ՝

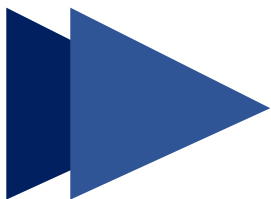
* Կյանքի արժեքը (Cost of living) ինդեքս է մշակված Numbeo հարթակի կողմից:
Այս ինդեքսը հաշվում է ապրուստի համար բոլոր միջինացված ծախսերի արժեքը՝ բացառությամբ վարձակալության:
Գծապատկերում ներառված չեն աֆրիկյան երկրները:

Գործազրկության մակարդակը, % 2024

Աղբյուր. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?view=chart> <https://www.armstat.am/file/doc/99533348.pdf>

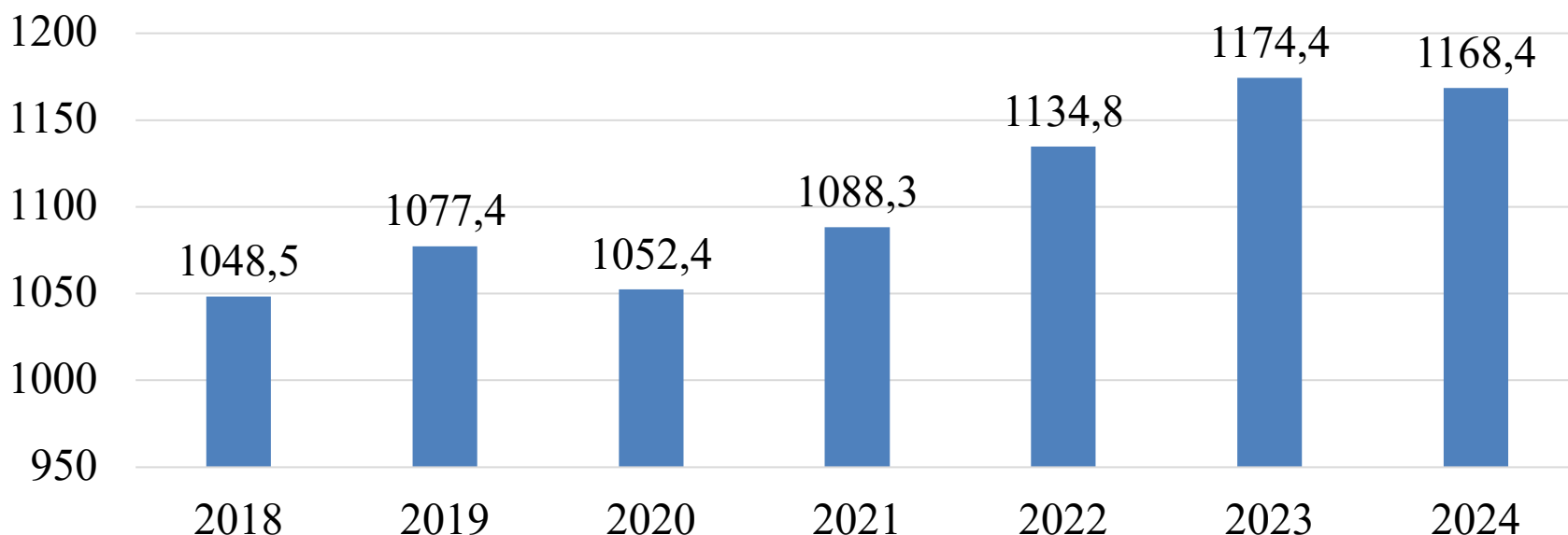
Армения	13,3
Грузия	11,6
Таджикистан	11,5
Украина 2021	9,8
Литва	7,8
Латвия	7,5
Эстония	6,7
Азербайджан	5,6
Казахстан	4,8
Узбекистан	4,5
Туркменистан	4,3
Киргизия	3,4
Беларусь	3,3
Россия	2,5
Молдова	1,4

Զբաղվածություն 2018-2024 թթ. (հազ.)

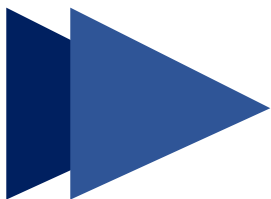
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ Ազգային Վիճակագրական Ծառայության տվյալներով - www.armstat.am

Աշխատողների թվաքանակը, հուլիս

◆ Հստ ոլորտների՝ տոկոսային առումով ամենաբարձր աճը գրանցվել է **SS ոլորտում**:

◆ Մեծ մասը զբաղված են մանրամեծածախ առևտրի, կրթության, մշակող արդյունաբերության, առողջապահության և սոցալ սպասարկման ոլորտներում:

Հարուստ մարդկանց թվի դասակարգումն ըստ երկրների, 2020 (հազ.)

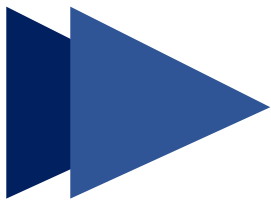
Աղբյուր. <https://www.statista.com/forecasts/1171539/hnwi-by-country>

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԵՐԿՐՆԵՐ

1	ԱՄՆ	18 261
2	Չինաստան	5 086
3	Ճապոնիա	2 955
4	Մեծ Բրիտանիա	2 309
5	Գերմանիա	2 155
6	Ֆրանսիա	1 954
7	Իտալիա	1 385
8	Կանադա	1 229
9	Ավստրալիա	1 062
10	Իսպանիա	881
11	Շվեյցարիա	816
12	Նիդեռլանդներ	721
13	Հարավային Կորեա	706
14	Հնդկաստան	379
15	Շվեդիա	307

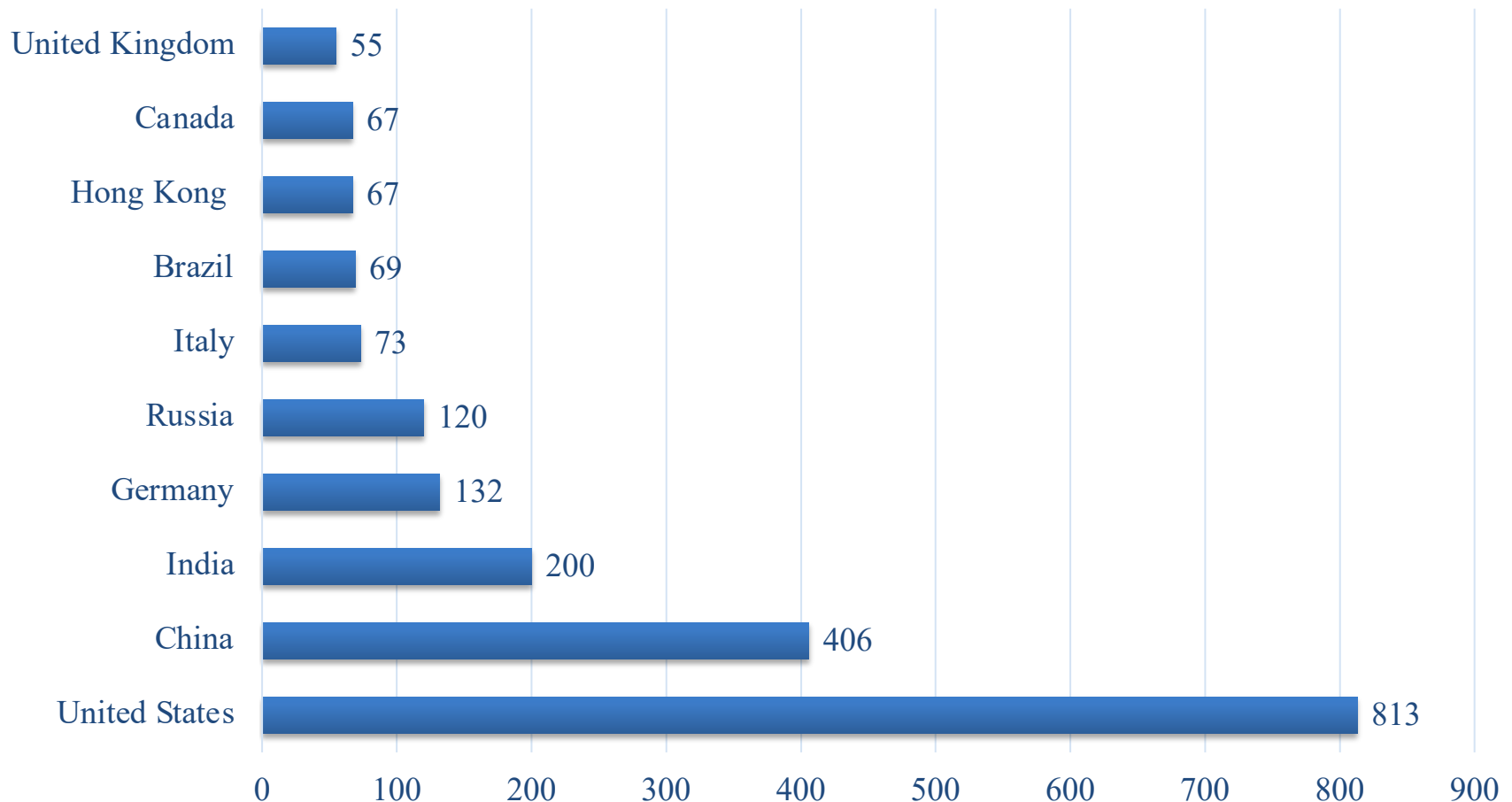
ՀԵՏԵՈՐ ՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԿՐՆԵՐ

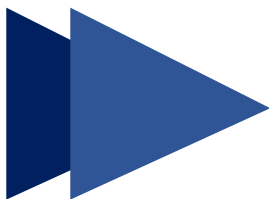
Ռուսաստան	217
Ղազախստան	4.1
Լիտվա	4.02
Էստոնիա	3.71
Ուկրաինա	3.54
Լատվիա	2.41
Բելառուս	2.05
Թուրքմենստան	1.82
Ադրբեջան	1.43
Ուզբեկստան	1.42
Վրաստան	0.64
Մոլդովա	0.5
Հայաստան	0.47
Տաջիկստան	0.19
Ղրղզստան	0.16

Ամենաշատ միլիարդատեր ունեցող երկրները, 2025 (հազ.)

Աղբյուր. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/billionaires-by-country>

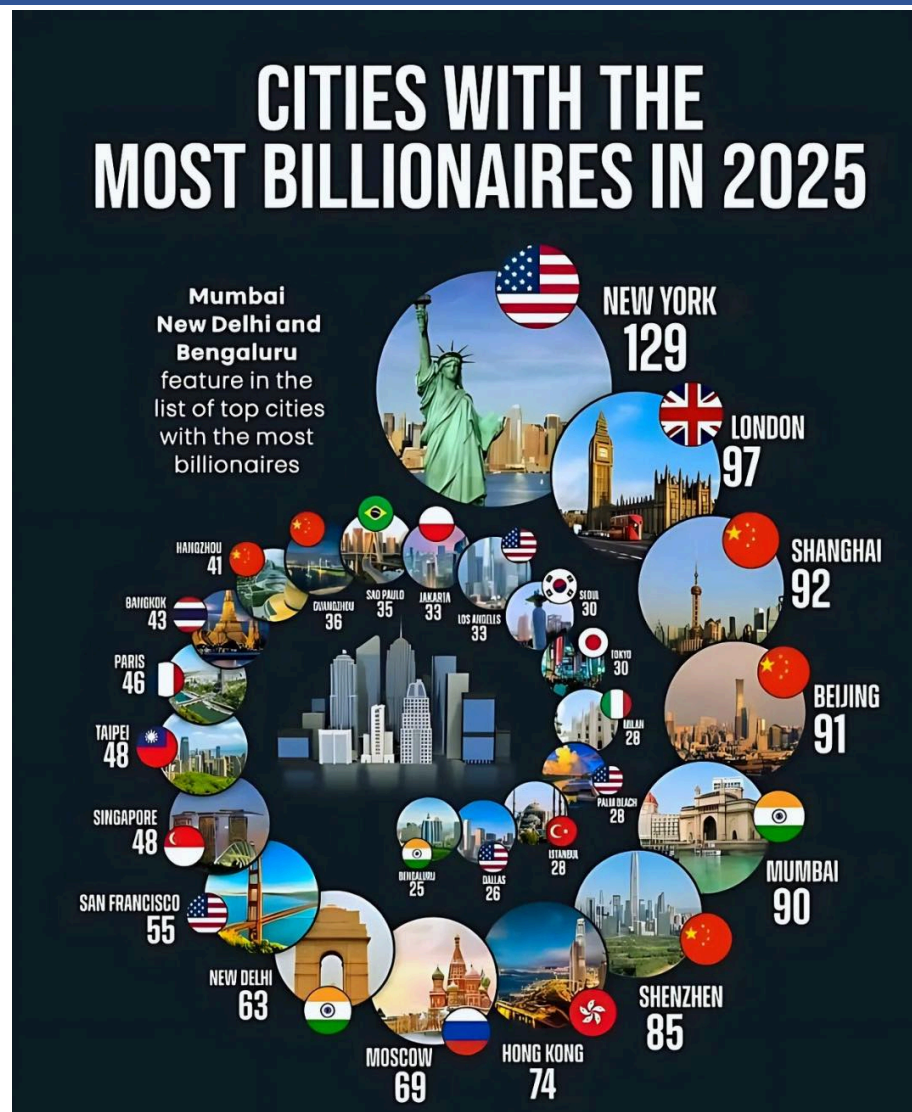

Hurun Global Rich List 2025

top 30 countries with the most billionaires

Источник: <https://www.hurun.net/en-us/rank/hsrankdetails?pagetype=global>

1. United States – 870	16. Japan – 41
2. China – 823	17. South Korea – 38
3. India – 284	18. Israel – 33
4. UK – 150	19. Turkey – 31
5. Germany – 141	20. Mexico – 28
6. Switzerland – 116	21. Sweden – 28
7. Russia – 89	22. Spain – 27
8. France – 72	23. UAE – 26
9. Italy – 69	24. Monaco – 21
10. Brazil – 67	25. Netherlands – 17
11. Canada – 65	26. Malaysia – 17
12. Australia – 49	27. Denmark – 16
13. Singapore – 48	28. Philippines – 16
14. Indonesia – 44	29. Austria – 14
15. Thailand – 43	30. Norway – 12

Միգրացիա

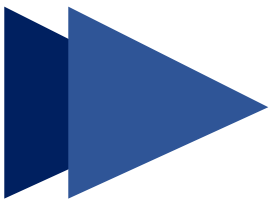
Աղբյուր: <https://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx>

	Տոկոսը ընդհանուր բնակչության չափահասների թվից, ովքեր ցանկանում են գաղթել	Գաղթել ցանկացողները, % 2010-2012	Գաղթել ցանկացողները, % 2013-2016
1	Sierra Leone	51	62*
2	Haiti	53	56
3	Albania	36	56*
4	Liberia	53	54
5	Congo	37	50*
6	Dominican Republic	49	50
7	Honduras	41	48*
8	Armenia	40	47*
9	Syria	32	46*
10	El Salvador	34	46*
11	Ghana	40	45
12	Nigeria	41	43
13	Jamaica	43	40
14	Congo	38	39
15	Togo	41	39
16	Sudan	29	37
17	Guinea	33	36
18	Bosnia and Herzegovina	20	36*
19	Puerto Rico	N/A	35
20	Moldova	32	35
21	Senegal	31	34
22	Gabon	30	34
23	Macedonia	35	34
24	Kosovo	29	34
25	Uganda	37	33
26	Italy	21	32*
27	Cyprus	25	32*
28	Guatemala	30	31
29	Ivory Coast (Côte d'Ivoire)	N/A	30
30	Lesotho	25	30
31	Peru	32	30

	Նրանց թվում, ովքեր ասում են, որ ցանկանում են տեղափոխվել (2013- 2016)	պոտենցիալ միգրանտների %, որոնք անվանում են այդ երկիրը	Մեծահասակների հաշվարկային թիվը (մլն)
1	United States	21	147
2	Germany	6	39*
3	Canada	5	36
4	United Kingdom	5	35*
5	France	5	32
6	Australia	4	30
7	Saudi Arabia	3	25*
8	Spain	3	20
9	Italy	2	15
10	Switzerland	2	13
11	Japan	2	12
12	United Arab Emirates	2	12*
13	Singapore	1	10
14	South Africa	1	8
15	Sweden	1	8
16	Russia	1	7
17	New Zealand	1	7
18	China	1	7
19	Netherlands	1	6
20	Brazil	1	6
21	Turkey	1	5*
22	South Korea	1	5

Gallup: <https://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx>

* Significant change

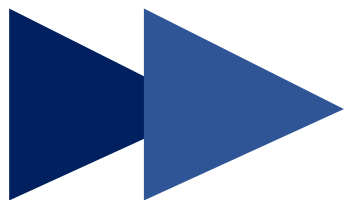
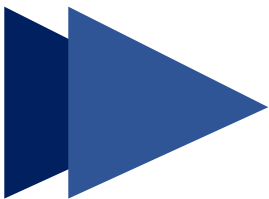
Միգրացիա

Աղբյուր. https://www.acses.am/labor-migration/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ACSES_newsletter

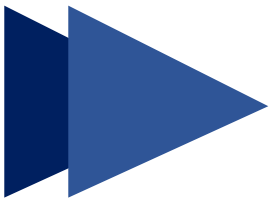
Աշխատանքի նպատակով Ռուսաստանում մեկնած ՀՀ քաղաքացիների թիվը 2016-2022 թթ.

2016-2022թթ միջինում տարեկան 264 հազ ՀՀ քաղաքացի աշխատանքի
նպատակով մեկնել է ՌԴ:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ

Ֆինանսական հատված

Երկրի անվանումը

ՀՆԱ, 2024 (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

Հայաստան

Bln, USD

25.8

Բելառուս

76.0

Վրաստան

33.8

Ղազախստան

288.4

ՌԴ

2 173.8

Ուկրաինա

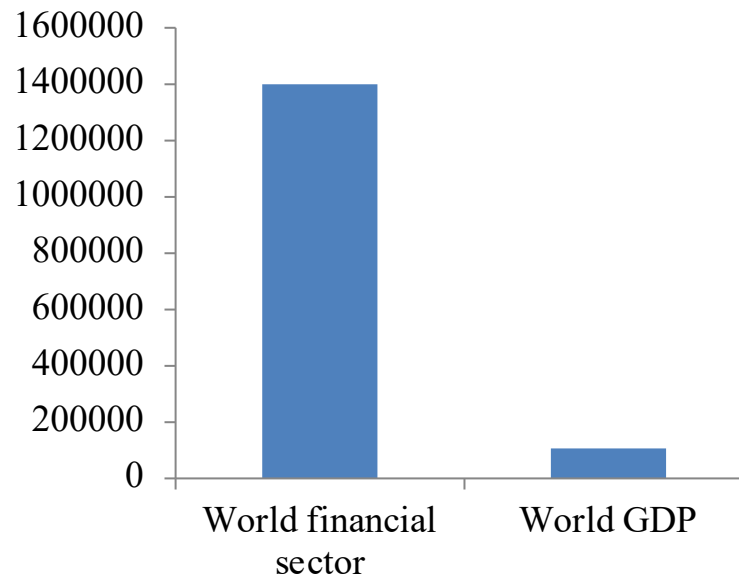
190.7

ԱՄՆ

29 184.9

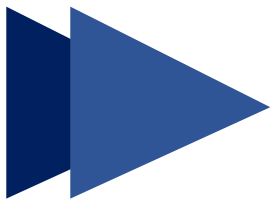
Աշխարհ

111 326

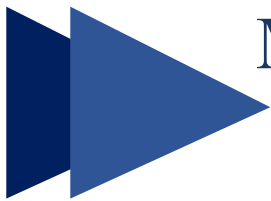
**Գլոբալ ֆինանսական
հատված**

1 400 000,0

Ֆինանսական հատված

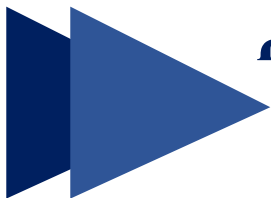
	Շուկայական կապիտալացում (ՀՆԱ %), 2024թ.	Դրամայնացում (ՀՆԱ %) 2024թ.	Բանկերի ավանդներ (ՀՆԱ %), 2024թ.	Բանկային հատվածի կողմից հատկացվող վարկեր (ՀՆԱ %), 2024թ.
Հայաստան	18.8	58.2	79.3	62.8
Ադրբեջան	2.2	36.8	21.0	24.5
Վրաստան	5.96 (2012)	53.8	73.9	66.2
Ռուսաստան	31.4 (2023)	69.9 (2020)	86.2 (2020)	54.6 (2021)
Ղազախստան	21.8	33.8	42.6	25.8
Բելառուս	7.9	30.7 (2021)	40.7 (2021)	24.1 (2021)
Ուկրաինա	3.4 (2018)	45.5	39.7 (2023)	13.4

M2X հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (տնտեսության դրամայնացում)

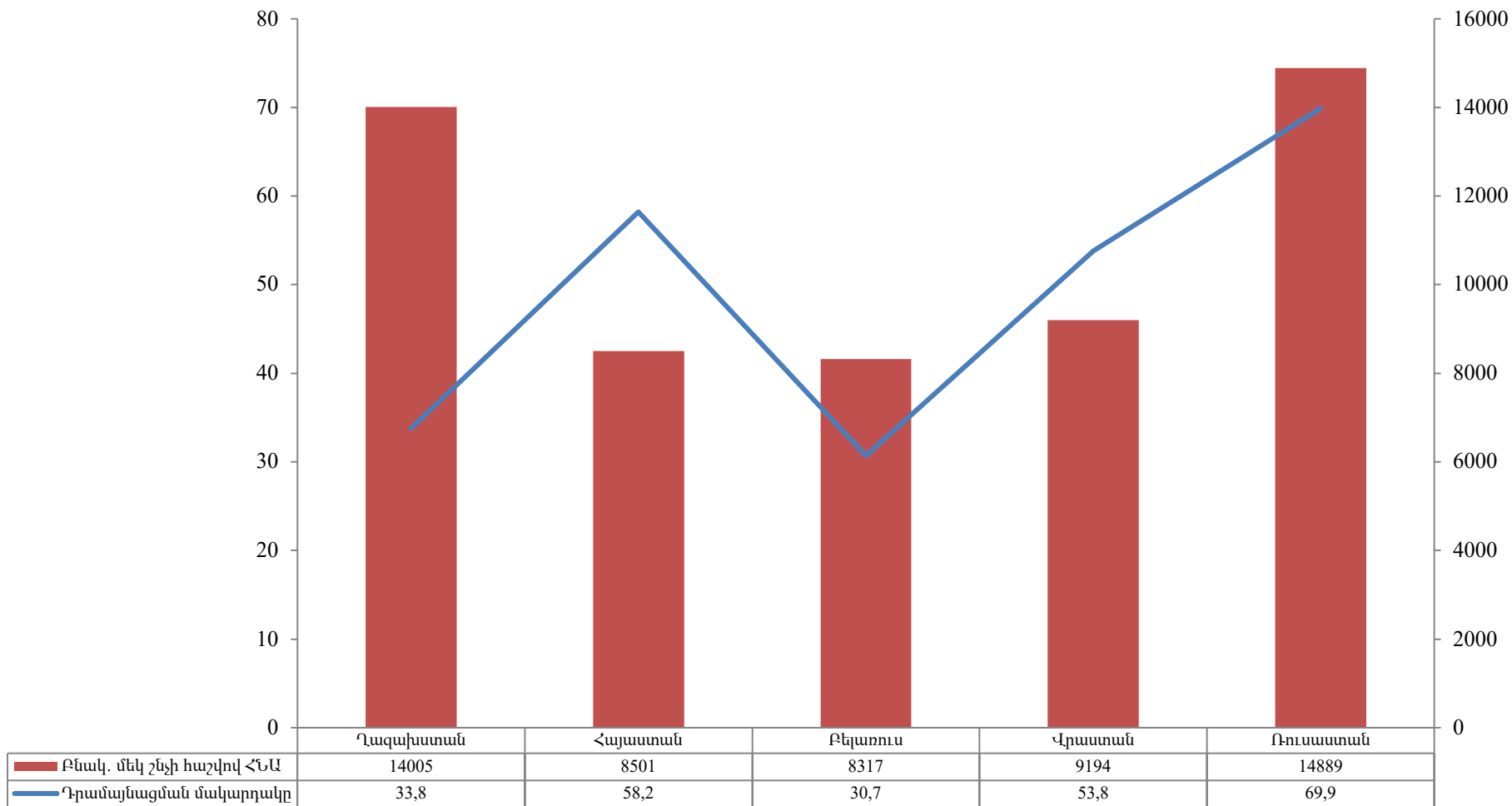
Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից ՀՀ ԿԲ-ի պաշտոնական կայքի տվյալներով: www.cba.am

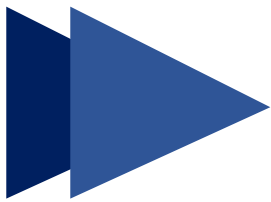
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Հայաստան	25.9	26.3	29.8	33.7	36.2	37.0	36.8	43.0	46.4	46.2	47.0	54.4	54.5	52	54.8	58.2
Ռուսաստան	49.2	51.4	51.4	51.8	56.3	60.3	63.8	59.2	59.4	59.1	58.6	69.9				
Բելառուս	27.7	30.6	37.4	30.4	29.8	30.8	38	35.9	37.9	35.6	36.0	33.9	30.7			
Ղազախստան	44.0	38.9	35.4	34.7	32.9	33.7	42.1	43.5	37.4	35.4	30.7	35.5	35.9	33.8	32.0	33.8
Վրաստան	26.5	29.9	29.2	30.2	36.6	38.3	42.2	47.3	48.4	51.4	50.0	61.5	56.4	52.6	53.4	53.8
Ուկրաինա	53.4	55.2	52.7	55.0	62.0	61.1	50.2	46.3	40.5	35.9	36.2	43.8	38	48.2	47.1	45.5
Ճապոնիա	227.0	226.1	238.0	241.3	247.8	251.2	252	236	242	252	254.8	255.7	283.5	286.2	275.6	267.4
ԱՄՆ	90.4	84.7	87.2	87.8	88.4	89.5	90.3	90.6	92	89.5	92.8	111.3	116.9	104.9	99.1	99.2

Դրամայնացման մակարդակն ըստ երկրների և մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի, 2024

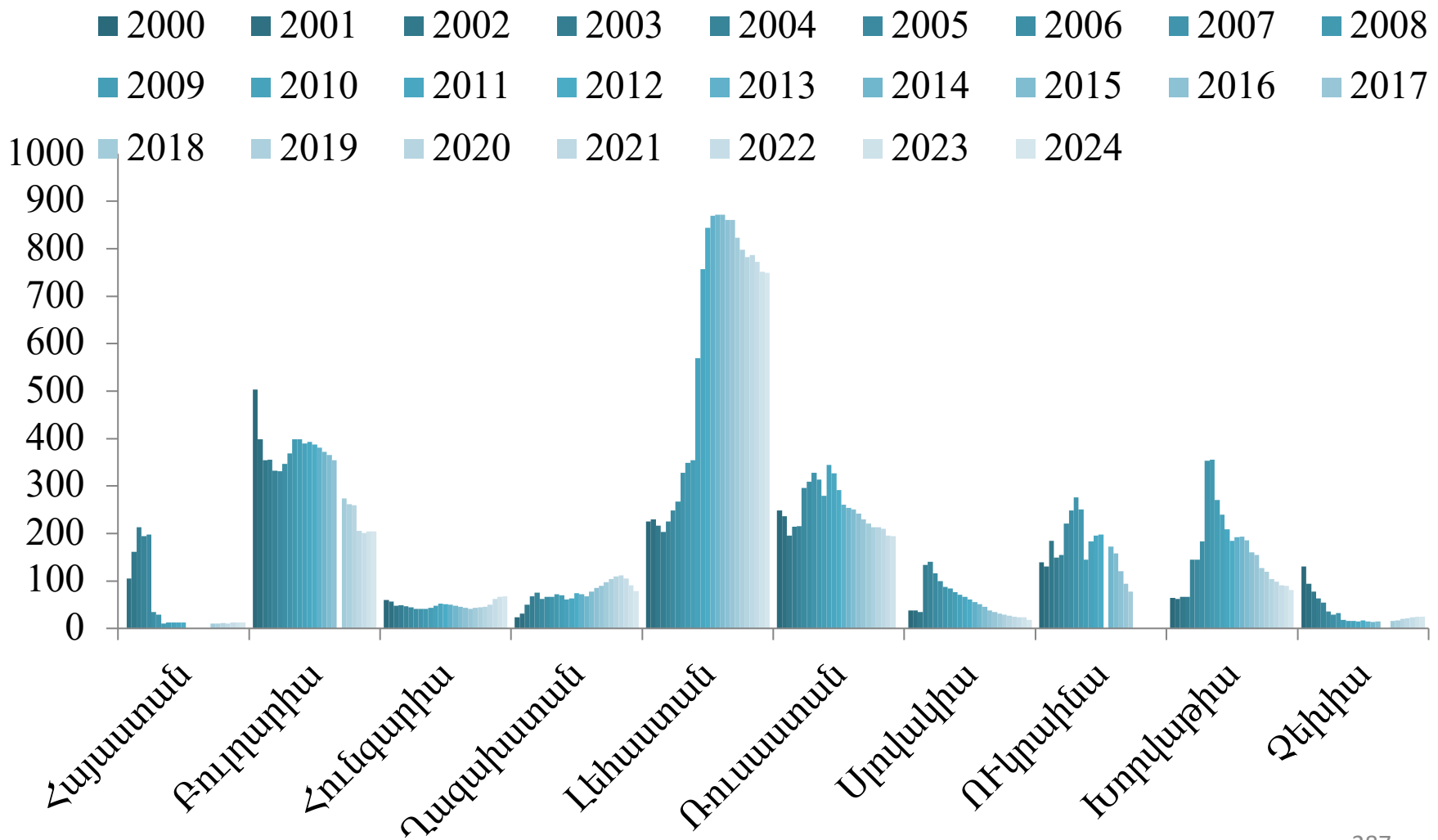
Աղբյուր. Համաշխարհային բանկի տվյալները – World Bank: World Development Indicators

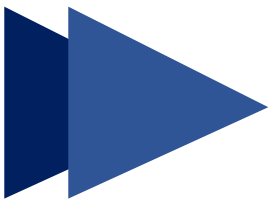

Էմիգրանտների (բորաայում ցուցակում անցած ընկերությունների) քանակը

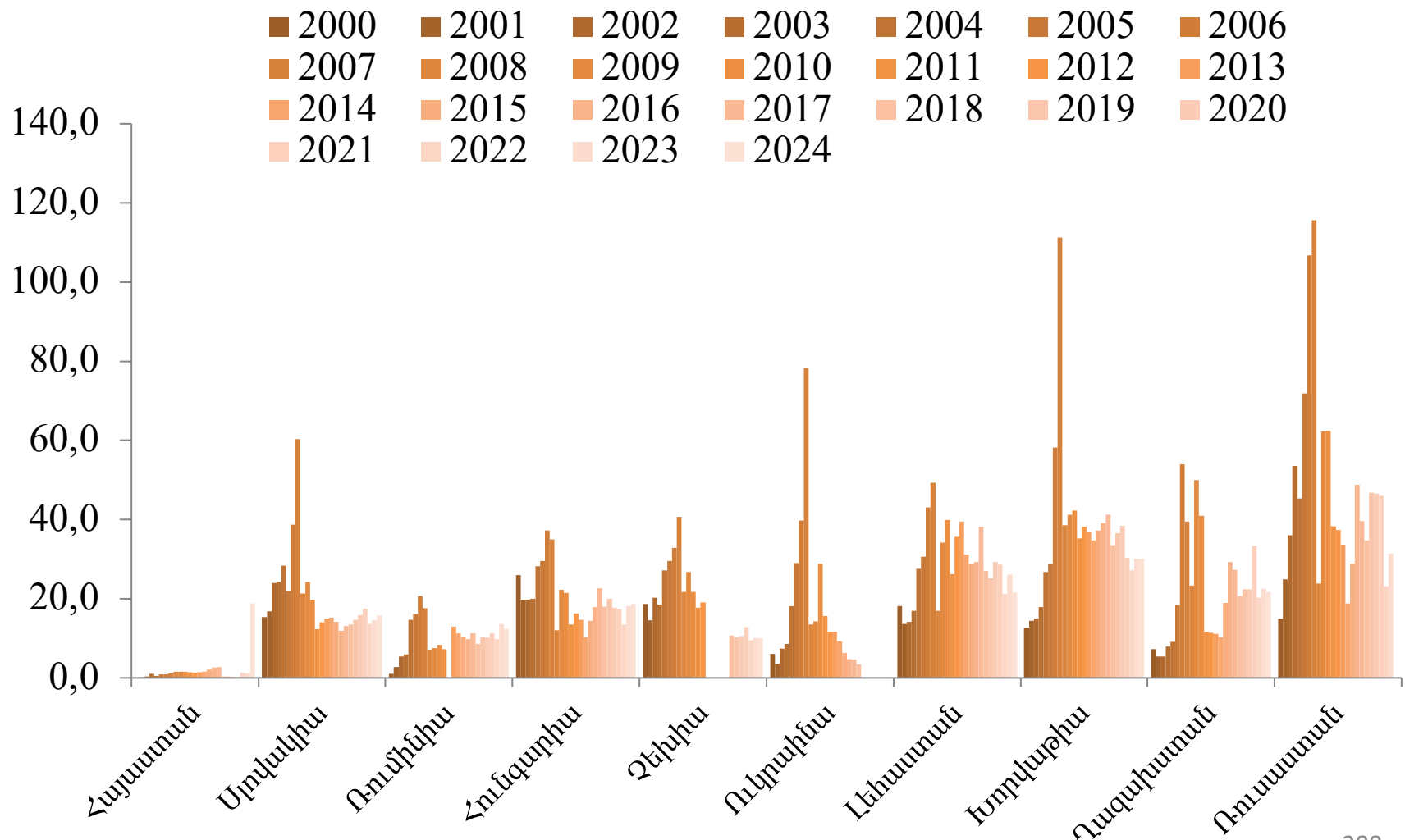
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

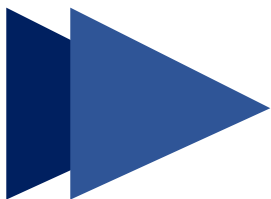

Շուկայի կապիտալացում (ՀՆԱ %)

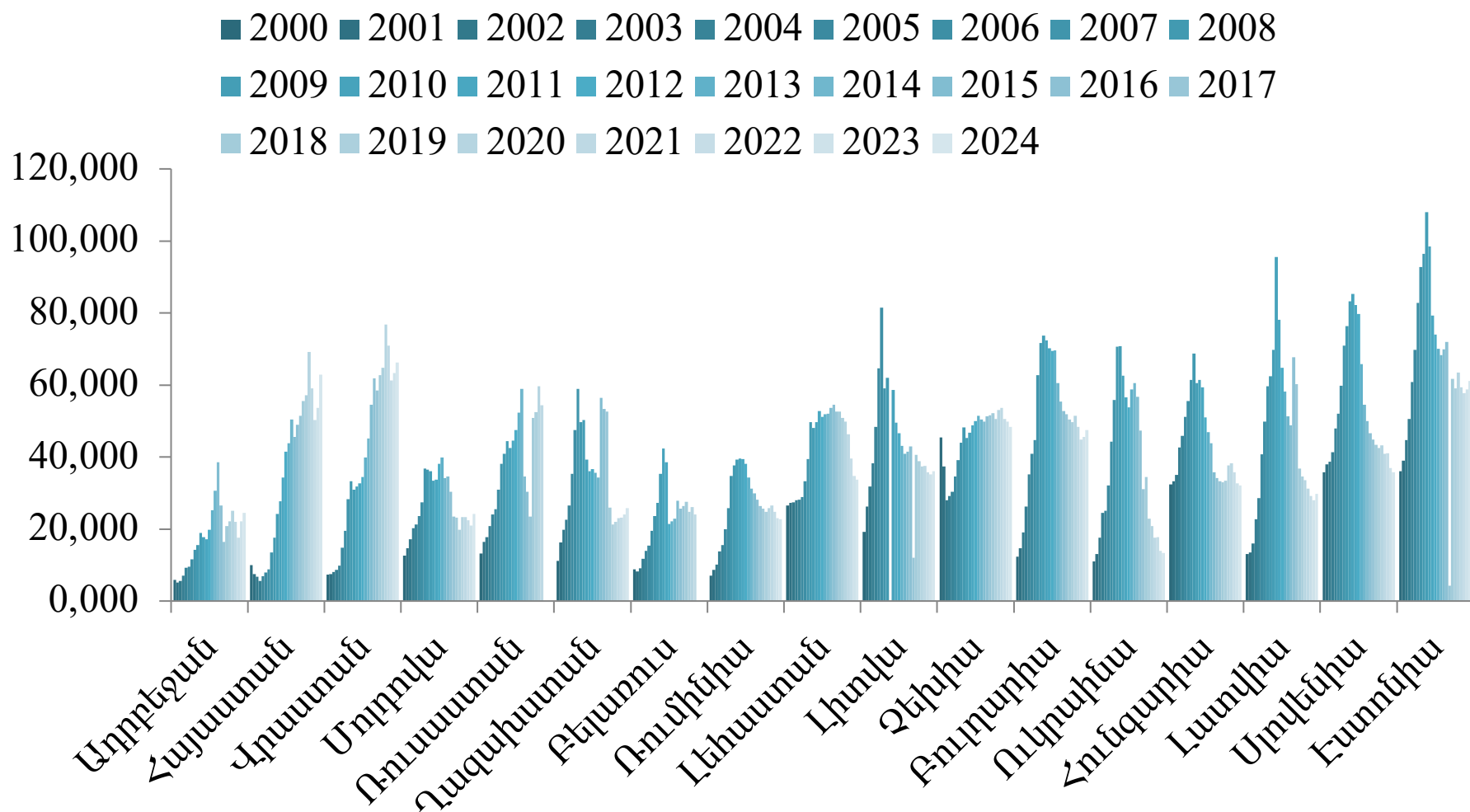
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

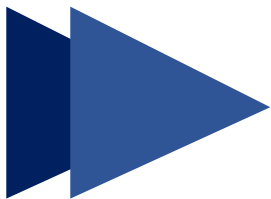

Բանկային հատվածի կողմից տրամադրվող վարկեր (ՀՆԱ %)

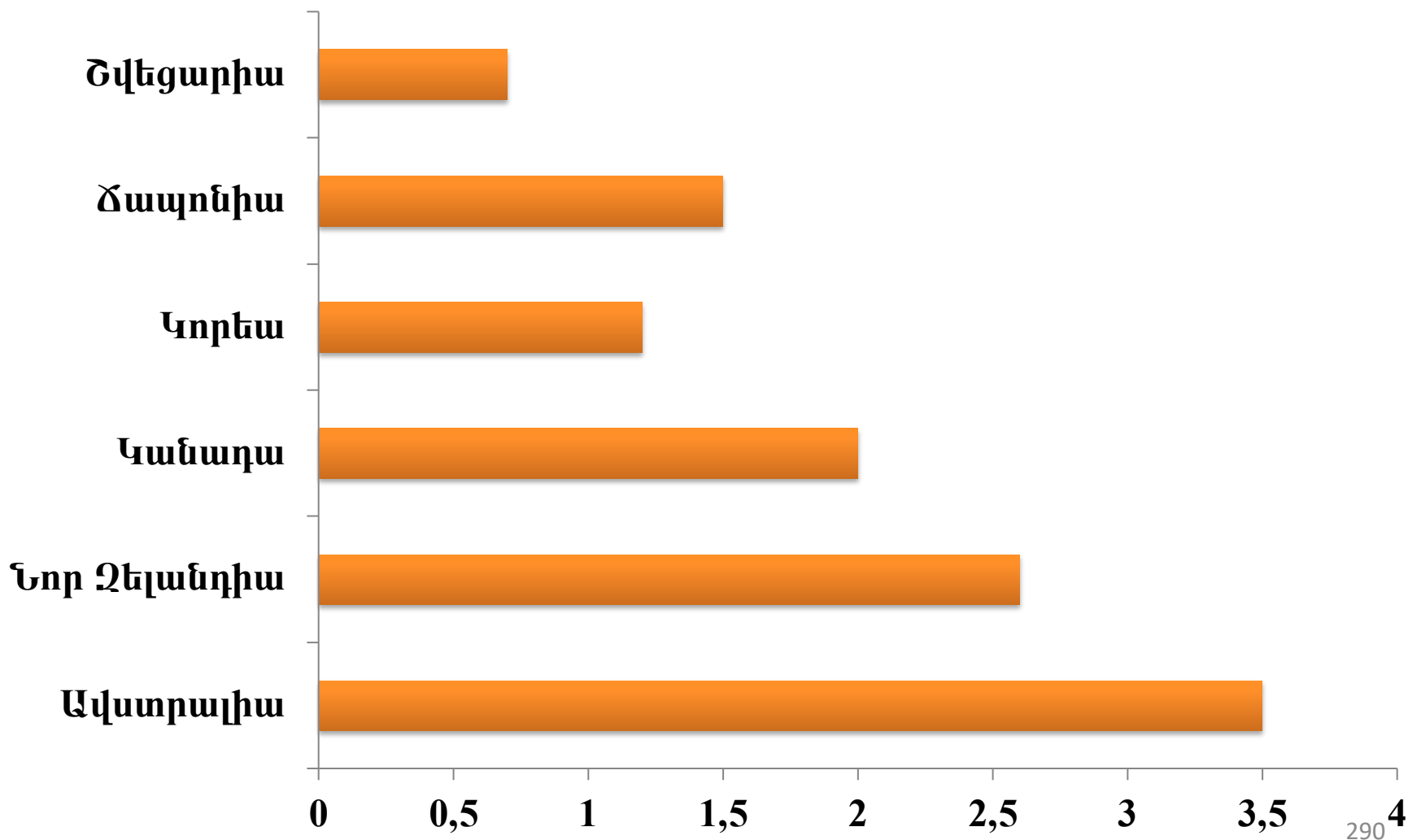
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

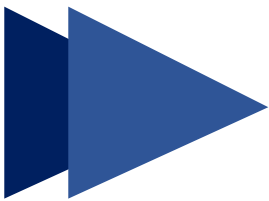

Տոկոսադրույքների սփռեղը որոշ զարգացած երկրներում և տարածաշրջաններում, 2024

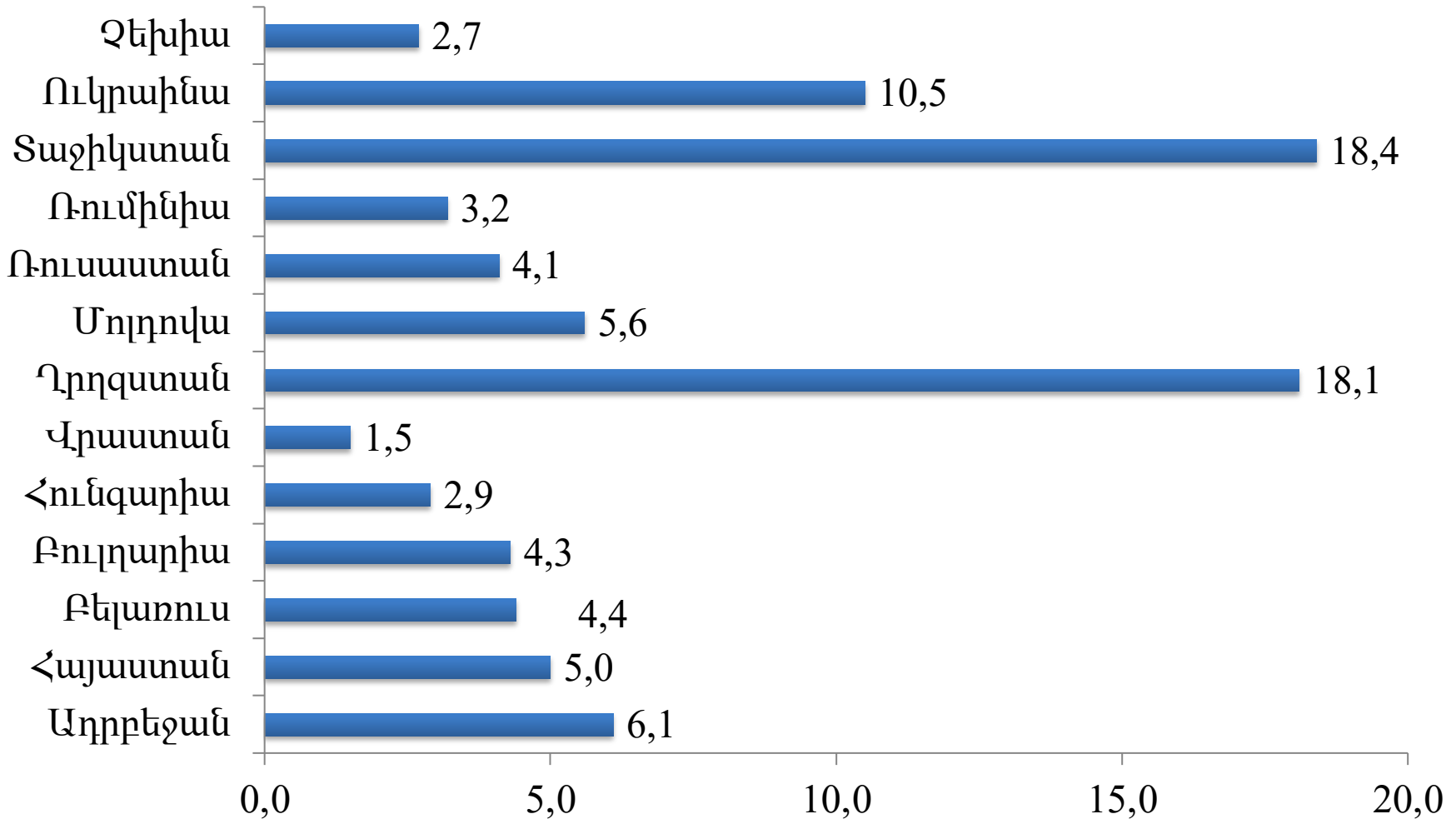
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

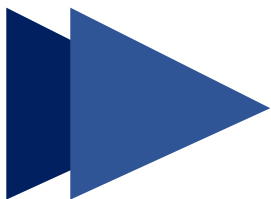

Տոկոսադրույքների սփռեղը, 2024

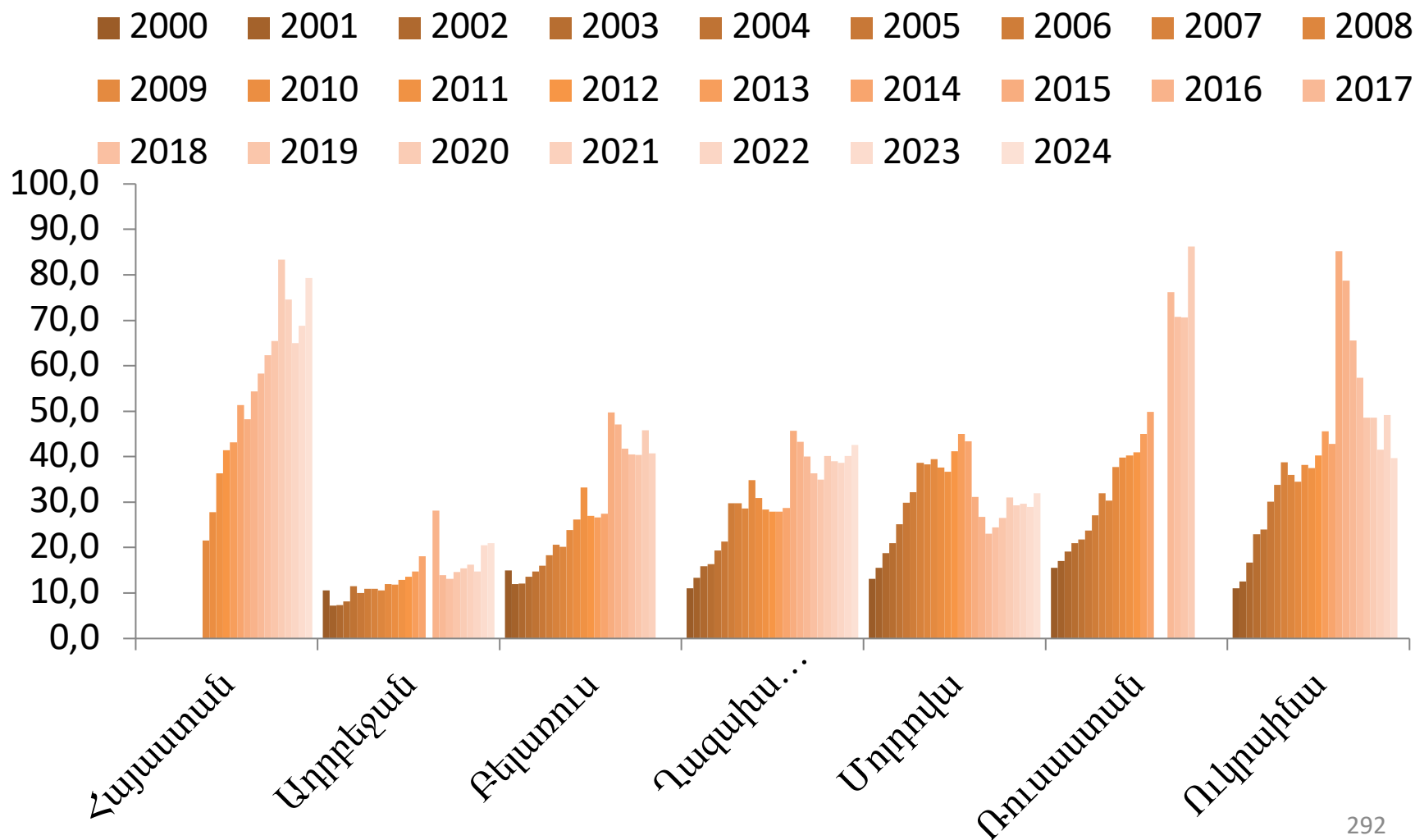
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators 2011, Համաշխարհային Բանկի պաշտոնական կայք: <http://www.worldbank.org/data/datatopic/datatopic.html>

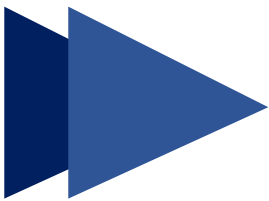

Ավանդներ (ՀՆԱ %)

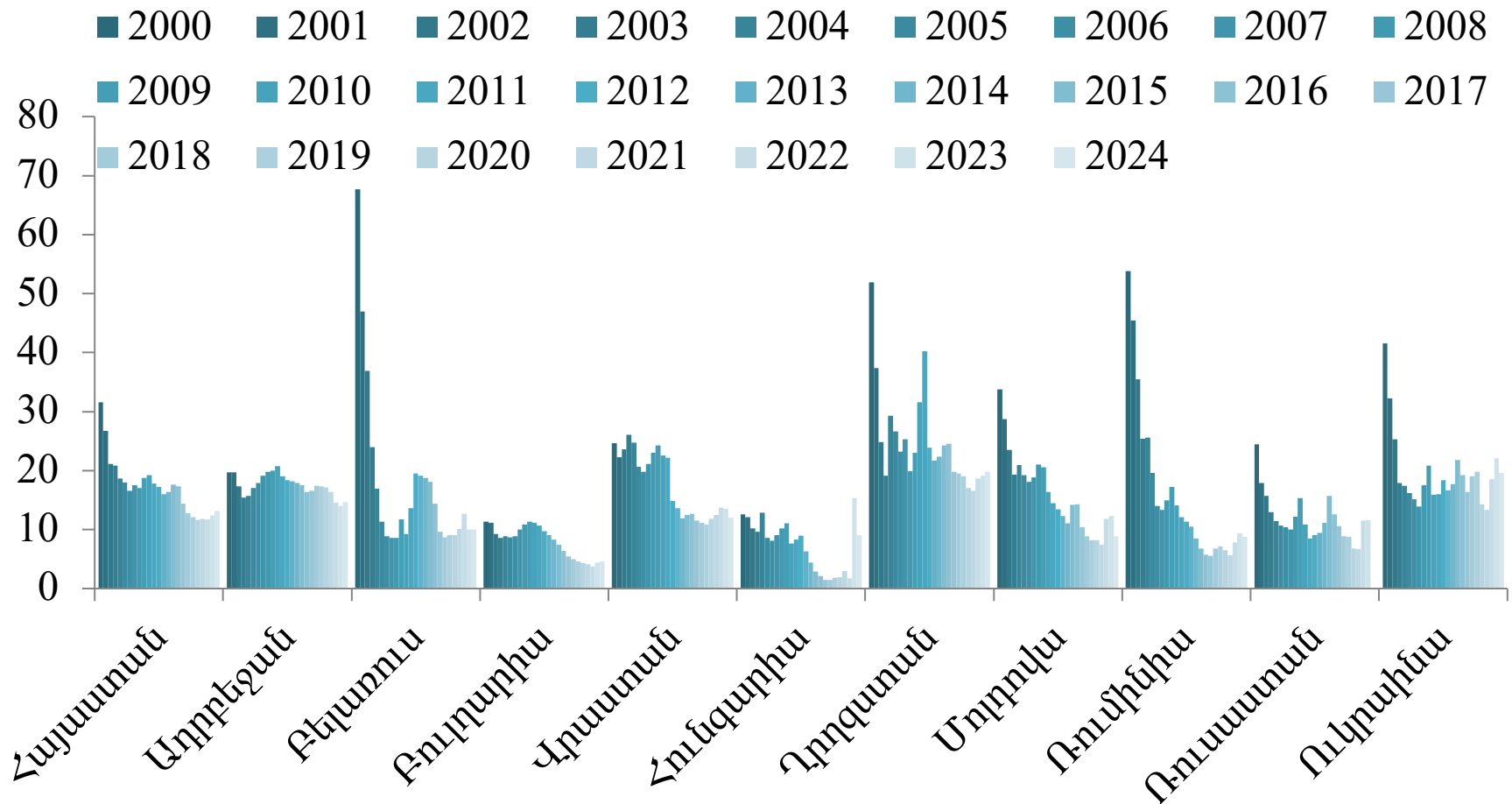
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

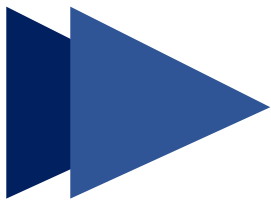

Վարկերի տոկոսադրույքը

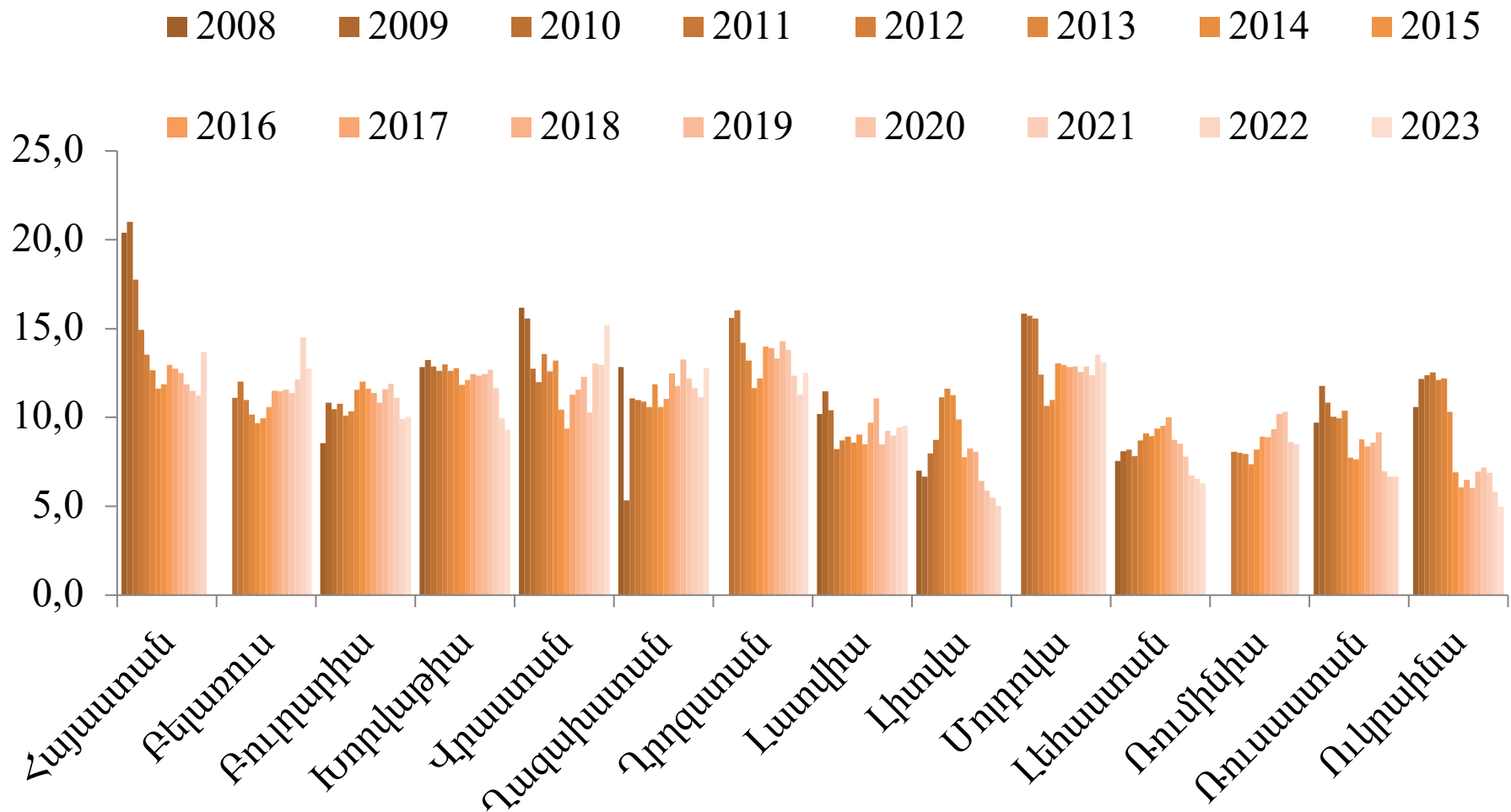
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

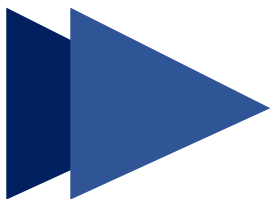

Կապիտալի համարժեքության ցուցանիշը

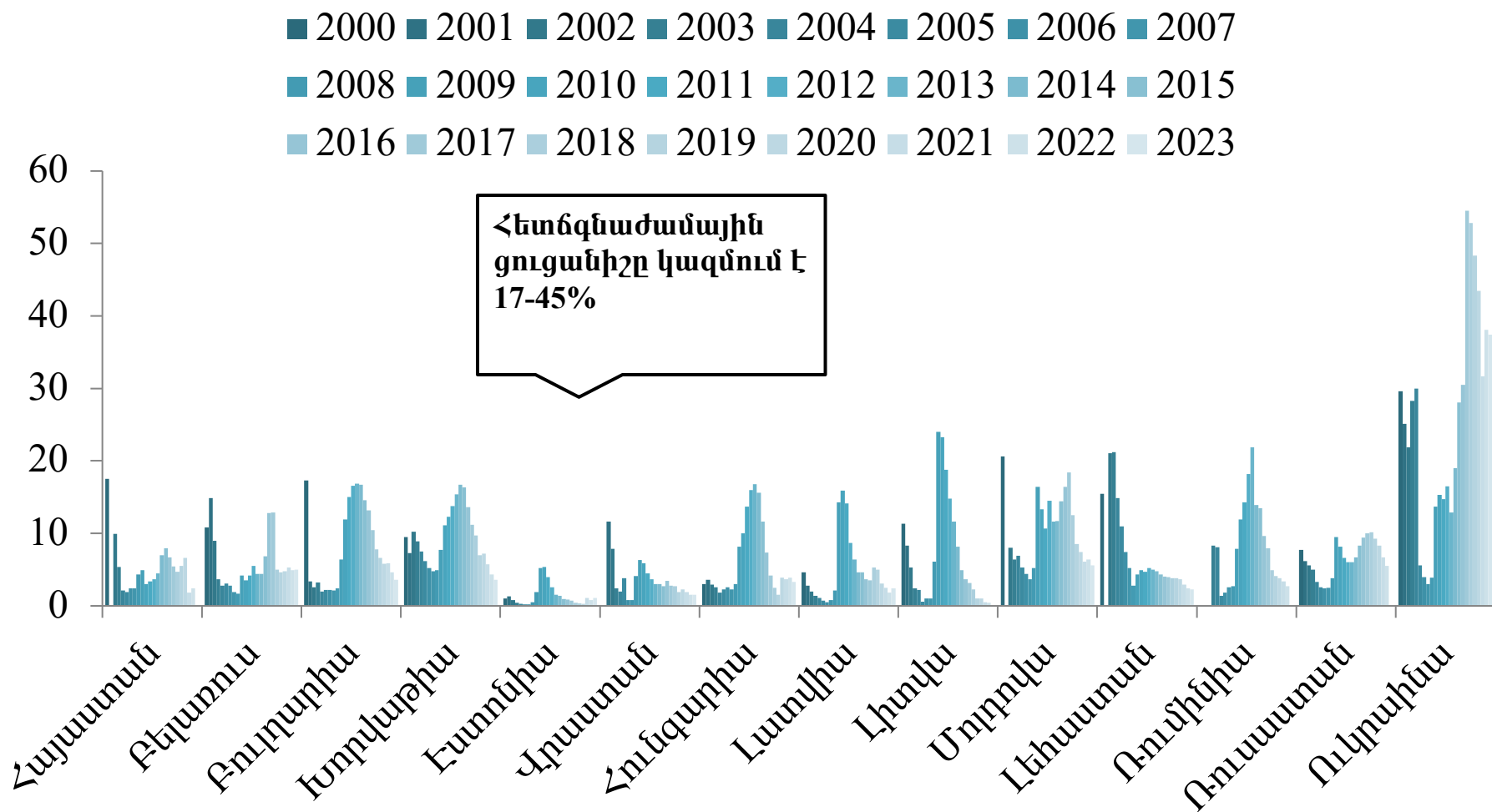
Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

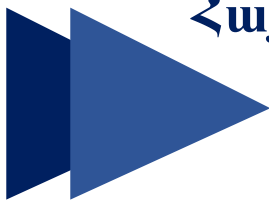

Չաշխատող վարկեր (ընդհանուր վարկերի %)

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators, FinStat2016

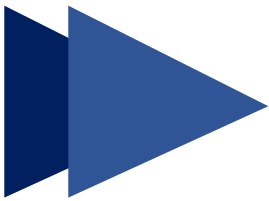

Հայաստանի և մնացյալ աշխարհի ցուցանիշների համադրում դասակարգում ըստ եկամուտներ կատեգորիայի և ըստ տարածաշրջանների, 2024 թ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից Համաշխարհային բանկի տվյալներով – World Bank: World Development Indicators, 2015

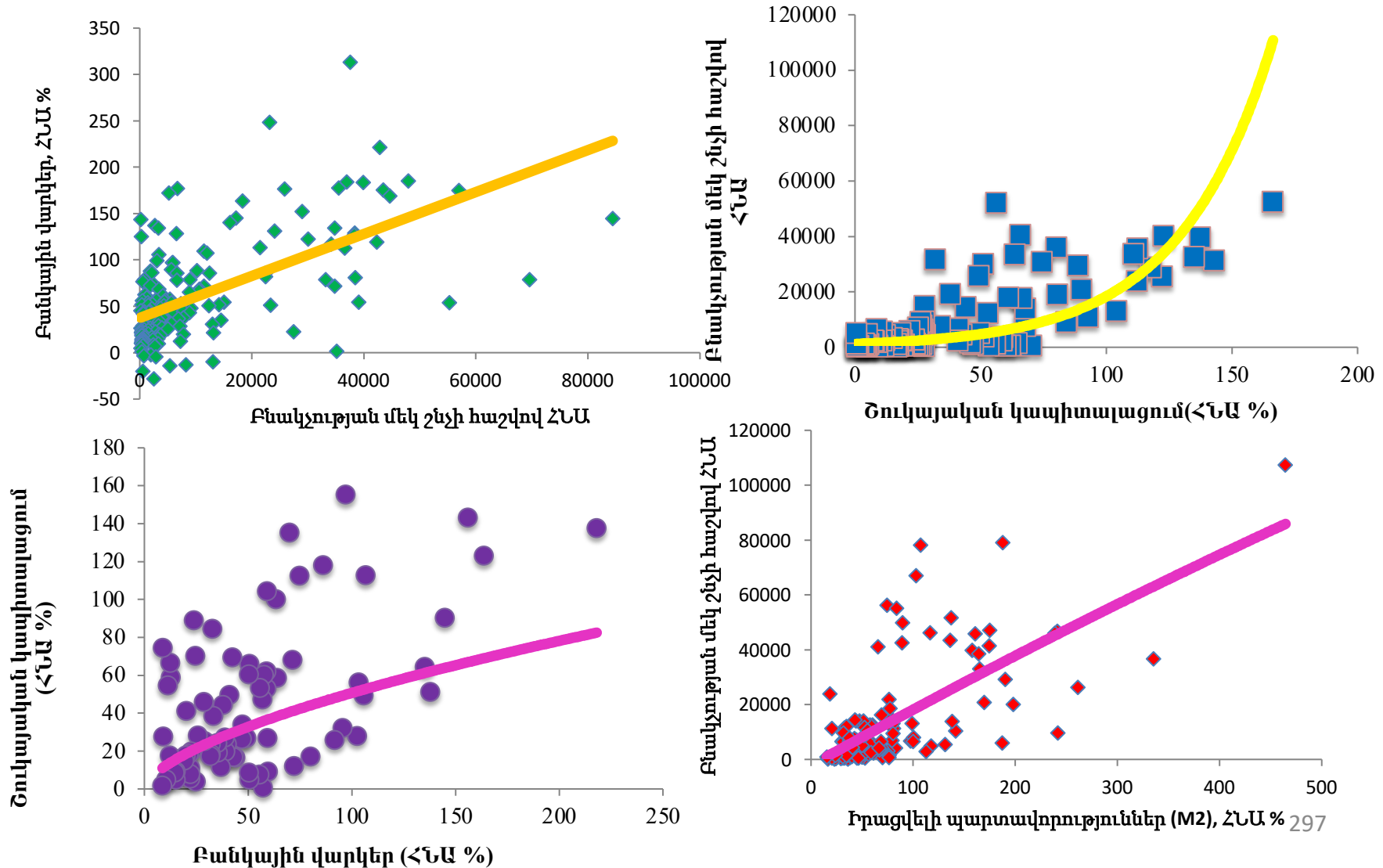
Ցուցանիշներ	Հայաստան	Ցածր եկամուտ	Ցածր-միջին եկամուտ	Բարձր-միջին եկամուտ	Բարձր եկամուտ
Բնակ. մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ, US \$	8 501	747	2 518	10 962	50 444
Ներքին վարկեր մասնավոր հատվածին, ՀՆԱ %	65	16	47	143	155
Ցուցակված ընկերությունների կապիտալացումը, ՀՆԱ %	18.8	---	85.1	57.5	173
Տոկոսադրույքների սփրեդ	5	9	6	6	--
Երկրների քանակ		48	51	44	49

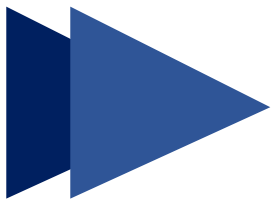
Ցուցանիշներ	Հայաստան	Աշխարհ	Արևելյան Ասիա և խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանի երկրներ	Եվրոպա և Կենտրոնական Ասիա	ԵՄ	Լատինական Ամերիկա և Կարիբյան տարածաշրջան	Միջին Արևելք և Հյուսիսային Աֆրիկա	Ենթասահարական Աֆրիկա
Բնակ. մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ, US \$	8 501	13 673	13 349	31 393	43 145	11 045	6 181	1 516
Ներքին վարկեր մասնավոր հատվածին, ՀՆԱ %	65	147	178	80	76	52	53	33
Ցուցակված ընկերությունների կապիտալացումը, ՀՆԱ %	18.8	129.9	101.9	24.9	50	29.4	109.8	103
Տոկոսադրույքների սփրեդ	5	6	5	5	--	6	5	8

Ռեգրեսիոն ցուցանիշներ 2000-2020թթ.

Աղբյուր. Կազմված և հաշվարկված է հեղինակի կողմից Համաշխարհային բանկի տվյալներով : www.worldbank.org

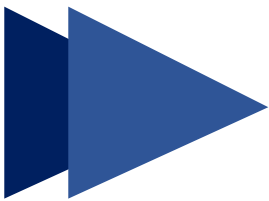
Շուկայի կապիտալացում, ՀՆԱ %

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators

	2002	2007	2024
Hong Kong	278.4	549.4	1117.6
Zimbabwe	246.5	100.8	109.3 (2012)
Switzerland	192.8	282.9	210.5
South Africa	166.2	291.3	246.3
Malaysia	122.8	168.3	106.5
Singapore	112.5	209.5	116.5
Luxembourg	109.6	323.7	44.9
United States	104.8	142.9	213.1
Argentina	101.4	33.2	8.4
Australia	95.9	152.7	99.1
Netherlands	91.7	122.2	131.9
Chile	67.0	123.2	79.3
Canada	78.3	153.5	150.6
Jordan	73.9	240.9	46.7
Russia	36.0	115.6	31.4
Spain	67.8	124.9	43.8
Armenia	0.4	1.1	18.8

Տնտեսության զարգացումը

2024 year			
ԱՄՆ	213.1	Գերմանիա	43.9
Կանադա	150.6	Ռուսաստան	31.4
Ճապոնիա	156.7	Իտալիա	27.0
Ֆրանսիա	85.1	Թուրքիա	28.6
Նորվեգիա	72.3	Հայաստան	18.8

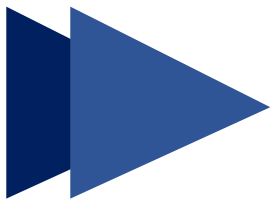
Տոկոսադրույքի սփռեղ, %

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators

2002		2007		2024	
Hong Kong	4.7	Hong Kong	4.3	Hong Kong	5.2
Israel	3.9	Israel	2.8	Israel	2.5
Switzerland	3.5	Switzerland	1.0	Switzerland	2.0
Georgia	17.7	Georgia	10.9	Georgia	1.5
Malaysia	3.3	Malaysia	3.2	Malaysia	2.6
Ukraine	17.4	Ukraine	5.8	Ukraine	10.5
Singapore	4.5	Singapore	4.8	Singapore	5.1
Argentina	12.4	Argentina	3.1	Argentina	7.5
Australia	4.5	Australia	3.7	Australia	3.5
Chile	4.0	Chile	3.1	Chile	1.5
Canada	3.4	Canada	4.0	Canada	2.6
Jordan	5.8	Jordan	3.2	Jordan	2.4
Russia	10.8	Russia	4.9	Russia	4.1
Armenia	11.5	Armenia	11.3	Armenia	5.0
Azerbaijan	8.7	Azerbaijan	7.6	Azerbaijan	6.1
Japan	1.8	Japan	1.1	Japan	0.7

Տնտեսության զարգացումը

2024 year	
Armenia	5.0
Russia	4.1
Georgia	1.5
Canada	2.6
Japan	0.7

Չաշխատող վարկեր, ընդհանուր վարկերի %

Աղբյուր. World Bank: World Development Indicators

2002		2007		2023	
Hong Kong	5.0	Hong Kong	0.8	Hong Kong	1.2
Japan	7.2	Japan	1.5	Japan	1.2
Netherlands	2.4	Netherlands	-	Netherlands	1.6
Greece	7.4	Greece	4.6	Greece	6.0
Singapore	7.7	Singapore	1.5	Singapore	1.3
Malaysia	15.9	Malaysia	6.5	Malaysia	1.7
Jordan	17.1	Jordan	4.1	Jordan	6.8
Belgium	3	Belgium	1.4	Belgium	1.8
Ireland	1	Ireland	0.8	Ireland	1.3
Portugal	2.3	Portugal	2.8	Portugal	3.7
Armenia	9.9	Armenia	2.4	Armenia	2.4
Georgia	7.9	Georgia	0.8	Georgia	1.5
Russia	5.6	Russia	2.5	Russia	5.5
Ukraine	21.9	Ukraine	3	Ukraine	37.4
Belarus	9	Belarus	1.9	Belarus	5.0
Estonia	0.8	Estonia	0.5	Estonia	1.1

Տնտեսության զարգացումը

2023 year			
Germany	1.5	Italy	2.8
UK	1.0	Georgia	1.5
France	2.1	Norway	0.4
Russia	9.3	USA	0.8
Canada	0.5	Turkey	1.5
Armenia	2.4	Japan	1.2

Խոշորագույն տրանսազգային բանկերն ըստ ակտիվների մեծության

Աղբյուր. The Banker ամսագիր:

2010

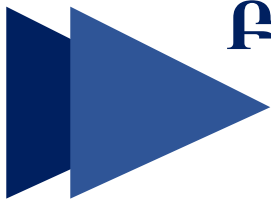
Ran k	Bank	Country	Total Assets (US\$b)
1	BNP Paribas	France	2674,6
2	Deutsche Bank	Germany	2551,3
3	HSBC Holdings	UK	2454,7
4	Barclays PLC	UK	2325,7
5	Royal Bank of Scotland	UK	2267,9
6	Bank of America	USA	2264,9
7	Mitsubishi UFJ Financial Group	Japan	2158,5
8	JPMorgan Chase	USA	2117,6
9	HSBC Holdings	UK	2454,7
10	Credit Agricole SA	France	2133
11	Industrial & Commercial Bank of China	China	2040,7
12	Citigroup	USA	1913,9
13	Mizuho Financial Group	Japan	1708,3
14	ING Group	Netherlands	1647
15	China Construction Bank	China	1634,5
16	Banco Santander	Spain	1629,7
17	Bank of China	China	1581,5
18	Agricultural Bank of China	China	1567,5
19	Lloyds Banking Group	UK	1549,5
20	Societe Generale	France	1515,3

2015

Ran k	Bank	Country	Total Assets (US\$b)
1	Industrial and Commercial Bank of China	China	3 422.15
2	China Construction Bank	China	2 827.35
3	JP Morgan Chase	US	2 351.69
4	Agricultural Bank of China	China	2741.35
5	Mitsubishi UFJ Financial Group	Japan	2648.52
6	Bank of China	China	2591
7	HSBC Holdings	UK	2409.66
8	BNP Paribas	France	2167.6
9	Bank of America	US	2147.39
10	Credit Agricole	France	1846.59
11	Wells Fargo & Co	US	1787.63
12	Citigroup	US	1731.21
13	Mizuho Financial Group	Japan	1717.65
14	Barclays	UK	1671.66
15	Sumitomo Mitsui Financial Group	Japan	1656.63
16	Banco Santander	Spain	1456.8
17	RBS	UK	1217.03
18	Bank of Communications	China	1102.52
19	Goldman Sachs	US	861.42
20	Morgan Stanley	US	787.47

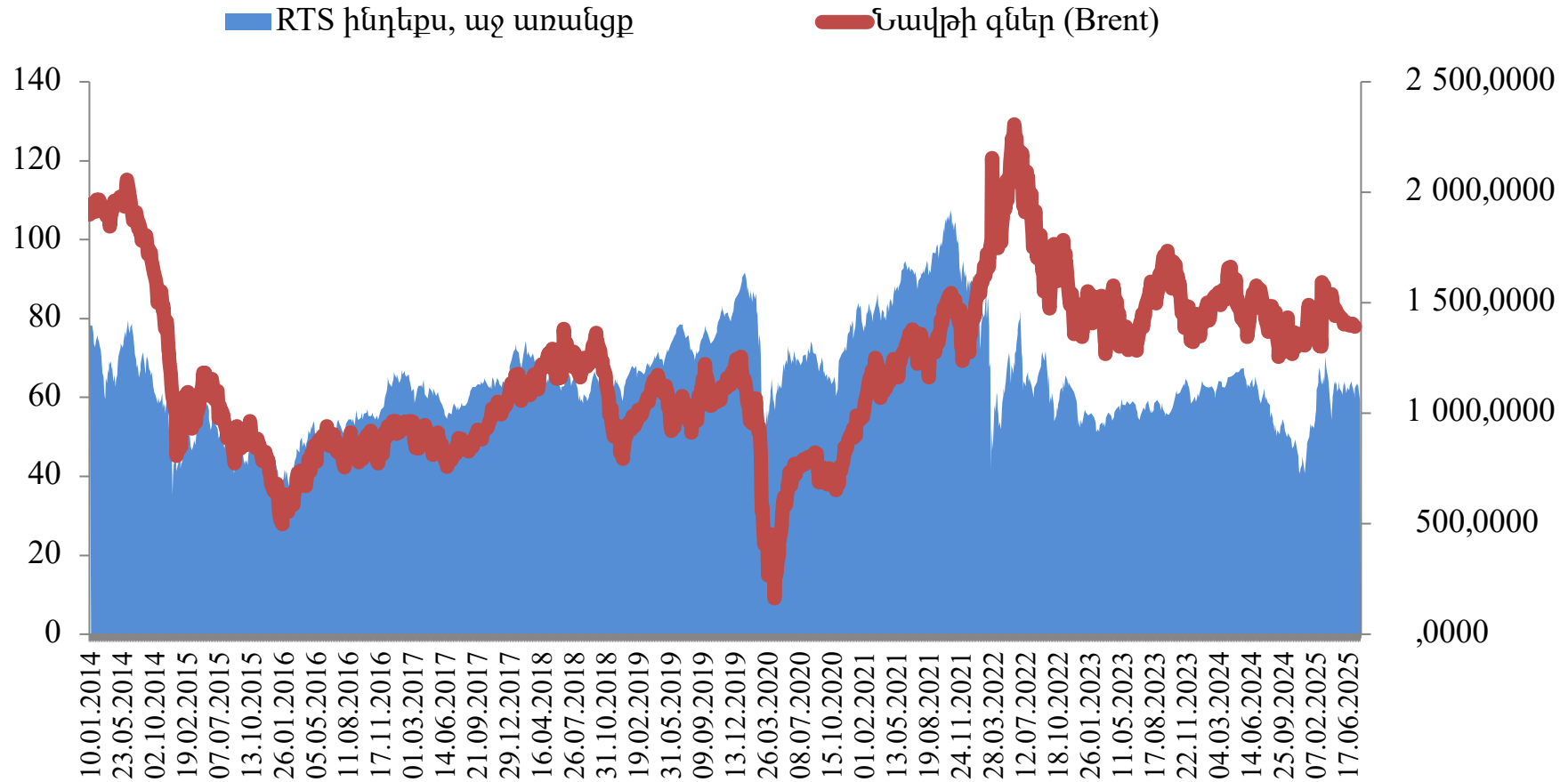
2025

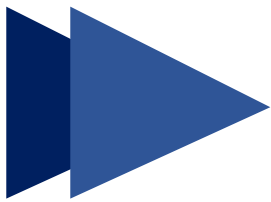
Ra nk	Bank	Countr y	Total Assets (US\$b)
1	Industrial and Commercial Bank of China	China	6 687.9
2	China Construction Bank	China	5 557.7
3	Agricultural Bank of China	China	5 923.0
4	Bank of China	China	4 802.9
5	JP Morgan Chase	US	4 002.8
6	Bank of America	US	3 261.8
7	Citigroup	US	2 352.9
8	China Merchants Bank	China	1 664.7
9	Bank of Communications	China	2 041.2
10	Wells Fargo & Co	US	1 929.8
11	HSBC Holdings	UK	3 017.0
12	Postal Savings Bank of China	China	2 340.4
13	Credit Agricole	France	2 710.1
14	Industrial Bank	China	1 439.4
15	Mitsubishi UFJ Financial	Japan	2 763.7
16	BNP Paribas	France	2 817.6
17	Goldman Sachs	US	1 675.9
18	China Citic Bank	China	1 305.9
19	Shanghai Pudong Development Bank	China	1 296.1
20	Banco Santander	Spain	1 913.6

Բաժնետոմսերի ռուսական շուկային ինդեքսի և տատանողականության դինամիկան

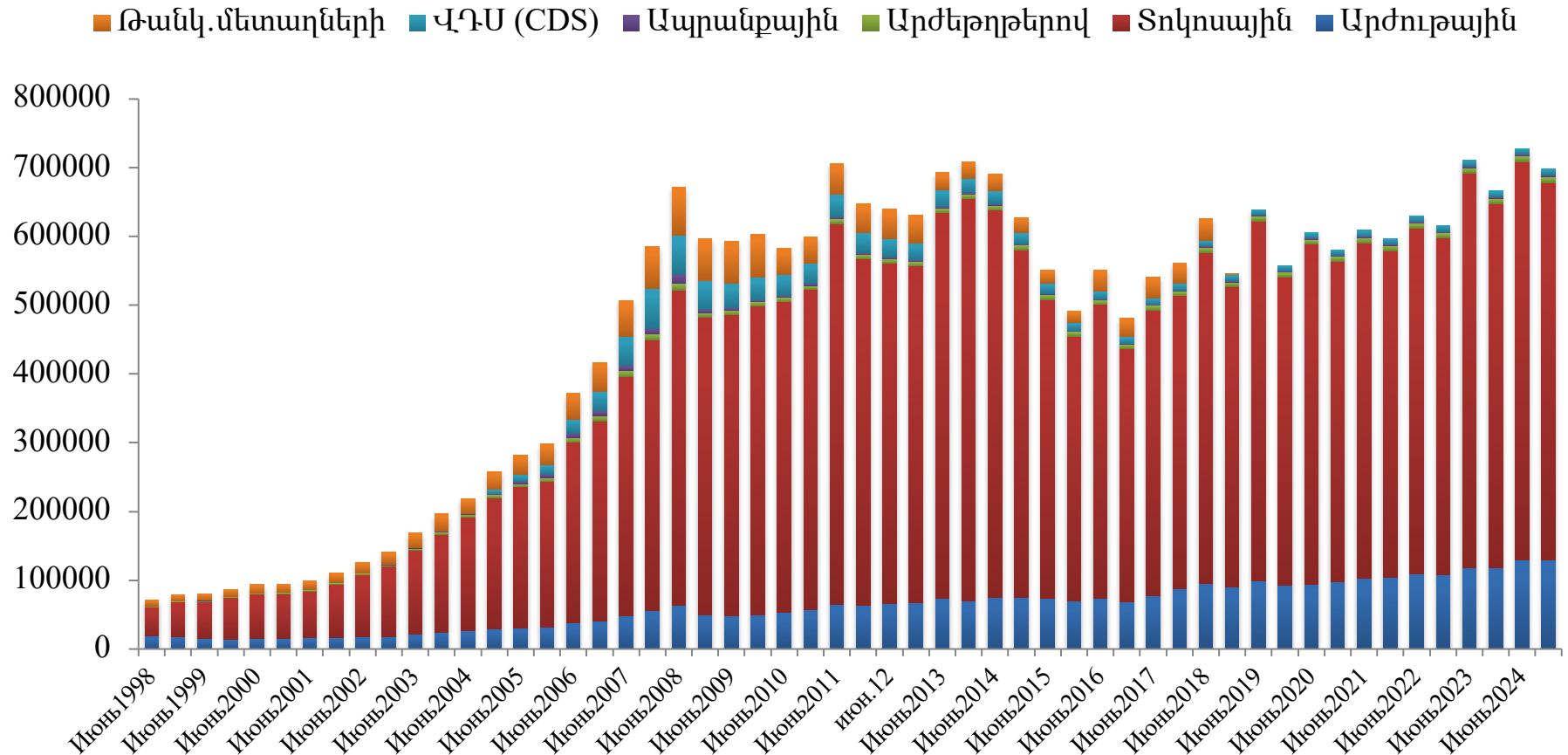
Աղբյուր. yahoo finance տվյալների բազա

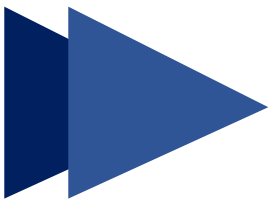

Աժանցյալների շուկայի կառուցվածքը (մլրդ ԱՄՆ դոլար)

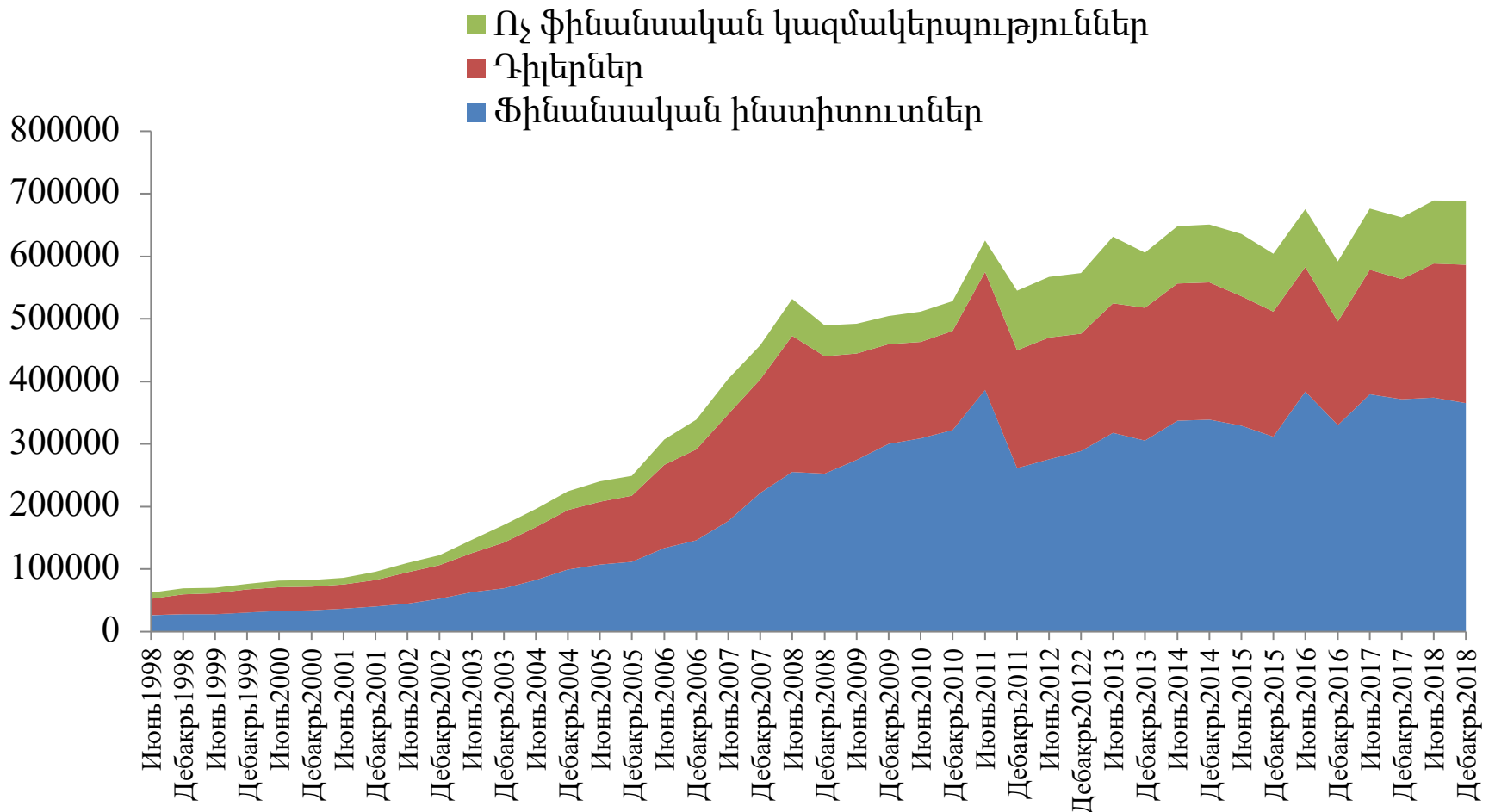
Աղբյուր. Bank for International Settlements. www.bis.org

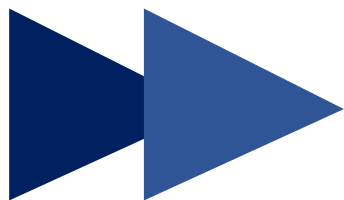
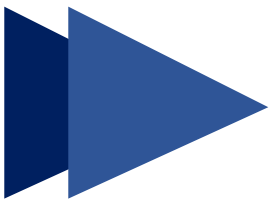

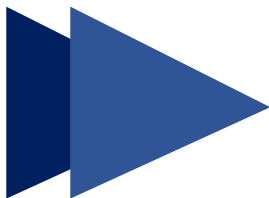
Աժանցյալների շուկայի ինստիտուցիոնալ կազմը

Աղբյուր. Bank for International Settlements. www.bis.org

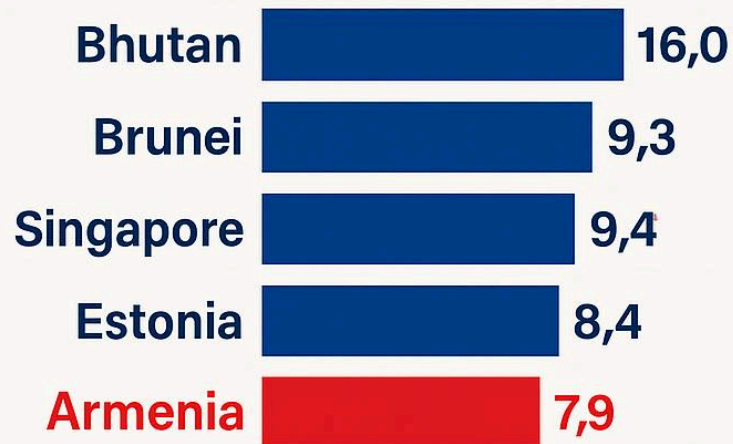
ՀԵՏԱՔՐԻՔՐԱՇԱՐԺ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

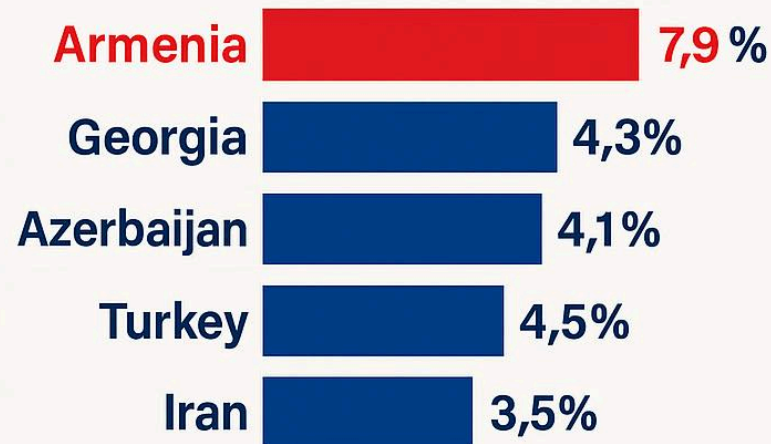
Armenia ranks 5th globally in ChatGPT adoption

Источник: FirstPageSage – DemandSage – StatCounter – CoinJournal 2025

Globally

Regionally

Fertility rates

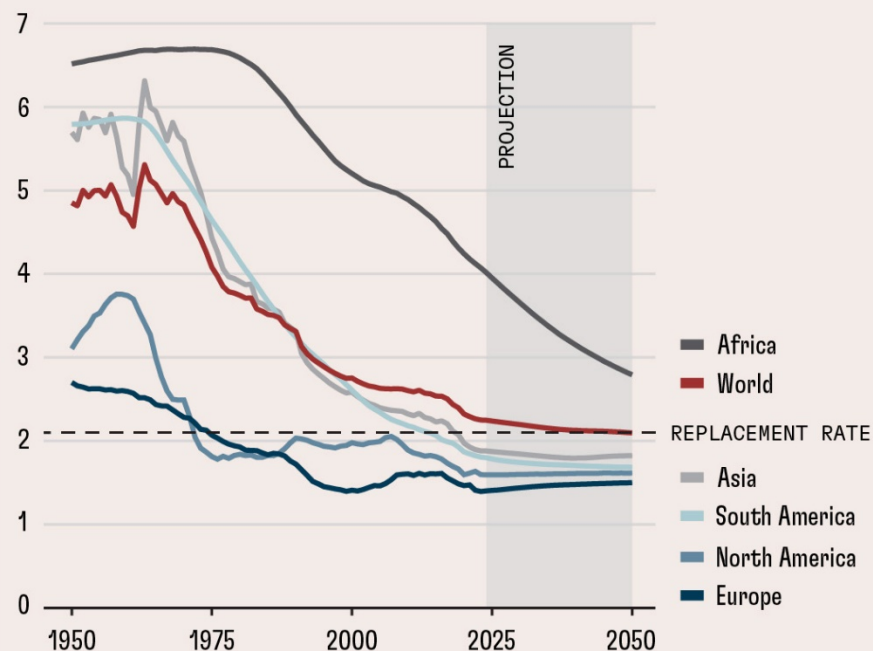
Источник: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2025/06/the-debate-over-falling-fertility-david-bloom?fbclid=IwY2xjawMjcwNleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFaZ1k3UnRQTVewbnRDUnJ4AR4BnswIywIY3W7dU5PtjxeFlGq8IuJ21QprfHJOQd4GQcIrQs55_uqUFCR2DQ_aem_3UBPQ6kBRpu7XIDKZT366A

CHART 1

Fertility free fall

Once well above replacement levels, birth rates have dropped dramatically across the world.

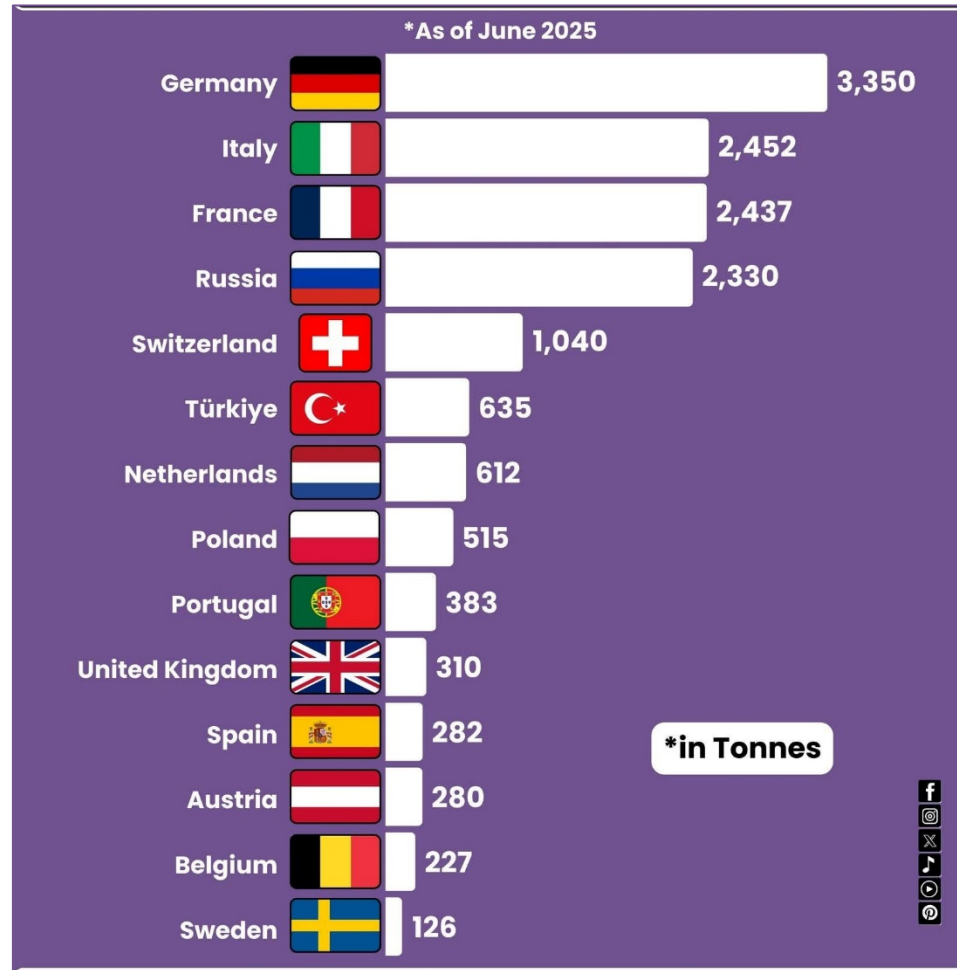
(total fertility rate)

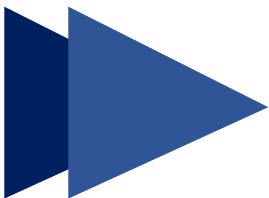

SOURCE: UN, World Population Prospects 2024, medium-fertility scenario.

Countries with the highest gold reserves in Europe

Источник: Trading economics, Data royals

Largest Companies by Marketcap

Источник: companiesmarketcap

Top 15

Global Land Area Rankings: Top 15 Countries

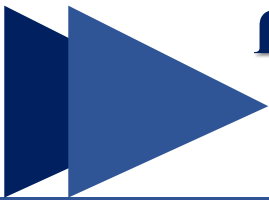
Источник: FirstPageSage – DemandSage – StatCounter – CoinJournal 2025

World's richest people in 2025

Источник: Exploratory World

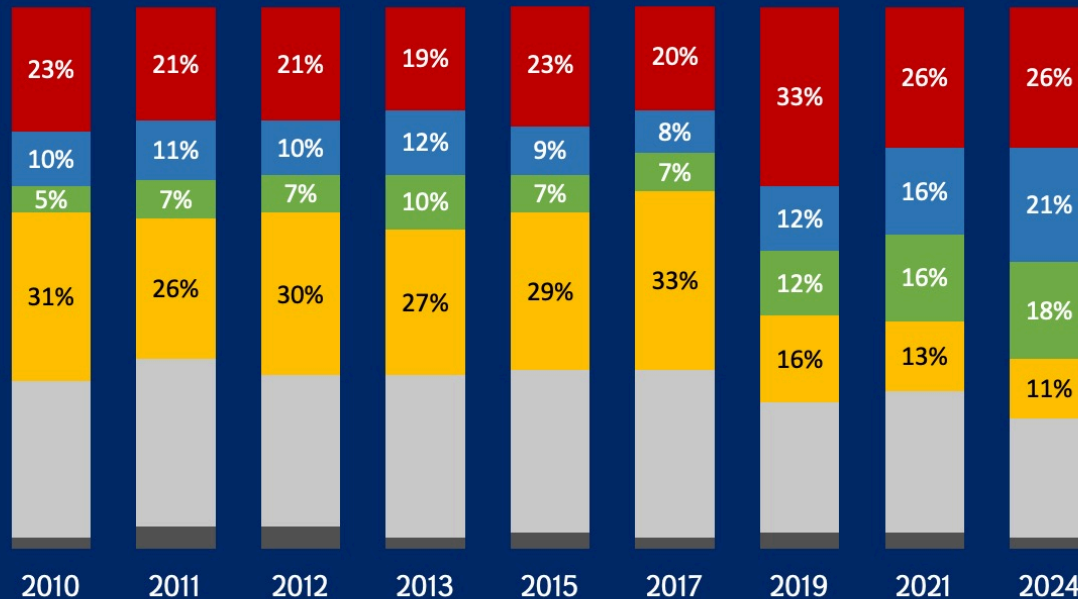

Ըստ բնակչության ո՞րն է ամենակարևոր գործոնը ՀՀ-ում լավ աշխատանք գտնելու համար

Источник: Modex

Ըստ բնակչության կապերի դերը նվազել է ՀՀ-ում
լավ աշխատանք գտնելու համար

- Կրթություն
- Մասնագիտական ունակություններ և աշխատանքային փորձ
- Աշխատասիրություն
- Կապեր
- Այլ
- ՉԳ/ՀՊ

Աղբյուր՝ ՀՌԿԿ, Կովկասյան Բարոմետր 2024

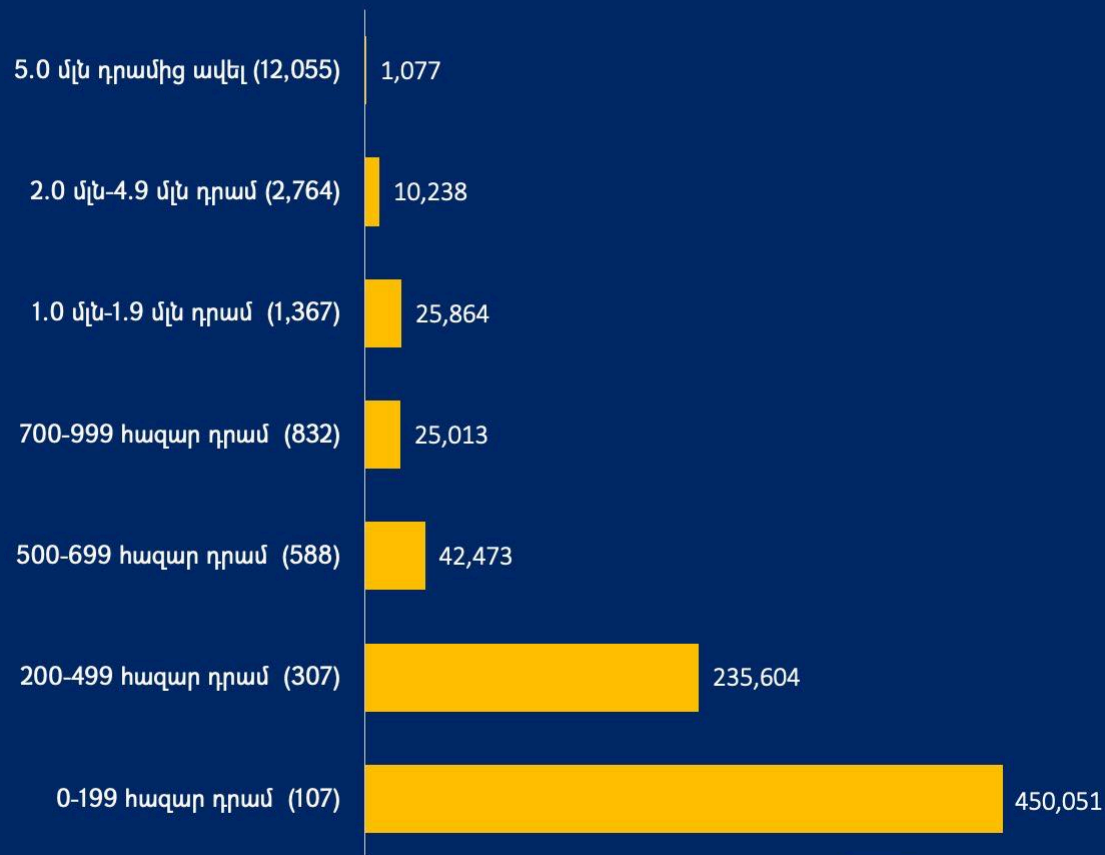
Նշում՝ Վստահության մակարդակ՝ 95%, սահմանային սխալը՝ +/- ~ 2.5 տ. կ.

ՀՀ-ում վարձու աշխատողների բաշխվածությունն ըստ աշխատավարձի միջակայքերի | 2025 մայիս

Источник: Modex

ՀՀ-ում վարձու աշխատողների բաշխվածությունը | 2025 մայիս

Աշխատողների քանակ, (միջակայքի միջին, հազար դրամ)

2025 թ. մայիսին ՀՀ-ում վարձու աշխատողների 56.9%-ի համախառն աշխատավարձը կազմել է մինչև 199 հազար դրամ:

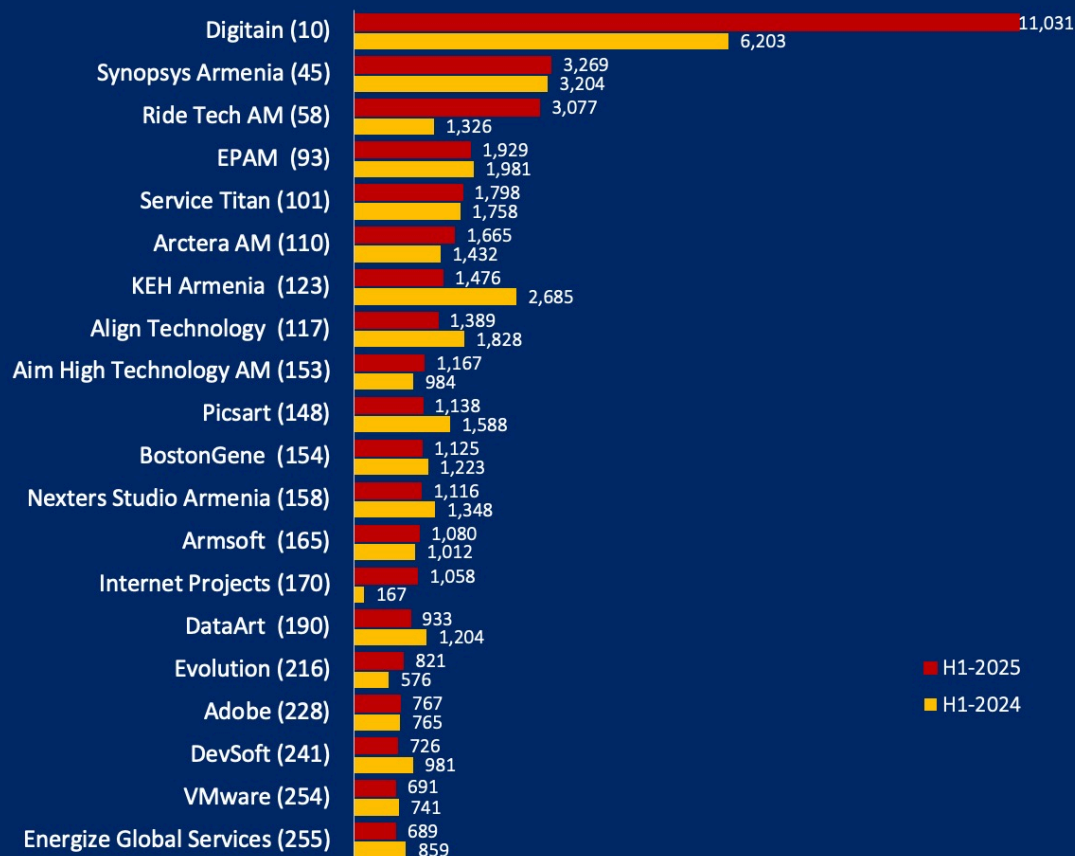
5 մլն և ավել աշխատավարձ ստացող վարձու աշխատողների թիվը կազմել է 1,077 կամ վարձու աշխատողների 0,1%-ը:

Top IT taxpayers | H1-2024/25

Источник: Modex

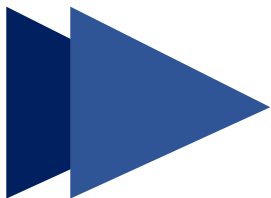
TOP 20 IT Taxpayers of Armenia | H1-2024/25

mln AMD, (position in the list of Top 1000 taxpayers)

Source: SRC

Note: The data includes economic entities whose primary activities are classified under NACE codes J62, J63.1 and J58.2.

Strongest armies in world

Источник:

Top 10 most powerful militaries in the world

***By power index (0.000 = perfect score)**

1.

USA
0.0744

6.

U.K
0.1785

2.

Russia
0.0788

7.

Japan
0.1839

3.

China
0.0788

8.

France
0.1878

4.

India
0.1184

9.

Turkey
0.1902

5.

South Korea

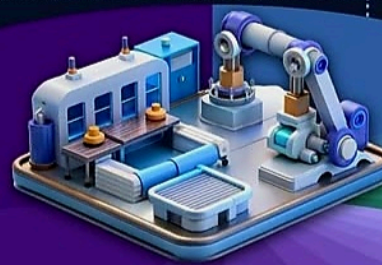
10.

Italy

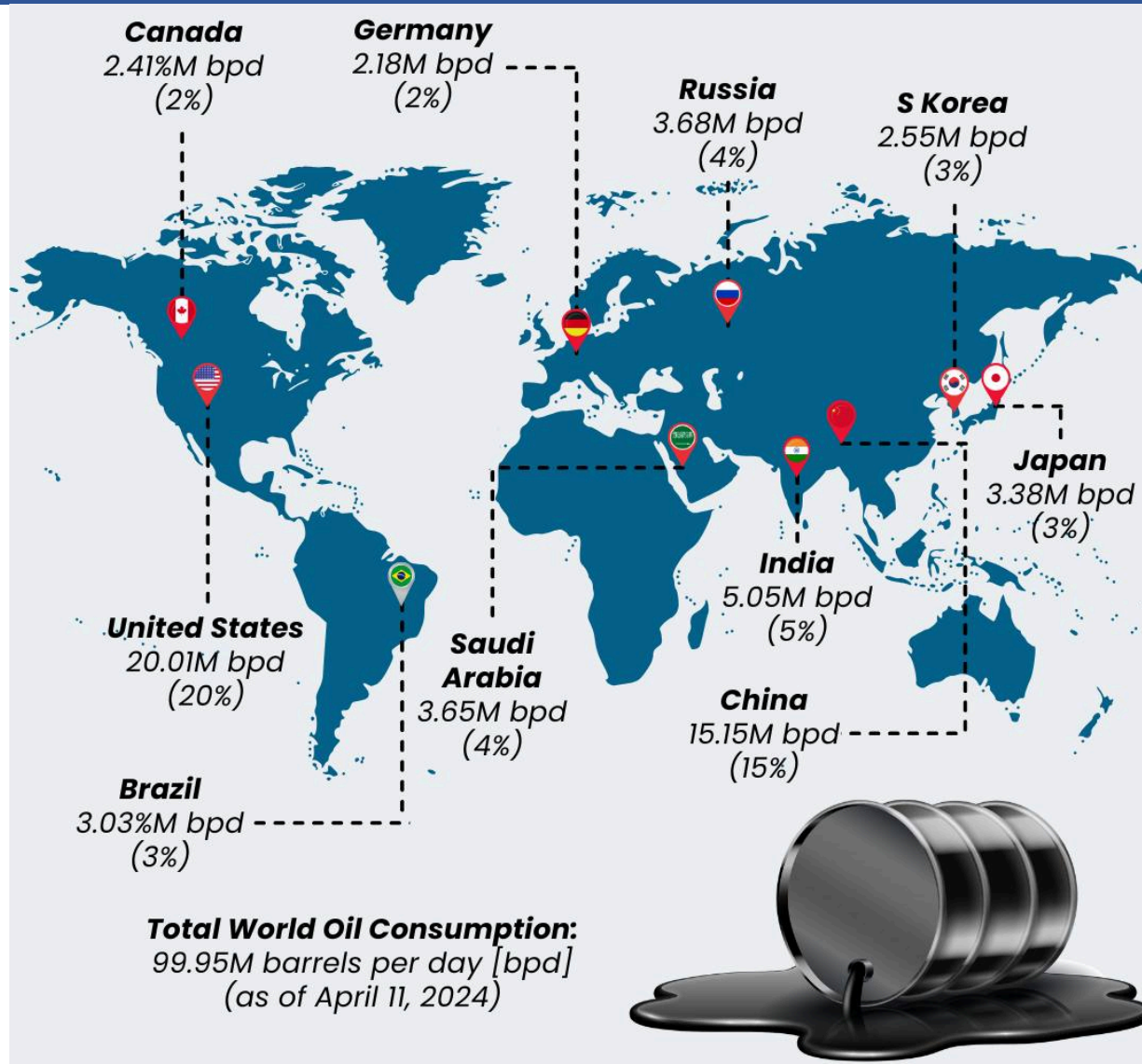
Top Manufacturing countries in 2023

Share of global manufacturing value in 2023

World's largest oil consumers

Источник: Outlook Business, U.S. EIA and International Energy Statistics

Countries with

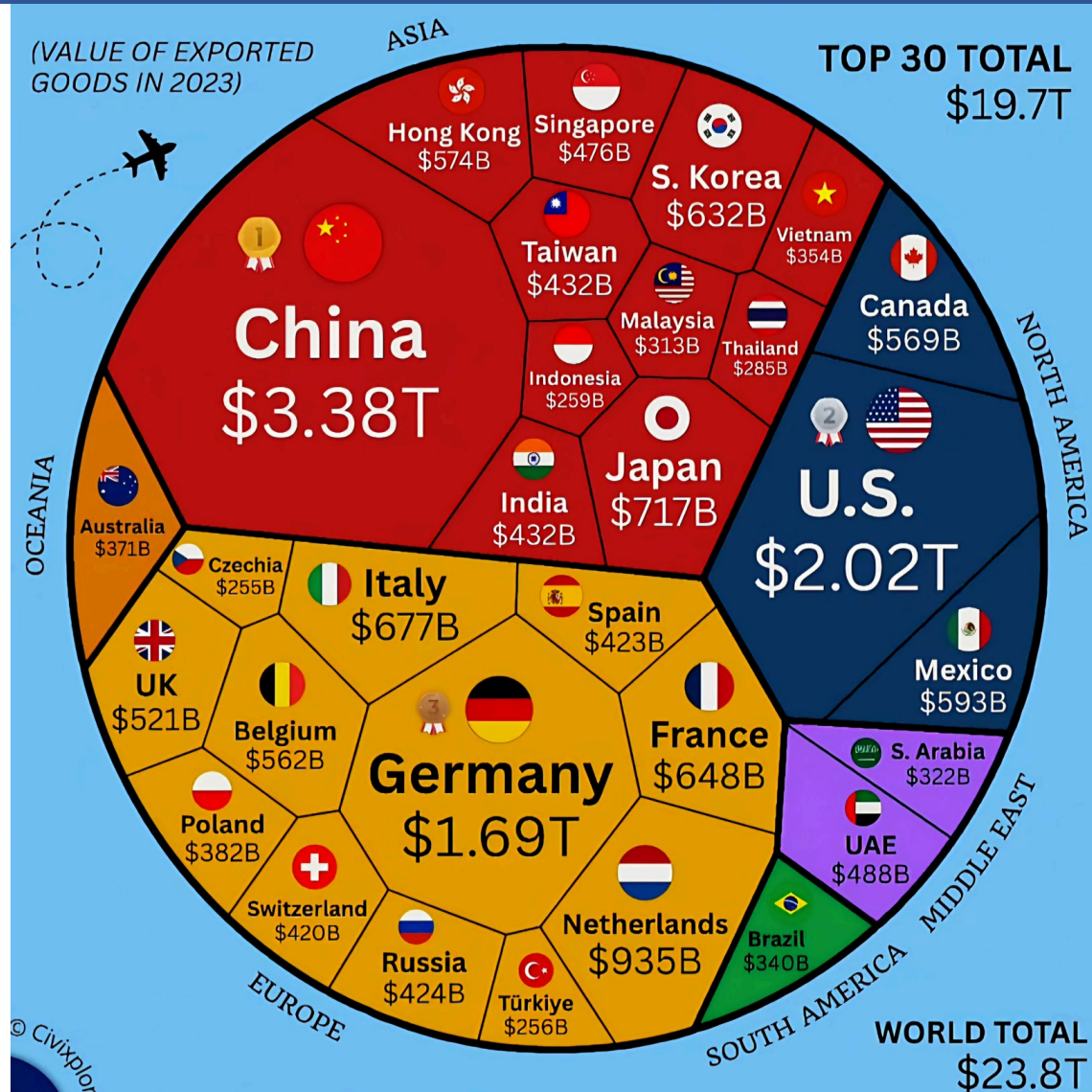
the lowest crime rate

1. ANDORRA	2. UAE	3. QATAR	4. TAIWAN	5. OMAN
				
12.9	15.6	16.0	16.7	19.0
6. ARMENIA	7. JAPAN	8. SINGAPORE	9. MONACO	10. ESTONIA
				
22.4	22.6	23.5	23.6	23.8
11. BAHRAIN	12. SLOVENIA	13. CHINA	14. SOUTH KOREA	15. SWITZERLAND
				
23.9	24.2	24.9	24.9	25.3
16. ICELAND	17. CROATIA	18. GEORGIA	19. NETHERLANDS	20. DENMARK
				
25.4	26.0	26.1	26.3	26.3
21. FINLAND	22. RWANDA	23. CZECHIA	24. SAUDI ARABIA	25. AUSTRIA
				
26.3	26.8	26.8	26.9	29.3

the highest crime rate

1. VENEZUELA	2. PAPUA N.G.	3. AFGHANISTAN	4. HAITI	5. SOUTH AFRICA
				
81.2	79.7	78.3	77.9	75.4
6. HONDURAS	7. T&T	8. SYRIA	9. YEMEN	10. JAMAICA
				
73.4	70.8	69.1	68.6	68.1
11. PERU	12. GUYANA	13. ANGOLA	14. NIGERIA	15. BRAZIL
				
67.8	67.3	66.5	66.2	65.6
16. SOMALIA	17. BOLIVIA	18. ARGENTINA	19. NAMIBIA	20. MOZAMBIQUE
				
65.2	64.6	64.2	63.9	63.7
21. CAMEROON	22. ECUADOR	23. PUERTO RICO	24. BANGLADESH	25. EL SALVADOR
				
63.5	62.1	61.7	61.5	61.3

The World's 30 Biggest Exporters

Countries Where People Live the Longest

Average life expectancy at birth 2025 (years)

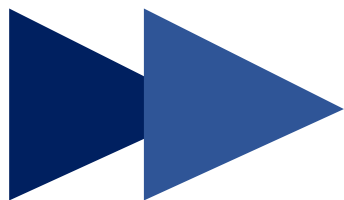
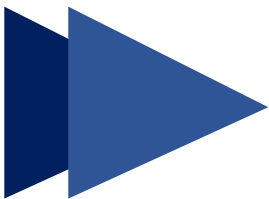

High infant mortality, diseases like AIDS, & limited healthcare infrastructure contribute to Africa's lower life expectancy.

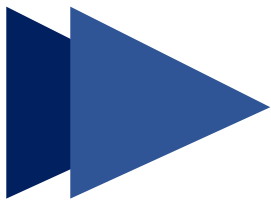
Figures rounded. Life expectancy at birth measures the average number of years that a newborn could expect to live, if they were subject to the age-specific mortality rates of a given period.
Source: UN World Population Prospects, 2024

VISUAL CAPITALIST

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒՉՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

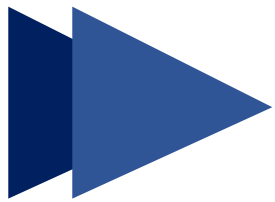

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Բարեփոխումները խորհրդային երկրներում.

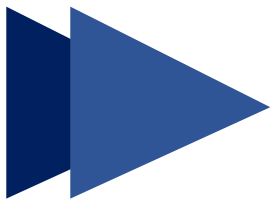
- ԽՍՀՄ (66-68)
- ՉՍԽՀ (57-58 և 65-69)
- ԼժՀ (65-69 և 73-79)
- ԳԴՀ (65-69)
- ՀԺՀ (с 1957)
- Ավելի խորը բարեփոխումներ. Հարավսլավիա, Հունգարիա, Չինաստան, Վիետնամ:

Այս բոլոր երկրներում բարեփոխումների ժամանակաշրջանում դրվում էին հետևյալ խնդիրները. շուկայի դերի ընդլայնում, գների մի մասի ազատականացում, տնտեսական միավորների ինքնուրույնության ընդլայնում, ըստ տնտեսական գործունեության արդյունքների խթանների ներդրում, տնտեսության որոշ հատվածներում մասնավոր հատվածի օրինականացում: Սրանք խորհրդային տեսակի տնտեսության արդիականացմանն ուղղված բարեփոխումներ էին:

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

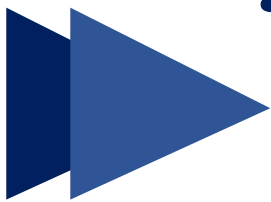
1990-1991թթ.՝ թուլացող պետություն:
Պետական ծախսերի ֆինանսավորում
էմիսիայի միջոցով, ինչը գների պետական
կարգավորման պայմաններում բերեց
պակասության աճի (գնան չէր կարող լինել
հաստատագրված գների քաղաքականության
հետևանքով) մինչև անգամ ապրանքների
անհետացում:

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Նավթի արդյունահանման
անկում 1986-87թթ.-ներին:

Նավթի արտահանումից
մուտքերի կրճատում 1983թ.-ի
\$91,4 մլրդ-ից մինչև \$86,7 մլրդ
1985թ.-ին:

Նավթի համաշխարհային գները 100 տարի շարունակ (դոլարով) 2020

Աղբյուր.

https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D1%8B_%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B5%D1%84%D1%82%D1%8C

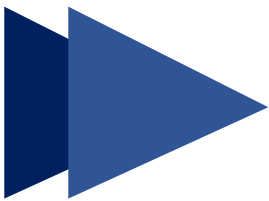
One hundred years of oily crude

Crude oil price, \$ per barrel*

Sources: Goldman Sachs; Datastream from Refinitiv; US Bureau of Labour Statistics; Bloomberg

*Constant Feb 2020 \$ †At March 31st

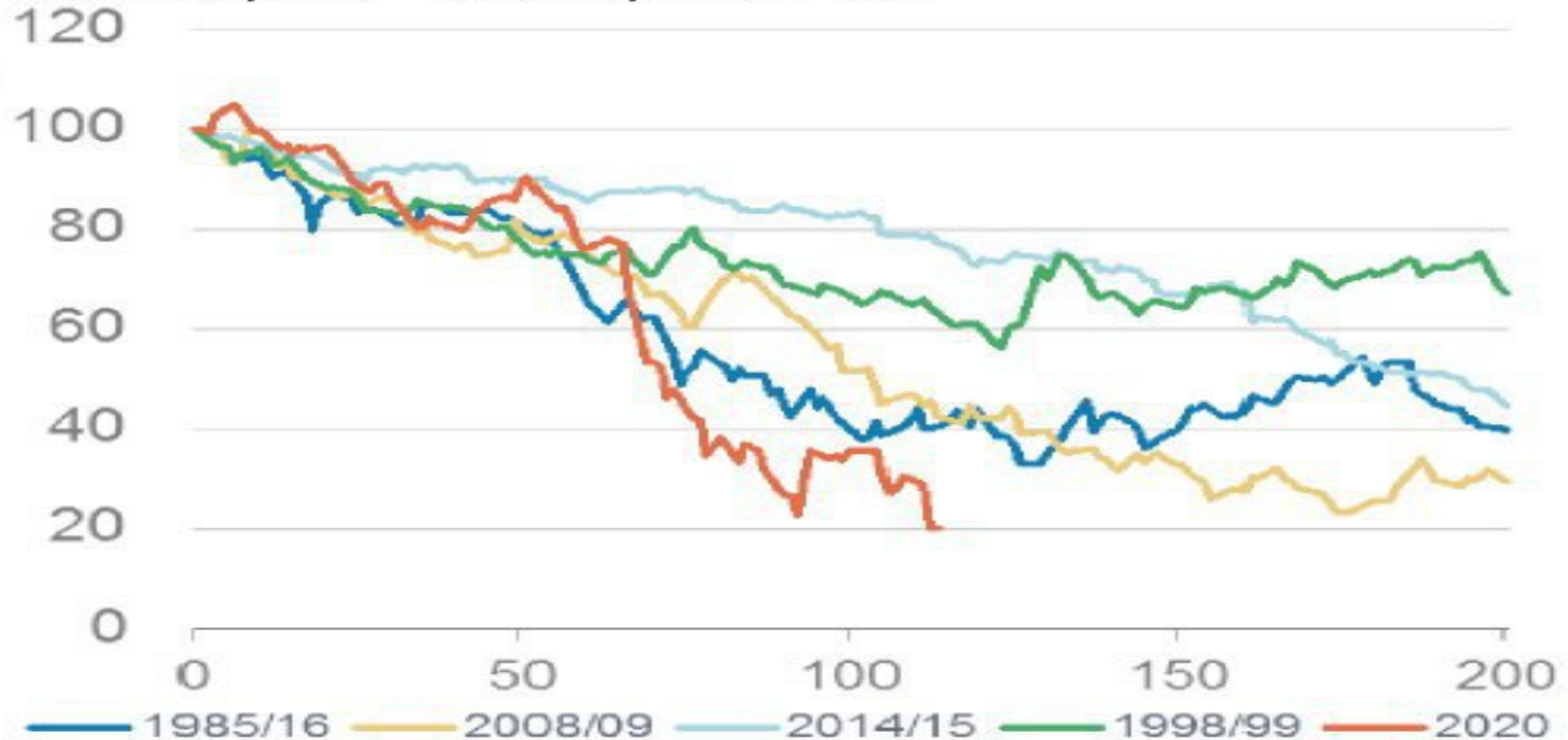
Գների անկում Brent և Urals համաճարակի ժամանակ COVID-19

Աղբյուր.

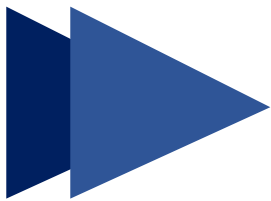
https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D1%8B_%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B5%D1%84%D1%82%D1%8C

This is now the sharpest oil price sell-off ever

Brent oil price – index: peak = 100

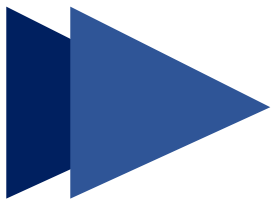

Source: Bloomberg

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

ԽՍՀՄ արտաքին պարտքի
ավալանշանման անը: Սպասարկման
ծախսերը 1984թ.-ին՝ \$5,9 մլրդ, իսկ 1986
թ.-ին՝ \$15,1 մլրդ: Ապրանքային վարկեր և
արժույթային վարկեր էին վերցվում
արտաքին պարտքի և դրա տոկոսների
մարման համար՝ ԲՈՒՐԳ:

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

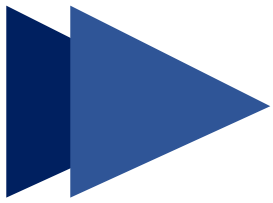
Դրամական զանգվածի ընդլայնում ԽՍՀՄ վերջին տարիներին:

Պատճառները. սոցիալիստական ձեռնարկությունների
ինքնուրույնության ընդլայնում տ/հ ներդրման, կոոպերատիվների
և ՀԶ թույլատրման շնորհիվ:

Բնակչության եկամուտների աճ, սպառում ի վնաս ներդրումների:

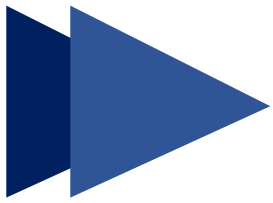
Աշխատանքային կոլեկտիվի դերի բարձրացում (պոպուլիզմ) +
Հանցագործ գրպանի կոոպերատիվներ:

ՀՖ-ի և աշխատանքի արդյունքների օգտագործում ի շահ
տնօրենների, լավագույն դեպքում աշխատակիցների:

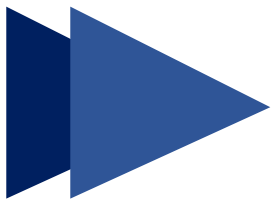
ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

- Առևտրային բանկերի հայտնվելը հանրային (պետական) միջոցների հաշվին:
- Վարկեր, այդ թվում առևտրային բանկերից:

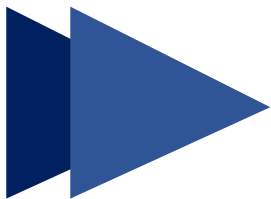
ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

«Ժողովրդավարություն»։ 1989թ.-ին
վարչապետ Պավլովը որոշեց խորհրդակցել
բնակչության հետ գների առաջիկա աճի
մասին։ Տեղի ունեցավ պահանջարկի
կտրուկ թռիչք, պակասուրդի խորացում,
Կառավարության հանդեպ վատահոլության
կորուստ։ Հրաժարում գների
բարեփոխումից։

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

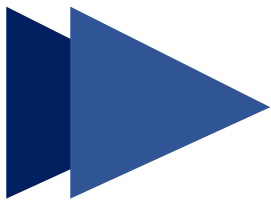
1991թ.-ի վերջին ընդամենը մեկ տարվա ընթացքում ՀՆԱ-ն կրճատվեց 13%-ով, նավթի և ածուխի արդյունահանումը՝ 11%-ով: Արտահանումը կրճատվեց 35%-ով, հացահատիկի հավաքը՝ 24%-ով, պետական գնումները՝ 46%-ով: Պոպուլիզմի խորացում: Զգալիորեն աճեցին պետքյուջեի սոցիալական ծախսերը: Բնակչության դրամական եկամուտներն աճեցին 2 անգամ այն ժամանակ, երբ ձեռնարկությունների շահույթն աճեց 1,9 անգամ, իսկ դրամի թողարկումը՝ 4.4 անգամ: Սպառողական գների մակարդակը (արդեն մասնակիորեն բաց թողնված)՝ ավելի քան 2 անգամ (մի տարի առաջ՝ 5%-ով): Արտաքին պարտքն աճեց մինչև \$76 մլրդ: Պետքյուջեի պակասուրդը կազմեց ՀՆԱ 30,9%-ը:

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

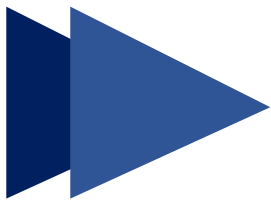
Տարի	Պետբյուջեի պակասուրդ, ՀՆԱ %
1985	+1,0
1987	-8,4
1990	-7,9
1991	-30,9

Տարի	Արտաքին պարտք
1975	15,4
1980	25,2
1985	31,4
1990	62,5
1991	67,9
1992	78,6

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

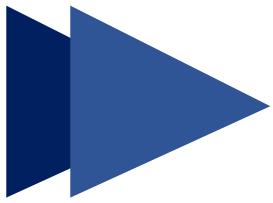
Կենտրոնացված ներմուծման վճարման և արտաքին պարտքի մարման համար արտահանումից մուտքերի պակասուրդը 1991թ.-ին կազմեց \$10,6 մլրդ: ԽՍՀՄ-ն պահուստներից վաճառեց \$3,4 մլրդ ոսկի և ծախսեց ԽՍՀՄ Արտաքին առևտրի բանկում ձեռնարկությունների արժուրթային միջոցները \$5,5 մլրդ չափով:

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

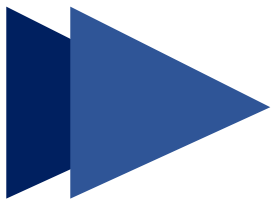
1992թ.-ի հունվարին հացի պահուստները կազմեցին 3 մլն տ ամսեկան 5 մլն տ անհրաժեշտ լինելու պարագայում: Պակասուրդ՝ \$3 մլրդ, իսկ ցորենի ներմուծման ֆինանսավորման համար գումար չկար:

Զարտային համակարգ, կտրոններ, հերթեր:

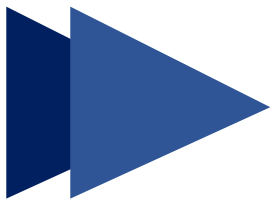
ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Դրամական ծածկ (աշխատանքի վարձատրության համակարգերի ազատականացումից հետո ի շնորհիվ կոոպերատիվների թուլատրման, ինչպես նաև տնտեսական հաշվարկի ներդրման): Գների ազատականացումից հետո (1992թ., հունվար)՝ հիպերինֆլյացիա:

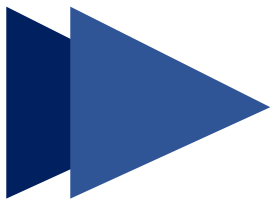
Որոշ երկրներում գնաճի առավելագույն մակարդակը 1993թ.-ից մինչ այժմ ընկած ժամանակահատվածում

Երկիր	Գնաճի առավելագույն մակարդակի տարին	ՍԳԻ-ն գնաճի առավելագույն գնաճի տարում, %	ՍԳԻ-ն 2016թ.-ին, %
Հայաստան	1994	3 375,5	-1,3
Ադրբեջան	1994	1 662,2	4,2
Վրաստան	1993	9 040,2	2,1
ՌԴ	1993	874,6	7,1
Ուկրաինա	1993	4 734,9	13,9
Զիմբաբվե	2008	321 000 000,0	-1,6
Թուրքիա	1994	106,3	7,8
ԱՄՆ	2008	3,84	1,3
Բրիտանիա	2011	4,48	0,6
Գերմանիա	1993	4,43	0,5
Ֆրանսիա	2008	2,81	0,2
Շվեդարիա	1993	3,27	-0,4

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒՉՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

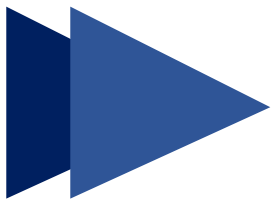
Գրիգորի Յավլինսկի. սկզբում
մասնավորեցում և
ապամենաշնորհացում, և
միայն հետո գների
ազատականացում: Բայց
Ժամանակ արդեն չկար!!!

ԽՍՀՄ ՓԼՈՒՉՈՒՄԸ ԵՎ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

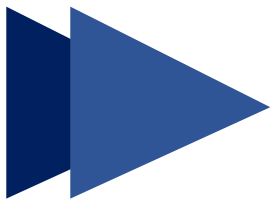
ԽՍՀՄ երեք ճգնաժամեր, որոնք
անցան նոր հետխորհրդային
երկրներին.

- Գնաճային ճգնաժամ
- Վճարային ճգնաժամ
- Համակարգային ճգնաժամ

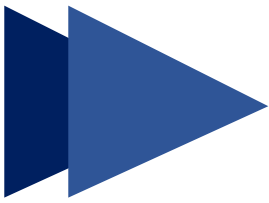
Առաջին սերնդի տնտեսական բարեփոխումները

1. Դրամաֆինանսական ոլորտը որպես կայունացման և բարեփոխումների առաջնային տարր: Ի տարբերություն մասնավորեցմանը, ապամենաշնորհացմանը, շուկայական կառուցվածքների ձևավորմանը՝ ֆինանսական կայունությունն ձեռք է բերվում կարճաժամկետում, անհրաժեշտ են միայն իշխանությունների քաղաքական կամքը և պրոֆեսիոնալությունն ի կատար ածման ժամանակ:
2. Հիպերինֆլացիա – Կայունացում:
3. Հարկերի բարեփոխում: Գնաճի պայմաններում ԱԱՀ-ն ապահովում է բյուջետային պակասուրդի կրճատում:
4. Որոշում գների ազատականացման և առևտրի վերակազմակերպման մասին.
 - Ապրանքների գների ինքնուրույն սահմանում
 - Ռեսուրսների ֆոնդային բաշխման կասեցում: Անկախ վաճառք
 - Առևտրում պայմանագրային գների կիրառում
 - ՆՏԱ (MTC) պետական մարմինների առևտրականացում
 - Վերահսկողություն մոնոպոլիստների գնագոյացման հանդեպ
 - Մեծածախ և մանրածախ առևտրի ապամենաշնորհացում
 - Ոչ պետական առևտրագնումային ձեռնարկությունների արգելքների չեղարկում

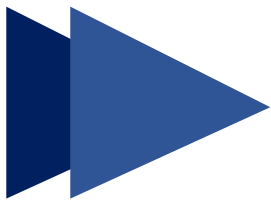
Առաջին սերնդի տնտեսական բարեփոխումները

5. Գների ազատականացում: Սոցիալիզմի ավարտ: Ֆիզիկական սովի, ցրտի, էներգո-, ջրա-, գազա- մատակարարման, տրանսպորտային համակարգի կաթվածահարության, պետության փլուզման սպառնալիքի վերացում: Դրամական ծածկի, պակասուրդի, աժոտաժային պահանջարկի վերացում: Ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործում: Գնային սուբսիդիաների կրճատում: ԱԱՀ-ի ներդրում:
6. 1992-93 թթ.-ին վճարային համակարգի փլուզում: Բարտեր, հաշվեգրումներ, ֆիսկալ: Մեղմ բյուջետային սահմանափակումներ: Սնանկացումներ: Հարկային համաներումներ: Հարկային արտոնություններ: Փոխադարձ հաշվարկներ, չվճարումներ, պարտքեր բյուջեին:
7. Փոխարժեքի հաստատագրում, արժույթային միջանցք:
8. Չհավասարակշռված բյուջե: Չվճարումներ: Դոմինոյի էֆեկտ: Գրավային աճուրդներ:

Առաջին սերնդի տնտեսական բարեփոխումները

9. Հիպերինֆլացիայից հետո դրամի արժեզրկում: «ԱՄԵ» –ի կապիտալը 1994 թ.-ին կազմում էր 3 մլրդ դրամ, ինչը տարվա սկզբին հավասար էր 30 մլն դոլարի, իսկ տարվա վերջում՝ 7,5 մլն դոլար. 1991-1993թթ.-ին առևտրային բանկերի նորմատիվային կապիտալը կազմում էր 5 մլն ռուբլի, ինչը հավասար էր մոտ 9,3 մլն դոլարի (1\$=54կոպ.): Հայկական դրամի ներդրումից հետո (բաժանում ենք 200-ի) այն դարձավ հավասար 250 ԱՄՆ դոլարի: Սահմանեցին 50 մլն դրամ (100 հազ. ԱՄՆ դոլար), հետո աստիճանաբար բարձրացրեցին մինչև 5 մլրդ դրամ ներկայումս:
10. Դրամի ներդրումից հետո բանկերի և ձեռնարկությունների ակտիվները կտրուկ արժեզրկվեցին: Ռեսուրսներ չկար, ապրանքային պաշարները՝ չնչին:
11. Ռուսաստանը գնաց 1992թ. հունվարի 1-ին: Գազ.էներգետիկ ճգնաժամ: Թուրքմենստան: Կիրգե կոշիկներ (Վ.Մ. Մելքոնյան)

Առաջին սերնդի տնտեսական բարեփոխումները

12. Պատերազմ, Գաղթ:

13. Գյուղատնտեսություն, հողի մասնավորեցում:

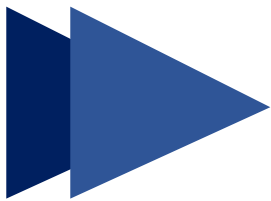
14. Բյուջեի հավասարակշռում: Հարկային
քաղաքականություն: Բանկային համակարգ:
Գանձապետարան: Ներքին պարտք (ՊԿՊ).
Կադաստր, մաքսային, արտահանում (ադամանդներ,
ոսկի, հետո արդեն պղինձ և մոլիբդեն), ներմուծում
(բենզին, հաց):

15. Իրական հատված: Ցածր կապիտալացում:

Շրջափակում:

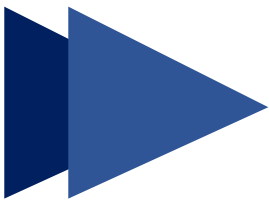
16. Բժշկություն, կրթություն, գիտություն,
նորարարություն:

17. Սիվիլ սերվիս:

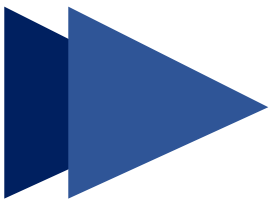
ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՆՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արդարություն և անհավասարություն
2. Հնարավորությունների բաշխման արդարությունն (!) ավելի կարևոր է քան արդյունքների բաշխման արդարությունը:
3. Քաղաքական և տնտեսական անհավասարության բարձր մակարդակի դեպքում տնտեսական ինստիտուտները և սոցիալական պայմանները գործում են ավելի ազդեցիկ խմբերի շահերից ելնելով:
4. Փորսայթներ, օլիգարխներ:
5. Տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական անհավասարությունը վերարտադրվում են սերնդից սերունդ՝ «անհավասարության թակարդ»:
6. Գենդերային, ռասայական պատկանելություն, ծննդավայր՝ հնարավորությունների անհավասարության ցուցանիշներ:
7. ԱՄՆ-ում. միջին եկամտի մակարդակի ձեռքբերում՝ միջին եկամտի կեսին հավասար մակարդակից 5 սերունդ անց (հավասար հնարավորությունների առաապել)

ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՆՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

8. Հնարավորությունների անհավասարությունն՝ ներուժի ոչ արտադրողական օգտագործում և ռեսուրսների անարդյունավետ բաշխում:
9. Տնտեսական և քաղաքական անհավասարությունները կապված են ինստիտուցիոնալ զարգացման հետամնացության հետ
10. Նորարարական տնտեսություն, մարդկային կապիտալ, մարդկային ռեսուրսի կապիտալացում (գիտելիք, առողջություն, էկոլոգիա, հարմարավետություն)՝ օգտագործման արդյունավետություն
11. Սեփականության հարաբերություններ, կարգավորում
- 12.5 բազային ինստիտուտ. սեփակ., պայմանագրային հարկադրում, մրցակցություն, քաղաքացիների իրավունքների և ազատության, վարձու աշխատողի իրավունքների պաշտպանության
13. Գլոբալիզացիա, գլոբալ շուկաներ, տնտեսության ընդլայնում (սպրանքների, ծառայությունների, կապիտալի արտահանում, գաղթ (4 ազատություններ գումարած ինստիտուտներ) – արտաքին ներդրումներ)

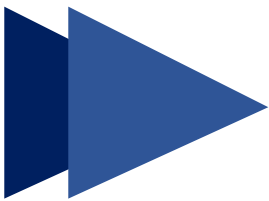

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

1. Բարեփոխումների անլիարժեքություն. Անհամակարգայնություն և անհամալիրություն:
2. Բնակչության եկամուտների բևեռացման բարձր մակարդակ:
Աղքատություն, գործազրկություն:
3. Միգրացիան (Հայաստան. 1991-2012 -1 050 000, այսինքն 30% 1991թ. բնակչության նկատմամբ; Վրաստան. 1991-2012 – 1 520 000, այսինքն 31% 1991 թ. բնակչության նկատմամբ; Ադրբեջան. 1991-2012 -204 000, այսինքն 2,8% 1991թ. բնակչության նկատմամբ) և ժողովրդագրական իրավիճակը:

Բնակչություն, մլն. մարդ (WB)

Երկիր	1991 թ.	2024 թ.	Մալդո	Աճ/կրճատում, % 1991թ. նկատմամբ
Հայաստան	3 505	3 033	-472	-13.5
Ադրբեջան	7 271	10 203	2 932	40.3
Վրաստան	4 836	3 674	-1 162	-24.0

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

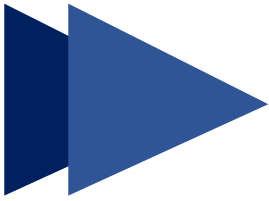
Աղբյուր. <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

Պատղաբերության գործակից

(ծնված երեխաների քանակի հարաբերությունը կանանց քանակին)

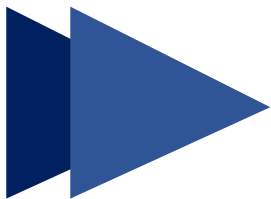
Երկիր	2023
Հայաստան	1,9
Ադրբեջան	1,6
Վրաստան	1,8
ՌԴ	1,4
Թուրքմենստան	2,7
Թուրքիա	1,5
Ֆրանսիա	1,7
Գերմանիա	1,4
Մեծ Բրիտանիա	1,6
ԱՄՆ	1,6
Չինաստան	1,0
Հնդկաստան	2,0
Նիգեր	6,1

**Հայաստանից ավելի վատ
միայն աշխարհի 103
երկրում է (2022 - 62)**

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

4. Ապրանքային շուկաների բարձր կենտրոնացում (պետք է լինի ոչ ավելի քան 15%, իսկ անցումային փուլերում՝ պետ. վերահսկում գների հանդեպ): Մենաշնորհացում (ՌԴ-ում, օրինակ, նավթի արդյունահանմամբ զբաղվում է 17 ընկերություն, ԱՄՆ-ում՝ 146 հազ. ընկերություն):
5. Ոչ բարձր ՕՈՒՆ: Բացասական միտում:
6. ՀՆԱ: 25 789 մլն դոլար 2024թ.-ին (2008թ.-ին՝ – 11 700 մլն դոլար),
7. Բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ: 8 501 USD 2024 թ.-ին (2008 թ.-ին՝ 3920 USD):
8. **2024թ.-ին աղքատության մակարդակը կազմեց 24,8%, որից 23,7%-ը՝ աղքատներ, 1.1%-ը՝ ծայրահեղ աղքատներ**, իրականում, եթե աղքատության շեմ համարենք նվազագույն սպառողական զամբյուղը (**2024թ.-ին՝ 75 811 դր.**)՝ ավելի քան 50,4%-ը, անգամ հնարավոր է բնակչության 70%-ը:
9. Գնաճ. 2024թ.-ին կազմել է 0,3%.
10. Տնտեսական աճ. 2024թ.-ին կազմել է 5,9 %: ՀՆԱ-ի կուտակային աճը 2009-2024 թթ.-ին կազմել է 56%:

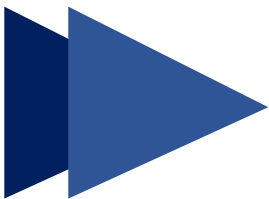
ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Աղքատություն (WDI):

	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Հայաստան	27,6	35,8	32,4	30	29,6	29,4	25,7	23,5	26,4	27	26,5	24,8	
Ադրբեջան	13,2	9,1	6,0	-	4,9	5,0	6,0	6	6	6	6	6	6
Վրաստան	17,7	21	14,8	21,4	20,1	20,6	21,9	20,1	19,5	21,3	17,5	15,6	11,8
Ռուսաստան	13,4	12,5	10,7	11,2	13,3	13,4	13,2	12,9	12,6	12,1	11		
Ղազախստան	12,1	6,5	3,8	2,8	2,7	2,6	2,5	2,5	4,3	5,3	5,2	5,2	5,2

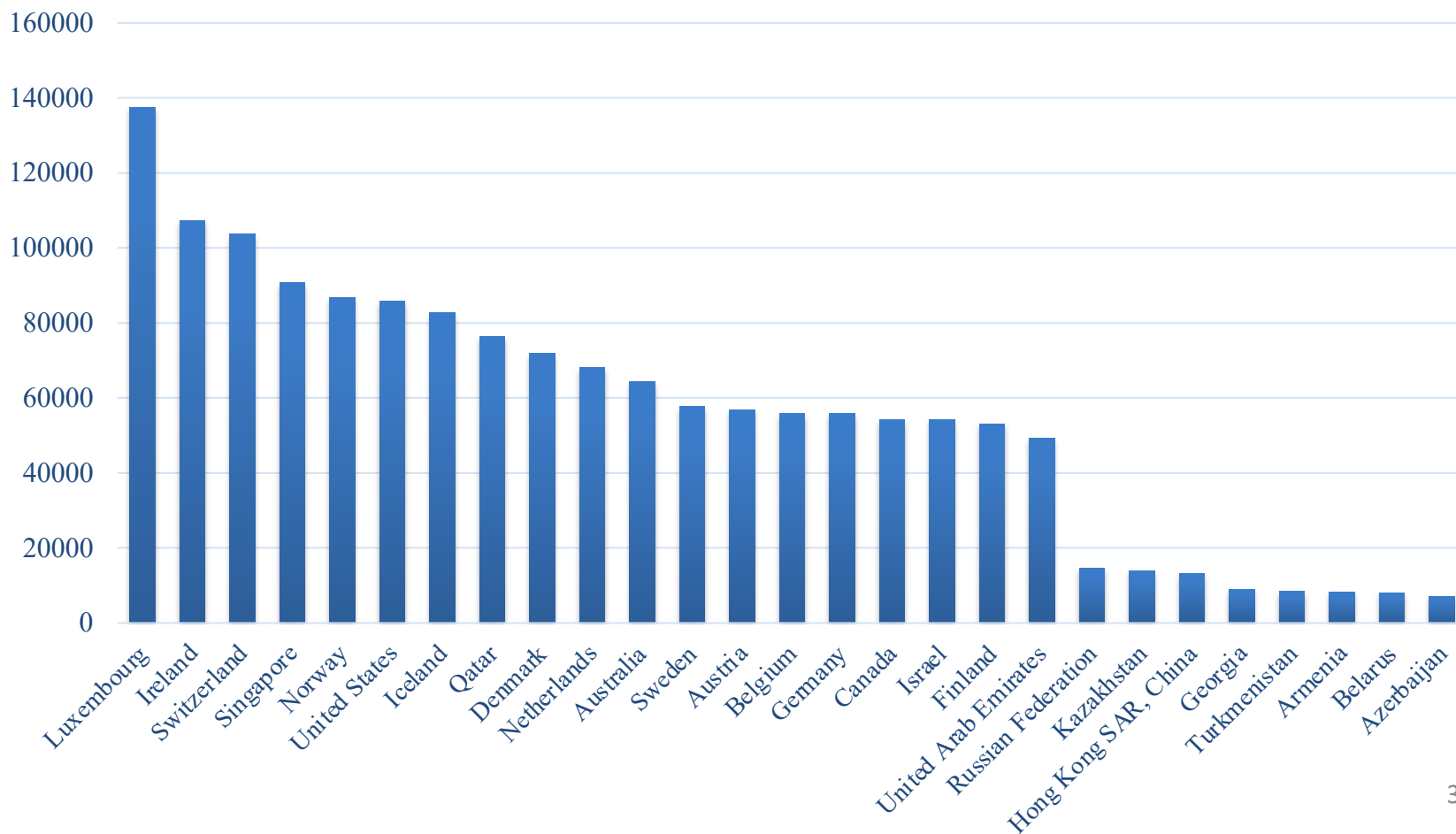
Գործազրկություն (WDI):

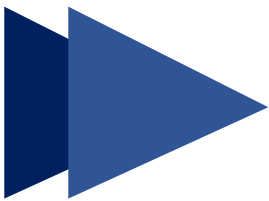
	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Հայաստան	16,4	19,0	17,3	17,1	12,2	12,4	12,9	13,2	12,2	12,2	12,7	12,6	13,2	13,3
Ադրբեջան	5,9	5,6	5,2	5,2	5,0	5,0	5,0	5,2	4,8	6,3	6,6	5,7	5,6	5,6
Վրաստան	16,5	16,3	15,0	13,4	12,0	11,8	11,5	14,1	11,6	12,1	10,7	11,3	11,5	11,5
Ռուսաստան	6,2	7,3	5,5	5,1	5,6	5,5	5,2	4,7	4,6	5,7	5,0	5,0	3,1	2,5
Ղազախստան	6,6	5,8	5,3	4,1	4,9	5,6	5,2	4,8	4,8	4,9	5,6	4,98	4,8	4,8

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

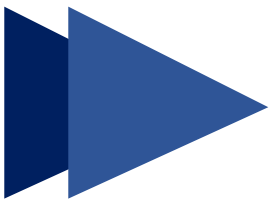
Բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ, 2024 (current US\$)

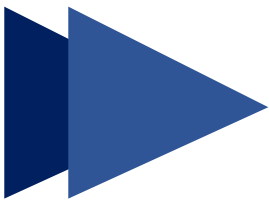
ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

11. ՀՀ պարտքը ՀՆԱ նկատմամբ 2024 թ.-ին. ավելի քան 50,3 %:
12. ՀՀ պարտքն արտահանման նկատմամբ 2024 թ.-ին. 98,1%:
13. ՀՀ պետական պարտքը պետ.բյուջեի եկամուտների նկատմամբ 2024 թ.-ին. շուրջ 197,5%: Պետական պարտքի սպասարկումը 2020թ.-ին և 2025թ.-ին՝ գազաթնակետային ցուցանիշներ. 2020-2025թթ.-ներին պետական պարտքի սպասարկումը կհասնի տարեկան 1 մլրդ դոլարի, ապա 1.5 մլրդ դոլարի: Տնտեսությունը չի հասցնի հետևել, քանի որ երկրի պարտքը վերջին մոտ 15 տարիների ընթացքում 1.9 մլրդ դոլարից աճեց մինչև 11.8 մլրդ դոլար, ավելանալով 8.7 մլրդ-ով, աճում է շատ ավելի դանդաղ (15 տարվա ընթացքում 11,7-ից 24,2 մլրդ ԱՄՆ դոլար):
14. Եվրոպարտատոմսեր - Չափազանց բարձր տոկոսադրույքներ: Ի տարբերություն փոխառությունների, որոնք ստացվել են միակողմանի և/կամ միջազգային կազմակերպություններից, եվրոպարտատոմսերի դեպքում խոսքը գնում է ծանր տարբերակված ռիսկերի մասին:

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

15. Եկամուտների, սեփականության բարձր կենտրոնացում: Հարկեր. 150 հազ. Հարկ վճարող 2012թ.-ին, այդ թվում 75-80 հազ. Անհատ ձեռներեցներ: 2018թ.-ին՝ հարկերի 70 %-ը վճարել են առաջին 1000 հարկ վճարողները, իսկ հազարերորդն ընդամենը 114.3 մլն դրամ տարեկան (2017թ.):
16. ՌԴ-ում և ՀՀ-ում շատ բարձր է վարձու աշխատանքի շահագործման աստիճանը: Եթե ԱՄՆ-ում աշխատավարձն ինքնարժեքով կազմում է շուրջ 70%, Եվրոպայում՝ շուրջ 60 %, ապա ՌԴ-ում՝ 25 %: ՀՀ համար տվյալներ չկան:
17. ՌԴ-ն շարունակում է գրավիչ վայր մնալ Հայաստանից արտագաղթի համար. աշխատատեղերի առկայություն, զգալիորեն ավելի բարձր կենսամակարդակ, ռեսուրսներով ապահովվածություն, մշակութային, պատմական և լեզվական ընդհանրություն, ինտեգրացիոն գործընթացներ (ԵԱՏՄ, ՀԱՊԿ):

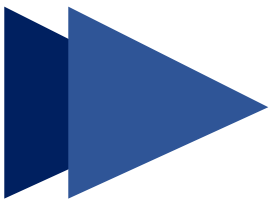
ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Ինստիտուտներ.

- Պայմանագրային հարկադրման թույլ համակարգ (տե՛ս doing business)
- Ներդրումների պաշտպանության թույլ համակարգ
- Հաղորդակցական սահմանափակումներ
- Շրջափակում Ադրբեջանի, Թուրքիայի կողմից
- Ծովային հասանելիության բացակայություն
- Երկաթուղու բացակայություն
- Թանկ ավիացիա
- Կախվածություն տրանսֆերտներից (ՀՆԱ %) => Հոլանդական հիվանդություն

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Հայաստան	12,2	9,93	10,19	9,09	9,03	8,82	10,7	19,66	18,03	19,71	17,85	14,12	13,1	13,3	11,9	11,2	10,5	11,2	10,4	6

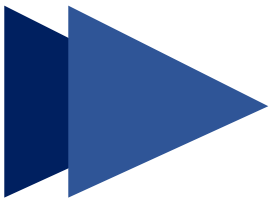
- Բարդ հարկային համակարգ
- Հարկային վարչարարության ոչ թափանցիկ համակարգ
- Բարձր կենտրոնացում ապրանքային շուկաներում
- Մենաշնորհ – շուկայական իշխանություն – քաղաքական իշխանություն (բռնազրավում)

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

- Անարդյունավետ քաղաքական համակարգ. նախագահի ձեռքում իշխանության բարձր կենտրոնացում, թույլ կառավարություն, ազգային ժողովի անաշխատունակություն, կախվածություն ունեցող կոռումպացված դատական համակարգ, թույլ կախվածություն ունեցող 4-րդ իշխանություն՝ մամուլ, չկան քաղաքական հակակշիռներ, օլիգարխիայի ուժեղ ազդեցություն, հետադարձ կապի բացակայություն (իրական ժողովրդավարության)
- Անարդյունավետ ընտրական գործընթացներ, կուսակցաքաղաքական մշակույթի բացակայություն, թույլ քաղաքացիական հանրություն, պետական կառավարման ուշեղ կենտրոնացված համակարգ (թույլ կախվածություն ունեցող համայնքային մարմիններ)

Ընդհանուր վարկանիշ, GCI Index	2015-2016 (140 երկրների շրջանում)	2017-2018 (137 երկրների շրջանում)	2019-2020 (140 երկրների շրջանում)
Հայաստան	82	73	69
Վրաստան	66	67	74
Ռուսաստան	45	38	43
Ղազախստան	42	57	55

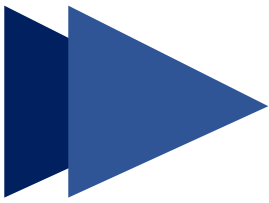
ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

•Ֆինանսական միջնորդության ինստիտուտներ

	Ծուկայիկապիտալա ցում (ՀՆԱ %), 2024թ.	Դրամայնացում (ՀՆԱ %) 2024թ.	Բանկերի ավանդներ (ՀՆԱ %), 2024թ.	Բանկային համակարգի կողմից հատկացված վարկեր (ՀՆԱ %), 2024թ.
Հայաստան	18.8	58.2	79.3	62.8
Ադրբեջան	2.2	36.8	21.0	24.5
Վրաստան	5.96 (2012)	53.8	73.9	66.2
Ռուսաստան	31.4 (2023)	69.9 (2020)	86.2 (2020)	54.6 (2021)
Ղազախստան	21.8	33.8	42.6	25.8
Բելառուս	7.9	30.7 (2021)	40.7 (2021)	24.1 (2021)
Ուկրաինա	3.4 (2018)	45.5	39.7 (2023)	13.4

•ԵԱՏՄ երկրների հետ փոխադարձ առևտուր, 2024 թ.

Հայաստանի փոխադարձ առևտուրը ԵԱՏՄ երկրների հետ, 2024 թ.		Փոխադարձ առևտրի ծավալը, մլն USD	2023 թ. նկատմամբ, %
1	Հայաստան-Բելառուս	205,6	109,1
2	Հայաստան-Ղազախստան	84,1	76,4
3	Հայաստան-Ղրղզստան	14,7	50,1
4	Հայաստան-Ռուսաստան	12 402	156,5
Հայաստանի արտահանումը դեպի ԵԱՏՄ երկրներ, 2024 թ.		Արտահանման ծավալը, մլն USD	2023 թ. նկատմամբ, %
1	Հայաստան-Բելառուս	115,0	118,2
2	Հայաստան-Ղազախստան	54,1	67,8
3	Հայաստան-Ղրղզստան	14,2	49,1
4	Հայաստան-Ռուսաստան (2013թ.՝ 334 մլն, 2014 թ.՝ 308 մլն)	3 162,0	89,3

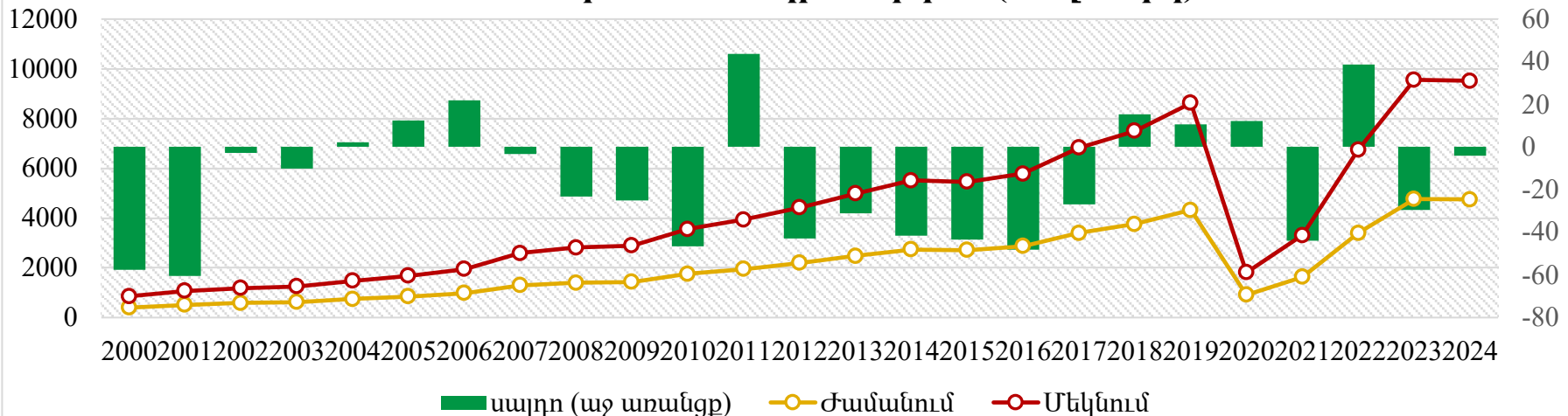

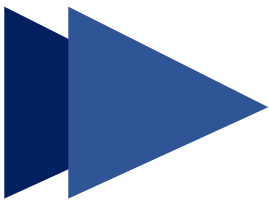
ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Աղբյուր. Միգրացիա http://smsmta.am/?menu_id=18

	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020	2020-2025	2025-2030
Զուտ միգրացիա (հազ.մարդ)	-496	-224	-144	-136	-10	-25	-25	-25
Կուտակային զուտ միգրացիա (1950=0, հազ.մարդ)	-152	-376	-520	-656	-666	-691	-716	-741
Կուտակային զուտ արտահոսք (1980=0, հազ.մարդ)	-576	-800	-944	-1080	-1090	-1115	-1140	-1165
Բնակչության թվաքանակ (մլն.մարդ)	3.22	3.07	3.01	2.96	3.00			

ՀՀ սահմանի հատման դինամիկան (հազ.մարդ)

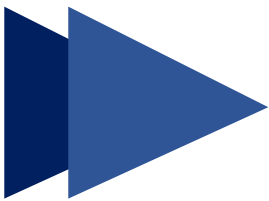

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Ուղիներ

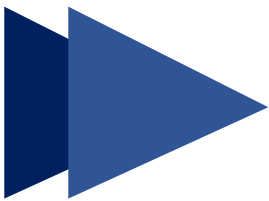
- Ապամենաշնորհացում (ներմուծումից եկամուտների նորմավորում)
- Ռոյալթի (ռուսուրսների համար վճար ըստ դրանց համաշխարհային գներից կախված նորմերի)
- Երկար փողեր (կենսաթոշակային, կյանի ապահովագրման)
- Կապիտալի շուկա (1% կապիտալացում)
- Եկամուտների, գույքի և ծախսերի (հանրային անձանց համար) համընդհանուր հայտարարագրում
- Հոլանդական հիվանդություն
- Ցպահանջ ավանդների 100% պահուստավորում
- Պրոգրեսիվ եկամտային հարկ և գույքահարկ ու հողի հարկ
- Ծահութահարկի չեղարկում
- Միկրոբիզնես՝ բոլոր հարկերի, վճարների և հաշվետվությունների չեղարկում
- Սահմանի վրա անուղղակի հարկերի չեղարկում
- Բյուջե՝ առողջության ապահովագր., կրթաթոշակներ և այլն (շուկայական մեխանիզմներ)
- Նվազագույն աշխատավարձ
- Բանկեր և ապահովագրական ընկերություններ՝ մասնաճյուղեր առանց կապիտալի առանձնացման

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Ազգային եկամտի բաշխման համակարգի արդիականացում

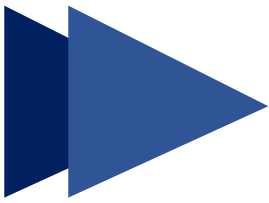
- Նախաազդարային հասարակարգ (որսորդական-հավաքչական), ազդարային հասարակարգ՝ մինչև 19-րդ դար, ինդուստրիալ հասարակարգ (մոդերնիզմ)՝ 19-րդ դարից մինչև 20-րդ դարի կեսը, հետինդուստրիալ հասարակարգ (հետմոդերնիզմ)՝ 20-րդ դարի կեսից մինչ այսօր (1973թ. Սկիզբ՝ Դանիել Բել, Հարվարդ)
- Ինդուստրիալ՝ ԱՇԽԱՏԱՆՔ գումարած ԿԱՊԻՏԱԼ
- Հետինդուստրիալ՝ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ գումարած ԳԻՏԵԼԻՔ, բարձրագույն տեխնոլոգիաներ, ՏՏ, բարձր արտադրողականություն, ստեղծվող նոր արժեքի բարձր մակարդակ: ՆՈՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
- ԱՄՆ՝ ՀՆԱ 80% - ծառայությունների ոլորտ, ԵՄ՝ 70%, Ճապոնիա՝ 68%:
- Գյուղատնտեսությունում զբաղվածությունը ազդարայինից (70-80%), ինդուստրիալից (10-15 %) մինչև հետինդուստրիալ (1.5-3.0 %): Ինդուստրիալ հասարակարգում արդյունաբերությունը՝ 80-85 %, իսկ հետինդուստրիալում՝ ծառայությունների ոլորտը 80 %:
- Հետինդուստրիալ հասարակարգ. ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ, ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏԵԼԻՔ (մարդկային կապիտալ)
- Մրցունակության բացակայություն. Մենաշնորհային տնտեսություն, ԽՍՀՄ և այլն:
- Հայաստան. զբաղվածություն գյուղատնտեսությունում՝ 24%; արդյունաբերությունում՝ 21%, ծառայությունների ոլորտում՝ 55%; ՀՆԱ-ի կառուցվածքում: գյուղատնտեսություն՝ 21%, արդյունաբերություն և շինարարություն՝ 26%, ծառայությունների ոլորտ և առևտուր՝ 60%.

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Ինստիտուտներ, անհավասարություն, արդարություն.

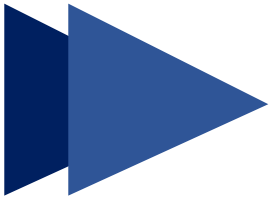
- Արդարություն և անհավասարություն
- Հնարավորությունների բաշխման արդարություն (!) ավելի կարևոր է քան արդյունքների բաշխման արդարությունը:
- Քաղաքական և տնտեսական անհավասարության բարձր մակարդակի դեպքում (որպես էկստրակտիվ ինստիտուտների գործելու արդյունք) տնտեսական ինստիտուտները և սոցիալական պայմանները «աշխատում են» ավելի ազդեցիկ խմբերի շահերից ելնելով:
- Փորսայթներ, օլիգարխներ:
- Տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական անհավասարությունը վերարտադրվում են սերնդից սերունդ՝ «անհավասարության թակարդ»:
- Հնարավորությունների անհավասարության ցուցանիշներ՝ Գենդերային, ռասայական, կրոնական, ազգային պատկանելություն, ընտանեկան ծագում, ծննդավայր:
- ԱՄՆ-ում - միջին եկամտի մակարդակի ձեռքբերում՝ միջին եկամտի կեսին հավասար մակարդակից 5 սերունդ անց (հավասար հնարավորությունների առասպել)
- **Հնարավորությունների անհավասարություն՝ ներուժի անարդյունավետ օգտագործում և ռեսուրսների անարդյունավետ բաշխում:**
- Մարդկային ռեսուրսի կապիտալացում՝ գիտելիք, առողջություն, էկոլոգիա, հարմարավետություն, մշակույթ:
- Կարգավորման բազային ինքյուզիվ ինստիտուտներ
- Մենաշնորհային տնտեսություն: Ռուսական նավթային համալիրում նավթային բիզնեսով (արդյունահանմամբ) զբաղվում է 15 ընկերություն, իսկ ԱՄՆ-ում՝ 146 ընկերություն:

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/facebook-users-by-country>, <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS>

	Population 2024	Internet Users 2023 (% of population)	Facebook users 2025 (mln)	Facebook users 2025 (% of population)
Armenia	3,033,500	80 %	2,3	76 %
Azerbaijan	10,202,850	89 %	5,1	49 %
Georgia	3,673,850	82 %	3,390,000	97 %
Russia	143,533,851	92 %	70,6	49 %

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Շուկայական տնտեսություն:

- Ռեսուրսների զգալի մասը՝ մասնավոր հատվածի մոտ;
- Հարկեր բնակչությունից՝ միջինում 30%;
- Պետության հարկային եկամուտների ավելի քան 50%-ը (մինչև 70-75%)՝ ֆիզիկական անձանցից;
- 10%՝ հատկացումներ Կենսաթոշակային ֆոնդերին;
- 6-8%՝ առողջության ապահովագրություն;
- 5%՝ բարձրագույն և մասնագիտական կրթության ծախսեր;
- 25-30%՝ բնակության համար (գույքահարկ, գույքի ապահովագրություն, կոմունալ վճարումներ շուկայական գներով);
- 25-30%՝ սպառում (ապրանքների և ծառայությունների վճարում), «սև օրվա» խնայողություններ, հանգիստ, մեքենա;
- Վարկեր: հիփոթեք, ավտո, կրթություն, սպառողական ...
- \$4000 աշխատավարձի դեպքում ամերիկացին առձեռն ստանում է \$1000. Եթե ավելացնենք \$100՝ զգալի խթան կլինի:

Հիփոթեքային և փոխառությունների գծով այլ պարտքերը բարձրացնում են աշխատանքի արտադրողականության անի խթանը (որակավորման բարձրացում, 2-րդ աշխատանք, փոքր ձեռնարկություն ...): Չէ՞ որ գործազուրկը պետք է շարունակի մարել պարտքերը: Միջին ամերիկացին ամսական կատարում է \$2000 վճարումներ վարկային պարտավորությունների գծով: Ամերիկացին միջինում ունի \$100000 խնայողություն, ներառյալ «սև օրերին» պատրաստ լինելու պատճառով:

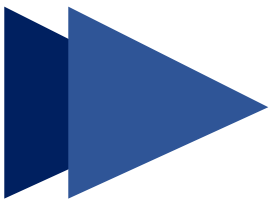
Կենսաթոշակային ստանդարտներ. Աշխատավարձի 40-60%-ը, զարգացած երկրներում՝ 80%-ը: Կուտակային կենսաթոշակային համակարգեր. Զաղաքացիների հատկացումներ+պետ.+ընկերություններ

ՌԴ, ՀՀ և ԱՄՆ.

Բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ն հաշվի առնելով ԳՀ-ն 3 (7.5) անգամ ցածր է, իսկ անվանական աշխ.

Մակարդակը՝ 6-7 անգամ (12-14 անգամ):

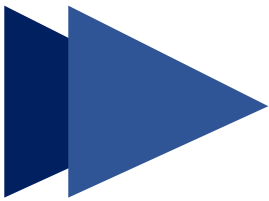
Աշխատավարձի մասնաբաժինը ապրանքների և ծառայությունների արտադրման ինքնարժեքում: ԱՄՆ՝ 70-75%; Եվրոպա՝ 60-65%; ՌԴ՝ 20-25%; ՀՀ՝ ???

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Նոր հայեցակարգ:

- Աշխատավարձի բարձրացում (նվազագույն աշխատավարձի նորմատիվային բարձրացման միջոցով) 1.5-2 անգամ: Սոցիալական բարեփոխում:
- Գույքահարկ – ընթացիկ շուկայական արժեքի 0,5-1,0%-ը (ռեսուրսների վերաբաշխում հարուստներից դեպի աղքատները):
- Կենսաթոշակային հատկացումներ կուտակային համակարգին – աշխատավարձի 10 %-ը (նախագիծ՝ 5 %) + ձեռնարկ. + պետ.՝ 8-10 տարիների ընթացքում ինստիտուտը կկայանա (ներկայումս. 912 մլրդ դր. Ընդհանուր հարկային եկամուտներից 142 մլրդ դր.-ը 2012թ.-ին, ընդ որում պետբյուջեի ծախսերը կենսաթոշակային ապահովման գծով՝ 201 մլրդ դր.):
- ՌԴ-ում ավելի հեշտ է (բնակչության 80%-ն աշխատում է պետական ձեռնարկություններում):
- Պարտադիր բժշկական ապահովագրություն՝ աշխատավարձի 7% + ձեռնարկ. + պետ.:
- Գույքի, ավտոքաղաքացիական պատասխանատվության և այլնի պարտադիր ապահովագրություն:
- Շահութահարկի չեղարկում:
- Բնակչության եկամուտների և գույքի համընդհանուր հայտարարագրման համակարգ:
- Եկամտային հարկի իջեցում, ԱԱՀ՝ մինչև 15%, փոքր ձեռնարկության հարկ՝ 5%, և այլն, համապատասխան կրթության, առողջապահության, բնակարանային տնտեսության, կենսաթոշակային ապահովման գծով բյուջետային ծախսերի կրճատմանը:
- Կապիտալի շուկայի զարգացում, կենսաթոշակային ֆոնդեր, հիփոթեքային արժեթղթեր, «երկար փողեր», բնակչության կենսամակարդակի և վարկունակության բարձրացում, կոռուպցիայի մինիմալացում, համայնքային բյուջեներ, աշխատանքի արտադրողականության աճի խթաններ, բնակչության եկամուտների բևեռացման ինտենսիվ կրճատում, ուղղակի հարկերի (ֆիզ.անձանցից) տեսակարար կշռի մեծացում:

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

ՀՀ տնտեսական կարգավորման համակարգի արդիականացում.

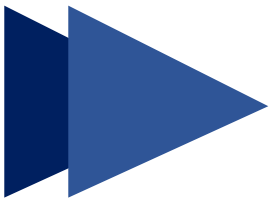
➤ Տնտեսության ապամենաշնորհացում՝ հակամենաշնորհային կարգավորման դաշտի իրավական խստացման, ներմուծման առևտրային գործառնությունների նկատմամբ եկամտաբերության նորմի ժամանակավոր ներդրման և շուկայի նկատմամբ մենաշնորհային իշխանության օգտագործման շնորհիվ ստացված գերշահույթների հարկման մեխանիզմների ներածման միջոցով:

➤ Հետևյալ լուծումների իրականացում. օրենսդրական նորմերի ներածում, որոնք նախատեսում են ներմուծվող ապրանքների և ծառայությունների ներքին շուկայում մենաշնորհային դիրքերի գրավման համար ֆինանսական և վարչարարական պատասխանատվության հետ մեկտեղ նաև քրեական պատասխանատվություն, համախառն առմամբ մոնոպոլիստ հանդիսացող սուբյեկտների կողմից շուկայի բռնագրավման արդյունքում, այսինքն ներքին շուկայում միատարր ապրանքի արտադրության և ներմուծման արդյունքում ձևավորվող մենաշնորհային դիրքերի չթուլատրում,

➤ ապրանքային շուկայում մեկ տնտեսվարող սուբյեկտի համախառն մասնաբաժնի գնահատման ժամանակ «փոխկապակցված անձիք» հասկացության կիրառումը՝ հիմնվելով ՀՀ բանկային օրենսդրության մեջ կիրառվող սահմանման վրա (ՀՀ օրենքը «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին», հոդված 8),

➤ տնտեսվարող սուբյեկտի՝ ապրանքային շուկայում գրաված մենաշնորհային դիրքերի ճանաչում ոչ միայն մրցակիցների բացակայության դեպքում (ՀՀ օրենքը «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին», գլուխ 3, հոդված 6, կետ 1), այլև նրա կողմից դոմինանստ դիրքերի գրավման դեպքում՝ շուկայում ազդեցության որոշման ֆորմալ և ոչ ֆորմալ հնարավորությունների շնորհիվ, ներառյալ հասանելիության սահմանափակումը և/կամ շուկայից մրցակիցների վերացումը, (նման դեպքերում անհրաժեշտ է կիրառել «շուկայական իշխանություն» հասկացությունը: Նման մոտեցում կիրառվում է մասնավորապես ՌԴ-ում («ՌԴ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» օրենքի գլուխ 1, հոդված 5, կետ 1),

➤ իշխանության բոլոր ճյուղերի ապաօլիգարխացում,

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

➤ հականենաշնորհային օրենսդրության խստացում և Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողովին լայն իրավասությունների և հետախուզություն ու հարցումներ անելու իրավասություն ունեցող իրավապաշտպան մարմնի կարգավիճակի ընձեռում,

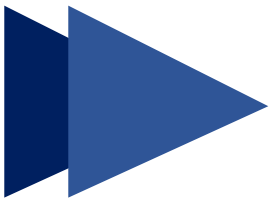
➤ Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողովի անձնակազմի համար աշխատանքի վարձատրության բարձր մակարդակի, ինչպես նաև իրավական և սոցիալական երաշխիքների ապահովում:

➤ Շահութահարկի չեղարկում և անցում եկամուտների ու գույքի համընդհանուր հայտարարագրման համակարգին՝ եկամտային հարկի թաքցնելու և ոչ հավաստի տեղեկությունների ներկայացման համար ֆինանսական, վարչարարական և քրեական պատասխանատվության ներածմամբ: Անցում եկամտային հարկի պրոգրեսիվ հարկման սկզբունքի: Միկրոբիզնեսի ազատում բոլոր հարկերից և հաշվետվողականությունից, փոքր ձեռնարկությունների համար հարկերի զգալի կրճատում, ԱԱՀ-ի դրույքաչափի կրճատում: Եկամտային հարկը և սոցիալական ապահովման հատկացումները միավորող միասնական սեցիալական հարկի ներդրում: Եկամտային հարկով (միասնական սոցիալական հարկով) հարկման ենթակա բազայից կենսաթոշակային և այլ տեսակի պարտադիր ապահովագրության, կրթության, առողջության, հիփոթեքային ծախսերի նվազեցում:

➤ Ներմուծողների նկատմամբ եկամտաբերության նորմատիվների և ներմուծումից ստացված գերշահույթների՝ ձեռք բերված, օրինակ, ազգային արժույթի արժևորման շնորհիվ, հարկման ներդրում:

➤ Նվազագույն աշխատավարձի բարձր մակարդակի հաստատում՝ նվազագույն սպառողական զամբյուղը զգալիորեն գերազանցող և բավարար՝ պարտադիր ապահովագրության (կենսաթոշակային, առողջության, գույքի, պատասխանատվության) համակարգին համընդհանուր մասնակցության, կրթական ծառայություններին և հիփոթեքային վարկերին հասանելիության համար:

➤ Պետական հիփոթեքային մարմնի կապիտալացում և հիփոթեքային արժեթղթերի էմիսիայի իրականացում կապիտալի շուկայում, բանկերից և վարկային կազմակերպություններից հիփոթեքային վարկային պորտֆելների զանգվածային գնման ինստիտուտի ներդրում:

ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

➤ Պետական բյուջեի վերակազմակերպում և կենսաթոշակային ապահովման, առողջապահության, կրթության, բնակարանաշինության ֆինանսավորման զգալի մասի պետությունից դեպի մասնավոր հատված վերաբաշխման նպատակով, ինչը տվյալ ոլորտների ֆինանսավորման համակարգում կներմուծի շուկայականություն և ոչ կոռումպացվածություն:

➤ Ոչ պետական պարտադիր կենսաթոշակային (կուտակային) ապահովագրության ռեժիմում գործող կորպորատիվ կենսաթոշակային ֆոնդերի մեծ քանակության ձեռնավորում:

➤ Աշխատանքի շուկայի կարգավորման և վերահսկողության համակարգի խստացում, ոչ ֆորմալ զբաղվածության վերացում խիստ պատժամիջոցների կիրառման միջոցով:

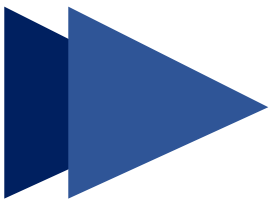
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ.

✓ Կենտրոնական բանկից և Կառավարությունից անկախ Մեզակարգավորողի ձևավորում, որը կմասնագիտանա ֆինանսական միջնորդության բոլոր ինստիտուտների կարգավորման և վերահսկողության ոլորտում:

✓ Դրամավարկային քաղաքականության անցում գնանի նպատակադրման ռեժիմին:

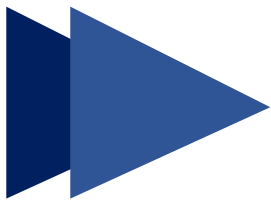
✓ Մակրոտնտեսական կայունության ապահովում, կենսաթոշակային հաշիվների ինքսավորում:

✓ Ֆինանսական միջնորդության ինստիտուտների կարգավորման համակարգի արդիականացում. Բանկերի, կենսաթոշակային ֆոնդերի և ապահովագրական ընկերությունների համար ֆոնդային գործառնությունների արգելում (միայն ՊԵՊ), բացառությամբ բրոքերայինի, արժութային դիրքի փակում (անցում արժութային պարիտետի), ռեգուլյատիվ կապիտալից ոչ դրամային ակտիվների նվազեցում, թույլ տալ առաջնակարգ օտարերկրյա բանկերի մուտքը շուկա առանց կապիտալի առանձնացման՝ երկու երկրների Վերահսկիչ մարմինների կողմից համատեղ վերահսկողության իրականացման պայմանով (նորմատիվային կարգավորում՝ մայր բանկի կարգավորող կապիտալի հիման վրա, ցպահանջ ավանդների 100% պահուստավորում (ժամկետային ավանդները միայն ավանդային վկայագրերի միջոցով 30 % պահուստավորմամբ) և այլն:

ԻՆՉ ԱՆԵԼ

Ձևավորված միտումները և վերջին 9 տարիների տնտեսական ստագնացիան վկայում են այն մասին, որ «կազմակերպված պետության» մոդելը, հաջող **գոյատևում** և **կայունություն** ապահովող, իրեն սպառել է, վերականգնողական տնտեսական աճի փուլն ավարտվել է 2008թ.-ին: Անհրաժեշտ է նոր տնտեսություն, հետևաբար նոր ինստիտուտներ՝ ծրագրավորված դեպ զարգացում, դեպի **ինքնուղիվություն**:

ԻՆՉ ԱՆԵԼ

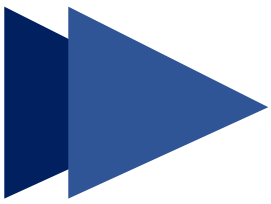
➤ Ենթադրաբար (արթնացման) սարդիկաց: Բնակչության բավարար եկամուտները (ինքնագրավածությունն՝ առանց հարկերի, փոքր ձեռնարկությունն՝ պարզեցված հարկային ռեժիմ), պաշտպանված մրցակցություն, աշխատելու և սպառելու մոտիվացիա, նվազագույն աշխատավարձ: **Կարճաժամկետ/միջնաժամկետ**

Էֆեկտ

➤ Փակել շրջանցի բացերը (արգելք օֆշորների, կազինոյի հետ գործողությունների վրա, եկամուտների և գույքի համընդհանուր հայտարարագրում, արտահանման միջոցով ռեսուրսների փախուստի դեմ ռոյալթի): Ու՛ր գնաց 4.4մլրդ USD արտաքին պարտքը (1696 մլն USD 2007թ.-ին - 6141մլն USD 2017թ. հուլիսի 1-ին), եթե ՀՆԱ-ն մինչ այսօր չի գերազանցում 2008թ.-ի մակարդակը: **Միջնաժամկետ Էֆեկտ**

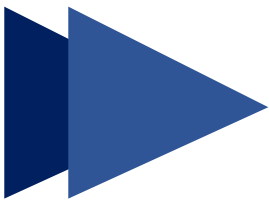
➤ Եկամտային հարկ՝ ազգային եկամտի վերաբաշխում:

Միջնաժամկետ Էֆեկտ

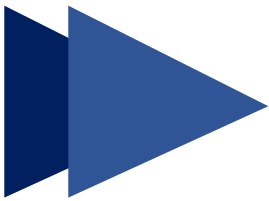
ԻՆՉ ԱՆԵԼ

- Մոտիվացիա ներքին ներդրումների համար՝ շահույթահարկի չեղարկում, օտարերկրյա ներդրումներ՝ գործարար միջավայր, ինստիտուտներ **Միջնաժամկետ էֆեկտ**
- Ապամենաշնորհացում, մասշտաբի էֆեկտի հարթեցում, շուկայական իշխանության չթուլատրում, շուկա մուտքի ազատականացում և ապակենտրոնացում (խոշոր ռիթեյլ VS ինքնազբաղվածություն, ՓՄՁ) **Միջնաժամկետ էֆեկտ**
- Տարածքային զարգացման համահարթեցում՝ տարբերակված և պրոգրեսիվ գույքահարկ, եկամտային հարկի մի մասը թողնել համայնքային բյուջեներին **Միջնաժամկետ էֆեկտ**

ԻՆՉ ԱՆԵԼ

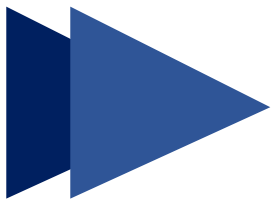
- Երկար փողեր՝ արդյունավետ կենսաթոշակային բարեփոխում, կյանքի ապահովագրություն, հիփոթեքային պարտատոմսեր: Ազգային ներդրումային ֆոնդ երկարաժամկետ ռազմավարական ծրագրերի իրականացման համար **Երկարաժամկետ էֆեկտ**
- Խթանող ԴՎԲ (8-12% թիրախ) և արժույթային կարգավորում (ազատ լողացող փոխարժեք) **Կարճաժամկետ էֆեկտ**
- Բանկային կարգավորման արդիականացում **Միջնաժամկետ էֆեկտ**
- Արտաձին ցնցումներին երկրի տնտեսության հարմարվողականության ամրապնդում (արժույթային կարգավորման և գնագոյացման շուկայական մեխանիզմներ, մրցակցություն և այլն) **Միջնաժամկետ էֆեկտ**

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

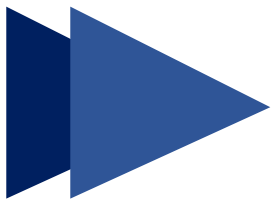
ԴՎՔ և արժույթային կարգավորում: Բանկային կարգավորում և ֆինանսական ինստիտուտների կարգավորում

1. Հրաժարվել ազգային արժույթը ոչ շուկայական մեթոդներով պահելու քաղաքականությունից և իրականացնել ազատ լողացող արժույթային փոխարժեքի և չմիջամտության քաղաքականություն (արժույթային ինտերվենցիաներ թույլ տալ բացառապես պիկային թռիչքների հարթման արժույթային շուկայում աժոտաժային պահանջարկի չթույլատրման նպատակով): Երկրում իրականացվող դրամավարկային քաղաքականության վերանայում, իրական գնաճին համապատասխան թիրախի պահպանման ձգտում՝ արտահանման խթանման նպատակով: Ընդ որում անհրաժեշտ է նպատակադրել ազգային արժույթի արժեզրկումից գնաճի զգալի հետ մնալը, հետևաբար թույլ չտալ բնակչության իրական եկամուտների զգալի կրճատում, հատկապես տրանսֆերտներից կախում ունեցող անձանց (գնաճը նպատակադրել 10-12% `4%-ի փոխարեն, ինչն իսկզբանե սահմանափակում է տնտեսական աճի ներուժը):

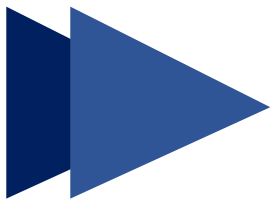
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

2. Արժույթային փոխարժեքի կարգավորման փոխհամաձայնեցված քաղաքականություն (պարիտետային քաղաքականություն՝ ազատ լողացող փոխարժեք, ԿԲ միջամտության աստիճանը և այլն): Փոխօգնության մեխանիզմների և ռեսուրսների որոնում (ՀՀ ԿԲ-ը ստիպված է պահել կայուն արժույթային փոխարժեք, զգուշանալով բարձր գնաճի ցնցումային հետևանքներից, արտաքին պարտքի սպասարկման թանկացումից, նավթագազային ռեսուրսների թանկացումից, բնակչության սոցիալական ապահովման աղբյուրների բացակայությունից նրանց եկամուտների փոխհատուցման/ինդեքսավորման միջոցով): Խնդիրը կարող է զգալիորեն լուծվել ԵԱՏՄ անդամ երկրների համար ածխաջրածինների վրա «ներքին գների» հաստատման, ինչպես նաև բացառապես արտադրող երկրի (մատակարարող-ներմուծողի) ազգային արժույթով փոխադարձ վճարումների համակարգին անցման շնորհիվ:

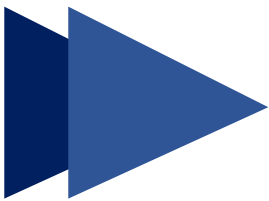
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

3. Բանկային կարգավորման և վերահսկողության համակարգի արդիականացում. խստացնել վարկային և այլ ակտիվների դասակարգման չափանիշները, բարձրացնել հնարավոր կորուստների պահուստներին հատկացումների նորմերը դասակարգված ակտիվների համար (ոչ մի դեպքում առևտրային բանկերի հետ չմտնել համաձայնության մեջ և ԹՈՒՅԼ ՉՏԱԼ ԱՆՈՐԱԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԵՐԿԱՐԱՑՈՒՄ, մշակել բանկերի իրացվելիության նորմավորման ժամանակակից մեխանիզմներ (մոնիտորինգ ըստ GAP-ի՝ ակտիվներ-պարտավորություններ, կուտակային տոկոսային եկամուտներ և ծախսեր, հրաժարվել ընթացիկ իրացվելիության նորմատիվներից և կիրառել ընդհանուր իրացվելիության նորմատիվներ GAP-ի բացասական արժեքների առաջանալու դեպքում), խստացնել ռեզուլյատիվ կապիտալի հանդեպ պահանջները բանկային կապիտալի համապատասխանության նորմավորման ժամանակ, ինսայդերական գործարքների հանդեպ իրականացնել խիստ վերահսկողություն, հրաժարվել բանկային կապիտալի նկատմամբ 2017թ.-ի հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած նոր նորմատիվային պահանջից (30 մլն AMD կամ ավելի քան 62 մլնUSD) և ներդնել բանկերի ռեզուլյատիվ կապիտալի նորմավորման տարբերակված մոտեցում՝ թույլ տալով շուկայում ինչպես փոքր, այնպես էլ խոշոր բանկային կազմակերպությունների առկայությունը շուկայում,

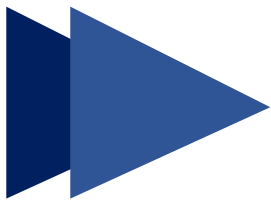
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

Թույլ տալ առաջին կարգի օտարերկրյա բանկերի (ինչպես նաև ապահովագրական ընկերությունների) մասնաճյուղերի գործունեությունն առանց կապիտալի առանձնացման՝ երկու երկրների վերահսկողական մարմինների կողմից համատեղ վերահսկողության իրականացման պայմանով, իրականացնելով պրուդենցիալ կարգավորում ըստ մայր բանկի ռեգուլյատիվ (այլ ոչ թե ընդհանուր և/կամ հիմնական) կապիտալին վերաբերող 2, 3, 4 խումբ նորմատիվների, ուժեղացնել տեղեկատվության ազդանշանները շուկայի մասնակիցների համար բանկերի համար օրենսդրորեն ամրագրելով ֆինանսական վիճակի, բանկերի ակտիվների և պարտավորությունների կառուցվածքի մասին ավելի մանրամասն տեղեկատվության պարտադիր հրապարակման պահանջ, մշակել և ներդնել բանկային ցուցանիշների մոնիտորինգի բոլոր տեսակները, ներմուծել ինսայդերների բոնուսների և աշխատավարձերի նորմատիվային սահմանափակում, ինչպես նաև նորմավորել աշխատանքի վարձատրության բևեռացման խորությունը (թոփ մենեջերներ – անձնակազմ), բանկերին թույլ տալ միայն երկու իրավական կարգավիճակ՝ բաց բաժնետիրական ընկերություն մեծ բաժնեմասով բաժնետերերի մասնաբաժնի առավելագույն կենտրոնացման նորմավորմամբ կամ դուստր բանկեր:

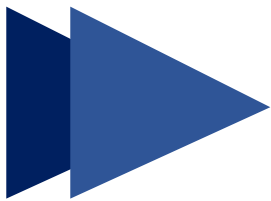
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

4. Օրենսդրորեն արգելել բաց շուկայական գործարքներում բանկերի մասնակցությունը (սպեկուլյատիվ արժույթափոխանակման գործարքներ և արժեթղթերի առքուվաճառք), եթե խոսքը չի գնում պետական արժեթղթերի մասին, բացառությամբ բրոկերային ծառայությունների մատուցման՝ հաճախորդների հանձնարարությամբ և միջոցներով: Վերանայել արժույթային դիրքի հնացած նորմատիվը, ինչպես նաև հրաժարվել դոլարի զացիայի դեմ պայքարի արհեստական մեթոդները, քանի որ դրանք չեն ապահովում համապատասխան արդյունքներ: Արժույթային դիրքի գործող նորմատիվի փոխարեն ներդնել արժույթային պարիտետի նորմատիվը (կոշտ արժույթների համար $\pm 3\%$, փոխարկելի ոչ կոշտի համար՝ 1% , մնացածի համար՝ 0%):

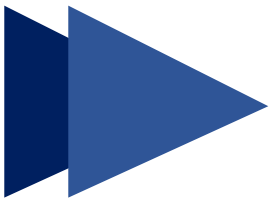
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

5. Բանկայի պարտավորությունների՝ ըստ ավանդի արժույթի տարբերակված պարտադիր պահուստավորման գործող մոտեցման փոխարեն ներմուծել պարտավորության արժույթով պահուստավորման պահանջ՝ կախված ժամկետից: Երկարաժամկետ պարտավորությունների (երկարաժամկետ պետք է ճանաչվեն պարտավորությունները, որոնց համար բացառվում է վաղաժամ մարումը՝ խնդիրը լուծվում է կապիտալի շուկայում պարտքային բանկային գործիքների տեղաբաշխման միջոցով) նկատմամբ կիրառել պահուստավորման զրոյական դրույք, իսկ կարճաժամկետ ներդրումների և ցպահանջ հաշիվների նկատմամբ՝ 100% համապատասխան արժույթով: Կարելի է ժամանակավորապես ներդնել նաև միջնաժամկետ պարտավորություններ հասկացությունը և սահմանել պահուստավորման պահանջ 2-8% միջակայքում: ՇՏԱՊ հրաժարվել արժույթային պարտավորությունների պահուստավորման 18% նորմատիվից:

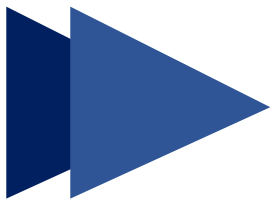
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

6. Ստեղծել ԿԲ-ից անկախ Մեգակարգավորող (բանկերի, ապահովագրական, կենսաթոշակային, ներդրումային և ֆինանսական միջնորդության այլ ինստիտուտների վերահսկողություն և կարգավորում, այդ թվում փայատիրական բնակարանաշինարարական ընկերությունների, խոշոր փոխառուների՝ տնտեսության իրական հատվածից կազմակերպությունների պրուդենցիալ վերահսկողություն):

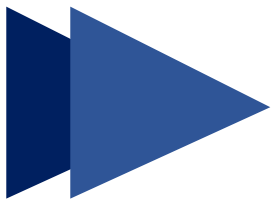
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՐԸ

7. Պարտադիր ապահովագրության (բժշկական, գույքի, պատասխանատվության) ներդրում, այդ թվում աշխատունակության ժամանակավոր կորստի փոխհատուցման ապահովագրական պրոդուկտների:

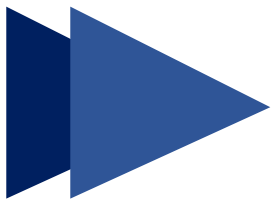
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

8. ՀՀ-ում 2015թ.-ի կենսաթոշակային բարեփոխումներն անհրաժեշտ է ճանաչել չկայացած, հարկավոր է վերանայել ողջ մեխանիզմը, այդ թվում նպատակ ունենալով կորպորատիվ կենսաթոշակային ֆոնդերի ստեղծումը՝ ունակ իրականացնել կենսաթոշակային ռեսուրսների կառավարման ոլորտում ինքնակարգավորման սկզբունքը և այս ֆոնդերի գործունեության նկատմամբ անմիջական վերահսկողություն՝ չբացառելով նաև կառավարող ընկերությունների առկայությունը, սակայն պահպանելով ազգային ֆինանսական շուկայում կուտակային ռեսուրսների բաշխման սկզբունքը: 2017թ.-ի հուլիսի 1-ի դրությամբ արդեն կուտակվել է 165 մլն USD (ՀՆԱ շուրջ 1,6%)՝ կառավարվող օտարերկրյա ֆոնդերի կողմից: Փաստացիորեն երկրի ՀՆԱ-ի 1,6%-ով կրճատվել է վճարունակ պահանջարկը, իսկ միջոցները հանված են:

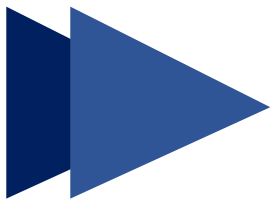
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

9. Ներդնել կամավոր կենսաթոշակային ապահովագրությունը խթանող հարկային մեխանիզմներ, միաժամանակ զարգացնելով համապատասխան առաջարկ՝ կապիտալի շուկայի մինչև 15-20 տարի ժամկետով միջնաժամկետ և երկարաժամկետ գործիքների, օրինակ, հիփոթեքային պարտատոմսերի՝ թողարկվող ազգային հիփոթեքային մարմնի կողմից, ապահովված համապատասխան անշարժ գույքով ըստ բանկերից և առաջնային շուկայում հիփոթեքային վարկերը ձևավորող հիփոթեքային վարկային կազմակերպություններից, ինչպես նաև կապիտալի շուկայի համապատասխան գործիքների միջոցով ֆինանսավորվող հատուկ ներդրումային նախագծերից պահանջի իրավունքի փոխանցման սկզբունքի: Պետության համաֆինանսավորումը կամ համամասնակցությունը կուտակային կենսաթոշակային համակարգում անհրաժեշտ է համատեղել գործատուների պարտադիր համամասնակցության հետ՝ միաժամանակ ֆիզիկական անձանց հարկային դրույքաչափերի զգալի կրճատմամբ: Այսինքն անհրաժեշտ է վերականգնել կենսաթոշակային ապահովագրությունում ֆիզիկական անձանց հետ միասին գործատուների պարտադիր մասնակցության ինստիտուտը:

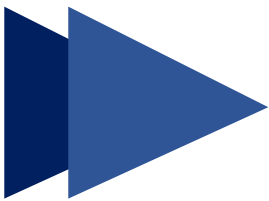
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

10. Անհրաժեշտ է իրականացնել կարգավորող և տեխնոլոգիական լուծումներ՝ ուղղված Հայաստանի ֆինանսական հարթակի ինտգրմանը առաջատար կապիտալի շուկաների հետ, այդ թվում ԵԱՏՄ երկրների հետ (դեպոզիտար գործառնությունների և ցուցակման փոխանաչում, ՀՀ ֆոնդային հարթակում ԵԱՏՄ երկրների էմիտենտների արժեթղթերի թույլատրում, բորսայական առցանց առևտրի տեխնոլոգիաների ներդրում և այլն), ինչը կծառայի որպես զարգացման զգալի խթան:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

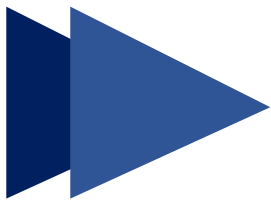
11. Պետական հիփոթեքային մարմնի կապիտալացում և կապիտալի շուկայում հիփոթեքային արժեթղթերի թողարկման իրականացում կուտակային կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների կառուցվածքին և ժամկետներին համապատասխան, բանկերից և վարկային կազմակերպություններից հիփոթեքային վարկային պորտֆելների մասսայական գնման ինստիտուտի ներդրում:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

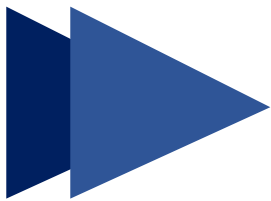
Հարկային քաղաքականության ոլորտում

12. Շահութահարկի չեղարկում և անցում եկամուտների ու գույքի համընդհանուր հայտարարագրման համակարգին (հասարարական անձանց համար նաև ծախսերի)՝ եկամտային հարկի թաքցնելու և ոչ հավաստի տեղեկությունների ներկայացման համար ֆինանսական, վարչարարական և քրեական պատասխանատվության ներառմամբ: Եկամտային հարկի տոկոսադրույքների զգալի նվազեցում (ոչ ավելի քան 24%) և նվազագույն չհարկվող եկամտի վերականգնում օրենսդրորեն սահմանված նվազագույն աշխատավարձի շրջանակներում: Եկամտային հարկով (միասնական սոցիալական հարկով) հարկման ենթակա բազայից կենսաթոշակային և այլ տեսակի պարտադիր ապահովագրության, կրթության, առողջության, հիփոթեքային ծախսերի նվազեցում:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

13. Ինքնագրավածների (առանց վարձու աշխատանքի գործող միկրոբիզնեսի) ազատում բոլոր հարկերից և հաշվետվողականությունից:
14. Անշարժ գույքի հարկը հասցնել մինչև ընթացիկ շուկայական (կադաստրային) արժեքի 1-3% մակարդակի՝ արժեքի ամենամյա վերագնահատմամբ (ռեսուրսների վերաբաշխում հարուստներից աղքատներին)՝ նվազագույն չհարկվող մակարդակի սահմանմամբ (օրինակ, մինչև 50 ք.մ.՝ բնակարանի համար, և մինչև 100 ք.մ.՝ բիզնեսի համար):

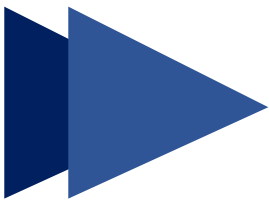

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻԵՐԸ

15. Բոլոր հարկային արտոնությունների
չեղարկում, այդ թվում խոշորների:

16. Կառավարության կողմից հարկային
պրեֆերենցիաների հաստատման հետ կապված
բոլոր մեխանիկական մեխանիզմների
չեղարկում:

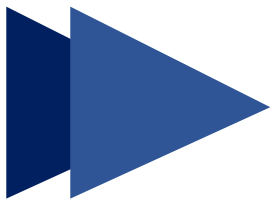
17. Ռոյալթի` բնական ռեսուրսների
օգտագործման վճար (վճար ռեսուրսների
համար` կախված ռեսուրսի համաշխարհային
գներից):

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

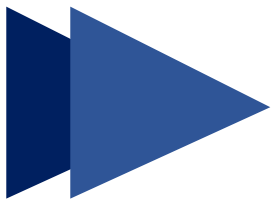
18. Սահմանին անուղղակի հակերի ամբողջական չեղարկում, վերահսկիչ գների ինստիտուտից հրաժարում:

19. Փոքր ձեռնարկություն՝ շրջանառության հարկ մինչև 7% (150-200 մլն դրամ շրջանառության համար) սահուն անցմամբ դեպի ԱԱՀ-ով հարկում, այսինքն մինչև 200 մլն դրամ շրջանառության դեպքում բոլոր հարկ վճարողները (փքրից մինչև մեծ) վճարում են միանման:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

20. Նվազագույն աշխատավարձի բարձր մակարդակի սահմանում՝ նվազագույն սպառողական զամբյուղը զգալիորեն գերազանցող և բավարար պարտադիր ապահովագրության (կենսաթոշակային, բժշկական, գույքային, պատասխանատվության) համակարգին համընդհանուր մասնակցության, կրթական ծառայություններին և հիփոթեքային վարկերին հասանելիության համար: (Երկրում արտադրվող ապրանքների և ծառայությունների ինքնարժեքում միջինում 20-25%-ը բաժին է ընկնում աշխատակիցների աշխատավարձերին, ՌԴ-ում՝ 25-30%-ը, ԱՄՆ-ում՝ 75-80%-ը, ԵՄ-ում՝ 60-65%-ը): Պետական բյուջեի վերակազմակերպում՝ կենսաթոշակային ապահովման, առողջապահության, կրթության, բնակարանաշինության ֆինանսավորման զգալի մասի՝ պետությունից դեպի մասնավոր հատված վերաբաշխման նպատակով, ինչը այդ ոլորտների ֆինանսավորման համակարգ կմտցնի շուկայականություն և ոչ կոռումպացվածություն:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՄՈԴԵԼԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

21. Աշխատանքի շուկայի կարգավորման և վերահսկողության համակարգի խստացում, ոչ պաշտոնական զբաղվածության չթուլաւորում խիստ պատժամիջոցների կիրառման միջոցով:

22. Տարաշքային (տարածաշրջանային) զարգացման համահարթեցում և մրցունակություն. Եկամտային հարկի մի մասը և գույքահարկերը՝ տեղական բյուջեներ:

23. Օֆշորների հետ ցանկացած գործառնությունների և գործարքների արգելում:

24. Ապամենաշնորհացում (ներմուծումից եկամուտների նորմավորում)

25. Եվ այլն:

Thank you !
Спасибо!
תודה
მადლობა !
Շնորհակալություն!

